

KOROŠKI

svžinar

OB 40. OBLETNICI

NAŠI

DOMOVINI

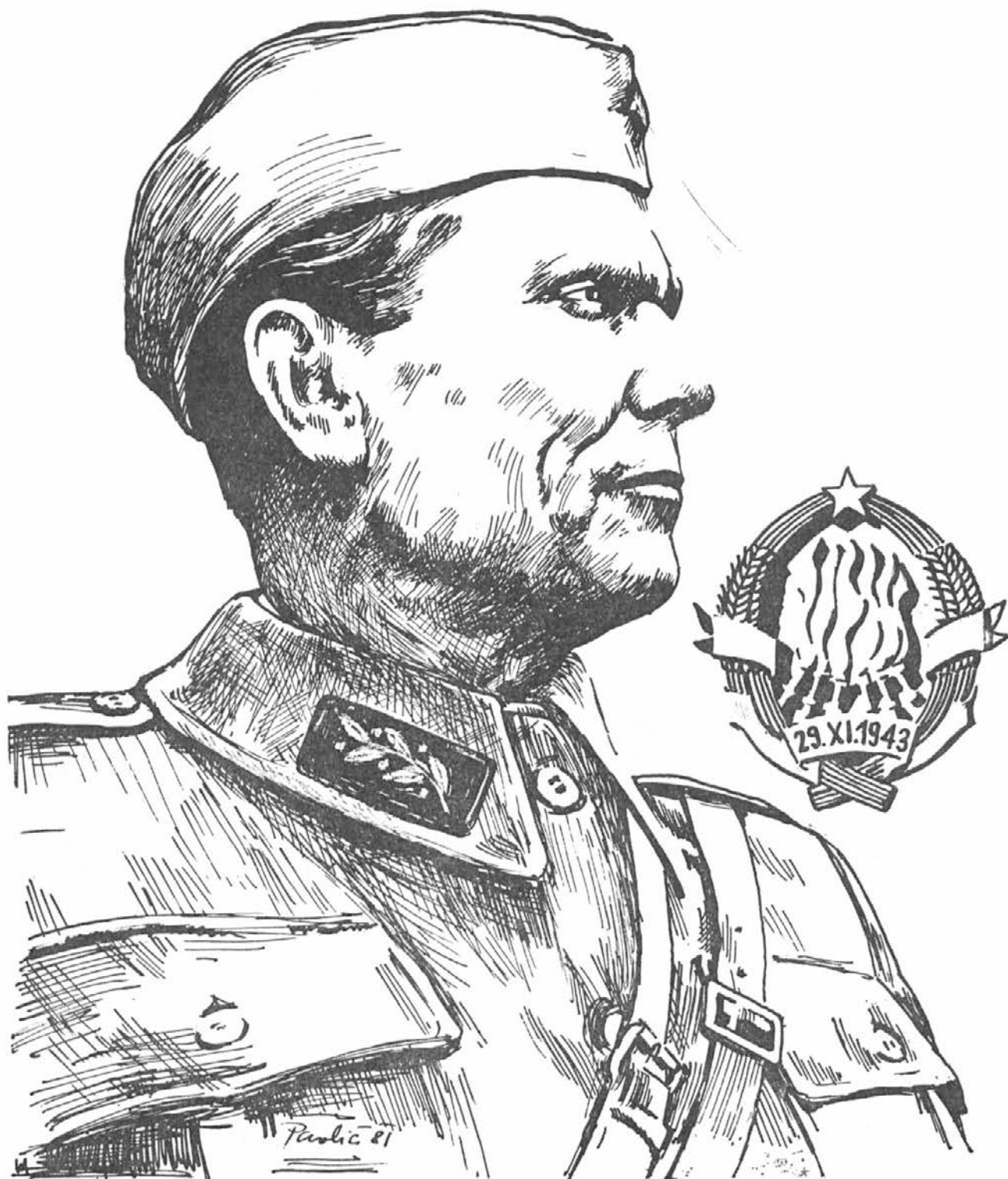
ISKRENE ČESTITKE

RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XXXIII

Ravne na Koroškem, 25. november 1983

Št. 4

Ob 90-letnici rojstva

S spominskega srečanja ob 90-letnici rojstva pisatelja in revolucionarja, Prežihovega Voranca, ki je bilo oktobra na Ravnah na Koroškem objavljamo prispevke slavnostnega govornika, predsednika republiške konference SZDL Slovenije Franca Šetince in izvršnega sekretarja predsedstva CK ZK Slovenije za kulturo Josipa Košute. Najprej pa pozdravni govor vsem udeležencem predsednika skupščine kulturne skupnosti Ravne na Koroškem Andreja Logarja, ki je dejal:

Spoštovane tovarišice in tovariši, dragi gostje in prijatelji!

Letos desetega avgusta bi bil Prežih star devetdeset let.

Težka pot nesebičnega revolucionarja ga je pripeljala v letih pred drugo svetovno vojno v sam vrh jugoslovanskega delavskega gibanja, kjer je kot revolucionar gradil ideale partije, revolucije, socializma. Tudi skupaj s Titom.

Na drugi strani pa so mu njegova literarna dela, kdo ne pozna »ponarodelih« Samorastnikov, Požganice, Doberdoba, Jamnice, prinesla sloves enega naših najvidnejših pisateljev, ki je posegel v sam vrh evropske kulture.

Domača pokrajina in korenine rodu so Voranca neločljivo povezale z rodno Koroško. Zvest ji je ostal, kjerkoli je bil. Tudi v ječah na Dunaju, Berlinu in Mathausnu. Ko je maja 1945. leta bolan in izčrpan dočkal svobodo, je domačim sporočil: »... uresničile so se naše najsmelejše sanje, združena Slovenija je osvobodjena. Priporili smo si to svobodo z velikimi žrtvami, ali predraga ta cena ni; ako bomo znali živeti!«

V mnogih svojih ocenah je bil Prežih vizionar. Življenje, ki ga je soustvarjal in v njem izgorel, je potrdilo moč in pravo naravnost njegove misli.

Čas, ki ga živimo sedaj, potrebuje vzpodbud Prežihovega izročila. To je naš dolg njemu in obet naše prihodnosti. In zato nam vendar tudi gre!

Pred skoraj natanko štirimi leti smo se zbrali v tem prostoru na Ravnah in se poklonili spominu Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca v okviru Vorančevih svečanosti in 7. sklicu plenuma kulturnih delavcev osvobodilne fronte.

Devetdesetletnica njegovega rojstva je priložnost, vzpodbuda, da nadaljujemo z delom, ki smo ga pričeli 1979. leta. Tako je spomin nanj ob 40-letnici drugega zasedanja Avnoja in 60-letnici drugega kongresa Skoja rdeča nit, ki v tem letu povezuje in preveva vso našo kulturno dejavnost.

V imenu organizatorja tega spominskega srečanja Koroške osrednje knjižnice, Kulturne skupnosti Ravne na Koroškem in širše družbenopolitične skupnosti, vse udeležence prav lepo pozdravljam. Želim vam uspešno delo in prijetno bivanje med nami.

Pozdrav navzočim

Prav poseben pozdrav naj velja: Francu Šetincu, predsedniku RK SZDL, Lidiji Šentjuri, članici sveta federacije in Mariji Kuhar, ženi pokojnega Prežihovega Voranca.

Med nami so danes tudi:

- predstavniki RK SZDL Slovenije,
 - centralnega komiteja ZKS,
 - člani plenuma kulturnih delavcev OF,
 - predstavnik RK za kulturo,
 - generalni konzul SFRJ v Celoveu
- Marko Kržišnik,

— predsednik NSKS v Avstriji dr. Matjež Grlec,

— predstavniki obeh osrednjih slovenskih organizacij v Avstriji,

— predstavniki društva pisateljev Slovenije,

— dr. Rajko Šugman, prorektor Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani,

— predstavniki Univerze Maribor,

— predstavniki sosednjih regij in

— predstavniki štirih koroških občin.

Prav vsem lep pozdrav!

Pesem za zbrane

Prežihovega Voranca

Slavnostni govornik Franc Šetinc je povedal:

Tovarišice in tovariši!

Vorančevi dnevi, ta svojska kulturna in politična manifestacija, ki tu na Koroškem teče pravzaprav že leta, je s tem strokovnim in tovariškim srečanjem kot enim svojih vrhuncev, nedvomno dostojna oddolžitve 90-letnici rojstva Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca. Imenitno je, da se v takem prepletu kulturnega in umetniškega, družbenopolitičnega, manifestativnega in strokovnega med seboj srečujejo in dopolnjujejo razsežnosti našega življenja in tudi strok in ved. Seveda je še posebej pomembno, da na tak način, s skupnimi močmi raziskujemo in se učimo iz življenja in dela človeka, čigar ime in podoba že zdavnaj ništa pečat le koroške krajine.

Ni treba prešteti številnih prireditev, ki se že nekaj mesecev vrste v tej dolini, dovolj je, da začutimo duh, ki jih preveva, in prisluhnemo sporočilu, ki ga nosijo. Kako radi prihajajo mladi v Kotlje, na Prežihov vrh, k spomeniku, k Vorančevemu železnemu kipu pod veličastno goro! Ravenski železarji so spodbudili svoje otroke, da pišejo o velikem pisatelju, ki je v trpljenju prehodil svoje življenje, a je slutil novi čas. Njegovi Samorastniki so kot preroška napoved mogočnega gibanja, ki se je z osvobodilno fronto slovenskega naroda in njenimi temeljnimi točkami zares pojavilo in začelo, kot pravi Josip Vidmar, blazno južnaški osvobodilni boj. Moč ljudskih množic in moč kulture sta se na tej točki zlili v moč revolucije! In to posvetovanje želi odkriti nam Slovencem, Jugoslaviji in širšemu svetu nove poteze na obrazu velike osebnosti, ki je v sebi kot v enem kosu združevala pisatelja in revolucionarja. Škodla, bi morda kdo rekel, da je moral Voranc

na begunsko pot, da je kot aktivist Komunistične internacionale popotoval od Skandinavije do Grčije, od Moskve do Pariza, ker bi nas bil brez teh potovanj lahko bogateje obdaril s svojo umetnostjo. Toda prav tako bi lahko rekli, da je tisto prvinsko, kar je privrelo iz kmečkega življenja, moralo dobiti še zrelo izkušnjo človeka — revolucionarja, ki pozna svet, zadrege in upe, poraze in zmage mogočnega delavskega gibanja. Najsi je hodil Prežih po Parizu ali skandinavskih mestih, nobeno življenje se ga ni toliko dotaknilo, da bi moglo zbrisati v njem ali na njem izraz kmečke grče, je zapisal Juš Kozak. Toda vseeno: če bi bil Lovro Kuhar samo pisatelj ali samo revolucionar, najbrž ne bi bil to, kar je postal Lovro Kuhar kot Prežihov Voranc.

Ne bi mogel povedati nič novega, česar niso izrekli že drugi pred mano, literarni zgodovinarji in esteti, revolucionarji, Vorančevi sodobniki. Tudi ne bi mogel povedati o Prežihu bolje, kot o njem govorijo njegovi dobri poznavalci Josip Vidmar, Franc Sušnik, Drago Druškovič, Lidija Šentjura in mnogi drugi. Pravijo, da Vorančeva dela odkrivajo široko srce in prodornost duha, da je Prežih najbolj pronicljiv pri podajanju gole vitalnosti, žilave in neupogljive življenjske moči. Prodril je v srčiko našega življenja in naroda, so zapisali. Bil je vseskozi zraščan s slovensko zemljo, predvsem s Koroško, in z vsem slovenstvom. Bil je zaveden Slovenec in internacionalist, Jugoslovan in svetovljan, odločen nasprotnik vsakršnega šovinizma in imperializma.

To pa kajpak ne pomeni, da je ta bard naše slovenske literature vodnjak, ki je že usahnil, da smo že popili vso njegovo svežo vodo. Za vsakogar je vedno nov in svež; kadarkoli človek vzame v roko kate-

rokoli Vorančevih knjig, zaživi z njo večno aktualno življenje, zažive večno aktualne dileme človekove in narodove eksistence. Še dolgo bomo hodili k temu vodnjaku in črpali iz njega čisto resnico, ki se nam bo vedno znova zdela, kot da se je na novo rodila.

Prežihov Voranc je imel to srečo, da so mu ob času njegove literarne rasti stali ob strani takšni uredniki in mentorji, kakršen je bil Ferdo Kozak, ki so pomagali, da je velik talent, ki je vzniknil izpod Uršlje gore, tu zasejal seme in razvil vse svoje literarne razsežnosti, da se je mogel povzpeli v sam vrh evropske književnosti. Malo jih je danes, ki bi tako nesebično pomagali pisateljem — samoukom, da ne bi zamrl njihov talent, njihova skrivna sila, ki se prikaže iz človekovih globin kot diamant izpod debele plasti pepela. A vendar bi rad rekel, da je bil Voranc prevelik talent, da bi ostal žerjavica pod pepelom, ki nikoli ne zagori v velik ogenj. Po štihovsko bi se reklo, da sta našla ustvarjalno sečišče lord literature Ferdo Kozak in ljudski prerok Lovro Kuhar, ki si je v Sodobnosti prvič nadel pisateljsko ime — Prežihov Voranc, ko je vse presenetil s svojim Bojem na požiralniku, ki je prvinsko srečanje naravnega človeka z mrko usojenostjo, ko si s silo svoje močne volje po obstoju koplje lastni grob.

Prežihov Voranc je kot Jack London zrasel iz ljudstva, iz ljudske starodavnosti in samo iz ljudstva je lahko ustvaril Jamnico, »eno najlepših del v vrhu naše epike,« kot je zapisal Franček Bohanec. Na soški fronti je doživljal nesmiselnost imperialistične vojne. Njegov Doberdob ne zaostaja za drugimi evropskimi vojnimi romani, tako da bi lahko rekli, da je Voranc naš slovenski Remarque. Takih primerjav enakovrednosti bi lahko našli še več ali pa jih celo ne bi našli, kajti kdo bi bolje ustvaril Jirsa in Bavha, ta nepogrešljiva kajzarjeva pomočnika! Samorastniki se dvigajo v sam vrh Vorančeve literature, saj jim je Josip Vidmar v eni svojih kritik, kjer izpolnjuje svojo kritično dolžnost, da grebe za resnico, prisodil najvišjo literarno vrednost. Novele o samorastnikih so umetniške drobne upodobitve slovenskega človeka pod Uršljo, v njih je odmev živega človeka in odmev krajine, da se oboje zliva v simfonijo življenja in simfonijo visoke besedne umetnosti. In če smo za njegove romane zlahka potegnili vzporednice z znanimi deli znanih piscev, potem pri Samorastnikih ugotovimo, da je Voranc z njimi dosegel vrh slovenske pripovedi, ki jih je dosegel Ivan Cankar s simboličnimi črticami iz prve svetovne vojne — Podobe iz sanj.

Anton Slodnjak je v Samorastnikih odkril »edinstveno erotično čustvovanje«, v Ljubezni na odoru »srce trgajočo tragiko« in v Požganici »mogočno in razgibano pripoved o prevratu in plebiscitu 1918—20«. Solzice, ta Vorančev labodji spev, s svojimi mnogoštevilnimi tujimi prevodi doka-

Rože za Vorančevo ženo

zujejo, kako so prirasle k srcu mladim daleč po svetu, kar samo neizpodbitno potrjuje, da otroci tega sveta enako čustvujejo, vseeno, ali so bele, rumene ali črne polti, ali živijo na Zahodu ali na Vzhodu, na Severu ali na Jugu. Vsi brez izjeme bi radi preživeli svoje otroštvo kot otroci, kajti v tem nemirnem, protislovij in vojn pa bede in presitosti polnem svetu premnogo otrok prezgodaj ostari, ker jim okrutne sile ukrajujejo mladost, prešeren smeh in veselje.

Z besedami starega Munka iz Jamnice bi lahko rekli: Nikoli se ni kesal tega, kar je delal in kar je bil. Bil je zmerom stari Voranc in je tak šel tudi v grob... Iz Doberdoba bi lahko vzeli primero: Predramil se je, prisluhnil svojemu srcu, prisluhnil svojim možganom, nato pa je preskočil ograjo, ker ni hotel biti suženj... Z veliko vere v delavca in kmeta je v Jirsu in Bavhu vzkliznil: »Toda nas je vendar več kakor gospode...« V Samorastnikih je samozavestno napovedal osvoboditev: »Potem si boste združeni lahko priborili svojo enakopravnost, svoje pravice...« Iz vse Požganice — od prve do zadnje strani — prihaja topel dih Koroške tja do Vrbskega jezera in še više. Ljubil je deželo, kjer se vse široko razliva, rad je imel velikovsko polje, kjer je sonce tako toplo, da roso takoj popije. Slovenski manjšini v Avstriji je Voranc v svojih delih poklonil zvrhano metro ljubezni, spodbud in upanja, da ji bo nekoč v svetu enakopravnih narodov — pripadalo dostojno mesto, da bo, kot rečemo — našla svoj prostor pod soncem. Mej v Evropi v interesu miru nočemo spreminjati, zato pa moramo in moremo spreminjati krivico in anahronizme, ki izvirajo iz usodne delitve narodnih teles...

Voranc je dobršen del svojega življenja preživel v zaporih in taboriščih. Ta inferno je prenašal človeško dostojanstveno in kljubujoče. Na zasliševanjih ni zanikal svoje opredelitve za revolucijo, za boljše in naprednejše in prav tako ni klonil pred gestapovskim bičem. Globoko se je zamislil nad tem, kako je mogoče, da sadisti, ki sicer sodijo v človeško vrsto, dobijo tako mogočno oblast in da lahko tako nesramežljivo — brez občutka vesti — teptajo človeško dostojanstvo. Tovariši — sotrpini so mu v Mathausnu rešili golo življenje in

prebudili v njem novo voljo do življenja in odpora. Ko se je vrnil v Ljubljano, je po škripajočih lesenih stopnicah prišel h Kristini Brenkovi in ji dejal: »Roke ti pa ne dam, ne bom ti stisnil roke. Sram me je, da sem človek, po vsem, kar sem doživel. Sram.« Kako prvinsko ljudska je bila ta njegova obsodba vojne, vsega nečloveškega v njej! Kot bi hotel tiho protestirati proti človeškemu peklu! Da se ne bi več ponovilo, kar je bilo! Da ne bi bilo več ubijanja, taborišč, psov in krematorijev! Mislim, da so takšnega filozofskega istovetenja človeka — posameznika z njegovim ravnanjem do bolečine nasprotno ubijalsko ideologijo katoličnega sposobni samo veliki ljudje, ljudje, ki čutijo realno odgovornost za to, kakšna bo naša prihodnost. A kaj bi morali storiti danes, ko spet kopičijo strašno morilsko orožje, ki ne grozi samo uničiti kakršnakoli življenja, temveč tudi vse do korenin, kar je ustvaril človek — gmotnega in duhovnega — in kar mu še edino v ustvarjalnem poletu pomore, da ohranja in v bodočnost utira steze razvoja!

Še nekaj bi vam rad povedal: »Poglejte,« mi je rekel znanec, »Voranc kot komunist in revolucionar je ohranil pristni stik s kmetom, v sebi je imel fine, občutljive strune, ki so zaznale vsak utrip kmečkega življenja!« To je bil hkrati kompliment in začudenje, ki pa je bilo odveč, kajti Voranc je doživljal politiko človeško, ne abstraktno ali birokratsko. Imel je pač, kot bi rekli, dva načina iskanja resnice, ki pa nista šla vsaksebi. Pisal je, kadar je čutil notranjo potrebo, in odložil je pero, kadar ga je klical dolg do Partije, naroda in človeštva. V njem je bil vseskozi ažuren odgovor na Župančičev »Veš, poet, svoj dolg?« V času okupacije se je v Ljubljani lotil organiziranja kulturnih delavcev, razglabljal je o narodnostnem vprašanju, a prijel je tudi za vsako drugo delo. V času povojne administrativne kolektivizacije je tudi kot politik, ne samo kot pisateljska duša, začutil, da to ni prava pot, ker se je kot tujek zarezal v našo izvirno revolucijo. Bil je za take oblike združne misli, ki naj rase iz slovenskih in jugoslovanskih razmer, iz notranje logike in prepričanja kmeta in ki se je ne da načrtovati z dekreti

izven ojnice resničnega položaja. Za takšno pot slovenskega združništva se je boril z vso partijsko zavestjo in s svojimi dokazi in prepričanji pripomogel k skupni treznejši presoji zapletene kmečke problematike, k iskanju naše poti pri preobrazbi kmetijstva. Skratka, neprestano je bil med ljudmi, kot Jurčič in Levstik je z beležnico v roki hodil po ljudskih poteh in zapisano predeloval v svoji umetniški delavnici in življenju dajal globlji, trajnejši smisel. Zapustil nam je tudi politične spise kot neprecenljive dokumente naše zgodovine. Na svoji revolucionarni poti je srečal velikana naše dobe, kot so bili Tito, Kardelj in Kidrič. To niso bila samo hipna srečanja, temveč plodno sodelovanje, ki je bogato obrodilo.

Tovarišice in tovariši!

Ne bom veliko govoril o nalogah časa. Vprašal bi samo, kaj je smisel našega boja za socialistično samoupravljanje? Da bi vse, kar je bilo v stoletjih privilegij izbrancev, stopalo med množice, torej med tiste kulturne delavce, ki so kakor grški heloti, rimski sužnji, fevdalni tlačani in sodobni proletarci na svojih plečih nosili stebre veličastne kulture, a so užili le malo njenih sadov. Da bi hitreje prišel čas, ki ga je pre-roško napovedoval Voranc in ki ga je pred njim napovedal Ivan Cankar z besedami, da bo vse, kar so delali in kar so ustvarili, vse, za kar so trpeli in umrli naši delavci — od Trubarja in Dalmatina, od Matija Gubca in puntarskih kmetov do Prešerna in partizana — nekoč svobodna last svobodnega ljudstva. Da delavec v tovarni ne bi bil samo proizvajalec materialnih dobrin, temveč da bi čedalje pogosteje posegal s svojimi interesi, s svojim vplivom in odločanjem tudi na druga področja življenja in ustvarjalnosti, da bi torej postal tudi kulturni dejavnik. In da bi bili kulturni ustvarjalci, ki jih zdaj pogosto uvrščamo v potrošnje, v celoti v položaju enakovrednih samoupravljalcev, ki ne živijo od državne in proračunske miloščine.

Prežihov Voranc je za nas vseskozi aktualen: tako včeraj in danes kot danes in jutri! Ko da ga je brazda vrgla iz te zemlje, da nam baklo nosi, kakor bi rekel Franc Sušnik. Kar sem dejal ob smrti Miška Kranjca, bi lahko veljalo tudi za Voranca: In je šel za tem svojim slovenskim človekom, proletarskim in kmečkim, nosil ga je v sebi, trpel njegove muke, se veselil življenja z njim, veroval, se bojeval, iskal novih in novih poti k nezanesljivi človekovi sreči in ga povečeval tudi takrat, ko je bil majhen in izgubljen. Tedaj mu je Voranc pomagal živeti z zanj napisano besedo.

Nič ni čudnega v tem, če lahko o dveh velikih pisateljih — Kranjcu in Vorancu — napišemo enake besede, saj sta bila v marsičem zares enaka!

S to mislijo naj tudi sklenem svoje razmišljanje. Dodam naj le še topel pozdrav in iskreno zahvalo v imenu republiške konference Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije. Vsem: prebivalcem ravnanske občine in koroške regije, posebej železarjem in mladim, vsem Korošcem z obeh strani meje, vsem kulturnim delavcem, zlasti tudi udeležencem in organizatorjem tega posvetovanja, ki bo tokrat posvečeno Vorančevemu literarnemu delu in poslanstvu!

O Vorancu je govoril tudi Josip Košuta in dejal:

Tovarišice in tovariši!

Prežihov Voranc je kot politik in umetnik izhajal iz iste — revolucionarne življenjske naravnosti.

V boju naših ljudi za resnične človeške možnosti in pravice je dal toliko in tako obogatil našo književnost, da nas s svojim delom dvakrat zavezuje.

Današnje srečanje imam za nadaljevanje plenuma kulturnih delavcev iz 1979. leta, to pot s poudarkom na literarni črti Vorančevega dela. Takšen je bil takrat tudi sklep.

Kako doživljamo, kaj nam nosi in nam govori Prežihovo hotenje, prelito v sporočilo njegove umetniške besede: že spoznanemu boste gotovo dosti pomembnega dodali tudi danes.

Sam pa bi želel, tudi zato, ker gre za Voranca in naš odnos do njega, prispevati še nekaj misli na temo in odnos, ki je tudi danes močno aktualen, namreč odnos umetniškega (literarnega) in političnega — ki samega Voranca zadeva neposredno, oziroma v zvezi z vprašanjem družbene vloge literarnega ustvarjalca-umetnika, njegovega poslanstva in deleža v našem času in prostoru. Dve Vorančevi misli, ki na videz nista med seboj v neposredni zvezi, mi služita za podnet.

Prva je iz njegove korespondence s Ferdodom Godino in zadeva slutnje krepitve »uvoženega« literarnega toka na Slovenskem. Takole je zapisal med drugim ob članku dr. Dušana Pirjevca-Ahaca v Ljudski pravici junija 1947: »Ahačevo modrovanje sem prebral. On piše o problemih, ki niso nobeni problemi naše književnosti. Mogoče so to problemi za njega osebno, ali še za koga drugega. Tukaj se vleče neka megla, ki ni zdrava in ki ni naša. Če je to linija, ne vem. Ali če bo to linija, potem bomo slabo vozili.«

Druga je iz njegovega govora na I. kongresu Ljudske prosvete v Ljubljani marca 1947, ko je kot predsednik te izobraževalne kulturno vzgojne organizacije opredelil njeno temeljno nalogo: »Naša naloga je, da mi pomagamo vzgojiti miselnost za ljudsko skupnost.«

Vsaka ustvarjalna človeška praksa, umetniška pa še posebej, je porojena iz nezadovoljstva z obstoječimi razmerami, je kritika teh dejanskih razmer in pomeni torej napor preoblikovati jih. Resnična umetnost je v sebi vedno nosila revolucijo. Ni treba posebej dokazovati, kako je umetnost ustvarjalni nemir, ki ruši staro, preživeto in odpira ljudem nove možnosti doživljanja in življenja tega sveta in sebe samih.

Uporaba marksistične metode združuje način in cilj in vsebino. Njena ideja in misel je boj za človeško, za bolj človeško. S tako metodo ni določeno samo to, kar nam gre, temveč tudi, kdo in kaj smo in kako nam gre za postavljeni cilj. Vse to pa v temelju določajo in potrjujejo naša dejanja. Ta metoda je torej že tudi določen način življenja.

Umetnik, kakor revolucionar in komunist, nista prava, če ne prepričata predvsem s svojim delom. Tako prvi kakor drugi nista prava, če njuno delo ni sposobno lastnega življenja, če ni sposobno govoriti samo. Umetniku, ki ne občuti z ljudmi, ki mu njihove niso tudi njegove stiske in vprašanja, ki se potem celo pritoži, da je nerazumljen, ali da celo publika ni prava, gotovo nekaj bistvenega manjka. To velja mutatis mutandis tudi za nas komuniste, kakor tudi za vse politične delavce. Oboji so v tem svojem poslanstvu resnični in pravi družbenopolitični delavci tedaj, ko jih ljudje imajo in potrdijo za svoje, po temeljnem kriteriju njihovega delovnega in ustvarjalnega prispevka.

Umetniška praksa in način življenja sta v isti — revolucionarni naravnosti, v življenju in delu Prežihovega Voranca gotovo enkratno povezana.

Najbrž ni glavni pomen spoznanja in skušnje o tem, kako je Voranc v enem življenju umetnika-revolucionarja in umetnika-pisatelja le v formi logične ugotovitve, da bi ne bil mogel biti Voranc, če ne bi bil tudi Kuhar — Valič in obratno, temveč gotovo v spoznanju potrebe, da ni mogel živeti drugače, da je živel v potrebi, ki je postajala njegov življenjski credo in sila, ki ga je poganjala od Voranca do Kuharja in Valiča in nazaj do Prežiha: ko-

likor se mu je sprva zdelo nujno in prav, da gre v svet — »Domači kraj se mi je zdel pretesen, sanjal sem, da mora biti sreča tam zunaj nekje«, kolikor je potem vse bolj moral po svetu, kolikor je postajal vse pomembnejši mož revolucije — v krogu Titove tovarišije, toliko je hkrati vse teže in vse bolj jasne nosil v sebi podobe teh svojih ljudi in domačih krajev.

In kakor je vse bolj prihajal »do prave pisave«, ko je z evropskih širjav in razmer mogel premeriti resnično in pravo velikost in podobo svojih ljudi, njihovih dejanj in vprašanj, mu je bilo vse bolj jasno, da mora poravnati še en dolg stvari naše in svoje revolucije — da napiše o njih in o njihovi poti — bajtarjev in drvarjev in knapov in fužinarjev; iz nicin globač in perzonalov na to sončno stran, da se čujejo tiste mogočne, da ne minejo, dokler iz tega rodu živijo: ... »vi niste kakor drugi otroci — vi ste samorastniki ...«, in tiste uporne, ... temu, kar ni moje, se odpovem, temu pa, kar je moje, se ne odpovem ...«

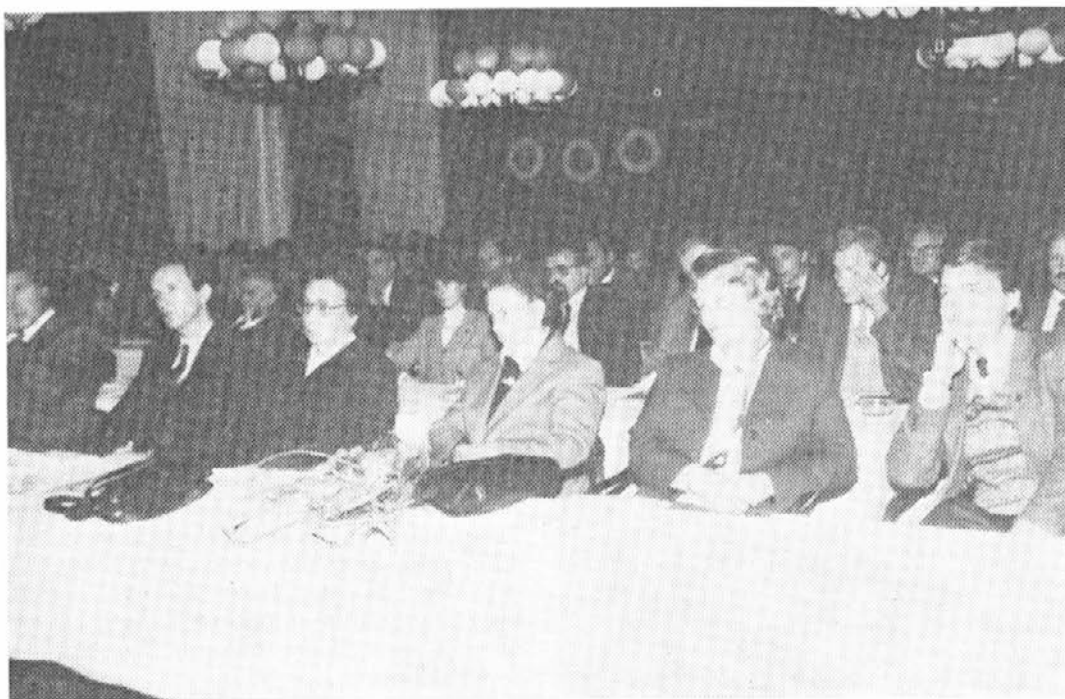
Poslanstvo in vlogo pisatelja je kratko opredelil z mislijo, da pisatelj sme pisati samo po svoji vesti, da najgloblje in najmočnejše ljudske tipe ustvarja ljudstvo samo, da je ljudstvo prvi ustvarjalec v slovenski umetnosti, umetniki pa se morajo boriti in izpovedovati to, za kar se bori ljudstvo in zaradi česar trpi. Če razmislimo o Vorančevem pisanju, o njegovi umetnosti, nam ob njegovem zgledu postane tudi jasno, kako je umetnina vendarle predvsem odvisna od ustvarjalne moči umetnika. Njegovi ljudje izpod gore — Hudabivniki in Jazbinci in Dihurji, ne nastajajo po literarnem programu, temveč jih iztisne v življenje skoraj elementarna umetnikova potreba po izpovedi.

Za pisatelja je prav tako rekel, da mora »trdo in sodobno delati«. V širšem kontekstu to nedvomno tudi Vorancu ni pomenilo drugega kakor imeti, širiti si razglede, biti odprt v svet, še posebej v evropski, kateriga del smo, da je treba s tem nujno računati, da pa je predvsem treba ostati zvest, pogumno graditi in rasti iz svojih korenin. To še posebej za umetnika, glasnika našega časa in prostora, ni lahka naloga.

Miroslav Krleža je 1952. leta na znamenitem kongresu književnikov zapisal: »Kako bi mogli opisovati našo stvarnost, ko se nikjer na svetu ne dogaja, kar se dogaja pri nas, kjer se v okviru vsakega pojavnostno istovrstno prepletajo krogi iz šestih stoletij.«

Naša književnost ne more biti posnemanje zahodno evropske in mora naposled spregovoriti z lastnim glasom. Naša zgodovina zadnjih desetletij je pot bojov in žrtev, ko smo se do svoje socialistične politične oblike in vsebine prebili sami, po postavi lastnega zgodovinskega razvoja.

Zahodnoevropska civilizacija je gradila na kosteh premaganih in pohojenih narodov, med katerimi smo bili žal tudi mi. Od Koroške do Blatnega jezera, od Istre do Soluna. Veličina Bizanca in Carigrada, Aachena in Benetk, Dunaja in Budima je slonela na naših porazih, zato naš primer žal ni enak zahodnoevropskim variantam o zmagi orožja in duha, ker spadamo v vrsto tistih civilizacij, ki se niso mogle razviti, ker so jim tuje sile še nedavno tega

Častni gostje — poleg Kuharjeve Lidija Šentjure

odrejale pravico do moralnega in gmotnega obstoja.« Nič novega ne povem, če rečem, da smo tej zahodnoevropski civilizaciji v teh zadnjih desetletjih kar dosti prispevali — tudi z Vorancem. Da nas tega ni treba biti sram in da imamo in moramo svetu še kaj povedati o sebi. Gotovo je, da nihče namesto nas tega ne bo storil.

Ko to spoznavamo, pa nas mora nekaj zaskrbeti. V delu naše publicistike, zgodovinarstva, sociologije in neredko tudi v literarnih besedilih, smo priča že kar permanentnim pristopom in prikazom, ki pod znakom tako imenovanega umetniškega pristopa in kritičnega zgodovinskega vrednotenja kar počez diskvalificirajo našo pot v zadnjih desetletjih, še posebej pa NOB — in delo in delovanje zveze komunistov (komunistične partije). Ob lastnem kratkem in slabem zgodovinskem spominu vzvišeno delijo »kritične« nauke, govoreč o tej poti kot »o epizodnem kompletu izključnih napak«, nenačelnosti in »srečnih naključij«. Komaj kje kakšna dobra beseda; megla — ni zdrava — in je proti nam, če parafraziram Voranca.

Očitno je treba zbrati in podvreči kritičnemu družbenemu vrednotenju bistvene komponente tako politične, kakor kulturne in intelektualne zavesti o našem, se pravi lastnem pojavu, prostoru in času, kakor je hkrati enako nujno skozi strokovne in estetske ocene o umetniškem povedati, ali nekaj je ali ni umetniški dosežek, in koliko je v tem svojem poslanstvu tudi naš; ali mi s tem sporočamo kaj svetu, ali se s tem potrjujemo, ali se odmikamo in za čigav račun se odmikamo, če se, in še kaj. Prvi, ki morajo to povedati, morajo biti ljudje iz stroke.

Nedvomno so v ospredju vrednote naše bližnje preteklosti. Narodnoosvobodilni boj in leta neposredno pred njim in po njem morajo s svojimi vrednotami nujno živeti v nas, imeti svoje mesto in prostor v našem današnjem in jutrišnjem življenju.

Normalno je, da so se skozi leta te vrednote za določen del spremenile. Vsekakor pa predstavljajo tiste korenine naše rasti,

brez katerih je naš jutrišnji dan gotovo vprašljiv. To še posebej, če ne bomo iz njih za ta naš, kot rečeno, danes in jutri, obli-

kovali novih vrednot, ali če rečem literarno — zračali v nove človeške smisle.

Vloga literature in literarnih ustvarjalcev, umetnosti in umetniškega, je pri vsem tem nenadomestljiva. Je nepogrešljiva v tistem, kar je Voranc označil kot »vzgojo miselnosti za to našo ljudsko skupnost«, za to ljudsko skupnost po naši meri.

Na tak način je svoje človeško poslanstvo umetnika in družbenopolitičnega delavca pojmoval tudi Voranc: zgled, ki nam zgovorno govori za današnjo rabo.

Sklenil bi z mislijo, ki si jo v delu spodim pri dr. Francu Sušniku.

Z današnjim srečanjem počastimo Voranca in devetdeset let njegovega rojstva, s pomenljivostjo tega dogodka počastimo tudi štiri desetletja prve svobodne slovenske in jugoslovanske skupščine in naše državnosti; s srečanjem se vračamo k Prežihu, k oporoki njegove matere samorastnikov, k vsem tem ljudem, ki so naši dedeji in babice, naše matere in očetje:

v trpljenju, v borbah in blodnjah, v zmotah in grehih:

obliti od lepote in prekleti, navdani od ene, do globoke svoje strasti, ki je bila ljubezen, urečena ljubezen do te domače zemlje in — slutnja domovine.

Silva Sešl

Prežihov album

Za 90. obletnico Prežihovega rojstva je v oktobru pri založbi Borec izšel Prežihov album. Uredil ga je naš domačin — slavist prof. Tone Sušnik, ki je tudi drugače velik poznavalec Prežihovega dela in njegovega življenja. Pred avtorjevo uvodno besedo je še dodano kratko poročilo, da sta zadnja redakcijo naslovov podob in opomb opravila univerzitetni profesor dr. Jože Koruza (tudi raziskovalec Prežihovega dela) in eden urednikov založbe Jože Stabej. Poglavlji »Prežihova dela na odrskih deskah, v filmski upodobitvi in na televiziji« ter »Dolg dežele Vorancu« je izbral slikovno gradivo, uredil, napisal uvoda in opombe Miroslav Osojnik.

V uvodni besedi avtor Tone Sušnik govori o delu, o svoji prvotni zamisli, o gradivu, ki se je nabralo za obširno monografijo. Predstavi, da je delo razdeljeno na dva dela. »Teža je na prvem delu, to so poglavja o življenju in literarnem ter političnem delu. Drugi del pa je posvečen odmevom na Prežihova dela: prevajalska dejavnost, ilustracije njegovih del, Prežihova dela na odru, filmu in TV, konča pa se z oddolžitvijo kraja.«

Album sestavlja 19 poglavljev, h katerim so na koncu dodane obširne opombe. V prvem poglavju srečamo lepote gore in Kotelj, nato so predstavljeni kraji Mežiške doline, delo v rudniku in železarni — kruh današnjih prebivalcev. Nadaljuje z rodod »Jurij Kuhar je prišel iz Globasnice sem v svet pod Uršljo goro in je zasejal seme ho-

tuljskega rodu Kuharjev.« Tretje poglavje govori o Vorančevi mladosti, vse do konca 1. svetovne vojne. Poglavje prikazuje predvsem hiše, kjer so Kuharji živeli, dokler niso prišli »na svoje« — današnja Prežihova bajta. Četrto poglavje se začne s Prežihovim literarnim ustvarjanjem (fotokopije iz Celovškega Mira, Domačega prijatelja, Zarje...) in nadaljuje z njegovim političnim delovanjem 1919—1930 (5 poglavje) in literarnim ustvarjanjem 1919—1930 (6. poglavje); sledijo Borba na tujih tleh 1930 do 1939 (7. poglavje, ki ga sestavljajo predvsem faksimile Prežihovih pisem). Od ilegalne vrnitve do okupacije 1939—1941, Okupacija, Literarno ustvarjanje 1930—1941, Zopet doma, Literarno ustvarjanje zadnjih let (8., 9., 10., 11. in 12. poglavje) in v 13. poglavju — Bolezen in smrt — ključni z njegovim življenjem. V ostalih treh (14., 15. in 16.) našteje njegove samostojne tiske, prevode Prežihovih del (Solzice berejo otroci širom po svetu v svojem jeziku) in prikaže ilustracije v njih.

Kot sem že na začetku omenila, je zadnji dve poglavji skrbno uredil Miroslav Osojnik. Tu vidimo slikovno gradivo odrskih uprizoritev, veliko tudi z domačih (Mežiške doline) odrov. Zadnje poglavje pa prikazuje oblike, s katerimi so se ljudje oddolžili spominu Lovra Kuharja — Prežihovega Voranca (Od Prežihove bajte, Prežihove značke in plakete do Vorančeve poti in Vorančevih dnevo).

HOTULJSKI TABOR

Letos je bilo za krajevni praznik KS Kotlje še posebej slovesno. Za častne krajanje Kotelj so bili imenovani vsi preživeli borci hotuljskega tabora pred 40. leti.

Objavljamo zapis o imenovanju častnih krajanov, prispevek Pavla Žavcerja-Matjaža, ki je tesno povezan s tem dogodkom in njegov govor, ki ga je imel na osrednji proslavi KS Kotlje pred spomenikom v nedeljo 30. oktobra. Objavljamo tudi pozdravna govora predsednika skupščine KS Kotlje Jožeta Logarja in predsednika sveta KS Karla Polanca, ki je navzoče seznanil tudi z napredkom Kotelj in dejal:

Minilo je 40 let od zgodovinskega pohoda borcev in bork na hotuljski tabor na zadnjo oktobrsko nedeljo leta 1943.

Drzni borci in organizatorji tega slavnega dogodka so pripravili fašistom in domačim izdajalcem hud moralni in politični udarec.

Obisk čete borcev v cerkvi in miting pod lipami pred njo pomnijo starejši krajanje Kotelj še danes. Radi se spominjajo borcev in govorov: Matjaža, Bora, Dušana, Marjetke in Polda.

Letos ne praznujemo samo Hotuljci posebno svečano svojega krajevnega praznika. Pred 40 leti, 29. novembra, se je v Jajcu rodila nova Jugoslavija. Na zasedanju AVNOJ so bili sprejeti zgodovinski sklepi izrednega pomena za bodočnost vseh narodov in narodnosti Jugoslavije. Pred 90 leti se je rodil naš pisatelj in komunist Prežihov Voranc.

Voranc je po vrnitvi iz taborišča pisal svojemu bratu v Ameriko, da so se Kotlje v naši osvobodilni borbi držale tako sijajno, da mora biti človek naravnost ponosen, da se je tukaj rodil.

Kotlje so dale veliko partizanov. Prvi borci so se že 24. februarja 1943. leta vključili v I. koroško četo. Bili so njeno jedro, saj so jo včasih imenovali kar Hotuljska četa.

Za svobodo je padlo 53 borcev, kar je za Kotlje predstavljalo veliko izgubo. Po vojni so nekatere kmetije ostale brez gospodarjev. To je povzročilo tudi počasnejši razvoj kmetijstva v našem kraju.

Po letu 1970 se je kraj pričel razvijati hitreje. Razmahnila se je gradnja individualnih hiš in blokov. Do danes je bilo na novo zgrajenih 150 stanovanjskih hiš na območju Kotelj in Brdinj. Adaptiran je bil kulturni dom Prežihovega Voranca. V letu 1981 smo iz samoprispevka in s pomočjo družbenih sredstev zgradili otroški vrtec s tremi igralnicami.

Vsekakor je treba omeniti tudi oba fotografa, Rada Vončina in Maksa Dolinška; veliko je še posnetega gradiva — za drugi album.

Opravljen je bilo veliko delo, vse priznanje avtorju in sodelavcem: spet smo bogatejši za nova spoznanja o Prežihu in »Dolg dežele Vorancu« je dobil novo razsežnost.

Slavje v Kotljah

Zapeli so pevci iz Sel

Na slavnostni seji skupščine KS Kotlje so v sporedu sodelovali tudi harmonikarji

V središču Kotelj je urejena javna razsvetljava kakor tudi v prvem delu novega naselja. Skoraj sleherna hiša v vasi in naselju je ogrevana iz skupne kotlarne, ki je bila dana v pogon v januarju 1983 in je priključena na zemeljski plin, kar je edinstveno v Sloveniji. Za to investicijo se moramo zahvaliti samoupravnim organom in vodstvu SKIS občine Ravne na Koroškem.

Na Ivarčkem jezeru je sodobno urejen rekreacijski center ravenskih železarjev, ki so ga gradili s svojimi sredstvi in prostovoljnim delom delavci Železarne Ravne. Objekt upravlja TOZD Družbeni standard.

Gozdno gospodarstvo je z izgradnjo 45 km cest povežalo vse kmetije na našem območju, kar je močno prispevalo k razvoju kmetijstva.

Imamo tudi precejšnje površine gozdov v privatni in družbeni lasti.

Gospodarstvo kmetij je usmerjeno v proizvodnjo mleka in mesa z dobro organiziranim odkupom pridelkov. Izboljšala se je tudi opremljenost kmetij s kmetijskimi stroji. Danes je v Kotljah skoraj polovica kmetij, kjer je vsaj en član gospodinjstva zaposlen v združenem delu. Stanje stanovanjskih hiš na kmetijah je zelo slabo. Pri trenutni politiki kreditiranja ne kaže, da bi se kmalu izboljšalo.

Poleg individualne imamo tudi dobro razvito kmetijsko proizvodnjo v družbenem sektorju — Šrotnek.

Kljub vsem problemom kmetijska proizvodnja raste, kar je gotovo v korist našemu kraju in celotni družbi v prizadevanjih za stabilizacijo gospodarstva.

V letu 1979 je bila v Kotljah ustanovljena samostojna krajevna skupnost, ki šteje 1350 prebivalcev. Približno polovica zaposlenih jih dela na kmetijah, ostali pa v združenem delu.

Krajani organizirano uresničujemo skupne življenjske potrebe in interese prek samoupravnih organov krajevne skupnosti in s pomočjo družbenopolitičnih organizacij. V ta namen smo povezani tudi z organizacijami združenega dela, družbenopolitičnimi organizacijami, samoupravnimi interesnimi skupnostmi in drugimi v občini Ravne in širši družbeni skupnosti. Prizadevamo si, da bi kar najbolje in sproti reševali naloge in probleme, ki se porajajo v naši skupnosti.

Osnovna organizacija Zveze borcev Kotlje šteje 176 članov, ki so organizirani v samostojen odbor Zveze borcev.

V naši KS je 11 spominskih obeležij NOB, ki jih ustrezno vzdržujejo razni pokrovitelji. Posebna spomenika sta Kefrov mlin in spomenik Prežihovega Voranca z muzejem na Preškem vrhu.

Na kratko sem vam želel predstaviti kraj in življenje v njem po osvoboditvi. O zgodovini Kotelj med NOB pa boste lahko prebrali v dopolnjenem zborniku, ki smo ga pripravili za to priložnost.

Vsem navzočim želim ob današnjem praznovanju prijetno počutje, borcem slavnega hotuljskega tabora pa še posebej veliko zdravja in še pridite med nas v Prežihove Kotlje!

Predsednik KS Kotlje, Karel Polanc med govorom na slavnostni skupščini KS Kotlje

Predsednik skupščine KS Kotlje, Logar Jože predaje slavnostno listino častnega krajana tov. Marjetki

Slavnostna seja skupščine KS Kotlje z udeleženci Hotuljskega tabora

Imenovanje častnih krajanov

Družbenopolitične organizacije Kotelj so se na pobudo krajanov in organizacij odločile in sprejele sklep, da skupščini krajevne skupnosti Kotlje predlagajo, da se vsem preživelim borcem hotuljskega tabora podeli naziv častnega krajana Kotelj.

Ta odločitev je v nas dalj časa tlela, letos pa je za to še posebej primerna priložnost, ko praznujemo 40-letnico. Danes nam ta zgodovinski dan še veliko pomeni, pomeni pomembno prelomnico za Hotuljce. Hotuljski tabor je ljudem v tistem času še več pomenil. Videli so, da niso prepuščeni usodi sovražnika, ampak se zanje in za lepšo svobodno prihodnost nekdo bori. To

je ljudem vlilo zaupanje in moralno moč v partizansko vojsko. Še bolj so ji bili pripravljene pomagati in se ji pridružiti.

Fantje — partizani, ki so prikorakali v vas, so pokazali, da se ne bojijo nikogar in da jim je svoboda več vredna od lastnega življenja. Nekateri ste danes ponovno med nami. Tega smo posebej veseli in vam vedno hvaležni za vaše junaštvo. To je zgled za nas mlajše, da vas posnemamo in se učimo na vaših primerih.

Na prvi skupščini krajevne skupnosti dne 23. 10. 1982 je bil predlog DPO o imenovanju častnih krajanov soglasno sprejet in

se za častne krajanje Kotelj proglasijo naslednji preživeli borci hotuljskega tabora:

Pavle Žaucer-Matjaž, Boris Čizmek-Bor, Olga Kastelic-Marjetka, Ivan Uranič-Drago, Rudolf Hohkraut-Dolf, Ladislav Gratkijev, Stane Mavrič, Lambert Kotnik-Frank, Jože Štajner-Gogo, Ivan Goličnik-Drenov, Franc Razgoršek-Petruška, Jakob Razgoršek-Tomaž, Jože Andrejč-Alah, Albert Konečnik-Modras, Marija Mavsar-Jelka, Hojnik Konrad-Milan, Filip Mlinar-Vuk, Anton Zdovec, Avgust Vižintin-Izak, Alojz Slemnik-Zvone, Jože Knez-Kolja, Lovro Prek-Fric, Ferdinand Kotnik-Jožko, Bogomir Wastl-Božo.

Pismo Pavla Žaucerja-Matjaža družbenopolitičnim organizacijam KS Kotlje

Dve zadnji, lepi oktobrski nedelji, 31. 10. 1943 in 30. 10. 1983, v Kotljah mi bosta ostali nepozabno v najlepšem spominu. Doživljaji, prijetni občutki ob naših hotuljskih srečanjih me navdajajo z življenjskim optimizmom, s trdno vero v človeka, v njegovo ustvarjalnost, dobroto in plemenitost.

Pred 40 leti smo partizani Hotuljcem utrjevali pogum in vero v lepše življenje, danes, na naša stara leta, nas mladi rod Hotuljcev ozarja z zaupanjem v lepši jutrišnji dan.

Prisrčna hvala vsem Hotuljcem, mladim in starim, vam vsem in vsakemu posebej, za vse dobro in lepo; obsuli ste nas s častmi, ljubeznijo in spoštovanjem.

Ponosen sem, da sem s soborci postal krajan krajevne skupnosti Prežihovih Kotelj. Ne bom vam delal sramote; potrudil se bom, da bom častno z delom in zgle-dom opravičil veliko priznanje in čast častnega krajana vaše krajevne skupnosti.

Prežihov Voranc je po trnjevi poti trpljenja, po vrnitvi v svobodno domovino, v svoj ljubljeni rodni kraj, v prvem pismu bratu izrazil neizmerno zadovoljstvo in ponos na svoje partizanske Kotlje. Žal mu življenjska usoda ni dala, da bi napisal še pomnik svoji partizanski Jamnici.

Kot vaš krajan predlagam, da bi skupno uresničevali Titovo zavezo z organiziranim razvijanjem in negovanjem Prežihovih revolucionarnih tradicij in tradicij koroškega partizanstva.

Ustavna obveza delovnih ljudi in občanov matičnega naroda je, da izpolnjujemo dolžno skrb in se zavzemamo za ureditev položaja slovenskih narodnih skupnosti v zamejstvu.

Koroški Slovenci v Avstriji še danes ne uživajo pravic za normalen narodnostni obstoj in razvoj. Da bi mi mogli izpolnje-

vati ustavno dolžnost do njih, je treba poznati njihovo zgodovinsko usodo in današnje bitje in žitje tega dela našega narodnega telesa. V tem nam je velik vzor Prežihov Voranc.

Bralna značka Karla Prušnika-Gašperja je osnovana za pridobivanje vednosti in znanja iz zgodovine koroških Slovencev in o današnjem položaju slovenske narodnostne skupnosti v Avstriji. Gašperjeva bralna značka je namenjena odraščajoči mladini in odraslim, ne le šolskim otrokom. S prijetnim branjem in z resnim študijem pri-

bližujemo koroško stvarnost našemu človeku. Gašper pa je bil tudi izjemno povezan s Kotljami, s Hotuljci. Rad je prihajal na praznovanja krajevnega praznika, dobro se je počutil med Hotuljci. Kako srečen bi bil, ko bi mu bilo dano doživeti naš včerajšnji dan, naš veliki praznik.

Predlagam, da v krajevni skupnosti organizirate nekaj bralnih krožkov GBZ. Z osrednjim odborom GBZ na Ravnah se dogovorite za dodatni hotuljski bralni program. V obvezno branje vključite »Hotuljski tabor — 40 let«, besedilo recitala in

Albert-Modras Konečnik sprejema čestitke

morda še kaj. Kot izbirno čtivo pride v poštev »Vorančeva pot«, »Prežihove svečanosti«, »Po Prežihovih Kotljah«, »Prežihov album« in seveda krajša Prežihova dela. »Jamnica« verjetno pozna vsak Hotuljec.

Menim, da bi bilo prav, pa tudi možno je, organizirati vsaj en krožek v starih Prežihovih Kotljah, drugega (ali celo več) v novem naselju, po enega na Preškem vrhu in v Podkrajju. V mesecu knjige, širjenja bralne kulture med mladimi in odraslimi, zastavite dela za organiziranje bralnih krožkov GBZ. V krožke vključujte bralce vseh treh generacij s frontovsko širino.

Ob letu bi za bralce, za značkarje GBZ iz Kotelj, pripravili krajevni kviz ali okroglo mizo in bi tako nalogo vključili v pro-

gram proslav krajevnega praznika. To svojo častno zavezo letošnjega hotuljskega tabora objavite v Koroškem fužinarju, v Vestniku koroških partizanov, v TV 15 in v regijskem radiu v Slovenj Gradcu. To naj bo nov pomnik hotuljske zvestobe revolucionarnim tradicijam naše borbe.

Naša krajevna skupnost bo s takim delom postala vzor in zgled ne samo drugim krajevnim skupnostim v Mežiški dolini in v koroški regiji temveč tudi širši slovenski javnosti. S Prežihovo in partizansko tradicijo izpolnjujmo Titovo zavezo za negovanje pričevanj naših bojev za svobodo, za srečnejše življenje na lastnih tleh.

Obvežite tudi nas, častne krajane, da se bomo vključevali v to delo, kolikor nam

bo zdravje dopuščalo, da si bomo ob Prežihu in Gašperju bogatili znanje in plemenitili značaj, da bomo v živem stiku s hotuljsko mladino doživljali utrip današnjega življenja v novi, sodobni vaški soseški. Ne smemo pozabiti, da je občina Kotleje imela po štetju 1921 polovico današnjega števila prebivalcev, da so Kotleje same leta 1937 imele le 136 prebivalcev, da je v krajevni skupnosti živelo do včeraj 1350 krajanov, sedaj pa jih šteje še 24 več.

Upam, da bo na Poljani maja 1985 stala v zboru brigade značkarjev GBZ tudi hotuljska četa z vsaj 4 vodi.

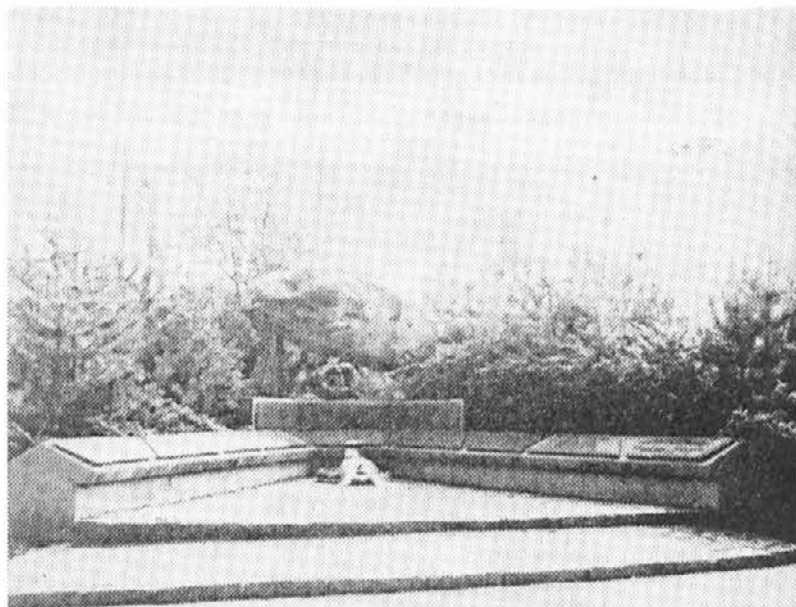
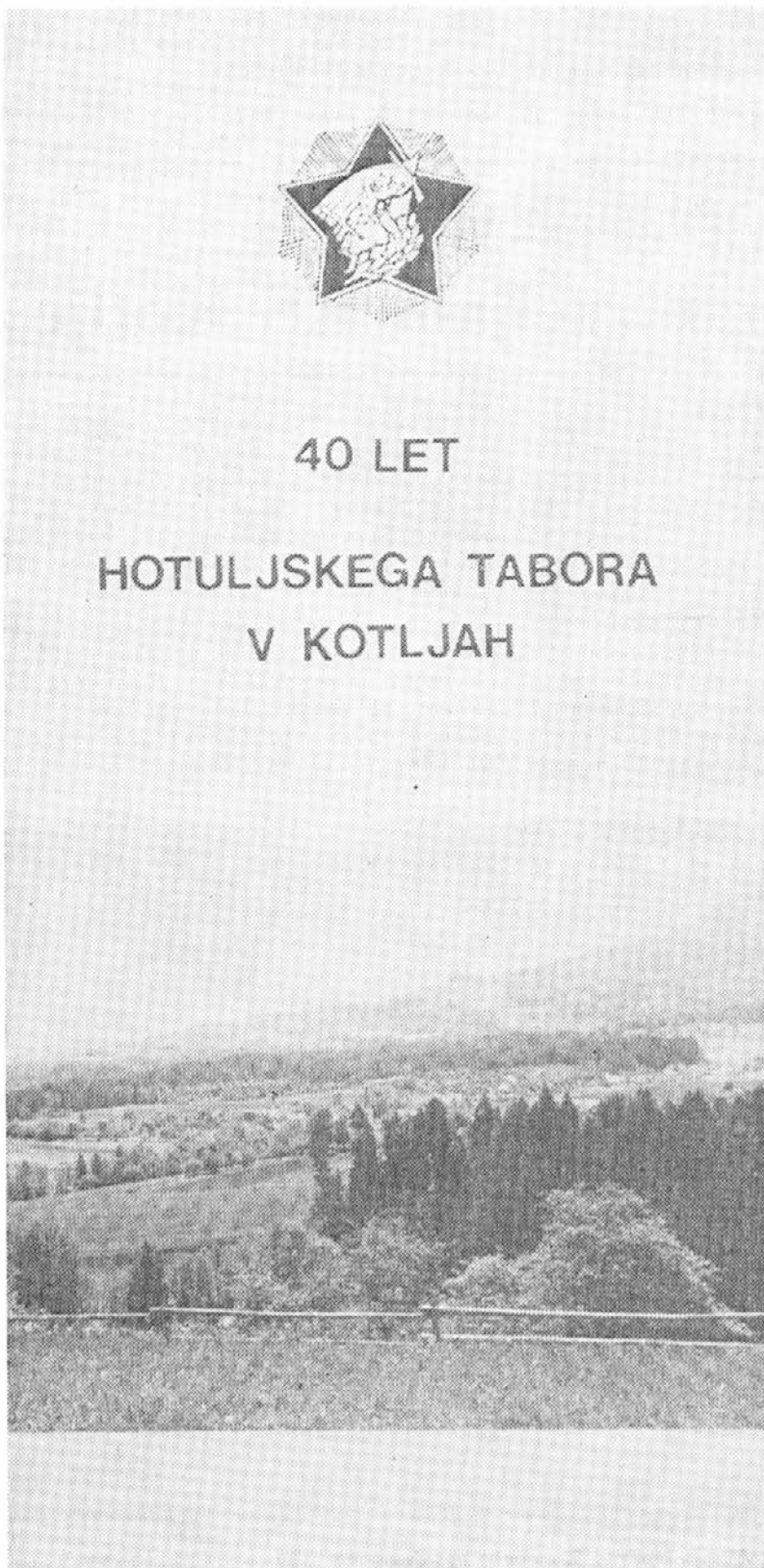
S koroškim pozdravom — srečno!

Vaš Pavle Žaucer-Matjaž

40 LET

HOTULJSKEGA TABORA V KOTLJAH

*SREDI OKUPACIJE
ZADNJE OKTOBERSKE NEDELJE
1943
SMO SE HOTULJCI
S PARTIZANI
TU POD LIPO ZBRALI
IN ZAKLELI
SMRT FAŠIZMU
SVOBODA NARODU*

Prireditve v počastitev krajevnega praznika bodo od 23. do 20. 10. 1983.

Zvrstite se bodo:

- športne igre
- prikaz gasilskih veščin
- kulturne ter druge prireditve

Ob 40. obletnici hotuljskega tabora

(Pozdravni govor predsednika KS Kotlje Jožeta Logarja)

Tovarišice in tovariši, dragi borci, dragi gostje! Vsem prisrčen pozdrav v imenu KS Kotlje.

Otvorjam osrednjo proslavo Krajevnega praznika Kotelj, s katerim proslavljam 40. obletnico hotuljskega partizanskega tabora, ki je bil organiziran sredi fašistične vihre zadnje oktobrske nedelje leta 1943 in nam takrat privoščil en dan svobode.

Ponosni smo, da lahko med nami pozdravimo vse preživle borce — organizatorje I. hotuljskega partizanskega tabora s tovarišem Matjažem na čelu.

Ti tovariši so z zlatimi črkami zapisani v naši hotuljski zgodovini, zato smo jih danes na slavnostni seji skupščine sprejeli

za ČASTNE KRAJANE KOTELJ in jim vsi iz srca čestitamo.

V naši sredini še posebej pozdravljam člane osrednjega odbora koroških partizanov, Koroške borce iz zamejstva ter predstavnike Zveze ZB občine Ravne. Lep pozdrav vsem predstavnikom DPO v občini ter izven nje in predstavnikom KS in društev.

Pred 40 leti so nam pod temi lipami govorili Matjaž in njegovi soborci in nam vliвали vero v boljšo bodočnost, v zlate svobodne čase, ki si jih bomo sami priborili in jih tudi znali čuvati.

Zato, dragi Matjaž, te prosimo, da nam tudi danes — na praznovanju tako visokega jubileja naše svobodne, samoupravne socialistične Jugoslavije, spregovoriš nekaj besed.

Bil je prelep, sončen, zares prazničen jesenski dan.

Hotuljski tabor štejejo za krono partizanske dejavnosti v Mežiški dolini leta 1943. Ta dan smo vsi prisotni, Hotuljci in partizani, doživljali kot praznični dan, pa smo bili vsi židane volje. Neka mamica mi je z žuljavo roko segla v roke in se mi je solzna zahvaljevala, ker so naši fantje v cerkvi tako lepo, po domače zapeli — »kakor pravi angelci«. Krepko ste nam stiskali roke, da sem občutil utrip vaših src in vaši topli pogledi so izražali vero in zvestobo našemu skupnemu boju in izkazovali zaupanje v zmago.

Ta dan so srca Hotuljcev in nas partizanov drhtela v veselju in so se zčila v ubrano harmonijo, ki je ni mogoče pozabiti. Velika sreča nas je povezovala in utrjevala v bojevito občestvo.

Hotuljski tabor je postal legenda, vzvišeni simbol koroškega partizanstva, simbol in moto za ohranjanje svetlih tradicij boja koroškega človeka za osvoboditev, za svobodno novo življenje.

Do današnjega dne se ohranja ta legendarnost in prepričan sem, da je prirastla k srcu in postala last tudi mlademu rodu Hotuljcev, da bomo ta dan izpred štirideset let vsi, stari in mladi, ohranjali v najlepšem pomnjenju in ga praznovali tudi v bodoče.

Na praznovanjih v Kotljah večkrat slišim vprašanja, komu se je utrnila misel, kdo je dal idejo za hotuljski partizanski miting. Odgovor na taka vprašanja ni enostaven. Gotovo je, da je ideja vzniknila iz ljudskih vrst, morda pri Rožankovih, Lubasovih, pri Obretanovih, pri Pavšarju, Dularju ali kje drugje. Pomembno je, da smo partizani prisluhnili ljudskemu glasu, izvirni želji našega človeka, da smo akcijo dobro pripravili in jo še bolje izpeljali.

Hotuljskemu taboru pa so sledili črni dnevi. Nemci so zbrali nekaj tisoč vojakov in policije in so uprizorili veliko hajko okoli Uršlje gore. Hoteli so uničiti ko-

Matjaževa beseda

Dragi Hotuljci in vsi prisotni!

Spet smo se zbrali, da skupno praznujemo vaš krajevni praznik in da obudimo spomin na nepozabni dan pred štiridesetimi leti, na naš hotuljski partizanski tabor.

Letos praznujemo ta dan še bolj slovesno in slavnostno, ker se spominjamo tudi 90-letnice rojstva največjega Hotuljca, pisatelja, revolucionarja, dobrega človeka — Prežihovega Voranca. Trdno je bil zraščten s svojim krajem in ljudmi, ponosen je bil na svoje partizanske Kotlje. Bil je pravi Korošec po duši in po življenjskem delu.

O dogodku v Kotljah pred 40 leti je bilo že veliko napisanega in izrečenega. Zato vam tega ne bom opisoval. Danes mnogih, ki so ta dan doživeli, ni več med nami. Štirideset let je pač že kar lepa doba. Praznično razpoloženi pa se danes s spoštovanjem spominjamo vseh naših soborcev in zvestih sodelavcev skupnega boja, ki jih je smrt iztrgala iz naših vrst. Preveč imen bi se zvrstilo, če bi vse našteval. Ohranimo jih v lepem spominu.

Pred 40 leti sta ubrana slovenska pesem iz hotuljske cerkve in glasno izrečena slovenska beseda izpod vaše lipe valovili in odmevali po hribovitih domačijah okoli Uršlje gore, Pece in Strojne, segli

sta v domove po dolinah ob Meži, Mislinji in Dravi, proti Podjuni in Rožu, na vzhod pa po Kobanskem in po Pohorju.

Med govorom Pavla Žaucerja-Matjaža

roško partizanstvo, zatreti osvobodilno misel koroškega človeka. Zaprli so veliko naših sodelavcev in se zločinsko znašali nad ljudmi. Pri Rimskem vrelcu so z glavno navzdol križali našega zvestega in junaškega Rožankovega Zepa. Gestapovci so strahovali prebivalstvo in s kazenskimi pohodi sejali po naših domačijah strah in grozo. Ljudem so povzročili goro gorja, osvobodilne misli, volje naših aktivistov za boj, za osvoboditev pa niso mogli zatreti.

Nakopičilo se je kup križev in težav. Vse je hudo prizadela smrt okrožnega sekretarja, priljubljenega Poldeta Jamskega, ki je nekaj dni po taboru omahnil v smrt. Sledilo je izdajstvo samozvanega sekretarja Age. Posledice pohorsko-koroške afere so zarezale bridko rano v zavest naših zvestih sodelavcev. Prekinjene kurirske zveze so vzbujali med aktivisti osamljenost, huda zima in mraz ter druge težave so začasno slabile aktivnost, niso pa mogle uničiti partizanstva in omajati koroškega človeka v odločnem boju proti okupatorju, v boju za osvoboditev.

V letu 1944 je sledil mogočen razmah koroškega narodnoosvobodilnega, protifašističnega boja. Enote dveh koroških odredov, združenih v Koroški grupi odredov so zadajale sovražniku na vsem ozemlju južne Koroške hude vojaške izgube in poraze. Osvobodilno gibanje se je po formiranju enotnega političnega vodstva na Koroškem zelo okrepilo. Marca 1944 je bil formiran POOF za slovensko Koroško. Zvrstili so se še pomembni vojaški in politični dogodki. Sledila je še ena, huda in težka zima. Kljub velikim žrtvam, trpljenju in težavam smo si svobodo priborili sami z lastnimi napor, ob strani jugoslovanskih narodov in narodnosti. Tito nas je vodil od zmage do zmage, do osvobo-

ditve. Koroški Slovenci v zamejstvu pa so si v protifašističnem boju zagotovili ustavno pravico za narodnostni obstoj in razvoj v Avstriji.

Žal nas danes ne navdajajo taki občutki optimizma in vere v zmago kot pred štiridesetimi leti.

Ne bom vam govoril o »današnjih nalogah«, ker o tem lahko vsak dan berete v časopisih. Gospodarstvo bomo izvlekli iz močvirja dolgov le z delom, z dejanji, s konkretnimi in doslednimi ukrepi, ne pa z obilico lepih besed. Na številnih kongresih, plenurnih, konferencah, simpozijih, posvetovanjih, na sejah in sestankih prelevamo iste ugotovitve in sprejemamo lepe sklepe. Preveč je leporečnih govorov in varljivih dogovorov ter najrazličnejših sporazumov, ki pa največkrat ostanejo le kos papirja.

Od predstavnikov v federaciji, republikah in pokrajinah, v občinah in delovnih organizacijah terjamo delo, konkretne ukrepe za premagovanje krize, za izboljšanje našega gospodarstva, da zopet ustvarimo možnosti za normalno delovanje vseh celic naše družbe. Zaostriji bo treba boj za človeka socialistične miselnosti in dejanj v vseh sferah družbenega življenja, kajti le tak bo dober, osveščen samoupravljavec.

V imenu nekdanjih koroških partizanov in v svojem imenu se vam vsem, Hotuljcem in krajanom Mežiške doline, prisrčno zahvalim za takratno in današnjo zvestobo, za domačnost in ljubeznivost, za vse, kar ste nam dobrega in lepega dali in nam še dajete.

Hvala, s prisrčno željo, da se čez deset let spet srečamo pod to vaško lipo, simbolom slovenske svobode, miru in narodne sreče.

Viktor Levovnik

Bešede domovini

S pogledom trudnim
občutek tisoč krivic sveta
nosim na svojih plečih
in takšen se vračam k tebi.
Vem, da ljubiš me, o domovina.

V tujini sama divjina,
spodnika mi tla in
ozko stezo.
Gledam tisoč trpečih ljudi,
strašne vojne, prelivanje krvi.
Kako sem srečen, da sem pri
tebi, svobodna domovina.

Ivan Hamun

Bela krizantema

Visoko v gozdovih
pod hrastom košatim
v mahu zelenem
bom lučko prižgal,
tu v borbi za zmago,
za našo svobodo
mlad partizan
življenje je dal.

Mu pojejo ptice,
gozdovi šumijo,
iz večnega spanja
ga ne prebudijo.

Ob grobu njegovem
sem mirno obstal,
zrl v grob sem nemo,
mu v spomin poklonil
sem belo krizantemo.

Zlatko Škrubej

Od doma vodi tisoč cest

Od doma vodi tisoč raznih cest,
a domov edino ena,
cesta, ki je vedno zaželeno,
ko v domotožje pahne te zavest.

Kot človek mlad si poln želja, nemira,
najraje videl bi dežele vse,
naj daljne ali bližnje bi bile,
ta želja iz srca vroča izvira.

Mogoče žanješ željne ti uspehe,
ki si doma jih že načrtoval,
ko si na tihem malo res se bal,
da naletiš na krutost in posmehe.

Domov pa vodi ena pot samo,
ki vedno spremlja te kot dobra mati,
na poti tej se več ni treba bati,
da cilj bi bil otožen kot slovo.

Ravnatelj tozda jeklolivarna, Jože Matiz predaja udeležencem tabora spominsko darilo

Poimenovanje Koroške osrednje knjižnice — Študijske knjižnice — Ravne na Koroškem po dr. Francu Sušniku

Letos 14. novembra bi dr. Franc Sušnik dopolnil 85 let. Zboru delavcev in svetu družbenih predstavnikov Koroške osrednje knjižnice — Študijske knjižnice — Ravne na Koroškem se je zdel to primeren trenutek, da poimenuje knjižnico po njem — njenem ustanovitvenem in dolgoletnem ravnatelju.

Predlog sta utemeljila takole:

Doktor Franc Sušnik se je kot sin prevaljskega delavca proletarca v revščini in pomanjkanju prebil do akademske izobrazbe in najvišjega znanstvenega naslova v času, ko je bilo za to potrebno veliko požrtvovalne vztrajnosti in samozavedanja. S svojim poznejšim literarnim, publicističnim in znanstvenim delom je dokazoval in dokazal ustvarjalno moč tedanjega koroškega kulturnega zakotja, s tem pa tudi nepriznana pravico in potrebo do preraščanja tedanjih razmer in zlasti socialno omejevanih možnosti izobraževanja.

Ob koncu prve svetovne vojne je kot koroški borec — borec za severno mejo — izpričal svojo veliko ljubezen do Koroške in prispeval svoj delež k prizadevanjem, da bi bila vključena v meje matične domovine. Vse življenje je bil glasnik koroške kulture in njenega izročila tostran meje, zamejskim koroškim rojakom pa opora v njihovem boju za temeljne pravice. Pomagal jim je v skladu s spreminjajočimi se razmerami in potrebami.

Med drugo svetovno vojno se je zavestno in odločno opredelil za narodnoosvobodilni boj — za aktivizem OF. S svojim ravnanjem in ugledom, ki ga je užival med ljudmi, je posredno in neposredno prispeval svoj delež k temu boju, vse to pa poplačal s trpljenjem v konfinaciji, zaporih in v taborišču Dachau.

Po vojni je postal pobudnik in organizator srednjega šolstva v koroški krajini, s tem, da je s trdno pedagoško podzidavo ravenske gimnazije omogočil njen nagli razvoj, velik ugled in živo vključitev v tokove regijskega političnega in kulturnega življenja. Njeni maturanti so s svojim poznejšim vključevanjem v vse smeri gospodarskih in družbenih dogajanj potrjevali pravilnost take naravnosti.

Najvidnejši rezultat njegovega dela, ki ga spontani razvoj v nobenem primeru ne bi bil prinesel v obliki in razsežnostih, kot jih danes poznamo, pa je gotovo Koroška osrednja knjižnica — Študijska knjižnica — Ravne na Koroškem. Z njeno ustanovitvijo in razvojem je dr. Sušnik smotno revitaliziral grad in ga napolnil z vsebinami, ki so v popolnem nasprotju z njegovo nekdanjo funkcijo, saj nepreklicno zanikajo nekdanje kulturno zakotje naših krajev in jim odpirajo nove možnosti. Dr. Sušnik — človek z živim posluhom za potrebe krajev in časa, s širokim, jasnovidnim pogledom — je formiral knjižne sklade knjižnice tako, da lahko zadovoljuje

izobraževalne, kulturne in informacijske potrebe krajanov. S široko razvejeno knjižnično mrežo je odprl knjigam pot tudi v najbolj oddaljene zaselke občine, s študijskim gradivom in enotami domoznanske zbirke pa tudi zahtevnejšim uporabnikom knjižničnega gradiva do raziskovalnih možnosti koroške problematike v preteklosti in sedanjosti. S tem je afirmiral knjižnico tudi v širšem, ne samo občinskem in krajinskem prostoru.

Njegove velike zasluge in pomen njegovega dela so že velikokrat ugotovljene, izpričane in preverjene, saj je samo na tej podlagi lahko dobil: red dela s srebrnim vencem, red zaslug za narod s srebrno zvezdo, red dela z zlatim vencem, red zaslug za narod z zlato zvezdo in red narodne osvoboditve. Samo na tej podlagi je lahko postal častni občan Raven na Koroškem in častni član Slavističnega društva Slovenije, samo tako je lahko dobil prvo zlato plaketo Prežihovega Voranca, občinsko nagrado občine Ravne na Koroškem, spomenico prostovoljcu za osvoboditev Maribora in obrambo severnih mej Slovenije, na knjižničarskem področju pa najvišji priznanji, ki jih lahko dobi slovenski knjižničar delavec: Čopovo plaketo in nagrado in Trubarjevo plaketo ZKOS.

Predlog je v skladu s 422. členom zakona o združenem delu, saj oseba, po kateri bo knjižnica dobila ime, ni več živa, zasluzi pa si trajen spomin, prav tako pa

ne more biti dvoma o umestnosti poimenovanja zaradi vrste dejavnosti, ki jo opravlja naša delovna organizacija, ampak nasprotno: dejavnost knjižnice je tako tesno povezana z imenom in delom dr. Franca Sušnika, da je predlagana sprememba njenega imena več kot razumljiva in upravičena.

Na podlagi navedenega predloga in utemeljitve je občinski komite za družbene dejavnosti in občjo upravo izvedel in svoj sklep obrazložil v 4. številki glasila »Odločanje« takole:

Občinski komite za družbene dejavnosti in občjo upravo je na predlog Koroške osrednje knjižnice — Študijske knjižnice — Ravne na Koroškem uvedel postopek za poimenovanje te ustanove po dr. Francu Sušniku in na 6. redni seji 6. 5. 1983 sprejel stališče, da ni formalno pravnih zadržkov glede predlaganega poimenovanja.

O predlogu poimenovanja je razpravljalo predsedstvo OK SZDL Ravne na Koroškem, ki je na 44. redni seji 9. 6. 1983 sprejelo sklep, da izda pozitivno mnenje k predlogu.

Predsedstvo je mnenja, da je dr. Franc Sušnik na področju knjižničarstva, izobraževanja in drugih področij, povezanih s temi dejavnostmi, toliko storil, da je predlog za poimenovanje utemeljen in da je dr. Franc Sušnik vreden trajnega spomina. Kar je na teh področjih storil, je šir-

Koroška osrednja knjižnica — Študijska knjižnica Ravne

Dr. Franc Sušnik

šega družbenega pomena. Rezultati njegovega dela so dobili take razsežnosti in vsebino, da se potrjujejo in odpirajo nove možnosti za zadovoljevanje izobraževalnih, kulturnih in drugih potreb krajanov. V skladu s 422. členom zakona o združenem delu smo si pridobili mnenje svojcev dr. Franca Sušnika, ki to odločitev cenijo in z njo z zadovoljstvom soglašajo.

Na 16. zasedanju vseh treh zborov je skupščina občine Ravne na Koroškem sprejela sklep o poimenovanju Koroške osrednje knjižnice — Študijske knjižnice — Ravne na Koroškem po dr. Francu Sušniku.

Sklep se glasi:

Na podlagi 195. člena statuta občine Ravne na Koroškem (Medobčinski uradni vestnik, št. 12/78, 1/82) je skupščina občine Ravne na Koroškem na seji zbora združenega dela, zbora krajevnih skupnosti in družbenopolitičnega zbora dne 28. 9. 1983 sprejela

S K L E P

O POIMENOVANJU KOROŠKE OSREDNJE KNJIŽNICE — ŠTUDIJSKE KNJIŽNICE — RAVNE NA KOROŠKEM PO DR. FRANCU SUŠNIKU

I.

Koroška osrednja knjižnica — Študijska knjižnica — Ravne na Koroškem se poimenuje po dr. Francu Sušniku tako, da ima ime:

KOROŠKA OSREDNJA KNJIŽNICA
»DR. FRANCO SUŠNIK« RAVNE NA KOROŠKEM.

II.

Ta sklep velja osmi dan po objavi v Medobčinskem uradnem vestniku.

Leta 1978 so delavci Koroške osrednje knjižnice — Študijske knjižnice — Ravne na Koroškem zasnovali in napisali tekste za spominsko publikacijo, ki naj bi bila izšla ob tridesetletnici knjižnice marca 1979. Dr. Sušnik je kot uvod v publikacijo napisal tele, še neobjavljene misli:

Gradovi in graščine imajo svoje usode.

Stari gospod, »ekscelenca« so mu rekli, je bil že rajni. Nekdaj je bil cesarski veleposlanik v carski Rusiji. Sina je gestapo za nekaj mesecev zaprl in njegovi sobi zapečatil; gestapovski pečati so držali do konca zasedbe in nam rešili in ohranili ta del pohištva. Okupator je grad namenil nacistični gospodinjski šoli, dekleta so nabrali po Zgornjem Koroškem, iz grajske kapele so naredili zgoraj pisarno, spodaj skladišče, policija se je po pritličju potaknila, grofovje se je lahko preselilo v plibrški družinski grad, in na kraju, ko je vse minilo, so bila razen onih dveh vsa vrata odprta, pobaši, kar moreš! Delavci pa so dali prve udarniške šihte, da se je popravila glavna polomija v gradu in v konjušnici.

Ravenski grad se je urno ujel v novi čas. Brž je našla novo ustanovljena gimnazija svoj prostor v njem (ministrstvo prosvete LRS — 17. september 1945). Veličasten je bil gimnazijski začetni dan 15. oktober 1945.

Vendar je bilo še poprej zelo resno vprašanje: kaj bo? ali bo na Ravnah ve-

lika železarna? Leskošek-Luka pove: Bo. Beseda ima težo zveznega ministra za težko industrijo.

Gimnazija je ob sebi pognala ustanovitev študijske knjižnice (odločba št. 152/1 OLO Dravograd z dne 3. 3. 1949).

Istega leta je gimnazija prizorela do svoje prve mature junija 1949. Iz teh maturantov sta prva knjižničarja: Marija, rojena za klasični študij, za domoznanstvo, za slavistiko, z odličnim spominom, v tridesetih letih je šlo skozi njeno »akcesijo« povprečno tri tisoč knjig na leto. Franci je bil pravi pristni delavski otrok koroških fužin, s sedemnajstimi partizan, ranjen, ujet, zavlečen v Dachau, ves je gorel od vročice in navdušenja, ko se je vrnil, Študijska je bila njegova velika ljubezen... »ko plamen je zagorel, v velik čas se je použil«.

Gregor Klančnik je pripeljal Toneta Bitenca. Hotel je gradu najboljšega. Hotel je grad lep. Gregor Klančnik je bil direktor železarne, predsednik sveta Študijske knjižnice. Tone Bitenc je bil Plečnikov naslednik. Zdaj je v gradu zapel lesteneec in les in luč. Živel je Bitenc od ljubezni do umetnosti.

Nekaj sto vrednih knjig je gimnazijska učiteljska knjižnica že zbrala — za seme študijski. Potem je odprla mariborska študijska police svojih dvojnic in dobri Janko Glazer svoje prijateljsko srce, od našega začetka do konca svojega življenja. Tudi Tomiška je prepustil nam. Dr. Josip Tomišek, naš upokojeni ravnatelj klasične gimnazije, je živel pri svojih v Celju, knjižnica mu je bila še v izbombardiranem stanovanju nasproti glavnemu kolodvoru v Mariboru. »Izberi, naberi!« je pisal. — »Račun!« — »Kaj?« je bil asket gluha. Bila je žlahtna slovenska, domača bera.

Največja pridobitev je Kotnikova knjižnica (l. 1956). Teh 3200 bibliografskih enot je dalo naši knjižnici značilnosti »študijske knjižnice«. Poglavitna vsebina so carinthia, veliko koroščine, mohorjane, narodopisja, stopetdeset redkosti, tu sta Jarnik, Drabosnjak, srečanja s Prežihovim Vorancem.

Vlado Novak je tedaj iz gole dobrote opravil za nas veliko dela s prevzemanjem, podrobnim popisovanjem in ocenjevanjem tega gradiva.

Dr. Franc Kotnik, naš rojak, Prežihovemu Vorancu izvedenec za vse, kar je domača zgodovina, pa od Šimna in Lojzna in celi rajdi koroške študentarije profesor, ima v hrabi in službi svoje knjižnice spomenik, vreden svoje posebne obravnave.

Tudi Martinu Kuhlerju je bil Kotnik profesor. Kratek čas je bil kaplan na Prevaljah, potem pa dvainštirideset let župnik na Drabosnjakovih Kostanjah. »Bolj kam potisniti me ne morejo,« je rekel, ko so grajali, da s socialističnim županom dobro izhaja.

Rdeče pelargonije so visele z okenc, zakajene papirje mi je razgrnil na pultu, pa sva bolj ogrevala celovške gimnazijske spomine. Dr. Niko Kuret je odkril izgubljenega sina. Ko je šel sin na rajžo, se je z dr. Zablatnikom ustavil na Ravnah in dr. Kuret je pritrdil, naj ostane pri svoji družini pri očetu Kotniku; — edini lastnoročni Drabosnjak.

Trije Ziljani, ki za svojo Ziljo niso smeli biti plebiscitni aktivisti, bili pa so za Rož in Podjuno, sodijo v študentski krog okoli Kotnika; Tonetu je bil oče še slovenski župan pri Št. Štefanu, Rudolf bi bil domalega celovški škof, dr. Julij Felaher pa je bil o plebiscitu čez vse goreč, po 1945 pa kakor koroški konzul v Ljubljani. Kos plebiscitnega gradiva je dala nečakinja naša knjižnici.

Svojo pot je šel po plebiscitu Mlinar Tone z Blata. Srečala sva se na Prevaljah, Tone in Mlinarjeva BIBLIA, potem v Murski Soboti, pravzaprav v Černelavcih, tu si je najel dom prekmurske kmetijice, pri bolsti sveči se je dal Dalmatin dobro brati. Potem sta našla Tone in Mlinarjeva BIBLIA lepo faro Ivanec, on je še po smrti ostal med hrvaškimi Zagorci, njegova koroška gospodinja Marija pa se je vrnila z Biblijo na končni kraj njene namembe (1953). Mirko Kumer, blaški župan, jo je s svojimi sosedi obiskal in počastil s svečeniškim glasom za štiristo let in za naprej, naprej zvestobe jeziku in rodu.

Jaka Špicar je menda ves pri nas, narodovitejši pisatelj iger, vnukinja Miriam skrbi za to — prevzet od navdušenja za rodno Koroško, od mile rožanske meh-kobe, in Marica, njegova lepa Miklova Zala.

Ni dediščine v gradu ne ena knjiga ne pohištvo (razen onih dveh sob) — koliko

pa je v sam grad vtaknjene, to ve Fale kot predsednik knjižničnega sveta, tudi Kert, ki je bil župan v letih obnavljanja.

Rodovnik pa vendarle je. Prežihovega Voranca Skrivna bralnica je imenitna predhodnica naše knjižnice. Od Vohnečih Lečnikov je kmečki nod šel na graščino Podgoro, Valvasorjev Unterbergen, k Lobasu: pismeni možje, zdravniki in kovači. Franc Lečnik se je tistega leta 1848 pri Lobasu rodil, ko je Vorančev Strahun v skrivni bralnici Vohnečim sosedom deklamiral Prešernovo Zdravljico. Bil je Franc častit kakor kak staroslovenski kosez. Tako so mati stopili iz kuhinje in poslom rezno dejali: »Gospodar je ukazal, da se gre popoldne v log basat.« Medtem je bil molčeči gospodar v čumnatu pri zdravniških bukvah ali pa sam v kovačnici. Od Lobasa imamo v knjižnici tisti Ortus sanitatis, ki se ga je posluževal Janko Barle, in petnajst Novic, kaj ko prav iz skrivne bralnice...

Spominjam se Kurenta, v peti gimnaziji sem ga bral, »saj to še ni zate«, nisem ga čul pojočega, oči so ga čule. Trdo nemško šolo smo imeli na Prevaljah, edino dvakrat na teden po pol slovenske ure verouka, Guštanj najprej še tega ne, ko so si zgradili Freie Schule; najhujši na vsem Koroškem je bil nemški pritisk v Velikovicu, v Guštanju in na Prevaljah. O sveta, posvečena, blagoslovljena, vsa lepa in lju-

ba slovenska knjiga, jezika materinega učiteljica naša, posoda žlahtna in prozorna jasnih in čistih misli in dobrega srca...

(Uide misel na Kolarja, grize pipe ustnik, da bi bila beseda tista prava, klena, zvočna, stavek spran ko slap Savice. Hiti pa bralec mimo počez in po diagonali, mar mu zgrizeni ustnik!)

Moralo je biti šestega leta, ko je v prevaljski kaplaniji že bila slovenska knjižnica, še prej je v Guštanju posloval Hans Tschebull s svojo nemško, Lovro Kuhar je s Svobodino na Ravnan začel dvajsetega. Po vojski je bila prvi čas Ivartnikova Micika — vsa desetletja potem jo vodi Jožko Herman, kakor desetletja na Prevaljah Ožbe Lodrant. Danes je v Mežiški dolini teh knjižnic cel planetni sistem.

(Središče in »koroška osrednja« je študijska knjižnica, v ljudeh še vedno tako imenovana: kraj se je čutil 1945. l. z gimnazijo povzdignjenega — takrat je bil grad »gimnazija«; potem je 1949. l. nastala študijska knjižnica, in ko se je 1953 gimnazija odselila, je postal grad »študijska knjižnica«, in tudi to, kar je ob gimnaziji nastalo, muzej in likovni salon, je bilo prva leta v »študijski knjižnici« — s »študijsko knjižnico« se je čutil kraj zopet povzdignjenega.)

Pet jih je okoli »osrednje« krajevnih knjižnic (Ravne, Prevalje, Mežica, Žerjav, Črna) s standardnim fondom, pet satelitskih (Kotlje, Strojnska Reka, Leše, Šentanel, Podpeca), napajajo se iz potujočega fonda — in kdaj-kdaj kako izposojevališče (»knjiga išče bralca«): pri gozdarjih v planini, pri Bosancih na gradbiščih, pri rudarjih v jami — vse so »splošnoizobraževalne« (allgemeinbildend): z občutkom za polnost besede bi bilo po slovensko dovolj reči: »izobraževalne knjižnice«.

Čuti je v novih letih Šentanela glas. Spodaj na Lokovici je že dolgo, kar je utihnil Jurij Kušter — vsem za mušter. Luka Krámolec je nabiral, skladal, ubiral koroških pesmi viže, cel kup zapuščine je darovala vdova naši knjižnici, pojejo šentanelski zvoni čez brumno deželo, čez grob njegov tja daleč v Podjuno. Naša matična služba misli v šentanelski knjižnici nanj, na Lukana in na Blaža Mavrela, »koroškega Krjavlja«, tako je sebe krstil, toda vedel je svojo vrednost. Pesmi mu pojejo o strojskih bregih in koroških moštih, vsake kvatre je z beraškim cekarjem prišel v študijsko na Ravne, po svoji izbiri nabasal cvetoberja poezije, da je potem v gluhi samoti, v bajti sredi lesa, v črni noči, kdaj tudi naroda črni noči, sveča gorela ob Prešernu, tudi ob Puškinu.

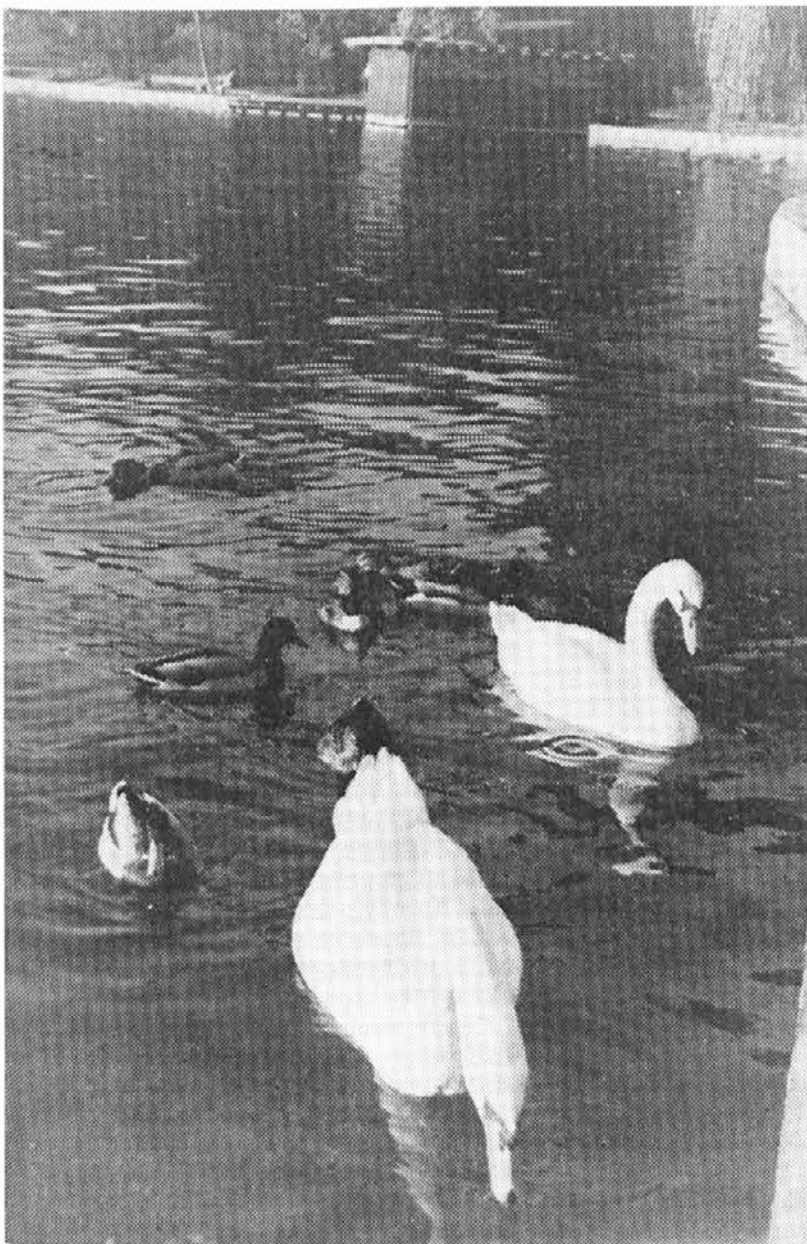
(Videl jo je tudi Tevžej-Mitja partizan, novi šentanelski bard.)

Kar gost popotni mimogrede išče pri nas, kaj neki bolj ko Koroško, dih koroški da mu zaveje na pragu dežele.

Najbolj Voranca — Lovra Kuharja, Prežihovega Voranca.

Obnovljena Prežihova bajta in nad bajto Batičev kip in z brega spogledovanje z Uršljo goro: raste spomin do časa obzorij.

Naša knjižnica zbira in skuša zbrati vse, kar je Vorančevih spisov, prevode vse dosegljive; rokopise kopirane, kjer so drugod, tudi kar je o njem napisano; tudi slike; tudi rod; tudi ženo, z njim do kraja spominov; Vido, Mojco — čez goro k oče-

Lepota

tu, vnuke; tudi brate; tudi Vorančevo pot in poti in postaje življenja.

Najmlajši štirih bratov je bil Gustelj; zdaj bo že 15 let, kar je umrl. (Zgodaj so umirali bratje.) Nekak kulturni ataše je bil v železarni. (Sicer je skrbel za varnost dela.) »Koroški fužinar«, kakor ga je ustvaril, je bil tovarniški časopis čisto svojega kova: kjer je tovarna imela dušo, dišala po zemlji, po lesu, po domu; po Uršlji gori; tovarišija s srcem, naša za nas, »očka, vrni se zdrav domov«, zaročena sta delavec in kmet. Rad je imel Gustelj študijsko knjižnico, gimnazijo in muzej, z dvojnimi srcem rad. Mlado, ravno dograjeno hišo jim je zapisal za profesorja, ki se posveča domači zgodovini in domačemu narodopisju. Kar je v knjižnici rokopisnega Voranca in rokopisnih Kuharjev, je večji del iz Gusteljevih rok.

Štiri smo občine »koroške regije« ali »koroške krajine«: Ravne, Slovenj Gradec, Dravograd in Radlje. Kako pomenljiv je bil klic po Združeni Sloveniji, priča razkosana Slovenija cesarskih časov.

Bila sta npr. naša Slovenj Gradec in Ravne, prvi štajerski, drugi koroški. Enemu je bila deželna vlada (in šolska oblast) v (Nemškem) Gradcu, drugemu v Celovcu; okrajno glavarstvo enemu v Slovenjem Gradcu, drugemu v Velikovcu; sodnija prvemu tudi v Slovenjem Gradcu, drugemu v Pliberku, škofija enemu Maribor, drugemu Celovec, gimnazija prav tako enemu Maribor, drugemu Celovec. Enemu je meril nemški pritisk toliko atmosfer, drugemu dvakrat več.

Dihale so drugačnosti, legale na govor, na smeh, na razgled, na srečanja, tudi na dušo in obraz.

Zdaj so železo in les in bel kruh, ki gnetejo, spletajo in poživljajo skupnost Koroške krajine v starih karantanskih mejah. Toda tudi ravenske gimnazije ni mogoče utajiti, skozi reko žil gre tok njenih let. Tudi naše knjižnice ne in njene vloge ne. Niti tiste drobne ne za starimi sledmi, kjer Zilja noj Drava nazaj potačo. Leta 1963 — ob svoji petinšestdesetletnici in prisrčnem srečanju z nekdanjimi maturanti ravenske gimnazije — se je prijatelju Pavletu Žaucerju-Matjažu takole izčustvoval:

»... minula sobota me je notranje vzburla in tako se za pismo šele danes zahvalim. Lepo je bilo s temi prvimi ravenskimi maturanti, prelepo, tako da me breme dolga teži. Preveč mi je dano, ti si me že 1954. s priznanji zasul... — in ti mladi, vse to so brigadirji tvoje ravenske MDB! — prelep večer so priredili... , nič ne vem, kako mi je; ko bi mi še oče in mati živele, bi se njima izčustvoval. O da si oče ni ućakal teh časov! Nanj te dni, ko sem najrajši sam, mnogo mislim. Pa ga otroci skoraj nič nismo imeli, zjutraj je šel na ših, ko smo še spali, opoldne je komaj pojedel, vračal se je zvečer — tih, kratek, nič ni imel od življenja, dan na dan, od jutra do noći, ga vidim, je dvigal hlode, nalagal les na vagone, edina blagodat mu je bila požarek žganja in tobak, žganje na kredit pri goljufovih Lahovnikovih kelnericah, tobak si je izmoledoval pri materi: kajti mati je skrbela za nas otroke, denarja ni bilo, dolgovi in župnik Riepl so nas spravili iz bajte, potem smo neki čas sta-

novali na 14 m² šest otrok in starši. Tako je tih in zgaran umrl, kakor je tiho umrl tudi njegov oče, nisem ga poznal: ko je grof spodlezal Suško (tam blizu Macegolja), je ostal za srenjskega pastirja v Uršlji gori in je samotno umrl, kakor so mi stari pravili, da so ga šele čez nekaj dni našli mrtvega v Pogorevcu. Eenkrat, vem, se je krotki in ponižni moj oče dvignil 'samoiniciativno' v 'veliko akcijo'. Bilo je med prvo vojsko, kruha ni bilo, lačnih otrok pa kup. Tedaj je naš pasivni oče rekel veliko besedo: Prinesel vam ga bom! In je šel v planino svoje mladosti, k... , (ki) je bil... mojega očeta, suškega sina, mladostni sosed in pajdaš... Tam bom dobil kruh! Kaj ga ne bi, saj pri... je grunt in kruha dovolj — sosed! in prijatelji smo si bili v mladih letih!... In ga ni dobil. In ga je pičel teden navrh poslal njegov gospod šef prav tja — in zanj, za gospoda in

tujca bogve od kod, je dobil moke in jajc in masla. Tedaj se je v mojem očetu nekaj preklalo, tedaj je občutil, da občestva ni, tedaj se je zavedel svojega zavrženega proletarstva. — — —

Ušle so mi moje misli. Ali naj pismo raztrgam in začnem pisati novo? Pa ga vzemi in ne zameri dolgim besedam! V mislih slonim ob grobu staršev: ko bi mogel... Ko bi mu mogel, očetu, kupiti tobaka, da bi ga nikoli ne stradal! Ko bi mu mogel — namesto žgane brozge — dati vina (ne vem, če ga je sploh kdaj dobil)!

In ko mi je življenje lepo, čutim breme dolgov. Tudi vsi, ki so sodelovali v postopku za poimenovanje Koroške osrednje knjižnice — študijske knjižnice — Ravne na Koroškem po njem, so čutili breme dolga in ga s tem poimenovanjem skušali skromno poravnati.

Borčevske misli

Razprava predsednika občinskega odbora ZZB Ravne na Koroškem Ivana Močnika

Že lani, ko smo na zasedanju naše skupščine ocenjevali položaj, smo ugotovili, da živimo v času izjemnih naporov za prebroditev gospodarskih in političnih težav. Odločno smo se zavzeli za aktivno sodelovanje pri odpravljanju teh težav in nadaljnjem razvoju naše samoupravne socialistične skupnosti narodov in narodnosti. Če zdaj poskušamo oceniti, kako vsi skupaj izpolnjujemo naše osnovne naloge, moramo ugotoviti, da se je stanje na nekaterih področjih še poslabšalo.

Zato kar naprej poudarjamo, da so nam strnjene vrste vseh dobronamernih delovnih ljudi naše skupnosti še kako potrebne. Strnjene vrste so in bodo edini porok za napredek, za trdnost in varnost jugoslovanske skupnosti in za rast blaginje.

Enotnost nam je potrebna tudi zaradi mednarodne situacije, kjer se protislovja še poglobljajo, nadaljuje se dirka v oboroževanju, vojni spopadi se širijo, zaostrujejo se odnosi med glavnimi silami sodobnega sveta. Slabša se mednarodni gospodarski položaj, vedno bolj silijo v ospredje kreditno monetarni problemi, večajo se razlike med bogatimi in revnimi. Vse to čutimo tudi mi na lastni koži.

Glas Jugoslavije med neuvrčenimi je zelo pomemben. Naš glas bo toliko bolj učinkovit, kolikor trdnjša bo naša skupnost, kolikor bolj bomo zvesti začrtanim ciljem in enotni znotraj naših meja, predvsem pa, kolikor bomo znali pokazati svetu, ne z besedami, ampak z dejanji, praktično učinkovitost in rezultate našega sistema politične ureditve.

Kot vemo, se v zadnjih letih gospodarske razmere močno zaostrujejo. V plačilo nam dospejajo visoke obveznosti tujih posojil, ki smo jih najemali v preteklem desetletju. Te obveznosti se še dodatno povečujejo zaradi poostrene monetarne politike razvitih držav.

Že dolgo ponavljamo, da je naša temeljna slabost premajhna usmerjenost gospodarstva v med-

narodno menjavo, predvsem v izvoz na konvertibilno področje.

V preteklosti tudi nismo usklajevali uvoza surovin, energije, reprodukcijskega materiala in opreme z izvozom. Še več, pravica zadolževanja v tujini ni bila povezana z obveznostjo vračanja. Seveda je težko stanje povzročilo pretrese v proizvodnji, povečalo našo zadolženost v tujini in s tem postavilo pod vprašaj zunanjo likvidnost gospodarstva in države.

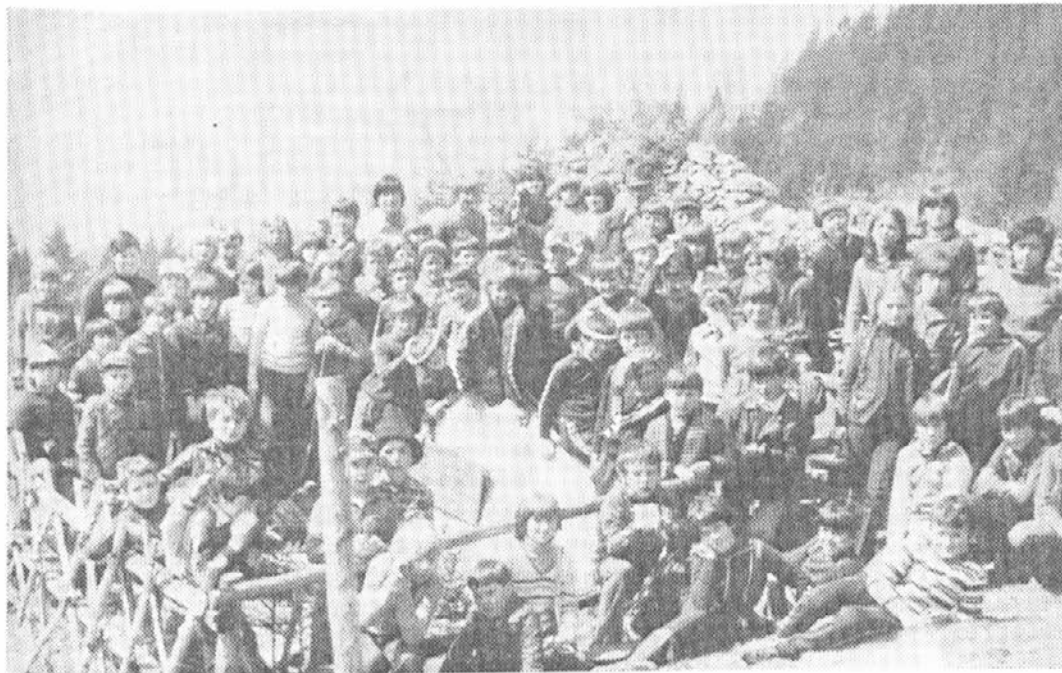
Kakšno stanje imamo danes?

Kljub prvim znakom večjega usmerjanja v izvoz je devizni priliv bistveno nižji od predvidevanj. Tuja pomoč nikakor ne omogoča odlaganja nujnega reševanja nakopičenih problemov v jugoslovanskem gospodarstvu. Ob tem pa je treba povedati, da so sedanji pogoji tujih krediterjev zelo zahtevni in posegajo celo v oblikovanje naše domače porabe.

Nadalje se poleg deviznih težav letos povečuje tudi dinarska nelikvidnost v organizacijah združenega dela, kar še dodatno otežuje proizvodnjo. Velik pritisk na proizvodnjo pomenijo naraščajoči stroški, povečanje cen energije, surovin in materialov. Inflacije nismo zaustavili! Ob višanju cen je še posebej pereč problem upadanja realnih osebnih dohodkov in zagotavljanje socialne varnosti nekaterih skupin delavcev in občanov, tudi upokojenecv.

Vse te gospodarske težave se seveda poznajo tudi pri nas, v naši občini. Tudi mi moramo napeti vse sile, da bi kolikor toliko uspešno poslovali v teh zaostrenih razmerah in uresničevali naše načrte.

Čeprav rezultati poslovanja v letošnjem prvem polletju v občini niso bili tako slabi, se stanje, gledano v celoti, slabša. Slabša se likvidnost delovnih organizacij, nekaj jih posluje že na robu rentabilnosti. V primerjavi z lanskim letom se je zelo povečala izguba, ki je junija znašala 66 milijonov 823 tisoč dinarjev ali sedemkrat več kot lani. Z izgubo poslujeta dva tozda Rudnika

Pri spomeniku

Mežica in Golf-turist — Gostinstvo Ravne, ki mora vlagati velike vsote v popravilo nekaterih objektov.

Ponekod prejema delavci dosti nižji osebni dohodek, kot pa je poprečje v občini, kar je posebno zaskrbljujoče ob nenehnem padanju življenjskega standarda. Takšna situacija zahteva resen premislek in oceno stanja takoj, ko se pojavijo problemi, ne le ob obravnavi periodičnih in zaključnih računov.

Zaradi znižanja kupne moči in pomanjkanja nekaterih izdelkov trgovske organizacije, slabše poslujejo, zaradi zmanjšanja investicijskih del pa tudi gradbeništvo dosega manj kot je lani.

Število zaposlenih se v enem letu skoraj ni povečalo. Še vedno imamo manj zaposlenih žensk, kot je republiško poprečje.

Spodbuden pa je podatek, da se rast kmetijske proizvodnje kljub težavam giblje v dogovorjenih resolucijskih okvirih. Vemo pa, da imamo tu še velike rezerve.

Pri oceni sedanjega stanja je treba poudariti dve stvari:

— prvič, da smo prišli v takšno stanje po relativno dolgem, stabilnem in dinamičnem razvoju in

— drugič, da imamo danes celo vrsto delovnih organizacij, tudi v naši občini, ki vlagajo izjemne napore, da bi izpolnjevale dogovorjeno. Žal ne delajo vsi tako in povsod.

Splošno politično razpoloženje med delovnimi ljudmi je še kar zadovoljivo. Kljub težavam, kljub znižanju standarda kažejo razumevanje za čas, v katerem živimo.

Jasno pa je, da ima tudi potrpljenje svoje meje. Borci smo bili vedno navajeni govoriti naravnost, reči bobu bob. Čutimo politično soodgovornost za dogajanje v naši skupnosti, čeprav neposredno ne odločamo o usodnih sklepih. S svojim vplivom pa lahko zelo učinkovito delujemo na politično razpoloženje delovnih ljudi in občanov. Pred nami so zdaj naloge, izpolnjevanje katerih nakazuje pot, po kateri bomo prišli iz težav.

Spoštovanje dogovorjenega nam mora biti prvo pravilo. Zato nikomur dati posojila, če ni zagotovljena njegova namembnost, ko se prosi za eno, daje pa za drugo. Vsi vemo, da zunanje kredite dobivamo pod zelo težkimi pogoji, zato jih moramo porabiti za stvari, ki nam olajšujejo položaj, predvsem za povečanje izvoza na konverti-

bilno področje. Posojila pa ne dajati tudi v primerih, ko ni zagotovljeno vračanje. Solidarnostna pomoč, ki je dogovorjena, je ena stvar, druga stvar pa je jemanje posojil ter njihovo vračanje prevreči na skupnost. Takšna politika nikakor ne prispeva k stabilnosti gospodarstva.

Če pri čem, potem smo zdaj popustili v odgovornosti. Če govorimo o odgovornosti, potem je treba na krivce pokazati s prstom in po zakonu reagirati na njihovo škodljivo delo. Obenem pa moramo v kadrovske politiki ukrepati prav vsi tako, da se pri delu in življenju uveljavljajo osebnosti, zveste samoupravnemu socializmu, ki ne bodo vsiljene avtoritete, marveč si bodo ugled pridobile in izoblikovale s tem, kar so, kar nosijo v sebi, kar kažejo, s čimer se uveljavljajo v svojem delovnem in družinskem okolju.

Morda smo borci preveč sentimentalni, preveč obrnjeni nazaj, v tisto, kar je bilo narejeno med vojno in neposredno po njej. Lahko nam je to očitati. Zavedati pa se moramo, da vsi želimo predvsem eno, da bi ta naša samoupravna socialistična skupnost rastle in cvetela naprej. Zanj smo največ žrtvovali.

Od teh načel nismo nikoli odstopili. Res pa je, da smo preveč tolerantni do napak in slabosti. Prav in pošteno bi bilo, da se nikoli ne smemo imeti med seboj tako radi, da si zamolčimo napake. Vsi znamo razlikovati resnico od neresnice, napredno od nazadnjaškega, pošteno od nepoštenega, pridnost od lenobe in prijatelja od sovražnika. Po tem se ravnajmo v vsem svojem delovanju.

Naše zamisli so bile uspešne, kadar so bile naslonjene in imele oporo v najširših množicah. Vsak uspeh je povezan z njimi. Tudi vsak prodor samoupravljanja je uspeh množic. In zdaj, v tej težki situaciji, smo lahko pred novim korakom revolucionarnega razvoja samoupravljanja le, če bomo resnično in do kraja razgibali množice. Množice ne smejo ostati ob strani, ne smejo se počutiti, kakor da so samo zraven, odločajo pa drugi. To je danes vse preveč prisotno.

Tudi po zadnji konferenci Zvezi borcev so se naši člani po svojih najboljših močeh vključevali v družbenopolitično dejavnost, v boj za družbenopolitični in gospodarski razvoj, za ekonomsko stabilizacijo, razvoj delegatskega sistema, delovali so v družbenopolitičnih in samoupravnih skupnostih, uveljavljali načela kolektivnega dela in odgovornosti. Pomagali smo utrjevati politično

stanje in vlivali zaupanje in vero v lastno moč. Bojevali smo se proti slabostim, ki spremljajo naše življenje in dopovedovali, da pošten boj za nadaljnji razvoj družbe mora imeti uspeh. Poudarjam, da so naši člani še vedno aktivni, zlasti v krajevnih skupnostih, in da še vedno predstavljajo pomemben dejavnik trdnosti našega sistema.

Tako bomo ravnali tudi naprej in se redno vključevali v skupne politične akcije, ki jih zastavlja frontno organizirana SZDL. Še letos nas čakajo volitve v krajevne, občinske in republiško konferenco SZDL. Gre za program dela za naslednja štiri leta, gre za izbor sposobnih ljudi v vodstva in seveda tudi za volivno udeležbo, ki bo terjala našo angažiranost, prav tako kot vseh drugih političnih dejavnikov, ki sestavljajo SZDL.

Kot do zdaj terja še naprej posebno aktivnost naše organizacije ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in njihovo prenašanje na mladi rod. Velikokrat smo že povedali, da tega ne delamo zaradi sebe, ampak zaradi družbenega reda, ki smo ga oblikovali med narodnoosvobodilnim bojem in po vojni, zaradi izkušenj, ki naj pomagajo, da se bodo mladi znali odločiti za tisto pot, ki je najbolj napredna. Zato je naša naloga tudi naprej oblikovati revolucionarne vrednote.

Posebno pomembno je, kako mladina sprejema našo preteklost in kakšne izkušnje lušči iz nje. Kajti prihodnost revolucije je zagotovljena le, če njene prednosti, vsebino in cilje kot svoje sprejema in osvaja mlado pokolenje. Mladi morajo v tej družbi videti svojo perspektivo.

Ne dopustimo govoric, da so mladi največji koristniki vseh dosežkov in blaginje razvoja socializma. Zavedajmo se, da pretežna teža gospodarske stabilizacije sloni le na mladih ljudeh, pa tudi, da bodo tudi mladi morali odplačevati dolgeve, ki smo si jih nabrali v zadnjih desetih letih. Posvečajmo mladim takšno pozornost, kakršno bodo odigrali v prihodnosti. In poudarjajmo, da vsak korak naprej razširja stvarne možnosti mladim za krepitev njihove ustvarjalne vloge v proizvodnji, znanju, sposobnosti, znanosti, kulturi, vrednotenju dela. Vsesplošen napredek, ki ga tudi mladi ustvarjajo, odpira mladini tudi vedno jasnejšo in boljše življenjsko perspektivo. Ob teh vprašanih moramo angažirati mlade v SZDL, v sindikatih, v samoupravnih organizacijah, v delegatskem sistemu, v delavskih svetih, povsod.

Za socialno in zdravstveno varstvo borcev je bilo v preteklem obdobju marsikaj narejeno. Skladno z družbenoekonomskimi razmerami in stališči si bomo tudi v prihodnje prizadevali, da v okviru stvarnih možnosti zagotavljamo materialno varnost. Podružbljanje borčevsko-invalidskega varstva bomo še naprej izpopolnjevali in ga razvijali skupaj s koordinacijskimi odbori za vprašanja borcev pri skupnostih socialnega varstva. Še naprej se bomo zavzemali, da se financiranje temeljnih pravic borcev iz federacije prenese na republike in pokrajini.

Glede borčevskih pravic še naprej vztrajamo, da jih ne širimo, pa tudi krčimo ne. Če pa bo terjal položaj, da tudi borci prispevamo svoj delež k splošnim naporom, se bomo temu primerno tudi obnašali. Nikakor pa seveda ne želimo, da bi bili borci pri restrikcijah prvi na vrsti. Naj se bremena enakomerno razdelijo med vse!

Mitja Šipek

Gregor Klančnik - 70 let

Iz nicin
je vstal naš kraj v sončno rast
in ljudstvo okoli fužin
umel si utrip koroških src
ubral se z njim
in kjer je rast je tvoja sled
in v mislih tvoj spomin.

Dr. Franc Sušnik

Objavljamo dva prispevka; misli našega vsestranskega Mitje Šipka in govor Marjana Oblaka, predsednika planinskega društva Ljubljana, ki je Klančniku čestital v imenu slovenskih planincev. Govorov in čestitk je bilo še veliko več; tudi mi se jim iz srca pridružujemo.

Urednik me je prosil, da napišem nekaj za Greganovo 70-letnico. Najtežje je začeti, to ve vsakdo, ki je kdaj skušal zaupati papirju, kar mu leži na srcu. Razmišljal sem kako naj začnem pisati o dolgoletnem prijatelju, ko je zazvonil telefon. Na drugi strani žice se oglasi Klančnik: »V ponedeljek mi planinci pripravljajo v Ljubljani malo slovesnost, pa bi rad, da bi bil ti zraven.« Ne morem, jutri odpotujem službeno, sem kratko sporočil. »Škoda, potem pa ni nič,« odvrne in »Zdravo«!

Tako, sedaj pa mi ni več težko zapisati prvo besedo. Ne bom pisal o direktorju, niti o gospodarstveniku ali politiku, napisal bom nekaj, kar mi leži na srcu, nekaj o prijatelju. Ni prvič, da me je Grega za take, skoraj intimne trenutke v življenju povabil v svojo bližino, za katere je sam menil, da so pomembni, slab izraz je to, da so njemu samemu sveti. Če je Grega za kaj živel, je živel za planine, za ta prelepi domači gorski svet, o katerem Cankar tako čudežno govori.

O Gregorju Klančniku je bilo že toliko napisano, da je nesmisel na tem mestu ponavljati. Najhuje pa je, da je vse pisanje o njem opremljeno s stotinami števil, ki govore, koliko ton jekla, koliko dinarjev, koliko stanovanj, koliko in kaj vse je nastalo v času, ko je bil direktor na Ravnah. Najhuje je zato, ker človeka, kot je on, dajemo na tehtnico in čakamo, kam bo pokazal jeziček na tehtnici — je vreden toliko ton ali ni. Tako je pač urejeno na tem svetu, vedno se z nekom in nečim primerjamo, to je normalno. Vendar banalno. Ravenska železarna je v tridesetih letih zrasla iz delavnice v ogromno, moderno železarno. Število delavcev se je več kot podeseterilo, proizvodnja je več kot stokrat večja, pravijo kronike in statistike. Zraven pa je še pripisano, da je v tem času veličastnega vzpona bil za direktorja na Ravnah Klančnik.

Spominjam se ga že iz prvih povojnih let, ko sva oba v kratkih hlačah pritekla na šiht, on kot upravnik — bodoči direktor, jaz kot zeleni praktikant.

Jaz sem pritekkel naravnost z gorske ture in zunaj prečute noči, on pa verjetno s kakega sestanka športnega ali planinskega društva, pa saj je vseeno, toda v trenutku se je prelevil v direktorja, ko je prestopil fabriško ograjo. Že je videl, kje bo stala nova topilnica, pa valjarna in livarna. Čeprav ni bil ozko specializiran v tej stroki, je pri načrtovalcih deloval tako impulzivno, da so zgradbe rasle dobesedno po njegovi zamisli in proizvodnja je rasla kot v pravljici.

Gregor Klančnik

Danes, v tej birokraciji, si tega sploh ne moremo predstavljati, takrat pa si drugega načina nismo mogli. Ljudje so si bili pravi prijatelji, drug drugemu smo neomajno zaupali, vsi skupaj pa njemu. Znal je biti oster, trd in neizprosen, drugega tako ni kazalo. Pravijo, da če bi danes bil na istem položaju, bi ga v kratkem času zradirali. Morebiti res, včasih bi si pa želeli, da bi bil prisoten, tak, kot je bil, morda bi bilo marsikaj še bolje urejeno.

Že v začetku sem obljubil, da se ne bom ustavljal ob njegovih direktorskih postajah v življenju, čeprav nas vsak korak v železarni in v naselju spominja nanj, pa te avtomatsko zapelje spomin na tiste čase in nanj.

Športna tradicija, predvsem še smučarija, na Ravnah je gotovo njegovo življenjsko delo in je zato tako živa in zdrava, ker je zrasla iz ljubezni in njegovega zgleda. Večkrat sem mu očital, da nima enakega smisla za kulturo, da ne bi nič škodilo, če bi namenil nekaj manj moči športu in jih

poklonil kulturi. Ni zanikal tega, vsakdo pač ni za vse, vendar je tudi kulturna rast na Ravnah velik del njegova zasluga. Kulturna dejavnost je bila zares amaterska, pa smo v železarni dobili vse, od desk za oder do izhodov med šihtom, če ni šlo drugače, da je predstava stekla. Vedel je za vse to in nikoli ni rekel »ne«, nasprotno, razveselil se je vsakega našega uspeha, ker je vedel, da fabrika zaradi tega ne bo propadla, kulturna zavest in še posebej ime Raven pa je zavidljivo zraslo tudi na tem področju. Veliko njegovega je tudi v študijski knjižnici in gradu. Spominjam se dialoga pred več kot 20 leti, ko sva v ravnem poletnem jutru rinila na Peco. »Gregga, nov kulturni dom bo treba postaviti na Ravnah,« sem ga zapeljeval. »Pa kaj ti bo nov kulturni dom, ko še ta ni izkoriščen. Vedel sem, da ne misli dobesedno tako, pač pa tako, da naj bi najprej dokončali in opremili športni objekt, nato pa začeli graditi večnamenski objekt, kjer bi tudi kultura imela svoj prostor. To se takrat in tudi do danes ni uresničilo in kultura žal še sedaj nima svojega pravega prostora.

Ne vem, kolikokrat sva bila skupaj v hribih. Rad me je imel za spremljevalca, ker sem vso pot molčal, on pa tudi. Čeprav sem bil skoraj 15 let mlajši, sem moral krepko stegniti noge, da sem ga dohajal. Večkrat se mi je zdelo, da sploh ne čuti tal pod nogami, njegov pogled je venomer stikal za skrivnimi gamsjimi stezami in skalnatimi poličkami, kjer je kot mlad fant bos plezal. Največja strast mu je bilo skreniti stran od markirane poti, kar počez. Tako me je zvalil po prvodneveni turji iz Vrat na Triglav in po Bambergovih nazaj, da sem bil zares pošteno utrujen, drugi dan na Razor, toda počez. »Da se boš malo spočil,« je razlagal in me že popeljal čez dva, tri previse v strmino, kjer ni bilo več sestopa brez opreme. Drselo mi je, strah me je hromil in kolena so mi klecala, ko sva končno izplezala pod Kriškimi podi na Stenar, od koder se odpira božanski pogled na severno triglavsko steno. Mehka, božajoča luč jesenskega sonca je pričarala pravo simfonijo gore v čudežno gorsko tišino. Mene ni očarala, ker sem bil do smrti utrujen, on pa je naravnost oživel. Zastrmel se je v ta čudež in se spojil z njim v nerazdružljivo celoto. Zavidal sem mu njegovo dušo in mu jo še danes. Morda nisi nikoli na glas rekel, vendar sem te slišal: »Nekje je neomadeževana zvestoba, nekdo ti je neskončno vdan prijatelj brez računa, nekje ti je pribežališče in dom, ki je zares tvoj, to so gore, to je naša prelepa domovina, to je pla-

ninski svet, le najti ga je treba in ljubiti ga moraš, pa ti je pravi dom!»

Gregor Klančnik se je pred slovesom odločil, da bo v tem raju postavil svetišče — novi dom na Kredarici je njegov delež in zahvala za vse lepote, ki mu jih je gora podarila. Ni ga sam gradil, prispeval pa je velik delež, predvsem se je delu posvetil s srcem.

Rad bi bil zraven, ko ti bodo planinci čestitali, toda čestitke izzvenijo, hvaležnost pa ostane in prav to ti hočejo povedati in takrat bi rad bil ob tebi.

Da bi ti življenje podarilo še mnogo zdravih let, da bi še lahko iskal miru v svojem planinskem kraljestvu. Kadar boš zopet stal na tistem izstopu pod Stenarjem in zrl v mogočni obraz očaka Triglava, kot

takrat pred petnajstimi leti, boš preletel v duhu vse postaje na svoji življenjski poti, od rojstne hiše, prek partizanskih poti do Raven. Spomnil se boš celo, da si bil direktor in poslanec in sto in sto takih in drugačnih funkcij si imel, za kar so te okovali v priznanja, nagrade in kolajne.

V spomin ti bodo kot v paradi prikorakali tisti, ki so te imeli radi, pa tudi tisti, ki te niso imeli radi in besed se boš spomnil, ki so ti jih govorili iz srca ali pa le iz ust, toda kaj bi z vsem tem, kar je minljivo. V srcu boš nosil zavest, da nisi zaman živel, dal si sebe družbi in ona ti je vračala pač toliko in tako, kot si ji bil za vzgled. Še na mnoga, zdrava leta ti kličejo prijatelji iz Ravenske fabrike.

Grega je leta 1926 prvič stopil na Triglav, leta 1931 prvič preplezal njegovo severno steno in od tedaj dalje bil stalni obiskovalec domačih in tujih gora.

Na Triglavu je bil okrog 250-krat. Iz take aktivnosti je gorniški poduk za druge povsem vabljiv. Kot planinskemu vzorniku mu je PD Ravne na Koroškem podelilo naslov »častnega člana društva«.

V družini slovenskih železarn ima velike zasluge za organizacijo skupnih pohodov železarjev v Julijce, Savinjske Alpe in Karavanke, tisočem delavcem je dal izpodbudo, zgled pa tudi organizacijsko in vsebinsko omogočil, da redno obiskujejo gorski svet.

Pri investicijskih naložbah gorskih objektov je neposredno delal na povečanju in prenovi smučarske koče pod Uršljo goro, borčevski koči v Vratih, njegovo delovno roko pa so čutili tudi številni bivaki in druge koroške postojanke.

Prav gotovo pa je njegov največji uspeh na tem področju povečanje in posodobitev Triglavskega doma na Kredarici. Tri leta intenzivnega dela, tri leta skrbi, detajlnega mrežnega plana, vseh spletov delovnih operacij, dobav materialov in opreme je plod uspešne aktivnosti in mobilizacije sredstev dela številnih delovnih organizacij in občanov. Vse te aktivnosti bo tudi zgodovina vložila v svoje hrame, skupaj z imenom Gregorja Klančnika.

Grega je za našo skupnost napravil več kot je bil dolžan. Po Prešernu se temu reče: kar je zmogel, to je storil. Prejel pa je za svoje 47-letno delo številna družbena priznanja:

- red za vojne zasluge z zlatimi meči;
- red republike s srebrnim vencem;
- red dela z rdečo zastavo;
- nagrado Borisa Kraigherja za gospodarstvo;
- Bloudkovo nagrado, ki izhaja iz široke palete športnih in organizacijskih uspehov;
- plaketo ob 90-letnici SPD, edino, ki je bila ob tem jubileju podeljena občanu.

In danes:

Dragi Grega, hvala ti za tvoje delo! Simon Gregorčič je leta 1895 zapisal: »Vsem delavcem narodnim slava hvaležna jim bode na vek očetnjava.« Mi ti želimo vso srečo!

Marjan Oblak

Dragi Grega, spoštovani zbor, dragi prijatelji

Vsem pristrčen pozdrav in hvala, da ste se našem povabilu odzvali, da bi skupaj z našim Gregom, ki prav danes praznuje svojih 70 let, mu zaželeli vse tisto, kar si sam najbolj želi za naslednje desetletje.

Gregor Klančnik je osebnost širokega profila. Slovenski javnosti je znan kot borec iz časa NOB, kot borec gospodarstvenik in tudi kot politik, je vzor športne osebnosti, tenkočuten na področju kulture in novinarstva, bil zvest garništvu. Lažje bi rekli, kaj vse Grega ni bil kot kaj je bil — bil je vse.

Gregor Klančnik se je rodil v kmečki družini 7. 11. 1913 v Mojstrani, torej je v podnožju Triglava pognal svoje korenine.

Prve šolske korake je napravil v Dobju, meščansko šolo na Jesenicah in tehnično srednjo v Ljubljani. Uka željan je vojaški rok odslužil v šoli rezervnih artilerijskih oficirjev.

Prvo zaposlitev je dobil šele leta 1936 v takratni kranjski industrijski družbi, sedanji železarni Jesenice.

Kot železen in klen »Gorenc« je Gregor bil zvest slovenskemu železarstvu 44 let. Odgovorne zadolžitve v tej industrijski zvrsti pa je uspešno opravljal 33 let.

Spremljal in sodeloval je v razvoju proizvodnje jekla od 100.000 do 800.000 ton na leto. Že v letu 1946 je zavzel ledino v Koroških fužinah, tam je zgodovina postavila sodobno tovarno plemenitega jekla. Grega je kot direktor ravenske železarne in gen. direktor Slovenskih železarn zapustil trajne in v jeklo vtisnjene sledi. Od 7000 ton navadnih jekel letno je proizvodnja narasla na 200.000 ton plemenitih jekel raznih asortimentov. Prav gotovo so Ravne pojem zdrave in objektivne razvojne smeri.

Z NOB je Grega sodeloval od začetka. Že 8. 8. 1941 pa je spremljal delegacijo glavnega odbora OF v Gregorčičevo četo pod Stolom.

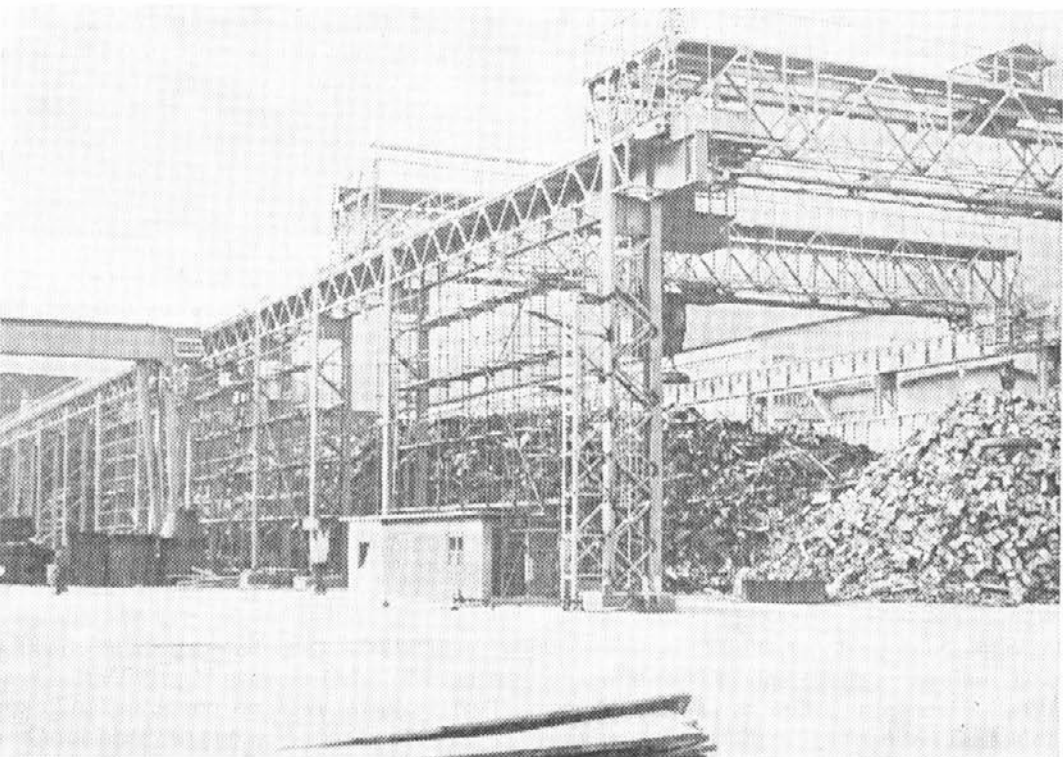
Zelo je bil izpostavljen na terenu, saj je bil mobilizator, oskrbovalec orožja, obleke in prehrane, posredoval je pretok informacij, bil obveščevalec Voza, sekretar okrajnega komiteja KPS in obveščevalni oficir IX. korpusa.

Po osvoboditvi se je vrnil v Železarno Jesenice, zavedajoč se, da iz dela izhaja tudi pravica

do oblasti, da je oblast in voljo delavca potrebno v praksi prenesti na lokalne, republiške in zvezno skupščino. Grega je več čas sodeloval v lokalnih organih upravljanja, bil poslanec republiških in zveznih zborov vse do leta 1973/1976.

Naš Grega pa je na Ravnah pustil tudi druge trajne sledi, bil je pobudnik za ustanovitev ŠD Fužinar, ga ustanovil in bil prvi predsednik. Največ pa je deloval med smučarji — v smučarji je bil že pred II. svetovno vojno večkratni prvak, tedaj se je že pokazal uspešnega v društvih in organizacijah. Ta nagnjenost in sposobnost ga je pripeljala v članstvo komiteja FIS in na funkcijo podpredsednika smučarske zveze Jugoslavije.

Gorske smučine in gornišstvo pomeni Gregi tisto drugo stran življenja — njegovo izpopolnitev vse do rane mladosti. Zadovoljstvo mu je bilo, če je 40 km letnih vzponov lahko zabeležil kot pripravo na zimska smučarska tekmovanja.

Urejeno skladišče starega železa

Miroslav Osojnik

MARJAN KOLAR

OB PETDESETLETNICI

Postati pisatelj ni enostavna reč, dozoreti v uspešnega pisatelja — še manj! O takem poslanstvu v veliki meri odločajo vnaprej pridobljene kvalitete. Uspešen pisatelj mora biti še posebno dovzeten za doživetje motiva, naravno nadarjen za izvirnost in moč tega notranjega doživetja. Šele sedaj je na vrsti trdo delo! Brez števila tihih, zbranih ur je potrebno, da se lahko doživetje motiva — temeljna misel, ki obvladuje celo umetnino — izkristalizira v primerno obliko in ustrezno vsebino. Tudi mnogo trdne volje je treba za tako delo in še več samopremagovanja; ni dovolj samo umetniški talent! Marjan Kolar je tak. Je uspešen pisatelj, talentiran ustvarjalec in dober delavec. Tenak čut za pravo mero in pravšnji odtенок ga je izoblikoval v mojstra peresa. Lahko bi rekli, da Kolar piše do neke mere avantgardistično, včasih tudi abstraktno, vendar zmeraj najde dovolj poguma, da se odkrito spoprime z vsakdanjo resničnostjo. Tak način umetniške izpovedi pa je gotovo pozitivno dejanje v vsaki osveščeni in kritični družbi.

Marjan Kolar se je rodil 6. oktobra 1933 v Slovenj Gradcu. Zgodnja otroška leta je preživel v Mislinji. Družina se je neprestano selila, ker je bil njegov oče železničar, službeno razpet med številnimi delovnimi mesti. Potem je prišla vojna vihra. Nemci so celo družino internirali; nove, hude življenjske postaje so bila zdaj nemška taborišča! Po osvoboditvi so mu bile spet usojene selitve. Niti ene šole ni obiskoval v istem kraju. V nižjo gimnazijo je hodil v Slovenj Gradcu, v višjo na Ravnah, na univerzo v Ljubljano; študiral je germanistiko in slavistiko na filozofski fakulteti. Sam pravi: »... kje sem bil doma, kje sem preživel mladost, ne vem.« Kljub vsemu pa njegovi spomini na vojno niso izrazito črno-beli. Kar prisluhnimo mu: »Podoba vojne, kakršno nosim v sebi, ni črno-bela, čeprav je bila naša družina jasno opredeljena za partizane in je zato tudi nosila posledice. Podedovani čut za dobro in slabo je odkrival oboje na obeh straneh frontne črte, posebno še po osvoboditvi. Če pa naj naštejemo nekaj vtisov iz vojne, ki so živi še zdaj, potem najprej občutek nesvobodnosti, ko smeš do vrat, na ulico pa ne, in negotovosti, ko te povelja nevidnega ukazovalca lahko po mili volji prestavljajo, kamor hočejo. Nato smrtna groza, ki jo lahko doživi otrok med bombnim napadom. Končno še srečanje z nemško kulturo, ki je gotovo pomagalo, da sem se odločil za študij germanistike.«

Mladi Kolar je v sebi odkril pisateljske vzgibe. Umetniško žilico je podedoval po starših: oče je imel smisel za likovno umetnost, mati pa za govorjeno in pisano besedo hkrati z izrednim čutom za pravico. Nekako v šestih gimnaziji je v gimnazijskem glasilu objavil svoje prve pesmi in črtice. Že v teh prvencih je s kritičnim odnosom do

okolice opozoril na značilnosti svojih poznejših del, čeprav je bila v tem obdobju na prvem mestu tema ljubezni. Zatem je nekaj let objavljaval v uglednih slovenskih slovstvenih revijah, najprej v mariborskem Svitu, nato tudi v Novih obzorjih, Naši sodobnosti in drugih. Ukvarjal se je tudi s književno kritiko. Omeniti velja njegovo oceno Kovičeve zbirke Korenine vetra v Mladih potih, 1961/62. Leta 1961 pa je, takrat je imel osemindvajset let, dočakal izid svojega prvenca. Državna založba Slovenije mu je v »Tokovih časa« natisnila zbirko novel PRAZNO NEBO. Z noveli-

Marjan Kolar

stično zbirko je avtor širši slovenski javnosti prvič predstavil značilen prerez svojega dotedanega dela in tudi stroga slovenska kritika mu je morala priznati temeljne vrednote: prefinjen pisateljski izraz, estetsko ubranost, sugestivnost tudi po oblikovni plati. »Če bo Kolar svoj talent, ki je sicer še mlad, a je nesporen, razvijal v tej smeri, ... se utegne močno razviti in mu bo njegov knjižni prvenec le začetek uspešne poti.« (Jože Šifrer: Literarna mnenja; Založba Obzorja, Maribor 1968.) Kolar je že s svojim prvencem dokazal, da bo nastal iz njega pisatelj velikih razsežnosti: umetnik, ki ljudem in dogodkom vtisne neizbrisno sled miselnih spoznanj, in tehten analitik, ki pronicljivo išče globljo psihološko in socialno resnico te vsakdanjosti. Kot že marsikateri ustvarjalec se je tudi Kolar moral ustaviti ob prastarem spoznanju o dveh obrazih vseh stvari in dogodkov, ob velikem prepadu med lažno idiliko vsakdanjosti in njenim pravim bistvom. Ta razlika je potrdila njegovo spoznanje, da se je popolnosti in soglasju s svetom in seboj mogoče le približati, hkrati pa se je tej želji po popolnosti nikakor ni mogoče odreči. Vsa odtujevanja junakov Kolarjevih novel so le boleča vračanja v trdo resničnost, ki jih kruto oropa vsakr-

šnih iluzij. Iz teh globljih nagnjenj je nastala pričujoča novelistična zbirka, z njo pa nam je avtor naslikal realistično, a vendar čustveno prizadeto, dozorelo in sveže obarvano podobo malomeščanskega življenja, ki tudi zaradi izredne kritičnosti do družbe zasluži našo pozornost.

Leta 1964 je Kolar presenetil javnost z zbirko humoresk SAMOMOR V NEBESIH. Humoreske slikajo podobno okolje kot njegova prva novelistična zbirka, le da tokrat avtor opozarja na neskladja v človeku in svetu predvsem s humorne, satirične plati. Vsaka humoreska prinaša v različnih odtokih zdaj karajoč, drugič bolj oster, čeprav vseeno globoko oseben in hkrati intimen napad na boleče probleme sodobne družbe. Pravijo, da Korošci praviloma nismo humoristi in satiriki. Kolar je kot svetla izjema potrdil pravilo, njegova humoreska Samomor v nebesih pa je izšla tudi v antologiji »Enolončnica — slovenski humoristi«, ki jo je leta 1976 v zbirki »Humor« izdala Mladinska knjiga v Ljubljani.

Marjan Kolar je tudi drugače vztrajen in nenehno iščoč človek. Delal je že kot knjižničar v študijski knjižnici. Poučeval je že srednješolce na ravenski gimnaziji. Urejal je in še ureja tovarniška glasila. Nekaj let je bil glavni in odgovorni urednik obeh »Fuzinarjev«, koroškega in informativnega. Sedaj je glavni in odgovorni urednik vseh informativnih glasil v železarni. Z vztrajnim in natančnim delom ter z izrazitim smislom za uredniško delo jim je vtisnil svoj pečat. Železarna mora biti tudi njemu hvaležna, da je zaradi odličnega obveščanja med prvimi kolektivi v Sloveniji. Sam trdi, da bi kot človek, ki ni hiter pisec, težko živel samo od pisanja, čeprav bi še tako rad. Torej vedno išče tako delo, ki je z njegovim osnovnim poklicem vsaj v sorodu. Njegovo zdajšnje je delno.

Zelo ugodne obete slovenske kritike je Kolar hitro izpolnil. Že leta 1967 je mariborska založba Obzorja izdala njegov prvi roman IŠČI POLDAN. Globlja ideja romana je ta, da tudi in predvsem od posameznikov pisatelj pričakuje skladnost in jasnost: notranjo ubranost v njihovem jedru smisla in obstoja ter pravilno zunanje ravnesje in sožitje z družbo. To je tisti pravi, globoki poldan, ki je za avtorja končni smisel vseh človeških prizadevanj. Tistim, ki v tak poldan verjamejo, je Kolar s tem romanom oživil in vzpodbudil moralni čut. Slovenci so roman toplo sprejeli. Zanj je avtor dobil nagrado Prešernovega sklada za književnost za leto 1967. Obenem mu je založba Obzorja podelila zanj Prežihovo nagrado. To obdobje je dalo Kolarju vse možnosti, da s svojim zrelim spoznanjem, izrazitim umetniškim talentom in nenehnim vrtnanjem za globljimi resnicami doseže v bližnji prihodnosti svoj poldan in vrh.

Medtem je Kolar zavzeto snoval. Še istega leta (1967) je izdal mladinsko povest SLEDOVI MEDALJ, v kateri je prepričljivo orisal skupino odraščajočih fantov iz VIII. c in Borisov težki notranji boj z resnično partizansko preteklostjo njegovega padlega očeta, komandirja Tihega. Le štiri leta kasneje, leta 1971, je izšel njegov drugi roman SEZUJ SE, KADAR STOPIŠ V MOŠEJO. To je sorazmerno kratek prozni tekst iz vsakdanjega življenja in dela ra-

venskih fužinarjev. V romanu je avtor s skrbjo, ki je večna sopotnica vseh razmišljajočih, zrelih ljudi, spregovoril o bistvenih eksistenčnih in moralnih problemih preprostih delavcev. Tudi to delo si zasluži našo pozornost. Leta 1973 pa so pri Prešernovi družbi v Ljubljani izšle SNEŽNE VERIGE. To je trpka povest iz življenja naših delavcev — zdomcev, ki je bridek elegični obračun avtorja s še eno negativno platjo naše sodobnosti. V vseh Kolarjevih delih jasno izstopata dve značilnosti: poglobljenost v jedro vsakega problema, ki je pritegnil njegovo pozornost, in avtorjeva velika osebna prizadetost. Tudi ti dve značilnosti, ob vseh drugih, dejavno dopolnjujeta mozaik celotne slovenske povojne proze in ji s Kolarjevim opusom dajeta celovito podobo.

Leta 1979 je izšel Kolarjev najambicioznejši tekst. Cankarjeva založba v Ljubljani je izdala njegov tretji roman ZVEZDE IN KRIZI. V svojem najobsežnejšem delu nam pisatelj z epskimi zamahi zelo impresivno nariše odlično fresko iz življenja Kristanovih, družine, ki domuje nekje na Štajerskem, in jo postavi v čas tik pred vojno, med njo in neposredno po njej. Široki zorni kot pripovedi se pozneje zoži in avtorjeva pozornost se prevesi na glavnega junaka, maturanta Joleta Kristana. Skozi sita njegovih čustev in misli se nam prelijejo vsa svetla in temna spoznanja mladega maturanta, o ljubezni, vaščanih, taboriščnikih in partizanih ter o nemških vojaki. Poleg poglobljene idejne plati odlikuje roman še posebna impresivnost. Kolar je z uporabo temnih, tesnobnih, že kar groteskni barv v koncentracijskem taborišču dosegel nov oblikovni, z njim pa tudi estetski in idejni učinek ter urejenost besedila. Romanu se pozna, da je dolgo zorel, saj so njegova spoznavna vrednost, oblikovna kultiviranost in svojski zorni kot do snovi nesporni.

Vse, kar je veliko, preseže lokalne krajevne okvire in občinske meje. Kolar je to s svojim delom prepričljivo dokazal. Ne le trije romani in dve povesti, od teh ena mladinska, ne le zbirki novel in humoresk — tudi tri izvirne radijske igre so plod njegovega iskanja. Še več je leposlovnih in različnih drugih prispevkov v časopisju, zbornikih in knjigah. V njih piše o široki problematiki. Kot človeka in ustvarjalca ga zanima vse: kraj, železarna, kultura in umetnost, jezikoslovje in književnost, ljudje in okolje. S svojim značilnim kritičnim gledanjem je znal tehtno in odločno pisati o vsem, kar ga je bodisi zanimalo ali bolelo. Zadnja leta mu je uredniško delo kruh, z urejanjem in prevajanjem pa se je ukvarjal tudi že prej. S svojim sedanjim delom je že zarisal neizbrisno sled v našem prostoru in času.

Kot uspešen književnik pa se lahko Marjan Kolar ponaša tudi s prevodi svojih novel in humoresk v srbohrvaščino, makedonščino, turščino, nemščino in ruščino. Kar štirikrat so njegovi prevodi izšli v antologijah: »Savremena slovenačka pripovetka« (1966), »Moderne jugoslawische Prosa« (1969), »Cagdas yugoslav hikâyerleri antolojisi« (1975), »Knjiga pripovedaka mladih jugoslovenskih pisaca« (1978).

6. oktobra letos je Marjan Kolar dosegel svoja najboljša leta — petdeset let dejav-

nega življenja. Kaj mu lahko v imenu delovnih ljudi, občanov in kulturnih delavcev v Mežiški dolini zaželimo lepšega, kot da bi še dolgo in z veseljem opravljal svoje dragoceno poslanstvo; da bi še dolgo tako samosvoje in pristno posegal v prvinske odnose življenja ter v osnovna gibalna sveta in človeštva. Zaželimo mu, da bi pri tem delu ostal zvest svoji viziji literarne ustvarjalnosti in da bi v bližnji prihodnosti spet

dosegel nov vrh v idejnih in oblikovnih prvinah svojih sporočil. Tri temeljne odlike krasijo njegovo delo: zvestoba do samega sebe se prepleta s kritičnostjo do sveta in z velikimi prizadevanji po globljem iskanju in izpovedovanju resnice. Te odlike so največje priznanje vsaki umetnosti, priznanje pa so tudi njemu samemu kot umetniku in kot človeku. Take zvestobe mu pri njegovih iskanjih želimo še dolga leta!

Rok Gorenšek

80 LET MEŽNARICE JUSTE

Tako hitro mine čas, da se mi zdi, kot da bi bilo šele včeraj pisalo v Koroškem fužinarju o 70-letnici življenja naše hotuljske mežnarice, farovške Juste, »TREZE« iz Vorančeve Jamnice. V resnici pa je od tedaj minilo že 10 let in naša Justa je 26. septembra 1983 praznovala in čila učakala 80-letnico svojega skromnega, a bogatega

Tudi ob njeni 80-letnici je po njeni zaslugi v Kotljah še vse polno ptic. Še cveto rože okrog farovža. Še se spreletavajo po drevju na vasi in okrog nje grlice. Čeprav sta medtem namesto Križanove hiše in stare šole zrasla na vasi dva lepa nova stanovanjska bloka. Čeprav je v tem času naše novo hotuljsko naselje zraslo, se razmahnilo in pomaknilo čez vse nekdanje »Matevževe jame« prav do ceste in šole.

Kot nekdanj je tudi danes njene pomoči deležen vsak, ki jo potrebuje. Je te pomoči deležna tudi vsaka od ljudi zavržena in zapuščena žival.

Zato je prav, da se tudi ob tem njenem lepem jubileju na kratko spomnimo njenega življenja.

Justin stari oče Rok Kostvajn je bil hotuljski organist. Njen oče Alojz Kostvajn pa je bil najprej organist na Ravnah, pozneje pa v Kotljah. Bil je delavec, zaposlen v Železarni Ravne. Bil je prvi organizator, učitelj in kapelnik ravske železarniške »muzike« — železarniške godbe na pihala.

Naša Justa se je pri očetu naučila orgljanja in igranja na klavir. Potem pa je kot 14-letno dekle pričela očetu pomagati s tem, da ga je zamenjavala pri orgljanju, kadar je bil on na delu v železarni.

S štirinajstimi leti je Justa prišla v Kotlje in prevzela posle mežnarice in organistke, 65 let je že Hotuljka. Bila je duša kulturnega in družabnega življenja naše vasi pod Goro. Zato smo ji Hotuljci globoko hvaležni in ji iz vsega srca toplo čestitamo in želimo, da preživi še mnogo veselih, zdravih in srečnih let med nami.

Pripomba: O Juste je pisala že Silva Šešel!

Vsem naše
iskrene čestitke

Kostvajn Justa Mežnarka 80 let

življenja. To njeno življenje pa se ne meri z denarjem in materialom. Njeno bogastvo je sestavljeno iz draguljev in biserov njene duševnosti, njene srčne kulture. Sestavlja jo ga najlepše, najdragocenejše vrednote: ljubezen do ljudi, ljubezen do živali in rož, ljubezen do vsega, kar živi in raste. To je tudi njena vpljudnost, pripravljenost pomagati vsakemu, ki je pomoči potreben. To je njeno prijateljstvo in so njene za nas vse dragocene življenjske izkušnje. To so tiste neprecenljive, najdražje vrednote, ki nam jih naša Justa dan za dnem nesebično daruje.

Ignac Zdovc

Odkritje spomenika na Polovcu

Na krajevni praznik so se zjutraj ob 7. uri zbrali pred spomenikom v Črni mladinci, taborniki, vojaki in borci iz vse občine ter šli na pohod po poteh koroških bataljonov. Zbralo se je 65 udeležencev in med njimi je bil najstarejši član pohoda Jože Plesec z Ludranskega vrha, star čez 70 let. Najmlajša članica pohoda pa je bila Polonca Janše iz Črne, stara 5 let. Najprej so obiskali spomenik na Kramarici, kjer so padli borci 14. udarne divizije. Nato so nadaljevali pot na Polovec, kjer je bilo odkritje spomenika padlim šestim aktivistom OF prevaljskega okraja. Ob 11. uri se je pred spomenikom zbralo poleg pohodnikov po poteh koroških bataljonov veliko število borcev, aktivistov, preživelih aktivistov iz zemljanke na Polovcu, gozdnih delavcev, članov družbenopolitičnih organizacij občine Ravne in krajevne skupnosti Črna, delavskih kolektivov in drugih.

Slavnostni govornik je bil Ivan Hercog-Tim, takratni sekretar OF za prevaljski okraj. Ploščo so odkrili preživeli aktivisti in prednjo položili venec in cvetje.

Ta spomenik so zgradili na Polovcu delavci Gozdnega gospodarstva Črna. Ploščo pa so ulili v Železarni Ravne.

Pobudo za ta spomenik so dali preživeli aktivisti OF in krajevno združenje borcev Črna je takoj začelo akcijo, da smo ga odkrili za krajevni praznik v Črni, 13. avgusta. Praznik spominja na velike boje Koroškega odreda v Koprivni in Bistrici 13. avgusta 1944. leta.

Patronat nad spomenikom na Polovcu so prevzeli delavci Gozdnega gospodarstva v Črni. Listino o prevzemu plošče sta podpisala v imenu krajevnega združenja borcev NOV iz Črne predsednik Franc Nagernik in v imenu Gozdnega gospodarstva Črna predsednik delavskega sveta Maks Potočnik.

Popoldne ob 15. uri je bila v kulturnem domu v Črni slavnostna seja krajevne skupnosti Črna, na katero so bili poleg članov KS Črna vabljeni občinski organi z Raven in sosednje krajevne skupnosti. Slavnostne seje se je tudi udeležil predsednik Koroških partizanov iz Celovca Janez Vute-Luc.

Po slavnostni seji je komandant pohodne patrole Silvester Grabner podal raport predsedniku krajevne skupnosti Črna Marjanu Lačnu.

selkih od Prevalj do Koprivne, kjer je bilo naše organizacijsko območje. V naših načrtih so bile zamišljene naloge ob prevzemu oblasti. Razmislili smo o delu v novih razmerah. Že takrat smo imeli razdeljene naloge za razna področja, kot so gospodarstvo, šolstvo, zdravstvo itd. V zaselkih smo organizirali komisije za posamezne dejavnosti.

Okupator in njegovi pomagači so vedeli, da je za njih vojna izgubljena, vendar so še hoteli krvavih dejanj.

V Črni je bila v tem času stalna policijska enota nekaj sto mož z nalogo, da vojaško obvladuje teren gornje Mežiške doline. Naša vojska je bila prekaljena in izurjena v mnogih borbah, zato si policija ni privoščila pogostnih pohodov izven centra. Niti v samem centru se ni počutila varna. V januarju 1945 smo po naših obveščevalcih dobili obvestilo, da je bunker, kakor smo imenovali naše bivališče, policiji znan. Iz previdnosti smo se iz bunkerja umaknili in odšli h kmetom v Ludranskem vrhu. Tu smo bili kakšnih 14 dni. Naš opazovalec v bližini bunkerja nas je obvestil, da se v času naše odsotnosti ni zgodilo nič sumljivega. Pota, ki so vodila v našo postojanko, smo skrbno zamaskirali, gazi smo nasipali s snegom, večinoma smo hodili po potoku. Snega je v tem času zapadlo skoraj meter visoko. Po obvestilu našega opazovalca, da ni bilo ničesar sumljivega v planini, kjer je bil naš bunker, smo se vrnili.

Še bolj smo postali previdni. Vsa pota smo še skrbneje zamaskirali, kuhali smo le ponoči.

Četrtega ali morda petega februarja sem bil klican na Okrožno konferenco, ki naj bi bila nekje okrog Zavodnega. Z menoj je bil »Miran«. Vodstvo v času moje odsotnosti v bunkerju so prevzeli borci, ki so imeli partizanske izkušnje in daljši staž, kot je bil moj.

Konferenca, boljše povedano srečanje okrožnih aktivistov z nami iz okrajev je bila do 11. februarja. Proti večeru tega dne sva se vračala v našo postojanko. No-

Ivan Hercog-Tim

Govor ob odkritju spomenika padlim aktivistom OF okraja Prevalje 13. avgusta 1983 na Polovcu v Javorju

Tovarišice in tovariši!

Odkrili smo obeležje, posvečeno času naše borbe, posvečene žrtvam, ki jih je ta borba tako neizprosno terjala.

Obeležje nakazuje, da je bilo v tem okolju v zimi 1944—45 osrednje mesto organiziranosti osvobodilnega delovanja v gornji Mežiški dolini. Takrat je bil tu sedež odbora OF za okraj Prevalje. Okrog 20 aktivistov je prihajalo v zemljanko, ki je bila zgrajena v »Jedlovčki planini«.

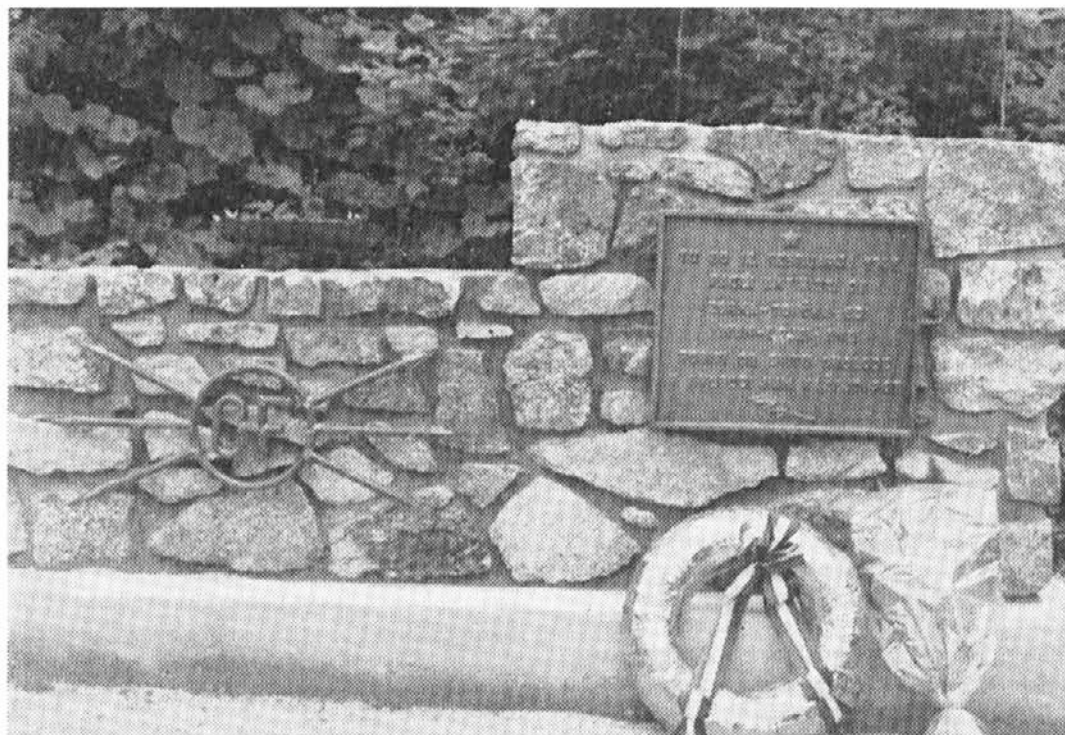
Tu smo sprejemali sklepe in oblikovali zamisli našega delovanja med prebivalstvom.

Borba je zahtevala organizacijsko enotnost boja za svobodo. Ugotavljali smo uspehe našega dela, sprejemali nove naloge. V ta center so se stekale niti razvejane mreže OF naše doline. Seznanjali smo se z razvojem dogodkov v svetu in pri nas. Informacije smo dobivali od naših zapornikov, ki so s prikritimi radijskimi aparati spremljali oddaje zaveznških postaj. Pisne informacije smo dobivali tudi po kurirskih zvezah. S kurirskimi zvezami smo bili povezani v razne smeri.

Svoboda je bila pred nami kot svetlika-joči dan, ki vzbuja tople, razburljive upe.

Ob vse večjih uspehih OF, ob nestrpnem pričakovanju svobode smo pospešili naše organizacijsko delo za prevzem na-

log, ko bomo sami gradili nadaljnji tok dogodkov. Krajevni odbor OF in narodno-osvobodilni odbori so delovali v vseh za-

Odkritje spomenika Polovec — Javorje

vo zapadli sneg se je prijemal na smuči, tako da je bila pot težka. Odločila sva se, da pri neki domačiji, katere imena se več ne spominjam, prespiva.

Dogodek, katerega se danes spominjamo, je povzročilo to, ker so Nemci nad Mežico zajeli partizanko, ki je bila pred tem v našem bunkerju. Ker je bilo to že v januarju, temu nismo posvečali dovolj pozornosti. Odpeljali so jo v celovške zapore, kjer so bili zaprti tudi njeni starši. Ob mučenju in grožnji, da bodo ustrelili starše, je klonila in pristala, da pokaže, kje je naša postojanka.

Naši zaupniki so poslali obvestilo, da namerava policija preiskati teren Javorja. Obvestilu aktivisti, ki so ostali v bunkerju, niso verjeli. Ob tej neprevidnosti je sledil dogodek s težkimi posledicami.

12. februar — usodni datum — tragedija, sad izdaje.

Komaj je nastajal svit, že je bila policijska enota pod postojanko, kamor jo je pripeljala bivša partizanka.

Po pripovedi preživelih je bila policija pod bunkerjem, od strani pa so proti vratom namerili mitraljez.

Partizanka Micka je slučajno šla k potoku po vodo, takrat pa je rafal mitraljeza in pok ročne granate prekinil tišino.

Borke in borci, ki jih je bilo v bunkerju 17, so se reševali v popolnem presenečenju.

Poskakali so skozi okna in tekli navzdol, nekateri po celem snegu navzgor.

Dejanje je terjalo šest žrtev, šest je policija zajela živih, le petim sta naključje in sreča rešila prostost.

Prišla sva v jutranjih urah na javorsko stran. Oglasila sva se pri prvi domačiji, kjer pa sva že zvedela o dogodku.

Šla sva naprej proti našemu bivališču, odločena, da pomagava našim, če je to mogoče. Pomoči šestim, ki so bili pobiti, ni bilo več, saj so zločinci opravili svoje dejanje temeljito, na gnusen način.

V žaru svobode, v ljubezni do domovine so padli.

Preostali smo se dobili čez nekaj dni. Vrnili smo se na kraj dogodka. V skupen grob, katerega smo v zmrzla tla bolj izgrebli kot izkopali, smo položili člane naše družine.

Košata smreka je vzela v svoje okrilje šest naših dragih soborcev.

Besede, ki smo jih izrekli s solzami v očeh, so bile odraz naših občutkov v tem težkem slovesu, vendar istočasno tudi globoka obljuba, da se bomo še bolj odločno borili.

Postali smo dolžniki do njih, ki so svoja mlada življenja izgubili ob svitu svobode. Preprosti, skromni, predvsem pa povsem predani borbi našega ljudstva. Omahnila sta rudarja, druga dva šele vstopajoča v življenje. Prenehalo je življenje študentki iz Zasavja, ki jo je borba pripeljala na naša tla, konec je bilo boja za preprosto gospodinjo Tončko.

Mi smo nadaljevali naše delo, vendar vrzel v nas je bila boleča.

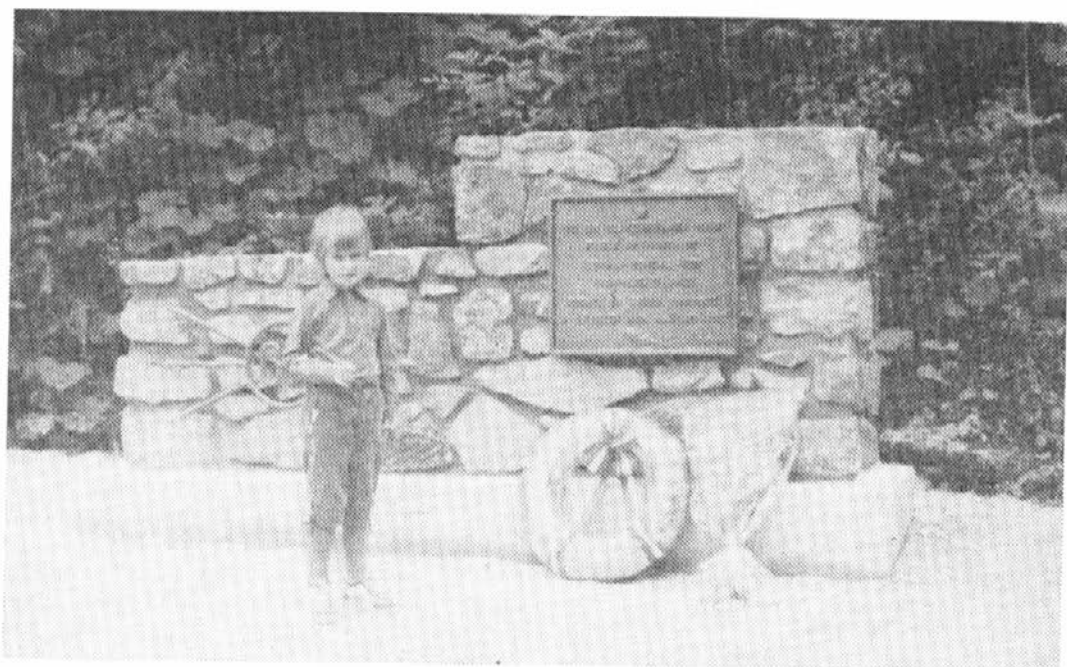
Ko smo v svobodi prišli v dolino, je bila v nas grenka misel, da se z nami ne morejo veseliti svobode oni, ki so to besedo

Slavnostni govornik Ivan Hercog-Tim

Preživeli aktivisti OF 12. 2. 1945 na Polovcu

Najmlajša udeleženka pohoda po poteh koroških partizanov Polona Janše pred spomenikom na Polovcu

izrekli mnogokrat z žarom, da je višek sreče, za kar je vredno trpeti.

Obeležje, ki smo ga odkrili, je posvečeno njim, katerih imena so ulita v jeklo. Istočasno je posvečeno vsem v NOB preminulim aktivistom OF takratnega okraja Prevalje.

Danes počivajo v grobovih v svojih krajih. Mesta, kjer so ugasnila življenja, označujejo obeležja.

V nas je ostal spomin in opomin, da je svoboda plačana z velikimi žrtvami.

Filip Mlinar-Vuk

Partizanska noč na Lešah

Letos mineva 40 let od pomembnih akcij koroških partizanov za nadaljnji organizirani narodnoosvobodilni protifašistični boj na Koroškem. Prav je, da se vsaj bežno spomnimo nekaterih dogodkov iz leta 1943, ki so odločilno vplivali na nadaljnji razvoj koroškega partizanstva. Med te dogodke velja uvrstiti tudi akcijo tretje čete Koroškega bataljona na Lešah v noči med 3. in 4. 11. 1943., in prav na to akcijo obujam spomin s tem prispevkom.

Po hotuljski akciji se je v tretjo četo koroškega bataljona vključilo precej novincev. Največ je bilo deklet iz Rusije, ki so prišle po terenski zvezi iz delovnega taborišča pri Guštanju. Za življenje v četnem taborišču je veljal določen red. Dopoldne proste vojaške vaje za novince, politične ure so veljale za vse, spoznavanje in čiščenje orožja; popoldne osebno urejevanje in kramljanje ob taboriščnem ognju. Navadno so starejši borci pripovedovali doživljaje iz raznih akcij. Za vojaške vaje je komandir Dušan zadolžil vodnika s činom podnadrednika. Borci so ga krstili za »Železničarja«, ker je nosil uniformo nemških železničarjev. Kakor je sam zatrjeval je imel v stari jugoslovanski vojski čin podnadrednika in ta čin mu je četno vodstvo priznalo.

Bilo je 3. novembra 1943, ko je dal ta vodnik novincem povelje, naj se zberejo v bližini taborišča v zbor. Tega dne je začel z nenavadno grobim naglasom poveljevati: mirno, na levo, na desno, itd. Razumljivo, da je bilo povelja na gozdnem terenu težko izpolnjevati. Posebno težavno je bilo za Rusinje, ki povelja niso razumele. Vse tiste, ki se niso dovolj dobro obračali, je pognal z ukazom »marš marš« skozi gosto grmičevje v breg. Zaradi takega ravnanja vodnika so se novinci začeli razburjati. To početje je opazoval tudi komandir Dušan. Vodniku je takoj ukazal, naj z vajami preneha. Tega dne je Železničar, gestapovski agent, začel izpolnjevati navodila svojih gospodarjev iz Gradca, med drugim tudi to, da kot partizanski funkcionar povzroči čim več nezadovojstva med borci. Njegovo ravnanje je postalo popolnoma jasno šele naslednji dan, ko je bil kot gestapovski agent razkrinkan pred zborom čete.

Istega dne to je 3. novembra 1943 zvečer, ko je bila že tema, se je četa zbrala v zbor. Komandir je na kratko povedal, da moramo biti pripravljeni, ker gremo na pot. Tisti, ki imajo nahrbtnike, jih morajo

čas je zabil in v nas zameglil težke preizkušnje, vendar je v nas želja, da mladi rod doume takratno stvarnost.

Težave, kakršne danes doživljamo, nam ne morejo spremeniti pogledov na čas, ki je bil še mnogo težji.

Svoboda, za katero je bilo žrtvovanih toliko življenj, naj nam bo največja vrednota in hvaležnost do njih, ki jim posvečamo spomin.

Slava preminulim aktivistom OF v narodnoosvobodilnem boju in vsem preminulim za našo svobodo!

izprazniti in vzeti s seboj. Nadalje je deljal, naj borci s slabo obutvijo in bolehnimi ostanejo v taborišču. Določil je stražarje za zavarovanje taborišča. Ko je bilo vse pripravljeno, kakor je naročil, je Dušan še enkrat odredil zbor, preštel borce v vrsti, dal zadnja navodila za pohod in krenili smo v dolgi koloni na pot. Z nami je šel tudi štab bataljona z zaščito. Samo predhodnica je vedela za cilj poti. Tudi tokrat je bila konspiracija popolna. Šli smo po slabi gozdni poti, ki je vodila proti dolini. Mesečina nam je lajšala hojo.

Ko smo prispeli v bližino Leš, nam je bilo jasno, da smo na cilju. Kolona je obstala, borci pa smo posedli ob poti. Dušan je določil borce za zasedo in ko so zasedli položaj ob cesti Leše—Prevalje, je kolona krenila v vas. Napotili smo se v bližino hiše, v kateri je neki nemčur opravljal slaščičarsko obrt. Nekaj izbranih borcev je vdrlo v hišo, da zgrabijo lastnika, toda ugotovili so lahko le, da je ob našem prihodu skozi zadnje okno pobegnil v noč. Iz hiše so borci prinesli nekaj njegovih sladkih izdelkov, ki jih je pripravljajal za naslednji dan. Kot kazen za njegovo sodelovanje z okupatorjem je sledila revizicija živil in drugih za partizane potrebnih stvari. Borci so prazne nahrbtnike napolnili z moko, soljo, mastjo, oblačili in drugimi potrebnimi stvarmi. Čeprav v vas nisem prinesel praznega nahrbtnika, ker ga pač nisem imel, so mi pri slaščičarjevi hiši naložili kar težak nahrbtnik. Ponudili so mi skoraj novo odejo in vzela sem jo, saj so bile noči že hladne, za pokrivanje sem imel pa le dežni plašč. Včasih sem noč prespal skupaj z drugimi borci, ki so imeli boljše odeje.

Bilo je okrog 23. ure, ko smo slišali, da prihaja s Prevalj težje vozilo in hip na to je že padlo na položaju zasede nekaj strellov. Bili smo prepričani, da prihajajo Nemci, saj smo vedeli, da so postojanke sovražnika ob vznožju Uršlje gore okrepljene z vojaštvom in tako tudi na Prevaljah. Še smo slišali brneti motor tovornjaka, ko je drugič mitraljez malo močneje zaropotal in takrat je utihnil tudi motor. No, pozneje smo od borcev, ki so bili v zasedi, zvedeli, da so v primerni razdalji oddali nekaj opozorilnih strellov v motor prihajajočega tovornjaka in ker ta ni obstal, je zaseda, misleč, da vozi tovornjak sovražnikove obožene sile, usmerila rafal v kabino vozila.

Zal pa je bilo drugače. V kabini sta bila smrtno zadeta Lešana Mihael Jelenko in Anton Skrivarnik, medtem, ko je šofer nepoškodovan pobegnil. Ta dva delavca sta iz rudnika na Holmcu prevažala odpadni les za kurjavo. Za ta neljubi tragični dogodek smo izvedeli šele pozneje, saj v trenutni živčni napetosti na cesti ni bilo mogoče takoj ugotoviti, kaj se dogaja, še posebno, ker je šofer pobegnil.

Po končani reviziciji, okrog polnoči smo se zbrali sredi proletarske vasi, ki jo je osvetljevala luna. Kljub bližnji, močni gestapovski in policijski postojanki na Prevaljah je v tiho in mrzlo noč zadonela ubrana partizanska pesem. Tako močno in lepo je odmevala po kotlini, da so kljub mrazu mnogi vaščani Leš odprli okna in še bolj prisluhnili, saj so vedeli, da jim poje njihova partizanska vojska.

Kljub temu, da je bila ta akcija v bistvu prehrabna, je imela po Koroški velik politični odmev. Okupator si še ni opomogel od jeze nad hotuljskim taborom, že je sledila druga drzna akcija na Lešah, v neposredni bližini njegovih postojank. S tem smo dali okupatorju še enkrat jasno vedeti, da je na koroški zemlji partizanska vojska gospodar.

Ko so se nam priključili borci iz zasede, smo odšli po isti poti nazaj v hrib, v četno taborišče. Med potjo smo počivali, saj smo nekateri kar precej težko nosili. Bil sem radoveden, kaj so mi naložili v nahrbtnik, da je bil tako težak. Z nožem sem naredil luknjico v kartonsko škatlo in občutil nekaj mehkega. Ko sem rezila noža rahlo obližnil, bilo je zelo sladko, sem ugotovil, da nosim med. Med potjo smo se ustavili pri Obretanovih. Gospodinja nam je dala kruha, mi pa smo ga namazali z umetnim nemškim medom (Kunsthonig). Borec s partizanskim imenom Bosanec (bil je doma iz Bosne) se je tega medu tako najedel, da je imel pozneje hude želodčne bolečine. Proti jutru 4. novembra 1943 smo odšli v taborišče, polegli in izmučeni zaspali. Bil sem srečen, saj me je v hudem mrazu grela topla odeja.

Tega dne so kurirji, obveščevalci in terenci z vseh strani prinašali vznemirljiva poročila o koncentraciji okupatorjevih sil od Črne do Slovenj Gradca. Pričakovali smo, da bo okupator odgovoril na številne drzne akcije Dušanove čete, ki jih je izvrševala v zadnjem času. Skoraj ni bilo dneva, da ne bi pokalo po Mežiški in Mislinski dolini. Minerci čete so minirali progo, mostove, drogove električne napeljave. Okupatorjevi sodelavci so prejeli služeno plačilo, vrstili so se partizanski mitingi itd. O vseh teh akcijah so se pogovarjali borci ob tabornem ognju. Tega dne sta bila razkrinkana tudi gestapovska agenta, in sicer Železničar in novinec ki sta ga popoldne terenca pripeljala v taborišče. O tem sem pisal v četrti številki Fužinarja leta 1978 in tega sedaj ne bom ponavljal.

Naslednjega dne popoldne so kuharji razdelili večerjo prej kakor običajno. Slutili smo, da bomo napravili premik zaradi bližajoče se hajke. Četa je šla okrog 120 borcev, dobra četrtnina jih je bila brez orožja, predvsem novinci. Iz štaba bataljona, ki je bil v bližini taborišča, je prišel Dušan in odredil zbor čete. Povedal nam je, da se v krajih okrog Uršlje gore zbira

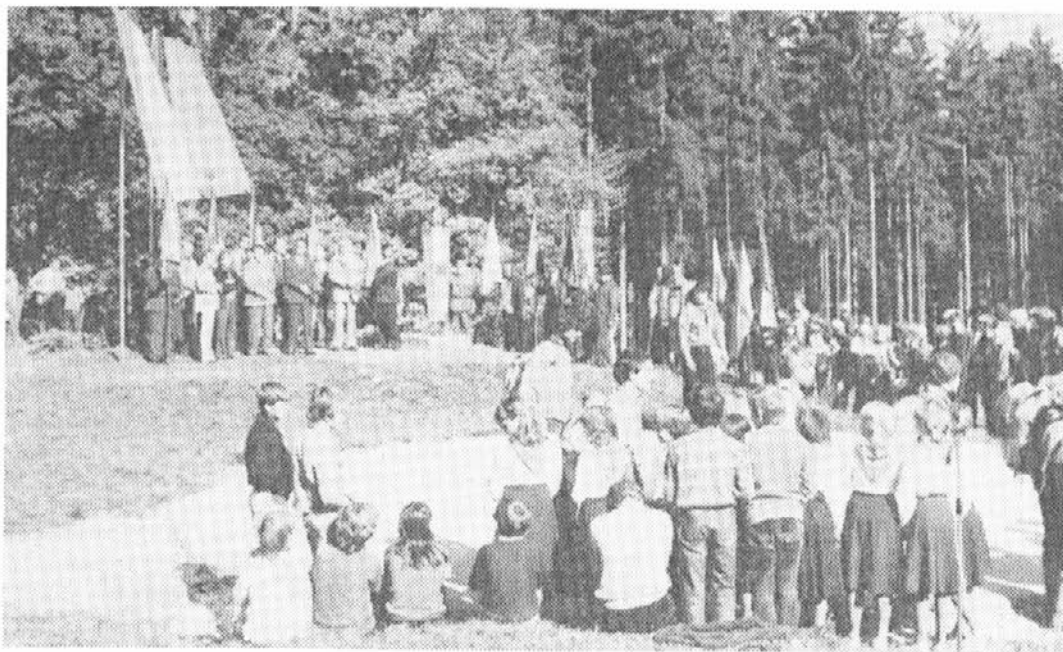
okupatorjevo vojaštvo, ki presega število 5000 do zob oboroženih mož. Ta številka ni bila dokončna, ker je sovražnik še vedno krepil svoje sile. Kratko informacijo je takole zaključil: »Da se izognemo obkolitvi, se bo četa še danes premaknila na nove položaje.« Kam bomo šli, tega nam seveda ni povedal. Takoj nato je prišel v taborišče štab bataljona. Borca iz štabne zaščite sta vodila zvezanega železničarja in novince iz Prekmurja - oba gestapovska agenta. Bataljonsko sodišče ju je obsodilo na smrt, borci v zboru pa smo kazen soglasno potrdili. Kijev, komisar bataljona, je pred zbrano četo obrazložil sodbo sodišča.

Komandir je odredil takojšen premik čete proti Jazbini. Ko smo se pomikali iz Jopičevega taborišča, je bil dan že v zatonu. Komandir Dušan in borca iz štabne zaščite so obsojenca odpeljali pod taborišče in pravično sodbo izvršili. Takrat je tretja četa zadnjikrat zapuščala to varno in priljubljeno taborišče. Vanj se ni nikoli več vrnila.

Pri kmetu Petriču ali po partizansko »Pri treh miškah« v Jazbini smo imeli prvi počitek. Takoj sem poiskal gospodinjno in ji ponudil odejo za zamenjavo za deko, vendar želji ni mogla ustreči, ker deke ni imela. To zamenjavo sva potem čez nekaj dni opravila v Solčavi s Plesnikovo ženo Kristino.

Pri Petriču je komandir čete določil tri borce v patrolo, in sicer: Avgusta Razgorška-Petra kot vodjo patrole, mene in še enega borca, imena katerega se danes ne spominjam. Dal nam je nalogo, da pohitimo in na travnikih nad Zavodnjem (takrat še ni bilo snega) poiščemo štiri goveda, last nekega nemčurja iz Šoštanjca. Živino moramo prignati k Jakobu Adamiču-Petelinu na Ludranski vrh. Takoj smo odšli na pot. Šli smo po zgornjem Javorju, proti Šentvidu, mimo Radmana, v Zavodnje. Noč je bila jasna in pokrajina romantično obsijana.

Živino smo našli na robu travnika, ob gozdu. Odnjali smo jo po cesti na Šentvid in od tam po slemenu proti Kramarci. Bila je nedelja, 7. novembra 1943, ko smo se okrog 6. ure ustavili pri Francu Mornu, to je pri prvi bajti pod Kramarico (okupator jo je leta 1944 požgal). Tu je živela moja teta Marička Fajmut, poročena Morn, po domače Silvestrova Marička. Ni jih bilo treba buditi, čeprav je bila nedelja, kajti gospodar Morn je bil že v hlevu pri živini. Teta nam je postregla z domačim črničevcem, bratranka Katrea pa je pripravila žgance in mleko za zajtrk. Okrog sedme ure smo se vsi izmučeni odpravili proti Petelinu. Med potjo smo zaslišali močno streljanje iz smeri Jazbina—Javorje. Ni nas presenetilo, saj smo se takoj spomnili na Dušanove besede prejšnjega dne, da pripravljajo Nemci veliko hajko. Streljanje se še ni poglelo, ko smo zagledali v isti smeri črne stebre dima, ki so se vili v ozračje. Ugibali smo, katero domačijo so zločinci upepelili. Streljanje je bilo za nas še toliko bolj nerazumljivo, ker smo vedeli, da je naša četa že ponoči prispela k Petelinu na Ludranski vrh in da na tamkajšnjem območju druge partizanske enote ni bilo.

S krajevnega praznika Raven na Navrškem vrhu

Ko smo prispeli k Petelinu, je vodja patrole Peter raportiral komandirju, da je patrola nalogo uspešno opravila. Dušan je bil zadovoljen, saj je bila s tem četa za nekaj časa preskrbljena. Borci čete so bili nastanjeni v gozdni koči nad Adamičevo domačijo in delno v njegovem gospodarskem poslopju. V hiši so borci prav tako ugibali, kje in na koga so švabi streljali in čigava hiša gori. Dušan je poslal izvidniško patrolo proti Javorju, da po možnosti ugotovi dejavnost sovražnika na terenu. Uganka o dogodkih tega jutra je bila rešena, ko so okrog poldneva k Petelinu prišli vsi izčrpani Kijev, Branko in Filip. Kijev je začel pripovedovati, kako se je po odhodu čete iz taborišča odločil, da s svojimi fanti »obišče« nekatere domače pripadnike SA v okolici Mežice. Po opravljenih obiskih in zaplembi nekaj orožja so se odpravili proti Jazbini. Ponoči so se ustavili pri kmetu Alojzu Petriču, po partizansko »Pri treh miškah«. Zjutraj, ko so se že pripravljali na odhod na Ludranski vrh, pa je okrog hiše zaregljalo orožje. Vseposvods so padale svinčenke. Ko je na hitro ocenil skrajno nevarno situacijo, se je odločil za umik čez dvorišče v hlev. Čeprav so policisti in vermani za hišo silovito streljali na vse strani, mu je umik uspel. Za njim sta se pognala še Branko in Filip. V hlevu so ocenili, da se je mogoče umakniti samo skozi okno, v katerem pa je bil vzdani železni križ. Od stajne so odtrgali debelejši leseni drog in z njim jim je, po velikem naporu, uspelo izbiti železni križ. Drug za drugim so se pognali skozi okensko odprtino in se po strmem bregu skotalili v grapo, od tam pa so se prebijali proti Zgornjemu Javorju. Po njihovem pripovedovanju so švabi med umikom še večkrat streljali na njih, skoraj vedno, kadar so zašli na čistino. To jih je prisililo, da so pot nadaljevali po težko prehodnih gozdnih in grapah. Kijev je tudi povedal, da je videl, kako je Petričeva Micka zadeta padla pred domačim pragom. Pri napadu so spoznali vermana iz Črne, ki je svojim pajdašem dajal komande za streljanje in metanje ročnih bomb na streho Petričeve hiše; s tem so hišo tudi zažgali. Tega vermana je v začetku naslednjega meseca dobila v roke patrola VOS. Bataljonsko sodišče ga je za

njegovo vodilno vlogo pri napadu in požigu Petričeve domačije obsodilo na smrt. S tem je bila vsaj delno maščevana prelita kri Petričeve Micke, partizanov Nelke, Čapajeva in Veronova.

Četa je po nekaj dneh bivanja nad Petelinom odšla na pot proti Bistri. Med potjo se nam je na Ludranskem vrhu priključila manjša skupina novih prostovoljcev iz Črne, saj so bile aretacije aktivistov skoraj vsakodnevene in zaradi tega so se mnogi fantje pravočasno umaknili v partizane. Četa se je utaborila ob vznožju Raduhe, v bližini Prosenca. Pritisnil je mraz, zapadel prvi sneg in v tem taborišču sva si ponoči s komisarjem čete Hohkrautom-Dolfom tovariško delila mojo odejo z Leš. Čez nekaj dni je prišel v taborišče Bole, načelnik VOS za Koroško in midva s Pajem sva se morala posloviti od čete. Odšla sva z njim na solčavski teren in postala pripadnika njegove skupine, v kateri so že bili nekateri Solčavani. Tretja četa se je pozneje zadrževala po okoliških krajih in večjih akcij ni imela. Za božič 1943 so se zbrale vse tri koroške čete in štab bataljona na Grohatu pod Raduho, skupaj več kot 200 borcev. Bila je opravljena reorganizacija in s tem je prenehala obstajati Dušanova ali tretja četa koroškega bataljona. Tu je bil formiran nov bataljon, ki je zadnje dni decembra 1943 krenil na Pohorje v sestavi novoustanovaljene »Pohorske brigade Miloša Zidanška«, katere III. bataljon so tvorili Korošci. Ta brigada je vodila na Pohorju težke boje in prenekateri fant iz Koroške, med njimi tudi Dušan, je za vedno ostal na Pohorju.

Pozno jeseni leta 1978 sem obiskal Petričevo Faniko, poročeno Vončina, ki živi z družino v Dvorih nad Izolo. Ob 35-letnici tragedije pri Petričevih sva obujala spomine na 7. november 1943, na tisto nesrečno nedeljsko jutro, ko je sestra Micka obležala težko ranjena pred domačim pragom in ko je okupator s pomočjo domačih pomagačev upepelil njihov dom. Tistega jutra se Fanika živo spominja. Spominja se, da so tisto noč prišli k njim Kijev in njegovi spremljevalci, pri njih pa so bili še nekateri drugi partizani. Okrog sedme ure je začelo pokati. Nemci so že imeli zaseden rob nad hišo. Ob prvih rafalih so

partizani zbežali iz hiše in se umaknili v zavetje, pred kletna vrata pod hišo. Ko je njena mama to videla, jim je zaklicala, naj se umaknejo v hlev, ker druge rešitve ni bilo. Prvi se je pognal Kijev, za njim še drugi in tako so se rešili. V grapi pod hlevom ni bilo švabov. Tudi domači so spoznali vermana iz Črne, ki je svojim pajdašem ukazoval, naj mečejo ročne bombe na streho hiše. Strelni ogenj je prenehal, hišo so zajeli plameni in na dvorišče so prišli policisti. Ko so ranjeno sestro Micko prinesli na dvorišče, jo je policijski oficir pokril čez glavo. Vodilni verman iz Črne pa jo je odkril, češ, »naj ljudje vidijo ban-

ditko.« Fanika se spominja, da je bil Jože Telček-Veronov med begom ranjen v nogo. Z njim sta bila Nelka in Čapajev. Srečno so se prebili v grapo pod hlevom in od tam v Koničevo planino. Znašli so se v brezizhodnem položaju, kajti švabi so hajkali povsod, od Uršlje gore do Šentvida. Kakor je Fanika pozneje slišala od drugih, je Veronov zaradi izgube krvi močno oslabil in v takem položaju so se odločili za prostovoljno, kolektivno smrt. O nadaljnji usodi Petričevih ne bom pisal, ker je to storila že naša Nežka Pangerc-Petričeva v FUŽINARJU št. 4/78.

vzgor po gozdu. Nemci so me opazili in spustili za menoj svojega psa, toda na srečo tudi pes ni mogel hitro za menoj zaradi globokega snega. Že je kazalo, da me bo pes le ujel, bil mi je tik za petami, pa je nenadoma začel divje cviliti. Z rafalom so ga zadeli Nemci, ko so streljali za menoj. V tem trenutku je med Nemci nastala zmeda. Jaz sem to izkoristila in pobegnila globlje v gozd. Tu me je dohitel soborec Franci Jelen iz Črne. Ker sem nepredvidno tekla ponovno Nemcem naproti, me je Franci zavrnil, da sva bežala v nasprotno smer. Nemci se zaradi reševanja svojega psa niso dosti menili za mene. S Francijem sva bosa in napol gola gazila globoki sneg vse do daljnega kmeta Rezarja. Tam so nama nudili pomoč. Dali so nama obutev, nekaj obleke ter tople hrane, ki sva je bila najbolj potrebna. Kovačeva mama iz Javorja je pozneje povedala, kako je morala pomagati obvezovati ranjenega nemškega psa, ki so ga Nemci v rjuhi prinesli s Polovca. Nemci so med preobvezovanjem preklinjali partizane, posebej še tisto dekle, zaradi katere je bil ranjen njihov ljubljenec, je povedala Kovačeva mama.

Ignac Zdovec

Iz življenja Marije Majdič-Nelke

Nekega dopoldneva v mesecu avgustu sem obiskal v Mežici Marijo Majdič-Nelko. Še vedno mlada se je urno sukala ob štedilniku, ko je pripravljala kosilo za več lačnih ust svojih nebogljencev — vnukov. Vse je kazalo, da ne bo časa za klepet. Toda sama je rekla, da čas pač moraš vzeti, pa če se mi na štedilniku kar kaj zasmodi. Upam, da se zaradi najinega klepeta to ni zgodilo?

Nelka, tako so jo klicali borci na Koroškem, je bila med NOB mlado dekle, saj je komaj izstopila iz osnovne šole.

Sem deklíč jaz stara šele štirinajst let, Tito me hoče k partizanom imet.

Kako bom partizan, ko sem deklíč

premlada, ne znam še jaz puške držat. (po narodni)

Ko sem jo vprašal, kdaj je začela sodelovati s partizani, mi je odgovorila takole:

»Vsa naša družina Kompan v Javorju je sodelovala s partizani že od leta 1943. Jaz sem bila aktivistka in kurirka hkrati in največkrat sem prenašala razno literaturo ter pomembno partizansko pošto. V začetku meseca julija 1944 so me Nemci ujeli v Črni s partizansko literaturo in drugo pošto. Med to pošto je bilo zelo pomembno pismo, ki sem ga takoj pogoltnila. Policija me je odpeljala na policijsko postajo v Črni in me tam ves dan zaslíševala. Toda svoje skrivnosti nisem izdala, zato so me naslednji dan odpeljali na gestapo v Celovec. Na železniški postaji v Celovcu se mi je posrečilo, da sem med množico ljudi pobegnila. Nekaj časa sem se med gručami ljudi skrivala po celovških ulicah in nato šla po cesti proti Prevaljam. Na prvi železniški postaji iz Celovca proti Pliberku sem vstopila na vlak, ki je peljal na Prevalje. Imena te železniške postaje se ne spominjam več. Med vožnjo sem iz previdnosti izstopila na vsaki železniški postaji, ko je policija kontrolirala vlak. Ko pa je začel vlak voziti, sem se ponovno vzpela nanj. Na vlaku sem bila zaklenjena v stranišću. Tako sem srečno prirajžala na Prevalje.

Na železniški postaji na Prevaljah so vojaki natovarjali neko blago za svojo vojsko na kamion. Jaz sem to delo od blizu opazovala. Neki vojak me vpraša, če se želim peljati z njimi. Ker sem bila mlada in prikupno dekle, so me vzeli s seboj

na kamion in tako sem srečno prišla v Žerjav, kjer sem izstopila. V Črno in naprej domov v Javorje si nisem upala. Iz Žerjava sem se podala proti Jazbini v bunker »UNION«, v katerem je delal kot politični delavec aktivist za mežiški okraj Toni Jerak.

Pri njem sem počakala na zvezo in čez kratek čas odšla s kurirjem k skupini borcev, aktivistom OF, ki so delali na terenu celotnega prevaljskega območja. Sekretar je bil Ivan Hercog-Tim. Njim sem se pridružila in so me vzeli v skupino 14. julija 1944.«

Ker je Jelka preživela tragedijo 12. februarja 1945 na Polovcu, ko so Nemci napadli njihovo zemljanko, sem jo prosil, da mi opiše ta dogodek.

»V naši zemljanki na Polovcu smo se zadrževali samo občasno. Čeravno je bila skrita, tako da je ne bi bilo mogoče odkriti. Ker pa je bila Nemcem izdana, so jo lahko odkrili in nas napadli 12. februarja zjutraj ob svitu. Ta trenutek nas je bilo v zemljanki 17 aktivistov. Odsotna sta bila sekretar Ivan Hercog-Tim in pa njegov spremljevalec Milan Potočnik iz Črne. V tem času sta se udeležila konference štajerskih aktivistov OF v Zavodnji nad Šoštanjem.

Dne 12. februarja je kot vsako jutro šla naša kuharica Micka po vodo v bližnji potok. Snega je bilo čez meter debelo. Ko je Micka natakala vodo, jo je iz neznanege vzroka postalo tako strah, da vrča ni natočila do vrha, čeprav ni zaradi mraka in visokega snega opazila nič sumljivega. Ko Micka priteče z vodo v zemljanko in zapre vrata za seboj, že udari prvi ročna granata zunaj pred vrati zemljanke. Nato so Nemci močno napadli s treh strani. Najmočnejše pa so streljali na vrata od spredaj. Ker smo v zemljanki ponoči spali bosi in samo na pol oblečeni, smo ob napadu pač taki skozi okno poskakali v globok sneg. Jaz sem se skozi okno pognala v beg navzdol, v smer, od koder so Nemci najmočnejše streljali. V bližini nemškega vojaka je moj soborec Štefan Hodnik skočil čez mene naravnost v naročje nemškega vojaka. Ko jaz to vidim, se poženem vstran in se skrijem za bližnjo debelo smreko. Imela sem delček upanja, da se rešim in ostanem živa. Zaradi visokega snega je bil naš umik skoro nemogoč. Kljub vsemu sem vztrajala in bežala na-

V tej bitki je padlo šest aktivistov OF prevaljskega okraja, in sicer:

Rozika Kos-Zorka, študentka iz Trbovelj
Tončka Hodnik, gospodinja iz Črne
Ivan Platošek, borec VDV bataljona, ki se je kot ranjenec zdravil pri nas
Lojzi Jug iz Žerjava
Anzi Mežnar iz Žerjava in
Edi Knižar, doma z Leš.

Ko smo se čez nekaj dni spet našli preživeli aktivisti, bilo nas je pet, in pa, ko sta prišla Ivan Hercog-Tim in njegov spremljevalec Milan Potočnik, ki sta bila v Zavodnji, smo skupaj odšli na kraj te tragedije. Našli smo požgano zemljanko in trupla padlih aktivistov. Ob veliki smreki, v bližini, kjer danes stopi spomenik, smo mrtve tovariše pokopali v skupni grob. Po končanem nagovoru sekretarja Ivana Hercoga-Tima smo se s solznimi očmi poslovili od mrtvih tovarišev.

Ob napadu Nemcev na našo zemljanko je bilo ujetih tudi šest naših tovarišev in tovarišic, in sicer:

Ivan Grabner iz Črne se po vojni ni vrnil domov. Pokončali so ga v Dravogradu v zaporih gestapovcev.

Pavla Šteharnek s Prevalj se je po vojni vrnila domov.

Štefan Hodnik iz Črne se je po vojni vrnil domov.

Marjan Godnič iz Črne se po vojni ni vrnil domov.

Janez Fajmut iz Žerjava se po vojni ni vrnil domov in

borec, imena katerega se ne spominjam. Srečno smo se rešili:

Micka Ladinek iz Mežice.

Erna Burjak iz Črne; danes stanuje na Prevaljah.

Marija Majdič-Nelka, rojena Kompan, danes stanuje v Mežici.

Mira Rajšter-Majda, danes poročena v Beogradu in

Franci Jelen iz Črne, danes stanuje v Mežici.«

Nelka je po končanem pripovedovanju obrisala rosno oko ter si vzela čas, da sva popila kavico. Obljubil sem ji, da jo še obiščem in s tihimi koraki odšel od nje.

Krvavi zločin fašistov nad Kuveznikovo domačijo

Kjer stoji danes lepa obnovljena Kuveznikova hiša, je stala za časa stare Jugoslavije borna lesena hišica. V njej je živela Kuveznikova družina — oče Luka Komar, žena Franciška, sinova Ivan in Pavel ter hčerki Štefka in Angelca. Le s težavo so se prebijali skozi življenje, saj je bilo hribovito posestvo slabo rodovitno, gozda ni bilo kdove koliko, tedanji kapitalistični režim pa je še posebej odiral malega in srednjega kmeta s prevelikimi davki in dajatvami. Le skrajno pridne roke celotne družine ter medsebojne razumevanje in pomoč so premagale vse težave ter ohranile življenje na tej kmetiji.

Prišlo je usodno leto 1941, ki je tudi v naši državi spremenilo tok življenja. Hitlerjeve fašistične horde so pregazile in okupirale Češko, Poljsko, Avstrijo in kot grozeč val stale tudi že na naši meji.

Komunistična partija Jugoslavije je pod vodstvom tovariša Tita pravočasno predvidela, kaj nam grozi, ter pripravljala narod na odpor, od tedanje buržuazno-fašistične vlade pa zahtevala sodelovanje ter organiziranje učinkovitega odpora vojske in vsega naroda. Toda buržuazno-fašistična vlada je ponujeno roko KP zavrnila ter sledila pozivu Hitlerja, naj se priključi paktu sil osi Rim—Berlin. V množičnih demonstracijah so ljudje na Beograjskih ulicah zahtevali preklic podpisa pristopa k paktu. V odgovor na nepokorščino naših narodov je Hitler poslal 6. aprila 1941 zgodaj zjutraj nad Beograd svoje bombnike, ki so zasuli mesto s smrtonosnim tovorom. Istočasno pa so se čez meje začele valiti nemške horde. Zaradi slabe organiziranosti in pripravljenosti naše vojske in močnega vpliva Kulturbunda Nemcev ni pričakoval močnejši odpor.

Tako je Hitler v slabih štirinajstih dneh pregazil našo zemljo. Toda nikoli mu ni uspelo, da bi to zemljo napravil nemško, kot je načrtoval. Kralj je s svojimi ministri in državnim kapitalom pobegnil na varno v Anglijo. Toda KPJ pod vodstvom tovariša Tita je ostala z narodom ter pričela organizirati oborožen upor proti okupatorju ter domačim izdajalcem. Trnjeva pot naših narodov se je pričela.

Hitler je s pomočjo domačih izdajalcev pričel iztrebljati vse, kar je bilo narodno zavednega. Likvidiral je tudi partijsko celico na Prevaljah. Zavedne intelektualce so zapirali in izseljevali. Pričelo se je streljanje ljudi, ki so zgrešili le to, da so ljubili svojo domovino.

Tudi Kuveznikova domačija je že v letu 1941 prišla pod udar fašističnega nasilja. V drugi polovici leta so policisti aretirali 19-letnega sina Pavla. Odpeljali so ga in Kuveznikovi niso nikoli izvedeli, zakaj, kam in kaj se je z njim zgodilo. Vedo le to, da se nikoli ni vrnil. Že itak zavedna slovenska družina se je sedaj še toliko bolj zavedala,

da je edini izhod za obstoj — borba proti okupatorju ter domačim izdajalcem. Ko so se na tem območju pojavili partizani, so Kuveznikovo družino že našli pripravljeno za sodelovanje. Pri Kuvezniku je bila partizanska javka, partizani pa čedalje pogostejše gostje te domačije. Hčerki sta postali dobri kurirki in obveščevalki. Ker je bil sin Ivan tudi dober frizer — amater je pogosto strigel tudi partizane. Zato so hiši nadeli partizansko ime »Pri bricotu«.

Meseca avgusta 1943 je odšel v partizane Mirko Močilnik z Breznice, ki je bil poročen s hčerko Angelco. Tudi Štefkin mož je odšel v partizane, zato je bila celotna družina še tesneje povezana z narodnoosvobodilnim gibanjem. Štefka se je z otrokoma večinoma zadrževala na domu pri Kuvezniku — sicer pa je stanovala v tedanjem Guštanju, ker je bil mož zaposlen v železarni. Gestapo in policija sta zasumila, da Kuveznikova družina sodeluje s partizani, zato so 18. junija 1944 aretirali sina Ivana

kljub težki telesni invalidnosti — ter ga odpeljali najprej v begunjske zapore, nato pa v razna taborišča. Nazadnje je moral delati v taborišču na Ljubelju, kjer so gradili predor. Tam je tudi dočkal svobodo ter se vrnil domov.

Ves ta teror pa Kuveznikove družine ni odvrnil od sodelovanja z NOB — nasprotno še z večjo vnemo so delali za skorajšnjo osvoboditev. Partizani so še nadalje vse pogosteje prihajali ter prinašali nove naloge, ki so jih domači z vso varnostjo izpolnjevali. Tako je prišel tudi usodni dan — 13. december 1944. Tega dne sta okrog osme ure zjutraj prišla k hiši partizana Mirko Močilnik in Krpan, doma nekje z Gorenjske. Bil je hud mraz, zato sta se želela ogreti ter pokrepčati s toplim čajem, nato pa nadaljevati pot. Mirko je, medtem ko je Štefka pripravljala čaj, hotel obiskati ženo Angelco z otrokoma, ki pa jih tedaj ni bilo doma. Kmalu se je vrnil medtem je Štefka že pripravila čaj, ki pa ga nista več utegnila popiti, saj sta opazila, da policija obkoljuje hišo. Mirko in Krpan sta se brez obotavljanja pognala skozi vrata na prosto ter zbežala vsak na svojo stran. Krpan je bil po nekaj korakih že ranjen v roko ter tudi ujet. Mirko pa je bežal čez cesto in po travniku proti globači ob gozdu. Ko je mislil, da je že na varnem, sta ga prestregla dva policista ter ga z rafalom v prsi ubila na mestu. Ko so prišli še drugi policisti, so ga slekli do golega ter ga pustili v globači ob gozdu. So-

Lepo bi bilo, če bi bila tudi okolica primerno čista

sed Pori ga je pozneje pokopal v svojem gozdu.

Medtem pa je policija streljala skozi vhodna vrata v hišo, da bi preprečila še kakšen pobeg. Hči Štefka je opazila, da sta partizana v naglici pozabila svoji torbici z dokumenti in propagandnim materialom. Vedela je, da ju mora za vsako ceno skriti, da ne prideta v roke policistom, kar ji je v kljub streljanju policistov skozi vrata tudi uspelo. Pri tem pa je bila ranjena v nogo. Hčerka Herminca, ki jo je imela pri sebi, pa je dobila strel skozi trebuh.

Še istega dne je policija odpeljala vso Kuveznikovo družino: očeta Luko Komarja, mater Frančiško in hčerko Angelco so odpeljali v dravograjske zapore, nato pa v taborišče blizu Ulma v Nemčiji, kjer so ostali na prisilnem delu vse do osvoboditve. Hčerka Angelca, ki je bila ob aretaciji noseča, je tam tudi rodila otroka.

Hčerko Štefko, poročeno Mesner, so najprej odpeljali na zdravljenje v slovenjegraško bolnišnico. S seboj je v naročju nosila tudi ranjeno hčerko Herminco, ki pa je že na začetku poti podlegla. Policija pa je vodila s seboj tudi ranjenega partizana Krpana.

Ko se je Štefka nekoliko pozdravila, so jo odpeljali v dravograjske zapore, od tam pa na prisilno delo v Avstrijo. Ko se je po osvoboditvi vrnila domov v Guštanj, je z žalostjo zvedela, da je bil njen mož Jože ujet kot partizan na Pohorju ter ustreljen v Mariboru.

Pavel Komar je bil rojen 7. 1. 1922 na Breznici. Osnovne šole ni obiskoval, ker ni bil duševno sposoben. Hitler pa tudi takim revežem ni prizanesel. Le nekaj mesecev po vdoru v našo deželo so prišli ponj ter ga odpeljali neznanu kam. Svojeci nikoli niso zvedeli ničesar o njem. Gotovo je končal v enem od uničevalnih hitlerjevih taborišč smrti.

Mirko Močilnik se je rodil 24. maja 1920 v Šentanelu kot sin delavskih staršev Luke in Terezije Močilnik. Osnovno šolo je obiskoval v Šentanelu. Ker je bil oče invalid in gluhomem, je moral Mirko že v rani mladosti oditi na kmete za pastirja. Tako je bil ves čas do leta 1940 pri Zabrniku. Istega leta pa se je zaposlil v tovarni opeke v Pliberku. Tam je delal do marca 1943, ko je moral prisilno v nemško vojsko. Ko je v avgustu tega leta prišel na dopust, se ni več vrnil v nemško vojsko, temveč se je pridružil partizanom. Pridružil se je vzhodnokoroškemu odredu, pozneje pa je odšel v bataljon VDV. Uspešno je končal tečaj za obveščevalce ter potem delal na terenu kot obveščevalec ter politični delavec.

Padel je 13. decembra 1944 ter zapustil ženo in tri otroke.

Herminca Mesner se je rodila 30. 12. 1940 v Guštanju Jožetu in Štefki Mesner. Oče je bil tovarniški delavec, pozneje partizan, ki je padel pod fašističnimi streli v Mariboru. Herminca je padla kot nedolžna žrtev fašizma, še preden se je sploh zavedla življenja.

Toliko je dala Kuveznikova družina narodnoosvobodilni borbi. Med 1.700.000 žrtvami, ki jih je zahtevala naša svoboda, so tudi trije Kuveznikovi. Odkrili smo jim spominsko obeležje. Njim, ki so darovali življenje za našo svobodo in lepšo prihod-

nost v skromen spomin, nam, predvsem naši mladi generaciji, pa v opomin, da budno čuvamo pridobitve naše borbe, predvsem pa bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti. Dolžnost mladih pa je, da oču-

vajo sadove naše borbe in naših žrtev, da krepijo bratstvo in enotnost naših narodov, skovano v tej težki borbi, da date vse svoje moči za to, da se leto 1941 ne bi nikoli več povrnilo.

Peter Tomazin-Skala

Kako smo praznovali krajevni praznik Prevalje-Trg in Polje v letu 1983

Koordinacijski odbor SZDL Prevalje za obe krajevni skupnosti je na svoji seji sprejel sklep, da krajevni praznik na Prevaljah praznujeta skupaj obe KS — Trg in Polje. V tem koordinacijskem odboru so predstavniki političnih in družbenih organizacij. Vsak je zadolžen za svoje področje. Organizacija ZB za podelitev Prušnikove bralne značke, polaganje vencev in odkritje spominske plošče pri kmetu Kuvezniku na Breznici. Ves teden so potekala športna tekmovanja, zaključek pa je bil 14. maja 1983 v Domu družbenih organizacij na Prevaljah s slavnostno sejo skupščin KS Trg in Polje. Osnovna šola »Franja Goloba« in krajevna organizacija ZB Prevalje sta se dogovorili, da letos prav tako kot lani podelita bralne značke mladim bralcem Karla Prušnika-Gašperja, s to razliko, da vključita tudi člane, ki so brali »Gamse na plazu«. Organizacija ZB Prevalje je izmed svojih članov poiskala bralce tega gradiva, jih poklicala na kratek sestanek, jih seznanila s pomenom in vlogo te akcije. Člani-borci so ponosno sprejeli ta predlog in se tudi polnoštevilno udeležili podelitve.

Prušnikovo bralno značko so prejeli naslednji borci, člani organizacije ZB Prevalje: Karel Aberšek, Milan Ferk, Vinko Gerdej, Maks Hudopisk, Rajko Jelenko, Jurij Jezernik, Roman Kogelnik, Marija Kordež, Dominik Kotnik, Pavla Krautberger, Helena Kugovnik, Marija Lajbaher, Ivan Mlinar, Gabrijel Matvoz, Marjeta Pečnik, Alojz Perše, Franc Pori, Marija Potočnik, Maks Popič, Anica Rutar, Mirko Robnik, Maks Sekol, Valentin Sonjak, Jerica Skrivarnik, Urška Šalej, Avgust Štrekelj, Jerica Štampah, Dimitrija Topalovič, Petar Tomazin, Anton Vušnik, Marjeta Vušnik, Rajko Vute, Jožica Živec, Anton Kladnik, Anton Kotnik, Mihael Kumprej.

Torej je bralno Karla Prušnika-Gašperja prejelo 36 naših članov.

Po sprejetju oziroma razdelitvi bralne značke smo se spomnili našega prvega borca — političnega delavca na Koroškem, Pavla Žaucerja-Matjaža. Ker sam ni mogel priti, smo mu poslali pozdravno pismo.

Praznovanje krajevnega praznika KS Trg in Polje Prevalje je bilo lepo in pestro kot vsako leto.

Spomin na počitniško prakso

Avgust Krajnc

Razvoj CAD¹ sistema v Železarni Ravne

1. Uvod

Sodobna industrija vedno bolj zahteva po eni strani kvalitetne in zahtevne izdelke, po drugi pa čim manjšo ceno in kratek čas izdelave. Hkrati nastopajo vedno večje zahteve po kratkih rokih za izdelavo konstrukcijske in tehnološke dokumentacije. Zato je bilo treba temeljito spoznati proces projektiranja kot najvplivnejši element v proizvodnem sistemu.

S podrobno analizo procesa projektiranja so se razvile in so v uporabi nove metode preračuna in konstruiranja, ki v veliki meri uporabljajo računalnik kot sredstvo za preračune, obdelavo podatkov in shranjevanje informacij. V zadnjem času se vedno močneje pojavlja računalniška grafika kot sredstvo za hitrejšo komunikacijo človeka in računalnika. Ta vrsta komunikacije je še bolj vplivala na razvoj programskih sistemov za bolj ali manj avtomatizirano projektiranje s pomočjo računalnika (Computer Aided Design — CAD, Računalniško podprto projektiranje — RAP).

2. Opredelitev ciljev in rezultatov avtomatizacije projektivne dejavnosti s pomočjo računalnika

2.1. Kaj označujemo s pojmom projektiranja v strojništvu

Projektiranje je ustvarjalna dejavnost, ki privede ideje v končni proizvod. Ta proces je zasnovan na iskanju, obdelavi in uporabi informacij ob začasnem sprejemanju odločitev.

Projektivno dejavnost v strojništvu lahko predstavimo s sledečimi glavnimi fazami:

- 1) definiranje projektivne naloge
- 2) izbor variante koncepta
- 3) analiza in sinteza sistema konstrukcije
- 4) konstruiranje podskelekov in detajlov
- 5) izdelava konstrukcijske in tehnološke dokumentacije
- 6) preizkušanje prototipa konstrukcije in tehnologije

Računalniško podprto projektiranje vključuje računalnik v vse faze projektivne dejavnosti. Pojmujemo ga lahko kot avtomatizirano projektiranje novih proizvodov, naprav ali konstrukcij od zasnove do izdelave proizvoda. Avtomatizirano projektiranje se izvaja v spregi človek — računalnik in je lahko sredstvo za optimiranje konstrukcijskih odločitev in procesov.

Avtomatizacija posameznih aktivnosti pri projektiranju se lahko realizira do različnih stopenj (slika 2).

2.2. Cilji in rezultati računalniško podprtega projektiranja

Glavni cilji in rezultati avtomatizacije projektiranja s pomočjo računalnika so naslednji:

- 1) Izdelava kvalitetnejših in cenejših projektov

Na izdelavo kvalitetnejših in cenejših projektov vpliva več faktorjev. Vključitev raznih optimizacijskih postopkov v aplika-

tivne programe za dimenzioniranje po analitičnih metodah ter natančna analiza napetosti in deformacij s pomočjo numeričnih metod (metode končnih elementov — MKE) omogoča izdelavo več alternativnih rešitev istega problema in izbiro najbolj primerne rešitve.

- 2) povečanje obsega kapacitet konstrukcijskega biroja

Z avtomatizacijo projektivne dejavnosti se v določenih fazah produktivnost precej poveča. Z uporabo aplikativnih programov za dimenzioniranje se poveča produktivnost za več kot 3-krat, medtem ko je faktor povečanja produktivnosti še večji pri avtomatizaciji izdelave konstrukcijske dokumentacije.

- 3) pospešeno vključevanje standardizacije

Metode, ki se uporabljajo pri avtomatiziranem projektiranju s pomočjo računalnika, pospešeno vplivajo na vključevanje standardizacije v proces projektiranja. V tehniški bazi podatkov so shranjeni tudi standardni strojni elementi. Pri koncipiranju novega sestavljenega izdelka ima projektant možnost preiskovati v računalniku shranjene standardne sestavne elemente in jih vključiti v koncept nove konstrukcije.

- 4) povezava računalniško podprtega konstruiranja z računalniško podprto izdelavo NC tehnologije

V proces konstruiranja je končni proizvod tehniška (delavniška) risba izdelka s kosovnico. Tehniška risba in kosovnica vsebujeta geometrijske podatke, informacije o kvaliteti površine, postopkih obdelave in materialu izdelka.

Pri avtomatizirani izdelavi konstrukcije so vsi ti podatki posameznega izdelka shranjeni v tehniški bazi podatkov.

Pri računalniško podprtem programiranju NC strojev je potrebno poleg geometrijskih podatkov o izdelku podati tudi podatke o tehnologiji. Z realizacijo povezave avtomatiziranega konstruiranja z računalniško podprtim programiranjem NC strojev lahko geometrijske podatke izdelka procesorji za izdelavo NC tehnologije črpajo iz tehniške baze podatkov. S takim načinom dela se precej skrajša čas za izdelavo NC tehnologije.

- 5) razbremenitev rutinskega dela kreativnih strokovnjakov

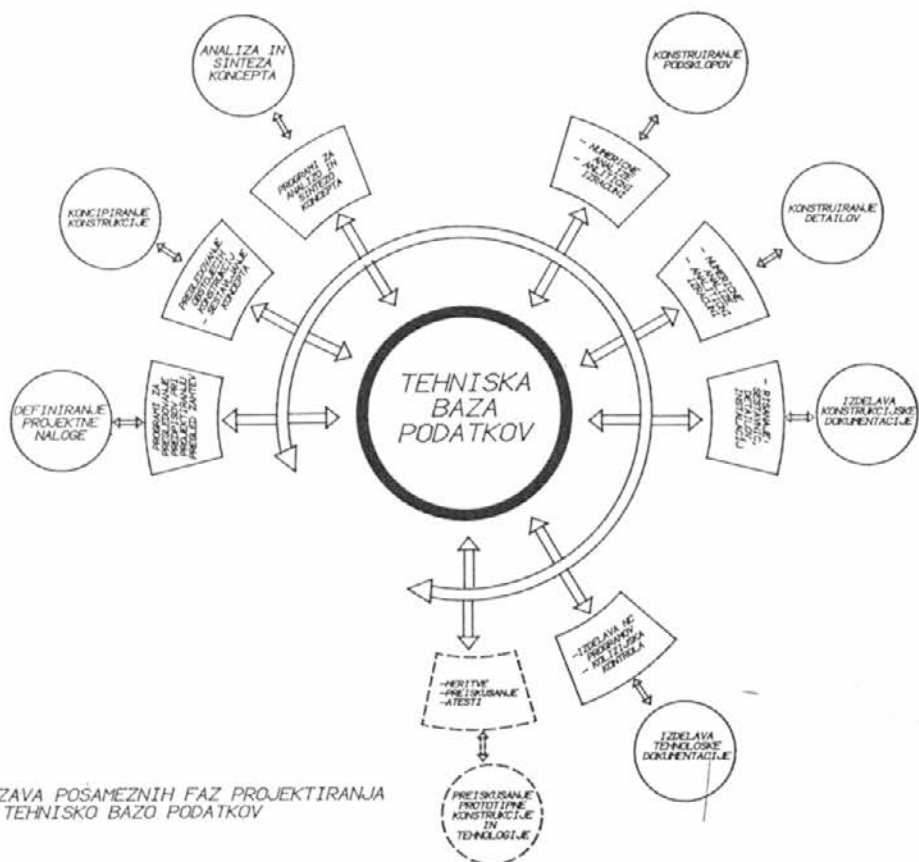
Uporaba aplikacijskih programov za dimenzioniranje po analitični metodi precej skrajša potreben čas za opravljen izračun. S tem se rutinsko delo prenese na računalnik in prihranjen čas lahko strokovnjaki porabijo za bolj ustvarjalno delo.

3. Temeljne smeri uvajanja računalnika v proces projektiranja v Železarni Ravne

Analiza projektiranja v konstrukcijskem biroju tozda RPT je pokazala, da so pri izdelavi projektov najpogostejša naslednja dela:

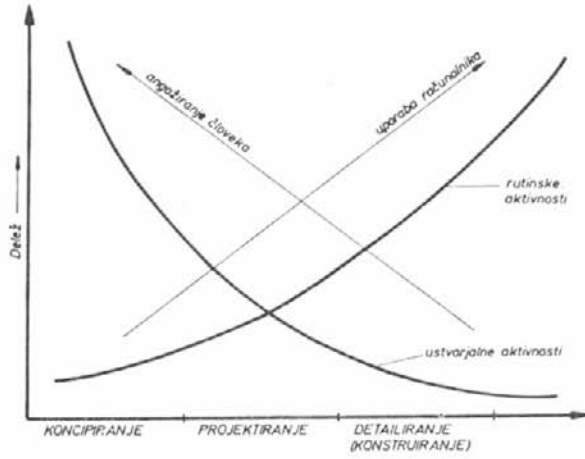
- 1) izdelava konstrukcijske dokumentacije — 29 %
- 2) koncipiranje konstrukcije — 20 %
- 3) analiza in sinteza konceptov konstrukcije — 10 %
- 4) konstruiranje podskelekov in detajlov — 16 %
- 5) ostalo (spreminjanje, sestavljanje kosovnic, kontrola itd.) — 25 %

Metode vključevanja računalnika v avtomatizacijo posameznih opravil projektiranja so doma in v svetu močno razvite, še

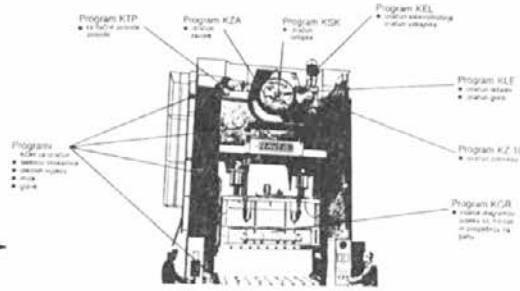

SLIKAI: POVEZAVA POSAMEZNIH FAZ PROJEKTIRANJA S TEHNIŠKO BAZO PODATKOV

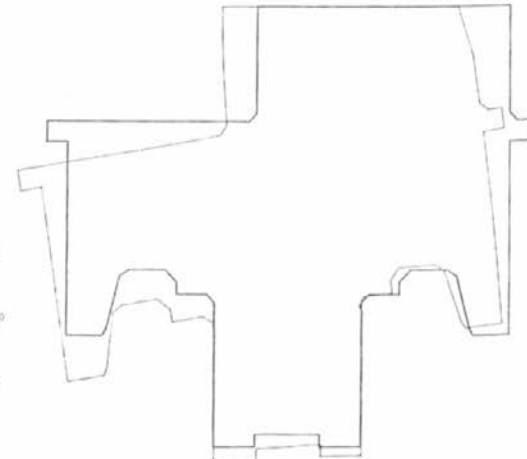
¹ CAD — Computer Aided Design (Računalniško podprto projektiranje)

Slika 2

Slika 3

Slika 4

posebej pa pri konstruiranju podsklopov in detajlov ter pri izdelavi konstrukcijske dokumentacije.

3.1. Tehniška baza podatkov o izdelkih

Za potrebe računalniško podprtega projektiranja in izdelave NC tehnologije je potrebno zgraditi ustrezno tehniško bazo podatkov.

V tehniški bazi podatkov morajo biti zajete naslednje skupine podatkov:

- 1) predpisi in standardi pri projektiranju
- 2) opisi zahtev za posamezne projektne naloge
- 3) tehnični podatki o posameznih sklopih, podsklopih in elementarnih strojnih elementih (fizikalne karakteristike, osnovne mere, funkcijski podatki, kvaliteta materiala, površine, obdelovalni postopki itd.)
- 4) rezultati analitičnih in numeričnih obdelav posameznih strojnih elementov
- 5) geometrijski in tehnološki podatki o izdelku za grafično predstavitev (načrt)
- 6) mehanske lastnosti konstrukcijskih jekel
- 7) obdelovalnost materialov (tehnološki podatki)
- 8) stroji, naprave
- 9) orodja in vpenjalni pripomočki
- 10) standardni podatki pri konstruiranju
- 11) standardni strojni elementi

Povezavo tehniške baze podatkov s posameznimi fazami projektiranja in izdelavo NC tehnologije prikazuje slika 1.

3.2. Aplikativni programi za dimenzioniranje in druge izračune po analitičnih metodah

V fazah konstruiranja podsklopov in detajlov je potrebno opraviti razne izračune (geometrije, trdnosti) po analitičnih metodah. Ti postopki izračunov so običajno dolgotrajni in rutinski ter obremenjujejo ustvarjalne strokovnjake. Z uporabo razpoložljivih računalniških programov se dajo rutinski izračuni avtomatizirati in precej skrajšati.

Nekajletne izkušnje pri uporabi posameznih programov programskega paketa RAK 101 narekujejo, da je potrebno paket razširiti, da bomo pokrili tudi ostale probleme konstruiranja. V posamezne programe je potrebno vključiti še več interaktivnosti, vgraditi povezavo s tehniško bazo podatkov in dodati grafično reprezentacijo izhodnih rezultatov.

Slika 3 in 3 a prikazuje programski paket RAK 101 in primer izpisa rezultatov programa KTPO.

3.3. Uporaba računalniških programov po numerični metodi končnih elementov (MKE)

Analize napetosti, deformacij in temperaturne porazdelitve v zahtevnejših dvo ali tridimenzionalnih strojnih elementih običajno s pomočjo analitičnih metod ne moremo zadovoljivo rešiti. V takih primerih se uporabljajo numerične metode. Zahtevnejši preračuni se opravijo s pomočjo računalniških programov, ki rešujejo problem z metodo končnih elementov (MKE).

V železarni Ravne smo na računalniku IBM 4341 v sodelovanju z VTŠ Maribor, instalirali dva programa za strukturalno analizo: BERSAFE — program za analizo napetosti in deformacij — in FLHE — program za analizo temperaturnih porazdelitev v strojnih elementih. Opravljenih je bilo že nekaj analiz zahtevnejših strojnih elementov (tlačna posoda, ekscentrska gred) (slika 4).

Največ dela pri uporabi metode končnih elementov je pri pripravi modela s končnimi elementi. Pri obsežnih problemih, predvsem tridimenzionalnih, je ročna priprava podatkov praktično nemogoča, zato je v takih primerih nujno uporabiti predprocesorje za avtomatizirano pripravo vhodnih podatkov s pomočjo računalniške grafike. Načrtujemo instalacijo pred in po procesorjev za avtomatizirano pripravo vhodnih podatkov in grafični prikaz rezultatov analize, pri čemer sodelujemo z VTŠ Maribor.

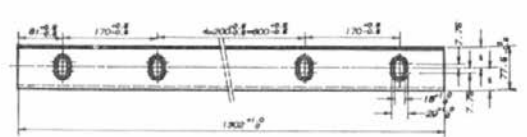
3.4. Računalniško podprta izdelava konstrukcijske dokumentacije (računalniška grafika)

Pojem računalniška grafika obsega: vhod, konstrukcijo, manipuliranje, spreminjanje in analizo podatkov o risbi. Podatki o risbi se lahko vnašajo interaktivno prek grafičnega zaslona ali digitalne enote (digitalizatorja). Risba (načrt), ki je izdelana z računalniško grafiko, se izriše na izhodni enoti — risalniku (ploterju).

Konstrukcijski biro Železarne Ravne izdeluje največ konstrukcijske dokumentacije (tehnično risanje).

Z uvajanjem računalniške grafike in instalacijo ustreznega števila grafičnih delovnih postaj bi se lahko avtomatiziralo tehniško risanje v večjem obsegu.

V Železarni Ravne uvajamo v delo prvo samostojno grafično delovno postajo firme

Slika 5

TEKTRONIX z grafično programsko opremo »PLOT 50 2D Drafting«.

Grafična delovna postaja vključuje:

- namizni računalnik (32 K bytov) z grafičnim zaslonom 4054A
- tri pogone za diskete — 4907
- digitalizator formata A0 — 4956
- interaktivni ploter — 4663
- kopirno enoto — 4631

V raziskovalni nalogi smo obdelali možnosti avtomatizacije risanja industrijskih nožev s pomočjo računalniške grafike. Izdelane so bile prve delavniške risbe industrijskih nožev s pomočjo računalniške grafike.

Pri vključevanju avtomatiziranih metod v proces projektiranja je čutiti težnjo po združevanju znanj in izkušenj ter poenotenju aparature in programske opreme v slovenskem okolju. Na tem področju intenzivno sodelujejo TAM Maribor, VTŠ Maribor, Strojna fakulteta Ljubljana in Železarna Ravne.

4. Računalniško podprta izdelava NC tehnologije

V Železarni Ravne se že nekaj let uspešno uporabljajo programski sistemi BASIC EXAPT za računalniško programiranje NC strojev.

Zaradi povečanja števila NC strojev in višje stopnje avtomatizacije programiranja s pomočjo EXAPT modulov: EXAPT 2, EXAPT 1.1, EXAPT 1, se bodo navedeni moduli v kratkem instalirali na računalniku PDP11/44 (NC računalnika).

Dodatno se bo instaliral tudi procesor za grafično kontrolo NC trakov. Z uporabo

navedenih modulov EXAPT sistema, bomo dosegli:

- 1) znižanje stroškov programiranja
- 2) hitrejšo in zaneslivejšo izdelavo NC trakov
- 3) zanesljivo in hitro testiranje NC trakov
- 4) poenotenje programiranja

Za učinkovito uporabo dodatnih modulov EXAPT sistema je potrebno imeti na razpolago v računalniku podatke o orodjih, vpenjalih, strojih, materialih in tehnoloških podatkih za obdelavo. Navedeni podatki

bodo organizirani v datotekah in bodo del tehniške baze podatkov.

Razvoj avtomatiziranih metod projektiranja s pomočjo računalnika in računalniško podprto izdelavo NC tehnologije dajeta možnost povezave obeh nivojev dela. Cilj te povezave je v tem, da se geometrija izdelka opiše in shrani v računalnik samo v fazi konstruiranja. Pri izdelavi NC tehnologije, črpajo procesorji geometrijske podatke o izdelku iz računalnika in tako ni potrebno ponovno opisovanje geometrije.

— Sodelovanja pa se je potrebno naučiti, s čimer prehajamo na problem izobraževanja, ki bi moralo vsebovati več te komponente in predvsem biti permanentno.

Po razpravi so si udeleženci letošnje podelitve ogledali proizvodnjo Tovarne ivernih plošč, inovatorji te temeljne organizacije pa so jim predstavili svoje dosežke.

Posebej razveseljiva je bila udeležba na podelitvi. Kar okrog sedemdeset nas je bilo. Predstavniki delovnih organizacij, družbenopolitičnih organizacij in skupnosti so s svojo množično navzočnostjo izrazili priznanje uspešnim inovatorjem iz združenega dela Koroške krajine, kjer pa o množičnosti seveda še zdaleč ne moremo govoriti.

Družbena priznanja za inovacijske, animacijske in raziskovalne dosežke so prejeli:

— Ivan GOSTENČNIK iz Tovarne ivernih plošč Otiški vrh za inovacijo »Možnosti obnove členkov KOCH pri transporterju za iverje«, katere letni prihranek znaša 401.000 din;

— Rudi MORI iz Tovarne ivernih plošč Otiški vrh za racionalizacijo »možnosti predelave kurišča za kurjenje prahu v koltovnici«, katere letni prihranek znaša 16.477.000 din;

— Anton KOS iz Tovarne ivernih plošč Otiški vrh za racionalizacijo pri polnilnem košu na stiskalnici in procesu lepljenja iverja;

Mateja Mešl*

Ob dnevu inovatorjev

»Svoboda in kakovost življenja je toliko večja, kolikor je večja produktivnost, ta pa raste vzporedno z rastjo ustvarjalnosti in njene množičnosti« je ena osnovnih poutant iz referata prof. dr. Matjaža Muleja, ki ga je prebral na posvetovanju ob dnevu inovatorjev v Mariboru 12. 10. 1983.

V zadnjem času veliko govorimo o pomenu uveljavljanja lastnega znanja in ustvarjalnega odnosa do dela vseh, kot, če povzamemo nekoliko provokativni naslov letošnjega posvetovanja ob dnevu inovatorjev, edini alternativni za ozdravitev gospodarstva.

Občinske raziskovalne skupnosti štirih koroških občin s svojim programom pospeševanja raziskovalne in inovacijske dejavnosti, torej ustvarjalnega dela, sledijo tem načelom. V tem tonu je tudi izzvenela letošnja podelitev družbenih priznanj in nagrad inovatorjem, animatorjem raziskovalne in inventivne dejavnosti ter raziskovalcem Koroške krajine, ki so jo občinske raziskovalne skupnosti organizirale skupno z medobčinskim svetom Zveze sindikatov Slovenije za Koroško 13. 10. 1983 v prostorih Tovarne ivernih plošč Otiški vrh. Podelitev je bila združena z razpravo o pomenu, vlogi in načinih organiziranja inventivne dejavnosti v združenem delu.

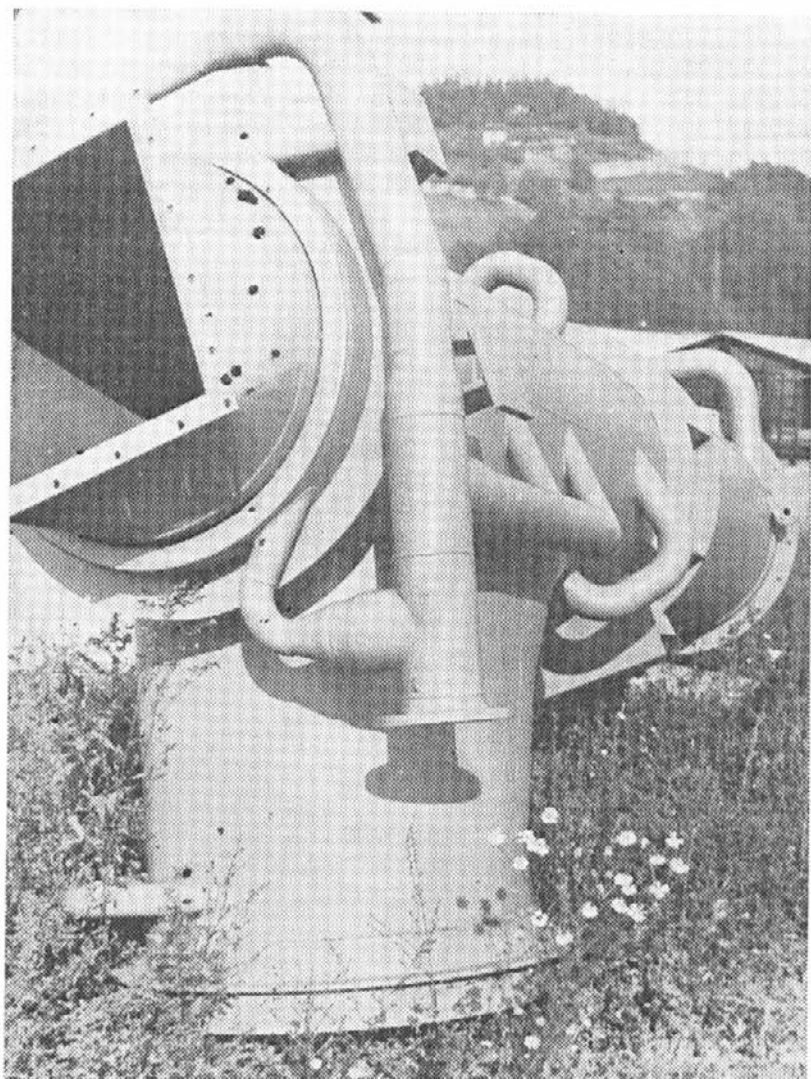
O raziskovalni in inventivni dejavnosti na območju štirih koroških občin, o pomenu in ciljih množične ustvarjalnosti ter o metodah organiziranja poslovanja in inventivne dejavnosti v združenem delu sta v uvodu zelo slikovito govorila Hugo Polajner z ECM, Inštituta Ravne na Koroškem, in dr. Matjaž Mulej z VEKŠ Maribor. Naštejmo nekaj najpomembnejših misli iz razprave:

— Dejanska svoboda je možna le z ustvarjalnostjo vseh, kajti le tako lahko vsi resnično vplivajo na lastno življenje in le tako se lahko družba kot celota reši neokolonialne odvisnosti od tistih, ki imajo sedaj monopol nad znanjem v svetovnem merilu.

— Ni prav, da morajo ljudje veliko več govoriti o zadevah, ki jih manj razumejo, kot o zadevah, ki jih dobro poznajo, torej o svojem vsakdanjem delu, kajti s tem

prepuščamo ogromne neizrabljene možnosti za povečanje produktivnosti. Ustvarjalno samoupravljanje zahteva vključevanje urejenega razmišljanja o problemih vsakdanjega dela in navezovanja širših problemov na to, ne pa, da je samoupravljanje ostalo omejeno na odločanje o zadevah celotne družbe in celotne organizacije.

— Bistven pogoj za doseglo množične ustvarjalnosti, ki naj vodi k večji produktivnosti in s tem k večji svobodi, pa je ustvarjalno sodelovanje vseh delavcev v delovnem procesu, kar je seveda nasprotje sedaj več ali manj uveljavljeni organizaciji, kjer eni mislijo, drugi pa delajo.

Začasna forma viva

* Mateja Mešl, dipl. sociolog, Ekonomski center Maribor, Inštitut za gospodarski, socialni in prostorski razvoj, Ravne na Koroškem, Na gradu 5.

— Marjan POPIČ iz Tovarne ivernih plošč Otiški vrh za racionalizacijo na ventilatorjih nad glavno stiskalnico;

— Anton HERMAN iz Tovarne ivernih plošč Otiški vrh za izpopolnitev tehnologije na stiskalni liniji;

— Ivan RUS iz Tovarne ivernih plošč Otiški vrh za šest izboljšav na različnih napravah pri proizvodnji ivernih plošč;

— Ivan MEDVED iz Gorenja-Muta za inovacijo »Avtomatika za polnjenje oljne rezervoarja in zaščita pred iztekanjem olja iz sistema KDF«, katere letni prihranek znaša 105.900 din;

— Anton OSRAJNIK in Srečko VERDNIK iz Gorenja-Muta za dva inovacijska dosežka, katerih skupni prihranek znaša 120.977 din;

— razvojno konstrukcijski oddelek DO HYPOS Muta za konstrukcijo avtomatske krožne žage AKZ 140, ki vsebuje originalne tehnične rešitve. Izdelek se je dobro uveljavil na trgu in je že v serijski proizvodnji;

— Vida POTOČNIK iz ECM, Inštituta Ravne na Koroškem, za aktivno delo pri uveljavljanju občinskih raziskovalnih skupnosti in ustvarjalne dejavnosti nasploh;

— skupina raziskovalcev iz Rudnikov svinca in topilnice Mežica: Zdenko ODERLAP, Drago DRETNIK, Alojz ŠEGEL, Stojan ŠTERN, Ciril VIDRIH, Zora PODOJSTERŠEK in Emil FALNOGA, za raziskovalno nalogo »Elektroliza srebra«;

— Anton KRAJNC in Mirko PAJNIK iz Rudnikov svinca in topilnice Mežica, tozd TAB, za inovacijo »Indikator izpraznjenosti baterije«, katere gospodarska korist znaša 1.500.000 din;

— Franc PETRE iz Rudnikov svinca in topilnice Mežica, tozd Metalurgija, za življenjsko delo na področju inventivne dejavnosti, kamor se že skoraj trideset let aktivno vključuje. Skupna ocenjena gospodarska korist njegovih inovacij znaša okoli 6.500.000 din;

— Stanko PUHNER iz Rudnikov svinca in topilnice Mežica, tozd TOM, za inovacijo »Stroj za plamensko rezanje izvrtin in okroglih predmetov«, katere učinek je v 30% prihranku v času, v kvalitetnejši površini reza, obenem pa pomeni tudi prispevek k humanizaciji dela;

— Ivan PONGARTNIK iz Železarne Ravne, tozd Kovačnica, za skupno štiri inovacije in sodelovanje pri prodaji znanja s področja tehnologije na kovaškem stroju;

— Branko TURKUŠ iz Železarne Ravne, tozd Stroji in deli, za sodelovanje pri dveh inovacijah, katerih skupni prihranek znaša 8.000.000 din;

— Adolf PUSTOSLEMŠEK iz Železarne Ravne, tozd Stroji in deli, za inovacijo »Odprava zobatih letov na paketirkah« in za sodelovanje pri petih inovacijah;

— Roman POLAJNER iz Železarne Ravne, tozd Valjarna, za vrsto inovacijskih dosežkov;

— Jovan Đurić iz Železarne Ravne, tozd Valjarna, za vrsto inovacijskih predlogov;

— Franc GOSTENČNIK iz Železarne Ravne, tozd Strojno gradbeno vzdrževanje, za dva inovacijska predloga, katerih skupni prihranek znaša 3.790.000 din;

— Ivan MIHELIČ iz Železarne Ravne, tozd Vzmetarna, za več inovacijskih predlogov;

— Peter ROŽIČ iz Tovarne usnja Slovenj Gradec, tozd Konfekcija Mislinja, za inovacijo »Univerzalni avtomatski sekač za sekanje tekstilnih metražnih trakov«, ki predstavlja predvsem prihranek pri času;

— Peter PIRKMAJER, Ivan CVETKO in Janez KREMLJAK, iz Lesne Slovenj Gradec, tozd Tovarna pohišta Pameče, za izdelek, podboj SUMO UNIVERZAL, ki omogoča tako levo kot desno zapiranje vrat. Enoletna gospodarska korist znaša po cenah iz leta 1983 od 1,6 do 1,8 stare milijarde din.

Andrej Logar

PESEM NE POZNA MEJA — A DALNAK NINCS HATARA

Ob obisku in predstavitvi MPZ Fužinar z Raven na Koroškem na Madžarskem.

Od 10. do 13. junija letos je gostoval na Madžarskem kot gost mešanega pevskega zbora Lampart iz Budafoka (gre za eno izmed okrožij glavnega mesta Budimpešte) moški pevski zbor Fužinar z Raven.

Šlo je pravzaprav za obisk, s katerim so se naši pevci, tokrat že drugič predstavili prijateljem, znancem ter ljubiteljem lepe pesmi ob otvoritvi novega kulturnega centra v Budafoku. Na ta način so tudi vrnil obisk pevcem tovarne Lampart, ki so bili pri nas na Ravnah lansko poletje.

S skromnimi željami, veliko dobre volje in dragoceno popotnico smo krenili na pot. In z željo: predstaviti prijateljem in vsem, ki imajo radi pesem, del našega življenja, naših hotenj, uspehov. S pesmijo, seveda. Zapisali smo to tudi v priložnostni brošuri z besedami:

Prihajamo iz občine Ravne na Koroškem, ki ji rudarstvo in fužinarstvo dajeta značaj že desetletja. In ne samo njej — tudi

nam ljudem teh krajev. Iz majhnih jam okoli se je razvil velik in poznan rudnik Mežica, iz Fužin ob reki Meži pa mogočen gigant plemenitih jekel — Železarna Ravne.

Kulturna dejavnost je razvita v vsaki še tako majhni in odmaknjeni vasi ali zaselku in je neizčrpen vir svojstvene kulturne podobe, ki črpa vsebine in oblike iz bogate kulturne dediščine ljudi, ki tu žive.

Pesem nam je še posebno blizu. Pesem, za katero pravimo, da je resnica, ki ima trajen in globok pomen za zgodovino slehernega naroda in njegovo narodno zavest in je lepota, zaradi katere je bilo življenje prenekaterikrat lepše, mirnejše, polnejše in bogatejše.

Ponesli smo jo v svet, to našo pesem med prijatelje, da bi se bolje spoznali in spoštovali. Kajti pesem je tudi dostojanstvo in spoštovanje, toliko bolj, kolikor je dostojanstven in spoštovan narod, ki to pesem poje in nosi v sebi. Meja lahko si-

Pred dijaškim domom v Budafoku s predstavniki doma in zbora »LAMPART«

Mateja Mešl

Delo občinskih raziskovalnih skupnosti Koroške regije

Javna predstavitev dela ORS Koroške regije, ki je bila 28. 6. 1983 v hotelu Merx na Ravnah na Koroškem je bila sklicana po sklepih delegatov združenega dela v skupščinah ORS in v soglasju z družbenopolitičnimi skupnostmi in organizacijami, da bi omogočili najširšo družbeno in strokovno verifikacijo za dosedanje delo ter pridobili napotke za naprej.

Osnovno gradivo za javno predstavitev je bilo redno letno poročilo o delu ORS s povzetki raziskovalnih nalog, ki smo ga dopolnili z informacijami o razvojno raziskovalni dejavnosti v posameznih organizacijah združenega dela v letu 1982.

Nekaj raziskovalni nalog je bilo predstavljenih tudi na panojih, na katerih smo slikovito ponazorili probleme, načine reševanja problemov in rezultate.

Namen predstavitve, organiziranost občinskih raziskovalnih skupnosti koroških občin ter oblikovanje in izvajanje raziskovalnega programa je pojasnil predsednik programskega sveta ORS Dušan Vodeb. Poudaril je predvsem regijsko povezanost in skupno načrtovanje in izvajanje programa ORS Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec.

Zatem so člani programskega sveta, ki je skupen organ uporabnikov in izvajalcev v vseh štirih ORS, predstavili raziskovalne naloge iz programa dela za leto 1982.

Na kratko bomo opisali raziskovalno delo v posameznih projektih:

cer razdvaja, toda kultura mora povezovati, zblíževati. V tem je njena neizmerna in neprecenljiva moč. Naša srečanja, srečanja prijateljstva, pevci iz Budafoka, so najboljšo potrdilo zvestobe tej misli, zvestobe koreninam in naši dediščini.

Veličasten je bil sprejem naše slovenske pesmi, spontan aplavz je spremljal vsako novo najavo in nepopisno je bilo razpoloženje, ko so pevci po koncu uradnega programa le-tega še podaljšali.

Ker smo bili v Budimpešti ravno v času tradicionalnih kulturnih prireditev tega glavnega mesta sosednje Madžarske, ki nas je z lepotami povsem prevzelo, so nam marljivi organizatorji organizirali še nastop v najbolj reprezentativni koncertni zgradbi mestne trdnjave, kjer nastopajo le najbolj zbrani gostje - umetniki s celega sveta. In ko smo odhajali, smo si bili enotni: Prijateljstvo skovano pred leti, je dobilo nove dimenzije, večje, širše, ki gredo v višje smisle človekovega ustvarjanja. Seme je porodilo kal, ki presega splošne usmeritve, postalo je resnično vzor tovarištva, prijateljstva, potrjenega z delom in umetnostjo.

1. projekt:

Raziskovanje prostora z namenom odkrivanja in raziskovanja naravnih bogastev, varovanja vodnih virov in plodnih zemljiških površin

Naloge v tem projektu je predstavil dr. Ivo Struel, dipl. geol., zaposlen na ECM, Inštitutu za gospodarski, socialni in prostorski razvoj Ravne na Koroškem. Delo poteka predvsem na treh področjih, in sicer:

- raziskovanje zalog svinca v okolici Mežice in na Kobanskem,
- raziskovanje pegmatitov v okolici Raven na Koroškem in
- hidrogeološke raziskave.

Večletne raziskave zalog svinca in cinka se izvajajo pretežno v Rudnikih svinca in topilnici Mežica. Raziskave sofinancira Raziskovalna skupnost Slovenije.

Raziskave zalog pegmatitov so v zaključni fazi. V okviru raziskovalnega programa ORS je bila izdelana tudi tržna študija za izdelke na osnovi pegmatitov.

Dosedanje raziskave so pokazale, da so v širši okolici Raven številna pegmatoidna ležišča, primerna za industrijsko pridobivanje glinenca kremenca in muskovita. Samo na Zelenbregu je okoli 30 milijonov ton te surovine. Spekter možnosti uporabe oz. izdelkov iz te kamenine je zelo širok, uporablja se v gradbeništvu, keramični industriji, industriji materialov odpornih proti ognju, v gumarski industriji.

Hidrogeološka študija porečja Meže in Mislinje je bila predstavljena na panoju. Raziskujejo na področju dveh velikih vodonosnikov, Pece in Uršlje gore. Eden glavnih ciljev naloge je ugotoviti dosednji in bo-

doči vpliv mežiškega rudnika na njun vodni režim.

2. projekt:

Varstvo okolja

Projekt je predstavil Peter Souvent, dipl. inž., zaposlen v Rudnikih svinca in topilnici Mežica.

V projekt je uvrščena naloga, ki spremlja normalizacijo obremenitve okolja s svincom, cinkom in kadmijem po zgraditvi odpadnega sistema v topilnici svinca. Naloga je imela v preteklem letu dva bistvena dela, in sicer ekološki ter biološki del. V prvem delu so izvajalci (Inštitut za medicinska istraživanja i medicinu rada Zagreb in RM) merili koncentracije Pb, Zn in Cd v zraku, sedimentu, zemlji ter hišnem prahu, v drugem pa karakteristične kazalce delovanja Pb na hematopetski sistem pri najbolj občutljivejših populacijah — otrocih, nosečnicah, materah.

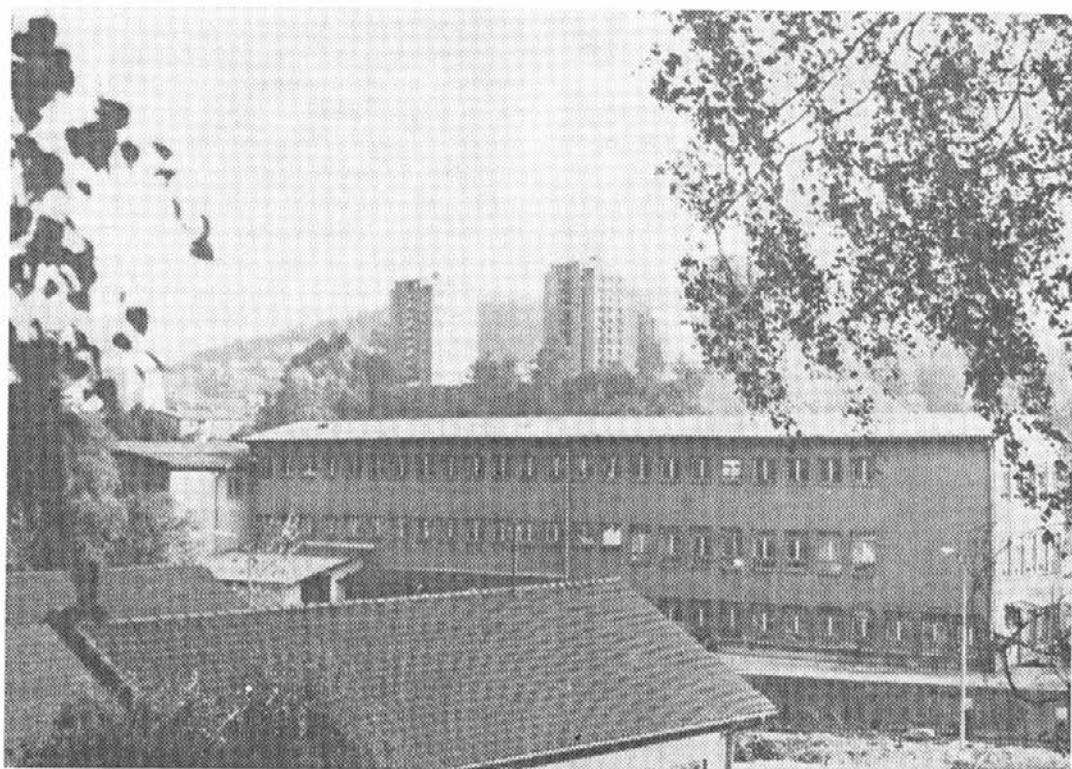
Raziskave so potrdile občutno znižanje izpostavljenosti prebivalcev svinca po postavitvi filtra, vendar pa je še vedno okrog 40 % opazovanih prebivalcev imelo znake povečane absorpcije. V zraku je vsebnost znižana do majhnih vrednosti, ostale pa so količine v drugih medijih (zemlja, sediment, hišni prah.)

Druga naloga o vplivu RM na okolje pa raziskuje gibanje Pb v govedu na 12 okoljskih kmetijah. Financira jo tozdr. Metallurgija, izvaja pa BTF, VTOZD za veterinarstvo.

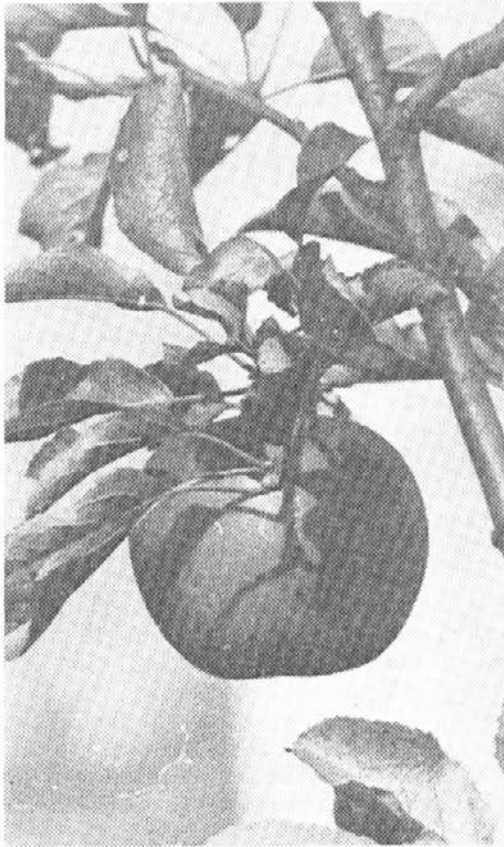
3. projekt:

Družbeni in gospodarski razvoj

Raziskovalno delo tega projekta je predstavila Vida Potočnik, dipl. ekon., zaposlena

Pogled s postaje

Zrel plod

na ECM, Inštitutu za gospodarski, socialni in prostorski razvoj Ravne na Koroškem.

Namen projekta za raziskave o možnih smereh družbenega in še posebej gospodarskega razvoja v prihodnosti. Na republiški ravni je organizirano obsežno raziskovalno delo v okviru projekta »Slovenija 2000«. Za adekvaten projekt »Koroška 2000« smo si dolgo prizadevali, vendar sistematičnega in kompleksnega projekta ni bilo možno pripraviti.

Delo se je pričelo s posameznimi študijami. S financiranjem MGZ za Koroško je bila izvedena demografska študija z analizo in projekcijami razvoja prebivalstva za vse štiri občine koroške krajine za obdobje do leta 2001.

V nalogi so bili pojasnjeni dosednji trendi razvoja prebivalstva:

- naraščanje prebivalstva v preteklih dveh desetletjih v koroški krajini je bilo manjše kot povprečno v republiki in zelo različno po občinah. Iz občine Dravograd in še posebej iz občine Radlje se prebivalstvo odseljuje, tako močno, da presega naravni prirast in število prebivalstva upada;
- izobrazbena struktura prebivalstva je pod povprečjem SR Slovenije, predvsem je veliko manj prebivalstva z višjo ali visoko izobrazbo;
- nižja je tudi zaposlenost prebivalstva, predvsem žensk (v Radljah je zaposlenost žensk najnižja med vsemi občinami v SRS);
- ugotovimo lahko tudi močno izseljevanje iz hribovitih, oddaljenih in obmejnih območij.

Problem prebivanja v oddaljenih in odročnih krajih je predvsem tudi ekonomsko-eksistenčni problem. Variantno rešitev tega problema smo raziskovali v raziskovalni nalogi »Razvoj dislocirane celične proizvodnje«, ki je bila vključena v program ORS,

s sofinanciranjem Železarne Ravne. Sodelavci pri tej nalogi so študirali nov koncept organizacije industrijske proizvodnje v proizvodnih celicah, ki so lahko tudi majhni, dislocirani, pa vendar sodobno organizirani proizvodni obrati.

Iz programa ORS je naloga »Perspektive gospodarskega in socialnega razvoja v občinah koroške krajine z vidika dolgoročnega koncepta razvoja Slovenije«. V okviru te naloge so v teku nekatere primerjalne analize razvojne moči gospodarstva. Ena od ugotovitev je, da bi sorazmerno širok spekter industrijskih dejavnosti gospodarskega sistema Koroške verjetno omogočal ustrezno razvojno prilagoditev, če bi se bolj razvili kovinsko predelovalna in strojna industrija, ki sta po republiških analizah ocenjeni kot razvojno perspektivni. Velik pomen pa imajo tudi tradicionalne proizvodne panoge, kot na primer lesarstvo, ki bi v naših razmerah moralo uresničiti pogoje za uspešno poslovanje.

4. projekt:

Razvoj kmetijstva in pridelovanje hrane
Nalogo je predstavil tov. Alojz Hauzer, inž. agron., zaposlen v KZ Drava Radlje ob Dravi.

Kmetijstvu smo v vseh letih izvajanja raziskovalnega programa ORS posvečali posebno pozornost.

Z nalogo »Razvoj kmetij v koroški krajini« smo poizkušali zajeti celotno problematiko razvoja kmetijstva, od načrtovanja proizvodnje, doseganja optimalnega izkoriščanja proizvodnih virov, do socialno demografskega dela in urbanističnega oziroma arhitekturnega urejanja krajine in posameznih celkov.

V projekt sodi tudi naloga o energetski oskrbi, in sicer »Energetska bilanca celka«, ki ugotavlja naravni energetski režim na kmetiji, vse energetske vhode in izhode. Naloga še ni končana.

Živinorejsko veterinarski zavod Celje je izvajalec dveh nalog v okviru programa ORS, in sicer: »Vzdrževanje travne ruše«, ter »Možnosti pridelovanja krme za vzrejo prašičev v ravninskih predelih Koroške«.

V prvi nalogi gre za ugotavljanje načinov vzdrževanja kvalitetne travne ruše pri intenzivni uporabi gnojevke, pri drugi nalogi pa za najprimernejši izbor krmnih rastlin, določitev primernih kolobarjev in izbor ustrezne tehnologije pridelovanja.

Projekt vključuje tudi veterino. Izvajalec, Koroški veterinarski zavod Dravograd, DE Prevalje, izvaja nalogo z naslovom »Preprečevanje in odpravljanje plodnostnih motenj molznic v občini Ravne na Koroškem«, katere cilj je najti najprimernejšo stalno obliko dela za preprečevanje jalovosti.

Ena izmed možnih oblik usmerjenosti oz. dopolnilne dejavnosti na kmetijah, ob iskani optimalnosti izkoriščanja naravnih in proizvodnih virov, je tudi pridelovanje zdravilnih rastlin. Koroška kmetijska zadruga, TZO »Trata« Prevalje, je izvajalec študije o tej proizvodnji. Zdravilne in dišavnne rastline so pomembna surovina za farmacevtsko, kozmetično in prehrabno industrijo in tudi iskano izvozno blago. Geografski, klimatski in pedološki pogoji za pridelovanje teh kultur so ugodni. V letu 1982 so izvajalci izdelali priročnik za gojenje sedmih zdravilnih rastlin.

V letu 1983 so, ob sestavljanju raziskovalnega programa ORS, potekale številne razprave o zagotovitvi celovitega, strokovnega pristopa k usmerjanju razvoja kmetijstva v koroški krajini, na osnovi česar je bila zasnovana kompleksna študija o načrtovanju proizvodnje v kmetijstvu.

5. projekt:

Razvoj nove proizvodnje

Predstavitel del v tem projektne sklopu, ki je v letu 1982 obsegal le eno nalogo, je pripravil Saša Pirkmajer, dipl. inž. les., zaposlen v Lesni Slovenj Gradec.

Gre za nalogo »Razvoj gradbene plošče«, izvajalca Tovarne ivernih plošč Otiški vrh. Osnovni namen naloge je bil izdelati gradbeno ploščo z domačim melamin-formaldehidnim lepilom, ki bo odporna proti glivam in insektom. Industrijska proizvodnja je stekla v letu 1982. Ocenjeno je, da je kvaliteta lepila ustrezna in standardna, proizvodnja pa tekoča in brez tehnoloških težav. V raziskavo je izvajalec vključil tudi pohištveno iverno ploščo, ki naj bi jo dodatek kemičnega sredstva SPI naredil odporno proti glivam in termitom. Odpornost teh plošč preizkušajo na oddelku za zaščito lesa pri BTF v Ljubljani. Rezultati še niso znani.

6. projekt:

Pospeševanje razvoja gospodarskih panog

Lani ni nihče prijavil raziskovalnih nalog za ta projekt. V letu 1981 pa sta bili izdelani naslednji nalogi: »Razvoj malega gospodarstva« in »Globinska obdelava cevi v DO HYPOS Muta«.

7. projekt:

Razvoj izobraževanja

O raziskovalni nalogi z naslovom »Problematika prilagajanja osebnosti v šolski in hospitalni situaciji« je poročala Jasna Vodeb, klinični psiholog, zaposlena v Splošni bolnišnici Slovenj Gradec. Osnovni namen te večletne naloge je ugotoviti faktorje, ki vplivajo na slabšo prilagojenost otrok in mladostnikov v novih situacijah: šolski, ob prehodu iz osnovne v srednjo šolo, ter hospitalni, ob bolnišničnem zdravljenju, ter izdelati preventivni program, ki bi omogočil oziroma preprečeval težave pri prilagajanju novim situacijam. Rezultati analiz, opravljenih na populaciji 43 otrok na bolnišničnem zdravljenju in 292 učencev 1. letnikov srednje šole E. Kardelja v Slovenj Gradcu, so potrdili zastavljene hipoteze o vplivu nove situacije na otroka in mladostnike. Izdelan program preventivnega dela, ki naj bi preprečeval vedenjske motnje ob hospitalizaciji otrok, ter poizkus specifičnih metod dela za odpravljanje neprilagojenosti učencev na srednji šoli, ki se izraža predvsem s slabšim učnim uspehom, kot ga sposobnosti učenca omogočajo.

8. projekt:

Zdravstveno varstvo delavcev in občanov

V ta program je vključeno obsežno raziskovalno delo Zdravstvenega doma Ravne, Dispanzerja za medicino dela in naloga Splošne bolnišnice Slovenj Gradec.

Delo dispanzerja za medicino dela Ravne je, zaradi odsotnosti dr. Janka Sušnika, predstavil Alojz Gorše. Opisal je namen,

metodo dela in rezultate raziskav v okviru projekta »Metodološka vprašanja s področja analize in zdravstvene ocene delovnih mest«, v okviru katerega sta bili v letu 1982 izvedeni nalogi »Razvoj površinske elektromiografije s poudarkom na ugotavljanju mišične utrujenosti pri poklicnem delu« ter »Biomehanska metoda za izračunavanje napora pri dviganju v sagitalni ravnini«.

Nalogo splošne bolnišnice Slovenj Gradec »Analiza zdravstvene prosvetljenosti bolnikov najpogostejših in najbolj znanih obolenj na Koroškem« pa je predstavil nosilec dr. Leopold Budna. Iz analize izhaja, da so bolniki o svojih boleznih danes le bolj seznanjeni, kot so bili nekoč, da pa mora zdravstveno prosvetljevanje iti v korak z razvojem medicinske znanosti in tehnike, če želimo bolezni bolj preprečevati, ne le zdraviti. Poudaril je, da se zdravstvo z zelo hitrim razvojem znanosti v nekem smislu dehumanizira, saj je pripravljenosti in predvsem časa za pogovore z bolnikom vse manj.

9. projekt:

Program za kulturno zgodovinsko področje:

Poročilo je pripravil Janez Mrdavšič, prof., zaposlen v Koroški osrednji knjižnici dr. Franc Sušnik Ravne na Koroškem.

Poudaril je pomen tega dela, ki obsega zbiranje, urejanje in dokumentiranje gradiva o koroški krajini. Osrednja naloga je urejanje domoznansvene zbirke v Koroški osrednji knjižnici, ki pomeni pomembno informacijsko osnovo za vsakršno raziskovalno delo, saj so zbrana, urejena in dokumentirana vsa dela in prispevki o in za Koroško.

Ostale naloge tega programa: »Razvoj alpinizma na Koroškem«, izdelava dokumentarnega etnografskega filma »Od novne do kruha«, »Dokumentiranje kmečkih etnoloških objektov«, »Delavsko gibanje v Meziški dolini v letih 1929—1931« in »Zbiranje gradiva o koroškem partizanstvu«, pa želijo iztrgati pozabi način življenja, dosežke in trpljenje naših prednikov in podobo kulturne krajine. Veliko smo zaradi nesistematičnega dela že zamudili.

10. projekt:

Program za varčevanje energije, materiala, povečanje produktivnosti dela in podobno

Naloge tega projekta je predstavil Jože Šegal, dipl. inž., zaposlen v Železarni Ravne.

V projekt sta vključeni dve nalogi o računalništvu in svetovalno raziskovalni program »Organiziranje in pospeševanje razvojno raziskovalne ter množično inventivne dejavnosti v ozdih koroške krajine«. Slednji je bil zasnovan na osnovi ugotovitve, da je množično ustvarjalno delo v regiji še podpopovprečno razvito. Naloga razčlenjuje, kako ustvarjalno delo oblikovno in vsebinsko organizirati, ga povezati z združenim delom in omogočiti njegov razvoj. Delo je obsegalo obiske in razgovore v ozdih, informativno izobraževalno delo ter raziskovalno delo ter pripravljane gradiva za organizatorje in vodstvene delavce. Inženir Šegal je slikovito predstavil razvoj in pomen računalništva in njegove uporabe v proizvodnih procesih. Tovrstne naloge so povezane v programski sklop »Razvoj in

koordinacija računalniško podprtih informacijskih sistemov v koroški krajini«, katerega izvajalec je ECM, Inštitut Ravne, skupno s sodelavci Železarne Ravne, ki v procesni tehnologiji prednjači v razvoju ne samo na območju Koroške, temveč tudi v širšem prostoru. Začetna raziskava, izvedena v letu 1981, je pokazala, da je za nadaljnji razvoj uporabe računalnika v gospodarstvu odločilnega pomena usposabljanje kadrov oz. sposobnost strokovnih kadrov za uvajanje in uporabo računalnika kot orodja za racionalnejšo in kvalitetnejšo proizvodnjo ter pripravo informacij za boljše poslovne odločitve. Na osnovi te ugotovitve je bila v letu 1982 izvedena raziskovalna naloga o pospeševanju vključevanja računalništva v usmerjeno izobraževanje. Izdelana so bila priporočila za vključevanje računalništva v posamezna poglavja strokovnih predmetov, predvsem spoznavanje in uporaba mikroročunalnika. V praktičnem delu pa je bila urejena računalniška učilnica v prostorih srednje šole TNPU na Ravnah, s terminalom in 4 TV-monitorji, povezana s procesnim računalnikom Železarne Ravne.

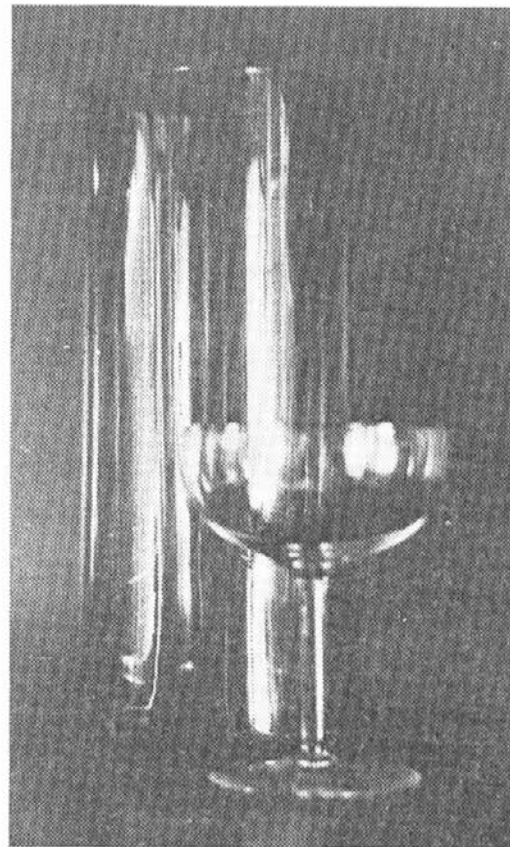
Druga naloga v tem sklopu je bila »Uvajanje računalniško podprtega krmiljenja proizvodnih procesov metalurških obratov Rudnika Mežica«. Analizirala je možnosti uporabe procesnega računalnika v tozdu Metalurgija in iskala konkretne rešitve za tiste procese, kjer bi se naložbe v računalnik dobro obrestovale. Ugotovila je, da je naložba gospodarna zaradi povečanja enakomernosti, ravni kakovosti svinčevih zlitin, znižanja povprečne koncentracije legirnih elementov, gospodarnejše porabe sekundarnih surovin, zmanjšanja količin med-produktov in skrajšanja procesa rafinacije. Po izračunanih letnih prihrankih se investicija obrestuje prej kot v dveh letih. Raziskava je pomembna tudi za širše območje oz. za druge ozde.

RAZISKOVALNO DELO V ORGANIZACIJAH ZDRUŽENEGA DELA

V nadaljevanju so predstavniki nekaterih organizacij združenega dela, ki so se odzvale vabilu, poročali o njihovem raziskovalnem in razvojnem delu.

Raziskovalno delo v DO Gorenje Muta je predstavil Lovro Onuk, ki je povedal, da največji poudarek dajejo razvoju novih izdelkov, dopolnjevanju sedanjih in razvoju sodobnih tehnoloških postopkov in tehnologiji nasploh, kajti od tega je v največji meri odvisen razvoj DO. Pogoji za tovrstno delo pa so seveda ustrezno strokovno usposobljeni kadri. DO je v preteklih letih vlagala velika sredstva za štipendiranje kadrov na višjih in visokih šolah. Poleg kadrovskega so pomembni za razvoj te dejavnosti tudi materialni pogoji. DO vlaga v razvojno raziskovalno dejavnost 3—6 % letno, pri čemer niso všteta sredstva za raziskovalno skupnost Slovenije. Pri razvojno raziskovalnem delu se povezujejo z DO Raziskave in razvoj SOZD Gorenje. Poleg tega se povezujejo še z drugimi raziskovalnimi institucijami, kot so VTS Maribor, Inštitut Jožef Štefan Ljubljana, ITO Ljubljana, Kmetijski inštitut in drugi.

Razvojno raziskovalno dejavnost v Rudnikih svinca in topilnici Mežica je predstavil Peter Souvent. Razložil je namen usta-

Steklo

novitve in organiziranost razvojno raziskovalnega sektorja in kratek, vsebinski pregled opravljenih raziskovalnih in razvojnih nalog v letu 1982. Pripravljenih je bilo 22 nalog, največ iz metalurgije, akumulatorstva in strojogradnje, od katerih je 16 končanih. Financiranje te dejavnosti poteka na osnovi sklenjenega samoupravnega sporazuma o financiranju in porabi združenih sredstev za razvoj in raziskave Rudnikov svinca in topilnice Mežica. V letu 1981 je bilo porabljenih 9,248.707 din, v letu 1982 pa 16,565.234 din.

Raziskovalno razvojno dejavnost v Železarni Ravne je v kratkem orisal Dušan Vodeb. V poročilu o delu so podrobneje opisani cilji, področja raziskovanj in organizacija ter financiranje te dejavnosti. Tovrstna dejavnost je usmerjena v industrijsko — razvojno raziskovanje in temelji na timskem delu in projektni organizaciji.

V sklopu raziskovalnih prizadevanj Železarne Ravne je mg. Tone Pratneker predstavil raziskovalno nalogo »Razvoj dislocirane celične proizvodnje«, ki je širšega družbenega pomena in so jo v letu 1982 sofinancirale tudi ORS. Namen naloge je, da bi določene vrste obdelovancev, ki so elementi proizvodov Železarne Ravne, razvili dislocirane avtonomne proizvodne celice, sestavljene po principih grupne tehnologije in povezane med seboj s transportno in informacijsko logistiko. Osnovni namen je, da bi proizvodnjo prenesli v oddaljene kraje in vasi, izkoristili že obstoječe gospodarske objekte ter zaposlili prebivalce v domačem kraju. S tem bi prispevali k zmanjšanju odseljevanja prebivalstva iz teh krajev, delovne migracije in visokih vlaganj v nove hale. Delavcem-kmetom bi s tem omogočili, da se bolj posvetijo tudi dejavnostim na kmetiji. Pa še vrsta drugih prednosti in ekonomskih učinkov v zvezi s tem obstaja, ne nazadnje tudi z vidika SLO in DS.

Duro Haramija je predstavil dejavnost ECM, Inštituta za gospodarski, socialni in prostorski razvoj Ravne na Koroškem. Predstavil je organizacijo dela, dejavnost in okoliščine ter problematiko, s katero se delavci centra pri svojem delu srečujejo. Ekonomski center se ukvarja z družbenim planiranjem, razvojno investicijskim planiranjem v organizacijah združenega dela, poslovno organizacijskim svetovanjem, statistično službo ter z geološkimi in hidrogeološkimi raziskavami.

Delo temelji na projektnem principu, z delovnimi timi, v katere se vključujejo tudi zunanji sodelavci, strokovnjaki iz združenega dela in iz drugih raziskovalnih organizacij, kar zagotavlja interdisciplinaren pristop.

SKLEPI IN STALIŠČA

Delovno predsetstvo, ki je vodilo posvetovanje, je oblikovalo naslednje sklepe in stališča:

1. Namen javne predstavitve dela ORS v celoti ni mogel biti dosežen, ker se posveča niso udeležili tisti, ki so predstavitev zahtevali in jim je bila tudi namenjena. Udeležili so se je pretežno raziskovalci, strokovnjaki iz organizacij združenega dela in predstavniki občinskih raziskovalnih skupnosti. Predstavniki družbenopolitičnih skupnosti in družbenopolitičnih organizacij

iz vseh občin so bili le štirje. Od 160 vabljenih se je posveta udeležilo le 33 ljudi.

2. Raziskovalci, ki sodelujejo v programu ORS, so ponovno dokazali svojo resnost in odnos do raziskovalnega dela. Vzorno so pripravili predstavitve svojih del in se posveta udeležili v polnem številu.

3. Ne oziraje se na trenutni neuspeh predstavitve (zaradi slabe udeležbe vabljenih), mora ostati stalna praksa in metoda dela. S tem bomo najbolj neposredno in najširše popularizirali pojem in veljavo lastnega znanja in ustvarjalnega dela.

4. Od javne predstavitve dela v preteklem letu smo pričakovali tudi usmeritve za leto 1984 in 1985. Zaradi skromne udeležbe in s tem tudi omejene razprave v krogu raziskovalcev smo ostali brez širše družbene verifikacije in bomo morali v prihodnjih letih tega srednjeročnega obdobja uresničevati že zastavljeni program znotraj omejenih finančnih možnosti.

5. S predstavitvijo, sklepi in stališči bomo seznanili skupščine ORS z namenom, da na osnovi ugotovljenega odnosa sprejme ustrezne sklepe za popularizacijo dela raziskovalcev v koroških občinah.

6. Krizni položaj naše družbe ne sme voditi k nadaljnjemu zmanjševanju sredstev za raziskovalne skupnosti in za raziskovalno dejavnost nasploh.

Pri koritu

njo, prav tako pa je v tem obdobju terminsko prodala devize LB Združeni banki (110 mio din) ter si tako izboljševala dinarsko likvidnost. Vendar kljub temu je ugotavljamo, da dobivajo tovrstna gibanja vedno bolj značilnosti preteklega leta, ko se je banka srečevala z dokajšnjimi težavami.

V vseh dosedanjih poročilih smo pri poslovanju banke izpostavljali tri dejavnike: omejevanje porast naložb — limit, likvidnost ter strukturo naložb. O prvih dveh je že bilo govora, zato bi pri strukturi naložb želeli poudariti, da se zahteva do konca leta 80 % struktura naložb, kar pomeni, da lahko banka preliha le 20 % kratkoročnih sredstev v dolgoročno porabo (nad eno leto). Temeljna koroška banka pri izpolnjevanju tega ukrepa letos nima težav. Že v začetku leta je od Združene banke dobila 150 milijonov dinarjev dolgoročnega depozita, med letom pa se je tudi delno dopolnila metodologija izračuna (izločena stanovanjska sredstva), tako da ima banka 30. 6. 1983 doseženo 84 % strukturo, kar je celo več, kot se zahteva konec leta.

Zaradi ukrepov kreditno-monetarne politike, omejevanja zaradi plasmajev in doseganja predpisane strukture, kakor tudi zaradi prenosa neizkoriščenih pogodbenih obveznosti v znesku 261 mio dinarjev naj bi banka v letu 1983 odobrila za 260 milijonov novih investicijskih kreditov, s porabo 60 milijonov dinarjev v letu 1983 in 200 v letu 1984. Ugotovimo pa lahko, da banka ne sledi planskim predvidevanjem. Do polletja je bilo novo odobrenih le 68 milijonov dinarjev, kar pomeni 26 % planiranega obsega. Na tako občutno zaostajanje za planom vplivajo na eni strani dodatno zaostreni zakonski predpisi o kreditiranju investicij in zniževanje v začetku leta dogovorjenega porasta plasmajev, na drugi strani pa pomanjkanje investicijskih programov gospodarstva regije, ki bi sledili ciljem večje izvozne naravnosti. Prav tako močno zaostaja koriščenje letnih

Gorazd Fale

Poslovanje Temeljne koroške banke v prvi polovici leta 1983

Že načrt poslovanja banke za leto 1983 je poudarjal restriktivno kreditno politiko. Kljub temu se je izkazalo, da je poslovna politika zastavljena še vseeno preširoko. Mesečno, lahko bi rekli celo dnevno zaostrovanje denarno-kreditnih razmer je postalo že skoraj vsakdanji pojav. Na prvem mestu je treba opozoriti na letno, kot tudi mesečno zniževanje stopnje rasti omejevanjih plasmanov, na intenzivno drsenje tečaja dinarja ter s tem povečane dinarske naložbe za kreditiranje izvoznih poslov ter odkup deviz, na dinamično rast inflacije ter povečanje pritiska na kredite za obratne namene. Vsem tem ugotovitvam se še nadalje pridružuje politika združevanja limitov za nekatere širše družbene prioritete (energetika, namenska proizvodnja itd.). Tovrstna problematika se še nadalje zaostrojuje po posameznih vrstah naložb, kakor tudi v njihovem globalu. Vse to bo v razmerah nadaljnjega uresničevanja aktivne tečajne politike, sprostitve cen, novih zakonov na področju poslovanja s tujino in zahtevkov po združevanju limitov poslovnih bank močno vplivalo na poslovno politiko banke in to celo pri najprioritetnejših usmeritvah.

Sredstva, združena in zbrana v banki, so se v šestih mesecih letošnjega leta po-

večala za 976 milijonov ali 11 %, letni plan pa je realiziran že 84 %. Vendar pa je treba hkrati opozoriti, da so takšna gibanja predvsem odsev izrednega povečanja deviznih sredstev na račun tečajnih razlik, nastalih v tem letu. Navidezno ugodna gibanja pa pri podrobnejši analizi posameznih bilančnih kategorij ter ob upoštevanju tečajnih razlik dobivajo povsem drugačen, pri nekaterih postavkah celo močno regresiven trend. Tu predvsem mislimo na dinarska kratkoročna sredstva gospodarstva koroške regije, ki so bila ob polletju manjša v primerjavi z decembrom 1982 za 230 milijonov dinarjev, dolgoročna pa za 62 milijonov dinarjev, gledano v celoti pa so dinarska in devizna sredstva gospodarstva in negospodarstva manjša za 300 milijonov dinarjev. Tak izpad denarnih sredstev je gospodarstvo poskušalo nadomestiti z vsemi oblikami zadolževanja pri banki, še posebej ob izplačilih osebnih dohodkov. Kljub dokajšnjemu izpadu žiralnega denarja gospodarstva v prvi polovici leta banka na področju dinarske likvidnosti ni imela posebnih težav. Na zadovoljivo likvidnost sta v tem obdobju vplivala predvsem dva dejavnika; banka je na dinarskem računu obračala dalj časa sredstva za »devizne aranžmane« za namensko proizvod-

tranz, saj je bila poraba do 30. 6. 1983 urešničena le 39 %.

Želimo pa omeniti, da so bile v mesecu juniju štiri delovne organizacije vključene v paket namenskega kredita Mednarodne finančne korporacije (IFC) za izvozno usmerjene projekte. Skupno odobreni kredit IFC našim štirim članicam znaša 1.457.000 ameriških dolarjev, TKB pa bo po predvidevanjih pri teh kreditih sodelovala s približno 80 milijoni dinarjev.

Naložbe v tekočem poslovanju so se povečale za 276 milijonov dinarjev ali za 13 %, plan pa je dosežen 49 %. Banka je sledila t. i. selektivnim naložbam, med temi posebej izvozu na konvertibilno tržišče. Tako izvoz že ob polletju izkazuje 30 % prekoračitev letnega plana, priprava blaga za izvoz pa 15 %. Vendar takšna gibanja niso le odraz teženj k intenzivni naravnosti koroškega gospodarstva k izvozu, ampak so tudi rezultat tečajnih sprememb (okoli 30 %).

Pri reševanju problematike izplačil osebnih dohodkov je banka sodelovala z dopolnilnimi sredstvi poprečno v višini 150 milijonov dinarjev, pretežno z eskontom menic, ki pa jih je pogosto zaradi limitne problematike morala prodati Narodni banki in Tržišču denarja in vrednostnih papirjev v Beogradu.

V drugem kvartalu se je banka vključila v novo obliko kreditiranja članic s t. i. okvirnim kreditom, saj se je na ta način izogibala ozko določeni kreditni porabi.

Gospodarstvo regije premalo skrbi za lastna obratna sredstva ter se vse preveč naslanja na kredite za te namene pri banki.

Poslovanju s tujino prav zaradi zaostrenih pogojev ter dokajšnjih sprememb na tem področju namenjamo nekoliko več pozornosti.

a) devizno režimsko poslovanje

Konvertibilni devizni prilivi od izvoza in odlivi za uvoz v I. polletju 1983

v 000 din po tečaju 63,40 za USA \$

	1983 1. 1. do 30. 6.	1982 1. 1. do 30. 6.	indeks 1983/1982
prilivi			
od izvoza	958.413	1.031.946	93
odlivi			
za uvoz	411.873	544.255	76
Skupaj			
dev. plač. pro.	1370.286	1.576.201	87

Podatki o opravljenem deviznem plačilnem prometu za devizne komitente Temeljne koroške banke Slovenj Gradec kažejo, da se neugodna gibanja prilivov in odlivov nadaljujejo tudi v I. polletju 1983. Prilivi od izvoza blaga in storitev so realizirani za 7 % pod lanskeletno ravni, medtem ko so odlivi za plačila v tujino kar za četrtno nižji.

Vzroke za takšno gibanje prilivov je iskati v povečevanju kompenzacijskih in kooperacijskih poslov, kjer poteka blagov-

na menjava načeloma v razmerju 1 : 1, kar je za izvoznike vsekakor ugodnejše kot koriščenje deviz po prilivih iz rednega izvoza. Manjši devizni odlivi v tujino pa so posledica poslabšanja devizne likvidnosti celotne Ljubljanske banke zaradi manjših prilivov od izvoza blaga in storitev napram lanskem letu, ter obveze, da mora banka iz tekočih prilivov v prvi vrsti poravnati zapadle kreditne obveznosti članic do tujine (tiste, ki niso bile odložene) ter izpolnjevati obveznosti do Narodne banke Jugoslavije za odvod deviz za energetske surovine, za potrebe federacije in za devizne rezerve.

Pri plačilih v tujino za uvoz surovin in reprodukcijskega materiala so občasno nastopale težave, ki pa jih je banka v sodelovanju s članicami in z LB ZB po naši oceni uspešno reševala, tako da ni bila posebej prizadeta proizvodnja, zlasti pa ne izvozno usmerjena.

Banka je prednostno odpirala akreditivne z odloženim rokom izplačila (terminske akreditivne) ter članicam omogočala polagati dinarsko pokritje ob likvidaciji teh akreditivov.

S terminsko prodajo deviz je banka pomagala svojim članicam premoščati časovna neskladja med deviznimi prilivi in odlivi, s čimer je bila dana možnost uvoza pred realizacijo deviznega priliva.

b) Kreditno in garancijsko poslovanje

Kreditno in garancijsko poslovanje je bilo v prvem polletju 83 zaradi odloga plačila glavnice tujih kreditov in pričakovane refinanciranja teh glavnice posebej izpostavljeno in je v banki povzročilo tudi nekatere negativne dohodkovne posledice. Na podlagi obveznega odloga plačila glavnice do tujine od 18. 1. 1983 do refinanciranja teh obveznosti z novimi krediti, banka ni mogla plačevati v tujino zapadlih glavnice, čeprav so jih delno končni kreditotjemalci poravnali, kar pomeni prenos stroškov iz takšnih kreditnih razmerij na banko (obresti in tečajne razlike). Pri tem pa lahko ugotovimo, da so bile tujini pravočasno plačane vse obresti, obračunane od inozemskih kreditov.

Skupaj je članicam banke v I. polletju 1983 zapadlo v plačilo približno 2 milijona ameriških dolarjev glavnice, od katerih tujini zaradi odloga ni bilo plačanih 1,9 milijona dolarjev. Od neplačanih obveznosti do tujih kreditov in garancij do tujine so članice ob zapadlosti iz ustreznih deviznih virov odplačale le 600 tisoč ameriških dolarjev, medtem ko je razlika 1,3 milijona dolarjev nepokrita in so knjižene v bančnih plasmajih ter bremenijo limit banke.

Za stanovanjsko komunalno poslovanje lahko ugotovimo, da še ni v celoti usklajeno s stabilizacijsko naravnostjo družbe ter z zaostritvami kreditno-monetarne politike. To ugotovitev potrjuje intenzivna poraba sredstev, predvsem v primerjavi z investicijsko (poraba je dvakrat večja) ter dokajšnje povečanje kreditov — za 233 milijona dinarjev ali 14 %, to je kar 71 odstotna realizacija plana. Kljub težjim dohodkovnim pogojem v gospodarstvu ugotavljamo še vedno sorazmerno precejšnje izločanje sredstev za stanovanjsko gradnjo, ki so bodisi z vezavo ali s komisijskimi posli in bančnim kreditiranjem usmerjena v to gradnjo.

Letos je v večji meri zaživela družbeno usmerjena gradnja, pri kateri kot investitor nastopajo samoupravne interesne skupnosti, vendar se zaradi težav pri zagotovitvi sredstev pojavljajo pri banki zahteve po kratkoročnih kreditih, garancijah in aviliranju menic.

Tudi za leto 1983 lahko kljub močnemu administrativnemu poseganju v delitev OD ugotovimo, da so sredstva prebivalstva najbolj stabilen in trajen vir sredstev v banki. Njihovo povečanje v šestih mesecih znaša 423 milijonov dinarjev ali 19 %, letni plan pa je že realiziran 90 %. Vendar pa je potrebno pri tem povečanju omeniti, da kar 250 milijonov dinarjev odpade na račun povečanja deviznih vlog zaradi tečajnih razlik, čeprav so te realno enake stanju v začetku leta. Pri dinarskem varčevanju so se izrazito povečala dolgoročna sredstva (za 90 milijonov dinarjev) predvsem zaradi stimulativnejših obrestnih mer.

Spremembe obrestnih mer v začetku leta še niso odigrale prave funkcije pri zadolževanju članic pri banki kot tudi ne pri oblikovanju ustreznega dohodka, ki bi zadoščal pokritju nastalih tečajnih razlik. Tako ostaja limit še vedno edini omejitveni faktor pri porastu plasmajev.

Kljub temu bi želeli ponovno opozoriti na zaostritve omejevanega porasta plasmajev. Že znane restrikcije v kreditno monetarni politiki bodo zahtevale določene korekcije pri poslovni politiki za letos predvsem v smislu zmanjševanja rasti določenih vrst kreditov.

Če bi na koncu poskušali povzeti poročilo, menimo, da lahko kljub težavam, s katerimi se je v tem polletju srečevalo gospodarstvo ter banka z vsemi zaostritvami v denarni politiki, ugotovljamo, da je koroškemu združenemu delu uspevalo zagotavljati vsaj približno normalno proizvodnjo in gospodarjenje kakor tudi realno izplačevanje osebnih dohodkov.

Ana Erjave

Zapuščena

Tihe padajo snežinke
v temno noč.
V hišici samotni
brli še blede luč.

Leži tam revna žena,
zre v svetlo luč.
Telo njeno mraz pretresa,
zaspati ni ji moč.

Kje sinovi ste in hčere?
Kam vas je speljala pot?
Kje ste si zgradili gnezda
za nov slovenski rod?

Mraz me več ne stresa,
čisto mirno je srce.
Kmalu mi bo tuja roka
za vedno zaprla oči.

Alojz Pikalo

Poročilo o uresničevanju programa Zveze kulturnih organizacij Ravne na Koroškem

(januar - september 1983)

Zveza kulturnih organizacij Ravne na Koroškem združuje deset krajevnih kulturnih društev in šest samostojnih skupin, tri društva, ki delujejo na območju Koroške krajine, in osem šolskih kulturno-umetniških društev.

Za načrtovanje in uresničevanje programa skrbijo strokovni odbori, za neposredno izvedbo pa je zadolžena strokovna služba. Zveza kulturnih organizacij hkrati opravlja tudi dela prireditvene poslovalnice, saj v občini nimamo za to posebne institucije.

V občini Ravne na Koroškem so razvite predvsem klasične oblike kulturno-umetniške dejavnosti, medtem ko sodobnih oblik ni: klubska dejavnost se ni uveljavila, izraznega plesa skupine ne gojijo, arhivsko-dokumentacijska dejavnost je šibka. Zaradi večje preglednosti smo si začrtali program po dejavnostih in tako načrtovali tudi sredstva.

GLASBENA DEJAVNOST

Je najbolj razvita, saj dela v občini 10 pevskih zborov,
6 glasbenih skupin,
7 šolskih pevskih zborov.

Izpeljali smo naslednje tradicionalne akcije:

- srečanje pevskih zborov od Pliberka do Traberka '83 (v občini smo imeli devet koncertov v vseh večjih krajih),
- srečanje pihalnih orkestrów občine,
- srečanje mladinskih pevskih zborov »Naše pesmi naj donijo«.

Letne koncerte so pripravili MPZ Vres Prevalje, MPZ Fužinar Ravne, MePZ DPD Svoboda Črna, Pihalni orkester ravnenskih železarjev, Pihalni orkester rudnika Mežica, Pihalni orkester DPD Svoboda Prevalje.

Posamezni pevski zbori in pihalni orkestri so v tem obdobju pripravili naslednje število koncertov in nastopov:

MePZ DPD Svoboda Črna 2 koncerta in 9 krajših nastopov, KUD Gozdar Črna 4 nastope, MPZ Mežiški knapi 8 nastopov, mešani in moški pevski zbor Društva upokojencev Prevalje 5 nastopov, Oktet TRO Prevalje 14 nastopov, MPZ Vres Prevalje 6 koncertov in 8 nastopov, MPZ Šentanelški pavri 8 nastopov, MPZ Fužinar Ravne 2 koncerta in 12 nastopov, Koroški oktet Ravne 4 koncerte in 13 nastopov, Pihalni orkester Rudnika Mežica 1 koncert in 9 nastopov, Pihalni orkester DPD Svoboda Prevalje 1 koncert in 13 nastopov, Pihalni orkester ravnenskih železarjev 2 koncerta in 8 nastopov.

Pevske skupine in orkestri so nastopili tudi zunaj meja naše občine v Sloveniji, pri zamejskih Slovencih in v tujini:

— MPZ Fužinar je nastopil v Grosupljem in Šentvidu pri Stični na slovenskem pevskem taboru, v Grebinju v Avstriji in v Budimpešti na Madžarskem

— MPZ Vres Prevalje se je predstavil občinstvu v Portorožu, za študente v Ljubljani je ob 30-letnici pripravil celovečerni koncert, v Dobrni je imel intenzivne vaje in koncert

— MPZ Šentanelški pavri je sodeloval na reviji Koroška poje v Celovcu

— mešani in moški pevski zbor Društva upokojencev Prevalje sta se udeležila področnega srečanja pevskih zborov društev upokojencev v Radencih in republiškega srečanja v Trbovljah

— mešani pevski zbor DPD Svoboda Črna je gostoval v Lučah

— pihalni orkester rudnika Mežica se je udeležil tekmovanja pihalnih orkestrów v ko-

rakanju v Slovenski Bistrici in osvojil srebrno priznanje

— pihalni orkester ravnenskih železarjev je gostoval v Italiji

— oktet TRO Prevalje je sodeloval na tradicionalnem srečanju oktetov Slovenije v Škofji Loki in Šentjernejju.

V programu smo zapisali tudi nalogo, da bomo zbrali podatke o skupinah. Za nekatere skupine imamo vzorno urejene podatke, za nekatere skupine pa podatkov od društev ne dobimo.

Za področje zborovstva je bila ustanovljena tudi področna pevska zveza, ki pa ni delala, zato predlagamo, da se izvoli nov odbor Koroške pevske zveze ali pa naj zbori delajo v področni pevski zvezi severovzhodne Slovenije.

Veliko težav je bilo tudi z izobraževanjem strokovnih kadrov, saj nismo mogli zainteresirati zborovodij za osrednje seminarje. Na spomladanskem seminarju smo imeli le enega udeleženca, čeprav smo od strokovnjakov slišali, da so nekateri več kot potrebni strokovnega izpopolnjevanja.

To vprašanje bo treba v prihodnji sezoni še zaostri in večjo družbeno pomoč nuditi le zborom, katerih zborovodje in pevci so pripravljene dvigniti tudi kvaliteto. Ugotovimo lahko, da kvaliteta zborovskega petja nazaduje in da kljub množičnosti ne moremo biti zadovoljni. Mnogi zbori so v krizi, nekateri tudi zaradi tega, ker se možnosti gostovanj v domovini in tujini vse bolj ožijo. Nerešeno pa ostaja tudi nagrajevanje zborovodij in drugih strokovnih delavcev v društvih.

FOLKLORNA DEJAVNOST

V folklorne dejavnosti so že vrsto let enake težave:

- skupine imajo malo plesnih parov,
- imajo enak ali zelo podoben program,
- drage noše,
- strokovnih vodij ni.

Odbor za folkloro je razpravljal o teh problemih, a rešiti jih ni mogel, ker so lokalne in osebne težnje preveč izrazite. Trenutno delajo v občini tri odrasle folklorne skupine, med njimi ima folklorna skupina Bratstvo svojski program. Folklorna skupina Prežihov Voranc je razpadla in bo treba začeti znova. Velike težave so s pridobivanjem plesalcev pa tudi strokovnega delavca trenutno ni. Na šolah so folklorne skupine na COŠ Koroški jeklarji na Ravnah, na OŠ Franja Goloba na Prevaljah in OŠ Franca Pasterka Lenarta v Mežici.

V folklorne dejavnosti prištevamo tudi harmonikarska orkestra v Črni in na Ravnah ter tamburaški orkester DPD Svoboda Prevalje. Predvsem tamburaški orkester se otepa z velikimi težavami. Mladih pa ni mogoče dobiti brez novih tamburic.

Za vodje šolskih folklorne skupin smo skupaj z ZKO Slovenije pripravili področni seminar. S to obliko izobraževanja bo treba

Pevsko srečanje Ravne—Piran

nadaljevati. Osrednji slovenski seminar obiskuje en član folklorne skupine KUD Gozdar Črna.

Tudi za folklorne skupine velja, da imamo le delni pregled članstva. Prav tako je nagrajevanje strokovnih delavcev v folklorni dejavnosti neurejeno in prepuščeno društvom.

Imeli smo naslednje tradicionalne akcije:

— srečanje folklornih skupin občine Ravne,

— srečanje pionirskih folklornih skupin.

Folklorne in glasbeno-folklorne skupine so sodelovale tudi na prireditvah zunaj občine.

— harmonikarski orkester KUD Prežihov Voranc Ravne je sodeloval na televizijski oddaji Naše srečanje v Ljubljani in na srečanju harmonikarjev v Ljubčini pri Celju,

— folklorna skupina KPD Šentanel je nastopila v Ljubljani na svečanosti ob 30-letnici Kluba koroških študentov in na jurjevanju v Črnomlju ter na srečanju folklornih skupin severovzhodne Slovenije v Dravogradu,

— folklorna skupina KUD Gozdar Črna je sodelovala na flosarskem balu v Mozirju,

— tamburaški orkester DPD Svoboda Prevalje je sodeloval na srečanju tamburašev v Libojah,

— pionirska folklorna skupina COŠ Koroški jeklarji je sodelovala na srečanju otroških folklornih skupin Slovenije v Celju.

Posamezne skupine so pripravile naslednje število nastopov:

— folklorna skupina KPD Šentanel 10 nastopov,

— folklorna skupina KUD Gozdar Črna 6 nastopov,

— folklorna skupina KUD Bratstvo Ravne 4 nastope,

— tamburaški orkester DPD Svoboda Prevalje 11 nastopov,

— harmonikarski orkester KUD Prežihov Voranc Ravne 11 nastopov,

— harmonikarski orkester KUD Gozdar Črna 7 nastopov.

GLEDALIŠKA DEJAVNOST

Gledališka dejavnost je glede na število izvedenih predstav v prvi polovici leta slabo razvita. Vzrokli so že vrsto let podobni:

— nezainteresiranost mlajših za to zvrst kulturno-umetniškega delovanja,

— pomanjkanje režiserjev,

— veliki stroški za scene,

— majhne možnosti gostovanja v drugih krajih Slovenije.

V tem obdobju so pripravili predstave:

— združena gledališka skupina DPD Svoboda Prevalje-Mežica

— gledališka skupina KUD Prežihov Voranc Ravne je obnovila lansko predstavo,

— gledališka skupina Strojnska Reka,

— mladinska gledališka skupina Leše.

Šolske skupine delajo, žal, preveč v zaprtem krogu in tudi predstave igrajo v glavnem le za svoje vrstnike.

Tudi za gledališke skupine velja, da imajo premalo mladih igralcev in vsekakor bo potrebno več storiti za medsebojno povezavo šolskih skupin s krajevnimi kulturno-umetniškimi društvi. Šolska skupina bi morala biti hkrati tudi mladinska skupina tistega društva, ki ima sedež v tem kraju. Več bi moralo biti tudi medsebojne pomoči med strokovnimi sodelavci društev.

Muziciranje

V gledališko dejavnost spada tudi lutkarstvo. To se je razvilo predvsem v vrtcih in nekaterih šolah. V krajevnih društvih nimamo lutkovnih skupin. Že vrsto let pa si prizadevamo, da bi te skupine delale tudi v okviru krajevnih društev in se s tem odprle širšemu krogu gledalcev.

Uresničili smo naslednje skupne naloge:

— srečanje lutkovnih skupin občine (sodelovale so štiri skupine),

— srečanje mladinskih gledaliških skupin (sodelovalo je pet skupin),

— srečanje odraslih gledaliških skupin (sodelovale so štiri skupine).

Posamezne skupine so nastopile takole:

— združena gledališka skupina DPD Svoboda Prevalje-Mežica 11-krat,

— gledališka skupina KUD Prežihov Voranc Ravne 1-krat,

— Mitja Šipek z monodramo 7-krat,

— mladinska gledališka skupina Leše 9-krat,

— gledališka skupina Strojnska Reka 4-krat.

Zunaj občine Ravne na Koroškem so gostovali Mitja Šipek, združena gledališka skupina DPD Svoboda Prevalje-Mežica na področnem srečanju gledaliških skupin severovzhodne Slovenije v Veržeju, gledališka skupina COŠ Koroški jeklarji na področnem srečanju otroških gledaliških skupin severovzhodne Slovenije v Ribnici na Pohorju, lutkovni skupini VVE Mežica in VVE Zgornji Kraj s Prevalj pa sta sodelovali na področnem srečanju lutkovnih skupin v Genterovcih pri Lendavi.

Tudi za seminarje za gledališko dejavnost je bil odziv zelo slab, saj se je le en kandidat udeležil osrednjega seminarja v Radencih. Doma smo organizirali seminar za vodje lutkovnih skupin (režija in scena), ki so ga obiskale vse vzgojiteljice, ki se ukvarjajo z lutkarstvom. Seminar je dobro uspel.

FILMSKA DEJAVNOST

Odbor za filmsko dejavnost pri Zvezi kulturnih organizacij Ravne na Koroškem skrbi predvsem za dve stvari:

— za načrtovanje, izbor in sofinanciranje filmskih predstav za šolsko mladino (skupaj s Koroškimi kinematografi Prevalje),

— za razvoj ljubiteljske filmske ustvarjalnosti (skupaj s Koroškim kinoklubom Prevalje).

Ob letošnjih Vorančevih dnevih smo pripravili izbor filmov, posnetih po Prežihovih delih. Sofinancirali smo po eno predstavo za vse šole in po eno predstavo za krajanje v Črni, Mežici, na Prevaljah in na Ravnah. Za udeležence zimskega pohoda po Vorančevi poti smo pripravili projekcijo filma BOJ NA POŽIRAVNIKU in srečanje z ustvarjalci tega filma.

Ljubiteljski filmski ustvarjalci se združujejo v Koroškem kinoklubu Prevalje. Koroški kinoklub dela samostojno in tudi finančno pokriva vse svoje akcije. Skupaj z ZKO Ravne so izvedli projekcijo amaterskih filmov za srednjo šolo in projekcijo festivalskih filmov za osnovne šole.

Zveza kulturnih organizacij je pokrila del stroškov za II. mednarodni festival industrijskega, obrtnega in etnološkega amaterskega filma na Prevaljah.

ZKO Ravne je pomagala tudi pri organizaciji 19. srečanja najmlajših filmskih ustvarjalcev Slovenije, ki je bilo na Ravnah.

Sodelovanje med odborom za film in Koroškim kinoklubom je še šibko, čeprav je veliko možnosti za načrtovanje in izvedbo posameznih akcij, za vzgojo kadrov in drugo.

Koroški kinoklub je organiziral seminar za začetnike, člani kluba pa pomagajo tudi pri tovrstnem vzgojnem delu na šolah.

PLESNA DEJAVNOST

Plesna dejavnost v občini ni razvita, saj organizirano ne deluje nobena skupina ne v društvi in ne na šolah. Nekatere šole občasno pripravijo priložnostne programe, širši javnosti pa se skupine ne predstavijo. Vzrok za to je predvsem v pomanjkanju strokovnih delavcev. Žal tudi letos na osrednje slovenske seminarje nismo poslali nikogar.

LIKOVNA DEJAVNOST

Likovniki se združujejo v Društvu koroških likovnikov. Povezava med društvom in ZKO je slaba, saj odbor za likovno dejavnost ni zaživel, zato tudi ni sodelovanja pri oblikovanju razstavne politike v Likovnem salonu.

Kulturne skupine vedno sodelujejo

ZKO je skupaj z Likovnim salonom pripravila tradicionalno razstavo likovnih del učencev osnovnih šol z naslovom BORBA — DELO — SADOVI, drugih skupnih akcij ni bilo.

Zveza kulturnih organizacij je pokrila stroške za udeležbo enega člana Društva koroških likovnikov v začetni izobraževalni slikarski koloniji v Novem mestu.

LITERARNA IN KNJIŽNIČNA DEJAVNOST

V občini je knjižničarstvo dobro organizirano. Društvenih knjižnic ni več, ampak so to enote Koroške osrednje knjižnice, ki nabavlja, strokovno opremlja in organizira izposojanje celotnega fonda knjig. Koroška osrednja knjižnica organizira v teh enotah tudi spremljajoče aktivnosti ob izposoji (razgovori, razstave, pravljicne ure ipd.). Posamezniki, ki literarno ustvarjajo, niso organizirani v literarni klub ali kakšno drugo podobno institucijo.

Pri ZKO je evidentiranih 10 do 15 mladih literatov, ki sodelujejo na področjih in republiških srečanjih. Dva pisca sta iz vrst delavcev iz drugih republik.

KULTURNO SODELOVANJE S SLOVENCIMA ZUNAJ MEJA SR SLOVENIJE IN MEDREPUBLIŠKO SODELOVANJE

Pri uresničevanju tega programa smo se držali že ustaljenih oblik izmenjave posameznih skupin. Predvsem smo želeli pripraviti kar največ nastopov koroških skupin pri nas. Žal pri tem nismo imeli sreče, saj so mnoge skupine nastop obljubile in ga kasneje odpovedale. Največ sodelovanja je bilo v okviru revije od Pliberka do Traberka. Naših občinskih srečanj pa sta se udeležila še gledališka skupina ODER '73 iz Pliberka in folklorna skupina iz Železne Kaple.

Prvič so se nam predstavili člani Slovenskega kulturnega društva Ivan Cankar iz Halmstada, ki so pripravili dva nastopa za OŠ Prežihov Voranc in za občane v Titovem domu na Ravnah. Naše skupine so sodelovale na prireditvah v Pliberku, Grebinju in Celovcu.

V okviru medrepubliškega sodelovanja smo priredili tradicionalno akcijo Bratski ve-

čeri, na kateri so se nam predstavile folklorne skupine iz pobratenih občin Čačak, Probištip in Varvarin. Zelo uspešno pa je bilo tudi predavanje v pobratenih občinah ob 90-letnici rojstva Prežihovega Voranca. V letošnji likovni koloniji Ravne '83 so sodelovali tudi umetniki iz pobratenih občin.

Na Ravnah je nastopila tudi folklorna skupina SHOTA iz Prištine.

DRUGA GOSTOVANJA POKLICNIH IN LJUBITELJSKIH SKUPIN

Gostovanja poklicnih in ljubiteljskih skupin so bila skromno planirana, saj je bilo že v začetku leta jasno, da ne bomo mogli pripraviti toliko nastopov kot prejšnja leta. Med letom se je pokazalo, da so bila sredstva za najnujnejšo domačo dejavnost preskromna (npr. za glasbeno dejavnost), zato je bil nujen popravek finančnega načrta, s katerim smo zmanjšali sredstva za gostovanja. Za nekatera gostovanja smo morali iz skupnih sredstev nameniti več denarja, kot smo računali, saj je na Ravnah nemogoče organizirati prireditve, ki bi se pokrila z vstopnino. Dvorane so premajhne, več kot 200 dinarjev za vstopnico pa bi bil prehud pritisk na potrošnika kulturnih dobrin. Tako stroškov za najbolj privlačne prireditve nismo pokrili z vstopnino.

V prihodnje bo pri organizaciji gostovanj vsekakor potrebno ugotoviti, kaj si ljudje za res želijo in za kakšne kulturne prireditve so pripravljeni odšteti več denarja.

Letos smo do konca avgusta organizirali naslednja gostovanja:

— gostovanje Slovenskega okteta — koncert za šolsko mladino in večerni koncert ob podelitvi Prežihovih plaket (brez vstopnine),

— gostovanje MPZ Slava Klavora iz Maribora (obiskovalcev je bilo malo, vstopnina je bila inkaso MPZ Vres Prevalje),

— gostovanje lutkarja Cveta Severja — tri predstave za vrtce na Ravnah (brezplačno),

— gostovanje folklorne skupine SHOTA iz Prištine (obisk je bil izredno skromen, vstopnina ni pokrila niti desetine stroškov),

— gostovanje folklorne skupine iz Kolumbije (obisk je bil zadovoljiv, vstopnina 90.000 dinarjev je pokrila tri četrtine vseh stroškov, ob ceni vstopnic 150 in 200 din),

— gostovanje folklorne skupine Kubanski Kozaki iz Sovjetske zveze — skupaj s Turističnim društvom v Črni (obisk je bil zadovoljiv, vstopnina 120.000 din je pokrila tri četrtine vseh stroškov),

— gostovanje folklorne skupine Semiška ohcet iz Semiča — vrnitev obiska šentaneljskim folkloristom — nastop v Šentanelu in v Črni. Vstopnine ni bilo.

STABILIZACIJSKI UKREPI

1. Program društev in Zveze kulturnih organizacij za leto 1983 je bil že ob načrtovanju stabilizacijsko naravnani in bi pomenilo vsako nadaljnje krčenje resno grožnjo za zadovoljevanje najnujnejših kulturnih potreb naših občanov.

Nekaj konkretnih primerov:

— v letu 1982 je bilo osem gostovanj poklicnih in ljubiteljskih gledaliških skupin, letošnji načrt predvideva samo dve gostovanji,

— 20 lutkovnih skupin (srečanje slovenskih lutkarjev), letos ena,

— sedem je bilo glasbenih skupin, letos dve, načrtovane tri,

— sedem je bilo folklornih skupin, letos šest.

2. Bivanje skupin ob nekaterih tradicionalnih prireditvah smo skrčili na minimum, vprašljiva je že smotrnost potovanja več kot sto kilometrov za en ali dva nastopa (Bratski večeri, SKD Ivan Cankar Halmstad).

3. Stroške za nekatere prireditve (Od Pliberka do Traberka) smo delili z drugimi ZKO (Dravograd, Radlje, Slovenj Gradec).

4. Zmanjšali smo stroške za tiskanje letakov, vabil, vstopnic ipd., vsako nadaljnje krčenje pomeni neučinkovito propagando in obveščanje.

5. Ob gostovanjih amaterskih skupin smo obremenili člane posameznih društev, ki so gostom nudili prenočišče in prehrano.

6. Zmanjšali smo izdatke za zunanje sodelavce (postavljanje scen, plakatiranje, priprava športne dvorane) in to naredili s pomočjo članov društev ali pa so nekatera dela opravili delavci strokovne službe.

7. Občinska srečanja smo izpeljali z minimalnimi stroški — izdatke za gostinske usluge smo skrčili na minimum.

8. Letošnje Koroško glasbeno jesen, na kateri so doslej sodelovale poklicne glasbene skupine, bomo izpeljali z domačimi skupinami, čeprav se zavedamo, da to ni najbolj ustrezno nadomestilo.

9. Gledališki program bomo zapolnili z domačimi stvaritvami in pa z gostovanji nekaterih ljubiteljskih skupin. A tako zapiranje v ljubiteljske meje se nam lahko kmalu hudo maščuje.

10. Delavci strokovne službe bomo v prihodnje več delali neposredno za društva (seveda morajo pri tem tudi društva dati ustrezne pobude).

S svojim delom se bomo delavci strokovne službe vključili v delo krožkov na šolah (plesna dejavnost, recitacijska in literarna dejavnost).

Ivan Ažnoh

Stanje, problemi in perspektiva alpskega smučanja na Koroškem

Smučanje je na Koroškem eden najstarejših in zelo razširjenih športov, tako rekreacijsko kot tekmovalno. Klubi so praznovali že 50-letnico organiziranega dela. V različnih obdobjih so prevladovala vse tri panoge, vedno pa je bilo v ospredju alpsko smučanje.

Osnovni pogoj za razvoj smučanja so naravne razmere in te so na Koroškem dobre, tudi z zimami smo lahko skoraj vedno zadovoljni. Smučati je mogoče od konca novembra do konca marca, in to na srednje višinskih smučiščih, če upoštevamo možnosti na Peči in Pohorju, kjer so smučišča tudi do višine 2000 m. Z razvojem štirih smučišč (Črna s Toplo, Mežica, Ošven, Pohorje) smo pridobili kvalitetne terene, ki s svojo bližino omogočajo izvrstno vadbo za tekmovalce. Težave so v glavnem z vadbo VSL, kjer so potrebni ustrezni tereni z višinsko razliko nad 250 m. Taki tereni so na Pohorju (Partizanka) in v Mežici ter na Peči. Ker je Mežica nižinsko smučišče, je tu ponavadi (ob slabih zimah) mogoča vadba le bolj kratek čas. Tako za starejše kategorije uporabljamo v glavnem Peco, ker so bila do sedaj smučišča na Kopah žal neurejena. Veliko si obetamo s povezavo Ivarčkega z Ošvenom, kjer bomo pridobili ustrezen teren za vadbo VSL. Če se bodo uresničili še projekti v Topli in višji deli v Mežici, bo dobila Koroška idealne pogoje za razvoj alpskega smučanja. Smučarski klubi seveda ne morejo sami širiti terenov, to je le v moči delovnih organizacij, ki upravljajo s temi smučišči. Menim, da mora celotna telesna kultura v skladu s svojimi možnostmi, podpirati razvoj in širitev smučarskih zmogljivosti.

Sodelovanje med upravljalci žičnic in smučarskimi klubi je zelo dobro, saj nam omogočajo nemoteno vadbo.

Naslednji pogoj so strokovni kadri. Vsa leta razvoja smučanja so se šolali tudi ustrezni kadri, ki pa se morajo vedno izpopolnjevati in pomlajevati. Lahko rečemo, da imamo dovolj strokovnih kadrov — od trenerjev, vaditeljev do sodnikov in ostalega strokovno-organizacijskega kadra.

Komisija za alpsko smučanje bo morala skrbeti za dodatno usposabljanje predvsem vaditeljskega kadra, pri tem pa bi glavno delo moral nositi ZVUTS. Izvesti bomo morali več strokovnih predavanj o tehniki vadbe in kondicijskih pripravah tekmovalcev, kakor tudi o postavljanju prog. Čutimo premajhno sodelovanje in vpliv obeh stalno zaposlenih trenerjev na ostale trenerje in vaditelje, ki delajo v klubih. To je predvsem zaradi natrpanosti programa v sezoni, vendar je pred sezono za to dovolj časa.

Ravenska občina s svojimi 26.500 prebivalci nudi dovolj široko zaledje mladim tekmovalcem. Seveda se po številu prebivalstva ne moremo primerjati z večjimi

mestnimi centri, vendar smo s številom kategoriziranih tekmovalcev na število prebivalcev daleč v ospredju. Pregled tekmovalnih uspehov v daljšem obdobju kaže, da smo na Koroškem imeli vrsto odličnih tekmovalcev, ki so osvajali tudi državna prvenstva in se udeleževali svetovnih in olimpijskih iger.

S prodorom jugoslovanskega alpskega smučanja v svetovni vrh in z izredno ostro konkurenco pa ugotavljamo, da v tem obdobju nismo tako napredovali kot drugi, saj nismo imeli tekmovalcev, ki bi prodrli v sam vrh — imeli pa smo jih v A in B reprezentanci (Hölel, Kozelj, Ježeva, Kotnikova). Vidimo, da je bila izredna praznina za temi tekmovalci pa vse do letnika 1966., saj smo vmes imeli le dva tekmovalca (Stefanoviča), ki sta bila člana B in mladinske reprezentance. Analiza kaže, da je izpadlo 10 let načrtnega dela. Ko so klubi to uvideli, je že zazijala ta praznina in preteklo bo še nekaj časa, preden jo bomo zapolnili.

Iz navedenega se vidi, da nismo uspeli obdržati ali ponovno pridobiti kvalitetne ravni. To se dogaja več ali manj v vseh klubih in pri vseh športih. Eden od osnovnih razlogov za tako stanje je slabše delo z najmlajšimi tekmovalci. K temu so pripomogle tudi slabe zime in nemoč klubov, da bi omogočili vadbo večjemu številu tekmovalcev, kajti le iz dovolj široke osnove lahko pridobimo dovolj veliko število kvalitetnih tekmovalcev, ki bodo napredovali tudi v B ali A reprezentanco.

Klubi si morajo vzgojiti tekmovalce od vsega začetka sami. To pomeni že učenje prvih korakov na snegu in to mora biti zelo zgodaj, saj se v starosti okrog 10 let

že oblikujejo selekcije. Podatki in analize zadnjih obdobij kažejo, da če niso tekmovalci že pri mlajših pionirjih med 15 v republiki, tudi pri nadaljnjem delu ne bodo prišli v sam vrh. Osnovni problem je torej množičnost, ki je klubi sami ne zmorejo, in nato delo z že izbranimi starejšimi tekmovalci. Narediti bomo morali več, da bomo kar največ otrok do 9. leta starosti naučili smučati in med njimi izbirali tekmovalce.

Z generacijo tekmovalcev od letnika 1966 naprej so zopet porastli tekmovalni uspehi. Dvig se kaže v tem, da smo imeli v začetku le enega tekmovalca v pionirski selekciji in nato napredovali tako, da imamo sedaj v mladinski reprezentanci pet tekmovalcev od dvanajstih, in sicer dva letnik 1966, dva letnik 1967 in enega letnik 1968, in tri reprezentante v pionirski selekciji. To pomeni, da ne izpade več cela generacija. Gotovo bomo prihodnje leto pridobili še vsaj dva ali tri mladince. Ti reprezentanti so v različnih letnikih tudi v vrhu kvalitete. Želimo seveda, da bi vsi reprezentanti obdržali svoj status in da bi napredovali v B ali A reprezentanco. Do sedaj smo naredili velik korak z večjim številom tekmovalcev mladincev, v prihodnje pa želimo prodreti naprej.

A reprezentanca ima 8 članov starostne skupine 1957—1966, B reprezentanca pa 10 članov od letnika 1963—1967. Mladinci se morajo v prvem letu kot SMI uvrstiti v B reprezentanco, t. j., ko so v 18. letu starosti.

Piramido predstavlja A in B reprezentanca, ki šteje skupno 18 tekmovalcev in obsega generacijo 10 letnikov. Ta piramida je tako ozka, da odpišemo tekmovalce, ki še niso stari 18 let, če ne pridejo v B reprezentanco.

Naša nova pridobitev

Vedno bolj Ovšen privablja našo smučarsko elito, Zavadlavova

Selekcioniranje tekmovalcev se začne zelo zgodaj. Večina pionirjev, ki pride v selekcijo, napreduje, nekaj pa jih tudi odpade, pokaže pa se dodatno tudi nekaj tekmovalcev, ki pridejo pozneje v pionirsko reprezentanco ali naravnost v mladinsko. Priti do tekmovalcev v mladinski ali B reprezentanci pomeni načrtno delati z večjo skupino po posameznih letnikih vsaj 7 do 10 let.

Vložena so ogromna sredstva, saj vemo, da olimpijska medalja v smučanju »stane« 30 milijard S din, oziroma se s sredstvi sploh ne da ovrednotiti. Navedeni pregled kaže, da je za vzgojo kvalitetnih tekmovalcev v A in B reprezentanci potrebno vseskozi široko delo že z najmlajšimi tekmovalci, ko začnejo smučati. Zajeti je potrebno kar največ mladih tekmovalcev in le iz široke osnove lahko pričakujemo, da bomo dobili tekmovalce v višjih selekcijah.

Vsi športi so že tako razviti, da se vadba odvija celo leto in tudi smučanje ni izjema. Ker so pri nas možnosti za specialno vadbo na snegu le od konca novembra do konca aprila — v tem času je tudi tekmovalna sezona — moramo imeti priprave, ki so intenzivne od avgusta naprej, na ledeniških smučiščih v Avstriji in Italiji. Vse te priprave ogromno stanejo in le klubi, ki so finančno dovolj močni, se lahko s tekmovalci obdržijo v selekcijah.

Prej omenjeno praznino 10 let lahko pripišemo tudi slabim zimam, saj vemo, da je bilo daljše vadbne na dolinskih smučiščih bolj malo (poseka pri DTK, Mežica, Klemen), z izjemo Črne, kjer so še dokaj dobre možnosti. Tako je prišlo do tega, da klubi niso mogli vaditi niti doma na malo višjih smučiščih (Ošven, Topla ali Peca) in so izpadle generacije — v slabih zimah. Ureditelj terenov na Ošvenu, v Topli in na Pohorju omogoča vsaj vadbo doma v sezoni za večje število najmlajših tekmovalcev.

Opažam, da sedaj ni problem osnovnega dela pri Fužinarju in v Črni, pri Mežici pa je težje. Ko ni več mogoče vaditi v kraju, se delo ustavi — tudi z najmlajšimi, čerav-

no so pogoji za vadbo v bližini — Ošven, Topla. Ugotavljam, da drugi klubi — Velenje, Celje — vadijo na terenih na Koroškem.

Jugoslovansko smučanje je prodrlo v svetovni vrh, ko smo prišli do spoznanja, da moramo kvalitetno in količinsko enako vaditi kot drugi. To velja tudi za nas Korošce. Torej vaditi več ali manj celo leto na snegu.

Tekmovanja od najmlajših pa do najvišjih kategorij se doma začnejo od polovice decembra naprej in jasno je, da tekmovalci, ki nimajo vsaj približno enake

Kuralt

vadbe pred sezono, kot jo imajo tisti v reprezentanci, morajo zaostajati in vprašanje je, kdaj in ali sploh lahko nadomestijo zamujeno. Tako prihaja do vedno večjega razkoraka in zaradi izredno ostrega selekcioniranja pri tekmovanjih kmalu ostanejo le tekmovalci v reprezentancah ali selekcijah. Upade še motiviranost in osip je ogromen. Ta »dirka« za reprezentanti v najnižjih selekcijah vodi v to, da morajo klubi že s cicibani vaditi na snegu vse leto. In ker vsi tako delajo, se ta nezdrava dirka pač nadaljuje.

Osnovni pogoj za uspehe v višjih kategorijah je zdravo in široko delo pri najmlajših in nepretrgano delo z generacijo, ko odrasča, da po normalni poti napreduje v članske vrste. Če pregledamo delo s sedanjimi tekmovalci, vidimo, da se obseg dela v naši selekciji oži. Realna vrednost sredstev, ki jih klubi združujejo za delo, se manjša in tako iz leta v leto pada število dni, ki jih lahko namenimo za vadbo pred sezono. Spomnimo se, da smo hodili na treninge celo z avtobusom, sedaj pa sredstva zadoščajo le za minimalno dopolnilo za treninge reprezentantov. Zaradi tega je vse delo z mlajšimi vedno bolj prepuščeno klubom.

Misliti moramo na delitev selekcije na dve starostni skupini — na mladince in starejše pionirje ter mlajše pionirje. V nasprotnem primeru bomo imeli zopet praznino.

Če nismo zadovoljni z obsegom priprav pred sezono, smo lahko toliko bolj zadovoljni z delom v sezoni, ko so možnosti doma, saj imamo najmanj stroškov s to vadbo. Število kvalitetnih tekmovalcev se povečuje, vendar moramo priti do takega obsega, da bo možen napredek v B in A reprezentanco. Pogoj za napredek je tudi ureditev in prilagoditev vadbe šolskim obveznikom. Praktično so vsi ostali reprezentantje — srednješolci v škofjeloški srednji šoli in je zato njihovo delo v zimski sezoni neprimerljivo z našim načinom dela. Zato so naši tekmovalci zopet v slabšem položaju. To kažejo tudi večkratne primerjave, ko so naši tekmovalci na skupnih treningih ob uradnem merjenju in na prvih tekmah boljši od sovrstnikov, v glavni sezoni pa je drugače. Za prihodnjo sezono bomo morali urediti in uskladiti delo v šoli s športom, da bodo dijaki oboje zmogli. Smučarji namreč za priprave izgubijo neprimerno več časa kot športniki, ki vadijo v dvoranah.

Poseben problem predstavljajo kvalitetni treningi, kajti ti zahtevajo celo skupino ljudi, ne samo trenerja, ki naj bi predvsem samo postavjal proge in odpravljaj napake tekmovalcev. Rešiti moramo problem merjenja časov in snemanje treningov ter pomoči za postavljanje prog — ta mora praviloma stati za vsakega tekmovalca. Taka izvedba treningov potrebuje veliko ljudi in ustrezno opremljenost (kombi, merjenje, video-rekorder, vrtalni stroj).

Celovito delo zahteva ogromna sredstva. Tekmovalce je treba voziti na razna smučišča na treninge, kar zmanjšuje število tekmovalcev. Tekmovanja z omejenim številom tekmovalcev so v glavnem v Sloveniji, mednarodna tekmovanja pa večinoma v Avstriji in Italiji. Mladinski reprezentantje imajo približno 25 FIS tekmovanj in 15 republiških, pionirji tekmujejo v tako imenovanem Coca-Cola pokalu in na regijskih tekmovanjih. Cicibani tekmujejo v regiji. Izračun kaže, da znašajo stroški za priprave in tekmovanja 5 mladincev okrog 800.000,00 din, kar pomeni praktično vse dotacije ZTKO za alpsko smučanje.

Leskovškova

Sredstva, ki jih dobivamo za dejavnost selekcije in klubov, so trenutno premajhna za redno dejavnost in ker klubi težko pridobivajo dodatna sredstva, je celotna dejavnost pač okrnjena. Večkrat klubom zmanjka sredstev celo za pomembnejša tekmovanja, celo za državna prvenstva, kjer lahko nastopajo le najboljši.

Klubi vsako leto odločijo, koliko sredstev združijo za dejavnost selekcije, ostala sredstva razdelimo po klubih glede na dejavnost z upoštevanjem potreb v osnovni dejavnosti klubov. Selekcija sredstva v glavnem porabi za vadbo pred sezono — če sredstev primanjkuje, so pač priprave okrnjene. Če jih klubi plačajo iz svojih sredstev, se priprave nadaljujejo. Nekako ta sredstva zadostujejo za dopolnitev programa reprezentantov, medtem ko so tekmovalci v selekciji, ki niso reprezentantje, občutno prikrajšani. Ostanek sredstev, ki jih dobe klubi, porabijo za tekmovanja. V zadnjih treh letih opažamo občutno zmanjšan obseg dela s tekmovalci, ki niso v selekciji, ker klubi tega finančno ne zmorejo. Vse skupaj vodi k temu, da iz osnovne baze ne bomo dobili več kvalitetnih tekmovalcev v višje razrede. Ko bo praznina največja, bomo zopet začeli vse od začetka. Najbolj je prizadeto delo v klubih, kjer ne morejo dodatno pridobiti dovolj sredstev. Moramo priznati, da smo pred leti lahko bolj shajali z denarjem, ki smo ga dobili od ZTKO kot pa danes. Sedaj smo v dilemi, kako naprej. Radi bi naredili in moramo narediti še korak naprej s starejšimi kategorijami in ne izpustiti naraščaja.

Izredno aktivni so vsi klubi pri izvedbi tekmovanj. Skupno je na Koroškem v sezoni okrog 25 tekmovanj, tudi višjih rangov, z več kot 3000 udeleženci, brez upoštevanja rekreacijskih tekmovanj.

Sodelovanje klubov z osnovnimi šolami in srednjo šolo je zelo dobro, saj brez večjih težav rešimo vse probleme. Šole nam vedno priskočijo na pomoč pri izvedbi tekmovanj in raznih delovnih akcijah. Želimo si le, da bi šole lahko izvedle oziroma prevzele del osnovnega začetnega dela za pridobitev in vzgojo mladih tekmovalcev.

Plan dela s selekcijo za sezono 1983/84

Selekcijo sestavljajo:

1. Potočnik Alojz, 1966, član mladinske reprezentance
2. Ažnoh Janez, 1966, član mladinske reprezentance
3. Čuješ Matej, 1967, član mladinske reprezentance
4. Čebulj Pavel, 1967, član mladinske reprezentance
5. Žagar Dušan, 1968, član mladinske reprezentance
6. Pustoslemšek Aleš, 1968
7. Pušnik Katjuša, 1969, članica pionirske reprezentance
8. Napotnik Vanja, 1969, članica pionirske reprezentance
9. Kostanjevec Tomaž, 1969, član pionirske reprezentance
10. Čekon Darjan, 1969
11. Kunc Mitja, 1971
12. Adamič Mitja, 1971
13. Močilnik Borut, 1970

Letošnja sredstva za dejavnost selekcije znašajo 490.000,00 din. Od tega smo do se-

daj porabili 160.000,00 din, tako da nam ostane do konca leta še 330.000,00 din. Ta denar nameravamo porabiti za priprave članov selekcije, in sicer:

— 6 mladincev, od tega 5 reprezentantov (16 dni priprav)

— 7 pionirjev, od tega 3 reprezentantje (24 dni priprav)

Za vse to bi potrebovali 500.000,00 din. Manjkajoča sredstva moramo dobiti, kajti gre v glavnem le za dopolnilno vadbo 8 reprezentantov in 5 perspektivnih tekmovalcev, ki imajo možnost napredovanja v reprezentance.

Nadalje bomo morali najboljšim v letnikih 1970 in 1971 jeseni zagotoviti vsaj 12 dni vadbe osnovnega smučanja pred sezono doma. Te stroške naj bi si delili klub—starši—selekcija.

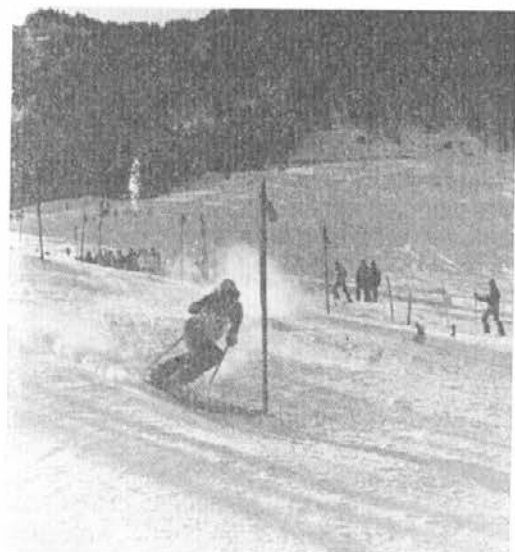
Smučarski delavci menimo, da so sredstva, ki jih dobimo glede na tekmovalne uspehe, vrhunski šport, prioriteto in celotno dejavnost, premajhna, posebno, če upoštevamo množičnost in to, da si moramo tekmovalce od samega začetka vzgajati sami.

Uspehi in perspektivnost tekmovalcev

Mlajše kategorije tekmovalcev bi morali bolj ocenjevati, kako napredujejo glede na tehniko vožnje in manj glede na rezultate, ki jih dosegajo v svojih skupinah. Tekmovanja naj bi bila bolj primerjava glede na kvaliteto tekmovalcev. Mislimo, da je pri cicibanih nesmiselno ugotavljanje, kdo je boljši, kdo slabši, cilj bi moral biti le učenje pravilne tehnike smučanja. Fizične sposobnosti in razvitost posameznikov v istem letniku so tako različne, da je nemogoče in nesmiselna primerjava, kdo je boljši, kdo slabši — glede na rezultate na posameznih tekmovanjih. Bolj smiselna je primerjava oziroma ocenitev na podlagi posebej izbranih testov.

Mlajši in starejši pionirji ter mladinci tekmujejo skupaj po dva letnika in povsod je opazna razlika teh dveh let. Zato je zopet pravilneje razvrščati tekmovalce glede na letnik, posebno pri MPI in SPI, medtem ko se te razlike pri mladincih zmanjšujejo.

Naši tekmovalci letnikov 1968 in 1969 so tudi na vrhu kvalitete v svojem letniku. Tako je Žagar kot MPI ali SPI vedno osvaja Coca-Cola pokal, ravno tako Pušnikova. Za prihodnjo sezono mislimo, da bosta pri SPI in SPE osvojila pokale Pušnikova in Kostanjevec.

»Na kol«

Pionirji tekmujejo tudi na mednarodnih pionirskih tekmah doma in v tujini. Na teh tekmovanjih so izstopali ravno naši pionirji — Kostanjevec, Žagar, Pušnikova, Pustoslemšek, Napotnikova in Čekon. Ti tekmovalci imajo tudi v večini najnižje JUGO točke v svojem letniku. Mislimo, da imajo trije tekmovalci (Pušnikova, Kostanjevec in Žagar) največje možnosti, da bodo ob pravilnem prizadevnem delu napredovali v najvišje kategorije.

Pri mladincih letnikov 1965, 1966 in 1967 imamo izredno konkurenco, saj ti tekmovalci, ki so v A, B in mladinski reprezentanci, predstavljajo dosti že v mednarodnem merilu. Naši mladinci so po kvaliteti in letniku na 3. do 6. mestu — vendar je razlika do najboljšega velika — ta pa je mladinski svetovni prvak, vsi vemo, da je to Rok Petrovič.

Ob taki konkurenci je razveseljivo, da so naši mladinci tudi osvajali kolajne. In sicer Potočnik — bronasto na balkanskem prvenstvu in državnem prvenstvu v SL in Ažnoh bronasto na republiškem prvenstvu v SL, pri tem pa nismo neskromni, če rečemo, da je pri nas republiško prvenstvo pač ponovitev državnega.

Komisija za alpsko smučanje, ZTKO in klubi bodo morali že v prihodnji sezoni narediti bistvene spremembe v zagotavljanju možnosti kvalitetnega napredka in izboljšati delo.

Prepričani smo, da smo vsi skupaj zmogni doseči zastavljene cilje.

Proge na Ošvenu so vedno odlično pripravljene

Milka Tevž

O delu osnovne šole Juričevega Drejčka Ravne na Koroškem za šolsko leto 1982/83

Osnovno šolo Juričevega Drejčka Ravne na Koroškem je v tem šolskem letu obiskovalo 97 učencev iz občin Ravne in Dravograd. V šolo se vozijo z avtobusom in vlakom. Za varen prevoz mlajših skrbijo starejši učenci. Vozi se 56 učencev (58%), 13 jih živi v času šolanja v rejniških družinah na Ravnah zaradi preoddaljenosti doma od šole ali neurejenih družinskih razmer. Po stalnem bivališču je struktura učencev: Črna 11, Mežica 12, Prevalje 23, Ravne 42, Dravograd 8 in Radlje 1 učenec.

V šolskem letu 1982/83 je delovalo 9 oddelkov osnovne šole s paralelko v 8. razredu in pet oddelkov podaljšanega bivanja s 56 učenci, ki so na šoli od 8. ure do 15.30. V podaljšano bivanje sta vključeni tudi varstvo vozačev in prehrana učencev. Osnovna šola Prežihovega Voranca nam je pripravljala 55 kosil, ker šola nima lastne kuhinje in jedilnice. Prostorsko stisko bo rešila šele z gradnjo nove šole, ki pa je časovno še zelo oddaljena, zato bi bilo treba šoli zagotoviti v stavbi še nove prostore, za kar bo dana možnost ob nadaljnjem združevanju samoupravnih interesnih skupnosti.

Pouk je potekal v eni izmeni. Izdelalo je 91 učencev (93,82%), 6 učencev (6,18%) ni izdelalo, od tega sta dva učenca neocenjena.

Dosežen uspeh	1981/82	1982/83
— odlični	8	8
— prav dobri	33	32
— dobri	35	41
— zadostni	11	10
Skupaj izdelali	87 98,86 %	91 93,82 %
Niso izdelali	1 1,14 %	6 6,18 %

Po sklepu učiteljskega zbora bo razred ponavljalo 6 učencev, in sicer 3 učenci prvega razreda, 1 učenec drugega razreda in 2 učenca petega razreda. Dosežen neuspeh pogojuje v petih primerih težja duševna prizadetost, v enem pa daljša odsotnost učenca, zato je bil neocenjen. Pri pozitivno ocenjenih učencih ni bistvenih odstopanj od doseženih uspehov v primerjavi s preteklim šolskim letom.

Učenci, ki niso mogli slediti pouku, so redno obiskovali dopolnilni pouk, ki je bil organiziran za slovenski jezik, računstvo in spoznavanje družbe. Sposobnejši učenci od 5. do 8. razreda so obiskovali dodatni pouk iz računstva, saj je razširjen obseg znanja nujno potreben učencem, ki se poklicno usmerjajo v prilagojene in skrajšane programe srednjega usmerjenega izobraževanja.

Sestavni del učnega programa je 14-dnevna delovna praksa učencev 7. in 8.

razreda v organizacijah združenega dela, ki je bila organizirana od 6. do 18. decembra 1982. Prakso je uspešno opravilo 33 učencev, in sicer v železarni, tovarni rezalnega orodja in Leku. Z opravljanjem delovne prakse v Leku so učenci prispevali svoj delež, da je delovna organizacija lahko v roku izpolnila svoje izvozne obveznosti, ker z redno zaposlenimi delavkami niso zmogli v tako kratkem času zapakirati in odpremiti toliko zdravil. Prakso so redno spremljali razredniki in učitelj tehničnega pouka. Učenci so pokazali zadostno mero delovne discipline, pridnosti, prizadevnosti, delovnih navad in ročnih spretnosti.

Šolanje bo v skrajšanih programih nadaljevalo 10 absolventov, 9 se jih bo zaposlilo, oziroma se bodo priučevali na delovnem mestu.

Za 17 učencev 5. razreda smo od 6. do 12. februarja 1983 organizirali zimsko šolo v naravi na Naravskih ledinah. Bivanje je bilo za učence brezplačno. Sredstva so prispevali SOV Ravne, Železarna Ravne, TKS Ravne in Integral, tozdr Potniški promet Prevalje, z brezplačnim prevozom otrok. Učence so spremljali razrednik, učitelj telesne vzgoje in vaditelj smučanja Anton Oblak, zaposlen v tozdu Kovačnica, ki mu je tudi letos na prošnjo šole odobrila dopust. Učenci so si v tem času pridobili osnovno znanje v smučarskih veščinah in vzdrževanju opreme, spoznali nevarnosti na smučišču in v gorah, se vzgajali v smislu splošne ljudske obrambe, se sprostiti in zdravstveno okrepili. Ves čas bivanja je vladal med učenci zdrav tekmovalni duh, ki se je stopnjeval od prvega do zadnjega dne in je dosegel vrhunec na zaključnem tekmovanju v veleslalomu in ob podelitvi diplom in nagrad, ki jih je podelil tovariš Martin Pšeničnik, sodnik SK Fužinar.

Na šoli delujeta pionirska in mladinska organizacija ter šolsko športno društvo. Programe dela so učenci samoupravno sprejeli na pionirski konferenci 29. 9. 1982. Skupno so se načrtovale akcije, ki se realizirajo v sodelovanju z OK ZSMS in učenci OŠ Prežihovega Voranca v okviru podpisanega samoupravnega sporazuma. Na šoli imamo 15 različnih interesnih dejavnosti. Učenci izredno aktivno sodelujejo v športu, planinski in taborniški sekciji, pri prometni vzgoji ter na tehničnem in kulturnem področju. V tem letu je začela z delom še folklorna skupina. Izredno uspešno nastopa na vseh prireditvah pevski zbor. Učenci so sodelovali tudi na delovnih akcijah in pri družbeno potrebnih delih. Zbirali so star papir in steklenice, redno čistili okolico šole in večkrat Čočovje in dohod do parka telesne kulture, planincem so pomagali spraviti drva v drvarnico na koči na Naravskih ledinah, izobešali so plakate za razstave v likovnem salonu in prodajali material socialno-humanitarnih organizacij.

Delovni načrt smo v celoti uresničili. Doseženi uspehi so plod tesnega sodelovanja šole z družbenim okoljem, ki z razumevanjem in dejanji pomaga pri uresničevanju zastavljenih nalog. Hvala vsem, ki ste nam pomagali pri odgovornem in zahtevnem delu.

Kako je dober

Na zaključni prireditvi je šola podelila izdelke učencev v zahvalo in priznanje za dolgoletno sodelovanje OZD, delavcem SIS in mentorjem, ki so neposredno sooblikovali našo mlado generacijo: Katici Danijel, Lenki Paškvan, Miranu Francu in Marjanu Magdiču, Emilu Poriju, Mateji Tevž, Antonu Oblaku, Darinki Arnšek, Zlatki Rus, Francu Volentarju in Integralu, tozdr Potniški promet, Prevalje.

Dan republike so z nami praznovali predstavniki sindikata Železarne Ravne in Andrej Kotnik — oče Juričevega Drejkca. Pionirji so mu čestitali za visok življenj-

ski jubilej — 85-letnico rojstva in mu izročili darilo. Januarja so se pionirji in taborniki šole udeležili spominskega pohoda po Poti sedmih talcev. Ponovno smo se zbrali ob tem spomeniku 2. julija 1983. Na pobudo krajevne organizacije ZB Ravne na Koroškem in Sele-Vrhe ter krajevne skupnosti Trg Ravne na Koroškem so sprejeli pionirji osnovne šole Juričevega Drejkca Ravne na Koroškem v varstvo spomenik ubitih talcev pri Sv. Neži na Koroškem selovcu.

Slovesno sprejeta listina nas zavezuje, da smelo nadaljujemo Titovo pot.

Katica Karadža

O delu celodnevne šole Koroški jeklarji Ravne na Koroškem

S kakšnimi občutki se odpravljáš vsak dan v šolo?

»Občutek imam, da se odpravljám v stavbo, ki je polna misli, učenja in veselja.«

Spodbudno za vse delavce na šoli, da učence celodnevna šola poleg resnega dela tudi razveseljuje, saj je to tudi ena od nalog COŠ.

Kaj smo storili v šolskem letu, da uresničimo želje in pričakovanja naših učencev in njihovih staršev?

COŠ Koroški jeklarji je letos obiskovalo 794 učencev, (od tega 30 v Kotljah). Razred je uspešno zaključilo 785 učencev, 9 učencev bo razred ponavljalo.

V junijskem roku je ena učenka uspešno opravila popravni izpit. Z uspehom smo zadovoljni, saj je v primerjavi s prejšnjim letom nekoliko boljši, čeprav smo imeli letos več učencev kot lani. Dosegli so 98,8 % uspeh. Odličen uspeh je doseglo 253 učencev, prav dober 254, dober 190, zadosten 88 in nezadosten 9. Vsi učenci v Kotljah so dosegli pozitiven uspeh. Za učence je skrbelo 48 prosvetnih in 28 drugih delavcev šole. Vsa delovna mesta so bila ustrezno strokovno zasedena, mlajši učitelji so opravili strokovne izpite.

Pri pedagoškem delu nas najbolj ovirajo številčno premočni razredi. Ker se naselje Javornik še vedno gradi, nam vsak novi vpis učencev na našo šolo ogroža enozimski pouk. Kar štirje oddelki so imeli letos po 36 učencev. V novem šolskem letu 1983-84 bi morali deliti najmanj štiri oddelke, ker bi presegli normativ 36 učencev na oddelk. Prav zato smo morali poiskati vse možne rešitve, da se izognemo težavam. S 1. 9. 1983 smo prešolali na osnovno šolo Prežihov Voranc vse tiste učence, ki ne spadajo v naš šolski okoliš. Hkrati smo prešolali tudi tiste učence, ki so se prostovoljno odločili za prešolanje. Od 517 anketiranih staršev so se trije odločili, da prešolajo svoje otroke. V novem šolskem letu imamo v Kotljah tudi 3. razred, na centralni šoli pa prve štiri razrede.

Naši učenci so uresničevali svoje interese v različnih organizacijah in interesnih

dejavnostih na šoli in zunaj nje. Vsi učenci, ki redno trenirajo pri ŠD Fužinar, in vsi, ki so obiskovali glasbeno šolo, so bili v šoli oproščeni sodelovanja pri interesnih dejavnostih, ker so že tako preveč obremenjeni. Ostali učenci so lahko izbirali med 53 dejavnostmi. Pri organizaciji posameznih dejavnosti so nam pomagali tudi zunanji sodelavci. Zelo težko si predstavljamo delovanje celodnevne šole brez mentorjev, ki prihajajo iz organizacij združenega dela, različnih organizacij in društev. Večina teh mentorjev je opravljala svoje mentorstvo z mladimi brez nagrajevanja. Velikokrat jim razen učencev in prostora nismo nudili kaj več. Pa vendar ti ljudje prihajajo in ustvarjajo in kar je najpomembnejše, svoje bogate izkušnje prenašajo na mlade, jih učijo in vzgajajo.

ŠSD »Mladi jeklar« je letos že tretjič zapored osvojilo zlato plaketo ŠSD v Sloveniji. Naši učenci so vadili pod vodstvom strokovnjakov rokomet, plavanje, smučanje, odbojko, nogomet, šah, namizni tenis, gimnastiko. Žal še vedno nismo uspeli najti mentorjev, ki bi se načrtno ukvarjali z atletiko. Interes učencev za atletske panoge pa je precejšen. Na občinskem tekmovanju v znanju in veščinah SLO in DS sta dosegli naši ekipi 2. in 4. mesto. Pri tem delu nam zelo veliko pomaga občinski sekretariat za SLO in DS. Vsako leto nam priskrbijo tudi mentorja, ki vodi obrambno streliški krožek. Pri ŠD Fužinar in na občinskem sekretariatu za SLO in DS so doslej pokazali veliko skrb za mlade, zato so prav interesne dejavnosti v okviru ŠSD najbolj obiskane. V letošnjem letu smo pridobili nov športni objekt — TRIM stezo, ki jo v zimskem času uporabljajo smučarji-tekači. Elemente na trim stezi nam je izdelal Imont iz Dravograda, traso pa so udarniško delali učenci in prizadevni sodelavci SK Fužinar.

Letos smo na naši šoli organizirali občinsko tekmovanje KAJ VEŠ O PROMETU. Ob tekmovanju smo spoznali, da naše učence teoretično dobro pripravimo, praktično pa resnično premalo, da bi bili varni

Prečuden cvet

v cestnem prometu. Do enake ugotovitve smo prišli pri opravljanju kolesarskih izpitov za učence tretjih in četrtnih razredov. V prihodnjem šolskem letu bo potrebno bolj izkoristiti trideset poni koles, ki jih premore šola, in opraviti več voženj. Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu nam veliko pomaga, zato upamo, da bomo z njegovo pomočjo naredili vse, kar je potrebno, da bodo naši učenci kot kolesarji in pešci varni na cesti.

Mladi pevci, igralci, lutkarji, likovniki, novinarji so delovali v okviru ŠKUD »Mladost«. Na šoli delujejo tudi tri folklorne skupine. Mlajša folklorna skupina se je s svojimi PASTIRCI uvrstila na republiško srečanje folklornih skupin v Celju. Vse tri skupine pa so sodelovale na vseh šolskih proslavah in na nekaterih krajevnih prireditvah. Mladi igralci so z igrico »Saj si vendar punca« dosegli lep uspeh. Uvrstili so se na regijsko tekmovanje Naša beseda. Mladi likovniki tudi niso ostali brez nagrad, predstavili pa so se tudi na zaključni razstavi na šoli. Mladinski pevski zbor je sodeloval na vseh šolskih proslavah. Letos so bili prvič enotno oblečeni. Denar za nakup bluzic so zbrali učenci sami z zbiranjem starega papirja.

Ustanovili smo ŠOLSKO ZADRUGO, od katere pričakujemo, da se šele bo uveljavila in dosegla svoj namen. Zbrali smo potrebno vrtno in cvetličarsko orodje. Zelo delovna skupina cvetličark je prva svoje delo tudi materialno ovrednotila. Sadike pelargonij, ki so jih pozimi vzgajale, so spomladaj prodale delavcem šole. Prihodnje šolsko leto načrtujejo večjo količino sadik, ki jih bodo ponudile v odkup staršem. Nujno bo urediti ob šoli vrt, na katerem se bodo učenci učili vrtnarjenja in združevali prijetno s koristnim. Zelo smo želeli aktivirati čebelarški krožek. Čebelarstvo nam je obljubilo pomoč, imamo mentorja, čebele in učence, ki se zani-

majo za čebelarstvo. Zataknilo se je pri čebelnjaku. Za postavitev potrebujemo razna dovoljenja. Žal moramo predolgo čakati na vse papirje. Šolsko leto se je izteklo in čebelnjak stoji le v naših željah in načrtih. Upamo, da bomo z novim šolskim letom končno imeli svoj čebelnjak v bližini šole in tako uresničili interese učencev, ki jih čebelarstvo zanima.

V klubu mladih tehnikov so razvijali svoje interese modelarji, fotografi, radio-amaterji. Najbolj obiskan je bil elektro-tehniški krožek, ki ga je vodil diplomirani elektro inženir. Učence je znal motivirati za delo in nikoli ni bilo bojazni, da bi kdo od njih manjkal. Pri krožku so opravili tudi koristno delo, saj so popravili vse pokvarjene šolske gramofone in druga AV sredstva. Zelo uspešni so bili tudi mladi fotografi. Čeprav so ostali brez mentorja, so bili že toliko usposobljeni, da so delo opravljali samostojno in se odlično uvrstili na regijskem tekmovanju mladih fotografov. Za uspešno delo je bil zaslužen učenec 8. razreda Denis Rozina, ki je prevzel vodenje krožka.

Naši prvošolci so obiskovali gasilski tečaj in osvojili značko mladega gasilca. Starejši učenci so redno skrbeli za pet ostarelih oseb in sodelovali v vseh akcijah RK. Na šoli so delovale še šolska hranilnica, prodajalna sadnih sokov in prodajalna šolskih potrebščin. Poleg krožkov, kjer so se učenci ukvarjali z različnimi ročnimi deli, je verjetno posebej zanimiv knjigovezniški krožek, saj se malokdo med odraslimi lahko pohvali, da obvlada tehniko vezave knjig.

Učenci, ki so ta krožek obiskovali, so se zelo navezali na mentorja — upokojenca, ki jim je ob delu povedal marsikatero lastno doživetje iz NOB.

Celodnevna šola se je uveljavila. Večina staršev je zadovoljna z našim delom in organizacijo dela, še posebej sedaj, ko imajo enak delovni čas kot šolarji. Otroci in starši pridejo hkrati domov, le starejši učenci so v šoli dalj časa. Ker večina otrok naredi v šoli vse naloge in se nauči snov za naslednji dan, jim preostane več prostega časa, ki ga preživijo s starši.

Že nekaj let ugotavljamo, da smo manj uspešni na vzgojnem področju. Nezadovoljni smo, ker opažamo, da mnogi učenci ne osvojijo najosnovnejših kulturnih navad in moralnih norm. Prav na vzgojnem področju bi morala biti trdnejša vez med šolo in starši. Res je, smotri družbenomoralne vzgoje v osnovni šoli zahtevajo od pedagoških delavcev, da razvijajo v učencih sposobnost etičnega presojanja, kritičnega ocenjevanja odnosov, ki jih poraja družbena stvarnost, in da vrednotijo moralna spoznanja, pridobljena v družini, šoli in družbi. Je res kriva samo vzgoja v šoli, da otrok ne pozdravi soseda, znanca, da v avtobusu ne odstopi sedeža starejšemu? Vzgoja otrok se začne takoj ob rojstvu. Ljubez, medsebojno pomoč, točnost, odnos do narave, sočutje, srčna dobrot, spoštovanje, odnos do zasebne in družbene lastnine — vse te lastnosti bi moral otrok spoznati že v predšolskem obdobju. Samo šola jih res ne more vzgojiti. Učiteljica ne more prevzeti vloge ljubeče matere kar 36 učencem v razredu! Ker pa ugotavljamo, da je vzgoja otrok v naši družbi sko-

raj v celoti v ženskih rokah, bi morali vsaj doma stopiti v ospredje očetje. Opažamo, da učenci v šoli pogrešajo učitelje, prav zato se še posebej navežejo na zunanje sodelavce, ki vodijo interesne dejavnosti. Nekaj posebnega je, če krožek vodi tovariš.

Celodnevna šola je prevzela tudi skrb za prehrano otrok. Razen redkih izjem jedo učenci malico in kosilo v šoli. Vsi pedagoški delavci in osebje v kuhinji se resnično trudijo, da bi si učenci pridobili kulturne in zdrave prehranske navade. Težko je ustvariti v jedilnici prijetno in kulturno vzdušje, saj se v dveh urah zvrsti pri kosilu skoraj 800 učencev.

Šolska zobna ambulanta je bila tudi letos vedno polna. Zobozdravnica je učencem redno pregledovala zobe in jih navajala na pravilno nego zob. V negi zob se kaže določen napredek. Vsak učenec ima v šoli zobno krtačko, lonček, zobno pasto in brisačo.

Prijateljstvo med našimi učenci in učenci osnovne šole »Ratko Mitrovič« iz Čačka se nadaljuje. Pozimi nas je obiskalo 31 Čačanov in preživelo v Kotljah zimske počitnice. Skupina naših učencev pa je avgusta letovala v Ulcinju.

Težave? Le kdo jih v teh časih nima. Še vedno nas zaskrbljuje streha, ki ob vsakem naliwu pušča. Premalo sredstev

imamo za sprotno vzdrževanje zgradbe. Šola je nesolidno izdelana, materiali slabi, nenehno popravljamo pipe, stikala, vrata. V stenah so vedno večje razpoke, zato tudi ploščice v sanitarijah pokajo. Šola je nova, na pogled čudovita, v resnici pa je žalostno, ko po petih letih ugotavljamo, da je v njej preveč materialov, ki dajejo le kratkotrajni lep zunanji videz. Koliko staršev nas je že opozorilo, da smo malomarni, ker po celi zgradbi visijo stropne lamele! Nihče pa se ne vpraša, kako so te kovinske lamele pritrjene, da kar same od sebe padajo, da jih ne utegnemo sproti pritrjevati. Pod njimi je polno cevi, na katerih se kondenzirajo vodne kapljice, tako da kaplja na učitelje v delovnih kabinetih tudi ob lepem sončnem vremenu. Za vzdrževanje zgradbe bi potrebovali več sredstev. Temeljito pa bi morali učenci in krajanji spremeniti odnos do družbene lastnine in tu pričakujemo pomoč staršev in vseh krajanov, ki v popoldanskem času uporabljajo naše prostore, predvsem telovadnico.

Pri realizaciji delovnega programa so nam veliko pomagale organizacije združenega dela, še posebej pa Železarna Ravne tozd Valjarna, ki je pokrovitelj našega pionirskega odreda. Vsem se zahvaljujemo za sodelovanje.

Rok Gorenšek

Gasilsko slavlje v Kotljah

V petek, 23., in soboto, 24. septembra 1983, so hotuljski gasilci slovesno proslavili 60-letnico obstoja gasilskega društva Kotlje.

Proslava se je pričela že v petek ob 18. uri v dvorani kulturnega doma Prežihov Voranc v Kotljah. Zbralo se je okoli 200

ljudi. Predsednik društva (Rok Gorenšek) je v govoru orisal zgodovino društva, nato je sledil prisrčen in uspel nastop šolarjev, gasilskih pionirjev osnovne šole Kotlje. Nastopili so pod vodstvom Jožice Jamer. Proslavo je popestril harmonikarski orkester z Raven na Koroškem. Kratkemu kul-

Pokrovitelj: KKZ TZO-TRATA Prevalje — dipl. ing. Jože Pratnekar med igranjem državne himne razvija novi gasilski prapor Gasilskega društva Kotlje

turnemu programu je sledilo slovesno podeljevanje odlikovanj, priznanj, zahval in diplom. Trem še živečim ustanoviteljem društva: Jožetu Gorenšku, Filipu Merkaču in Ivanu Metarniku, in še osmim članom so bile podeljene plakete »gasilca veterana«. Mnogi člani, članice, mladinci in pionirji, družbenopolitične organizacije, pokrovitelji KKZ TZO »TRATA« Prevalje, krajevna skupnost Kotlje, LESNA TOK Gozdarstvo Ravne in Železarna Ravne, sosednja gasilska društva, občinske gasilske zveze in Marija Kuhar-Prežihova pa so prejeli zahvale, diplome, priznanja in odlikovanja.

Slovesni podelitvi odlikovanj in priznanj je sledil prijeten družabni večer.

V soboto, 24. septembra 1983, se je ob 12.30 pričelo zbiranje povabljenecv in udeležencev proslave, ki se je ob 13. uri nadaljevala z gasilsko parado na Rimskem vrelcu in s slavnostno sejo za goste v sejni sobi gasilskega doma. Med gosti so bili tudi gasilci iz St. Filipa iz avstrijske Koroške. Zbrane goste in ostale udeležence slavnostne seje je nagovoril in pozdravil predsednik gasilskega društva Kotlje.

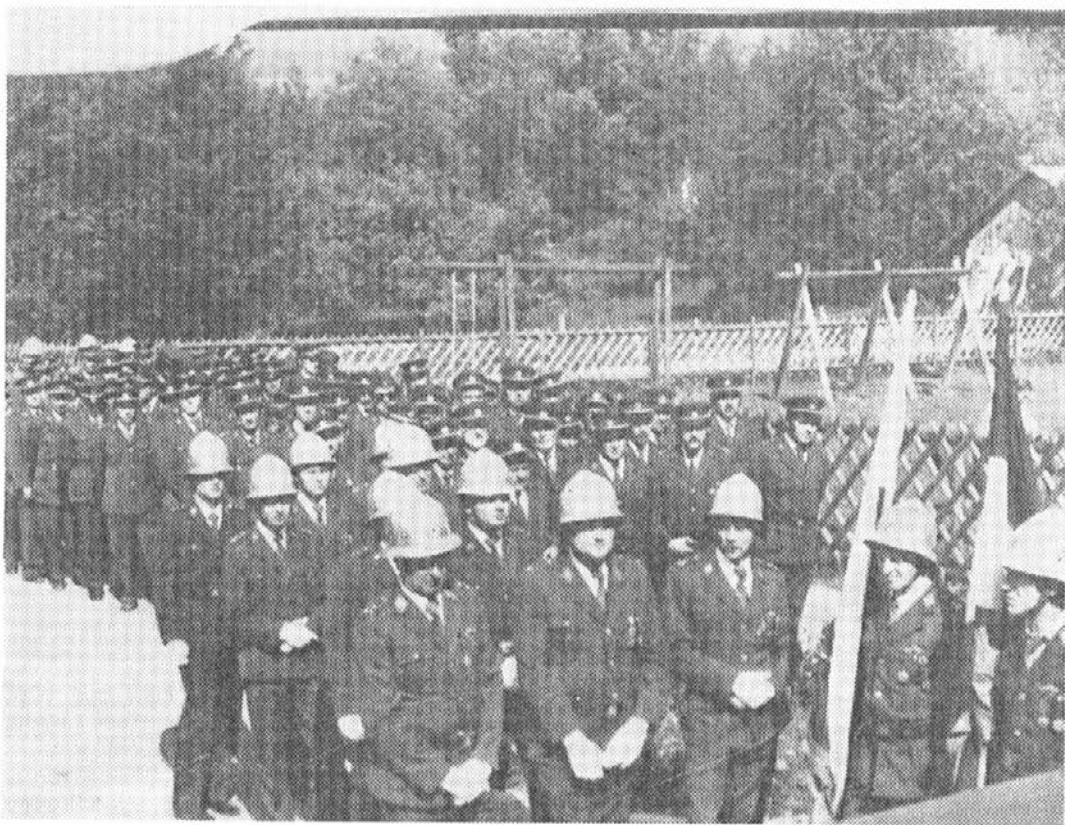
Slavnostni seji, ki jo je, kakor tudi ves program proslave, vodil tajnik društva Anton Svečko, je sledila gasilska parada. Pokrovitelj, direktor KKZ TZO »TRATA« Prevalje, inž. Jože Pratnekar, je sprejel raport poveljnika parade in dal dovoljenje za parado.

Po svečani paradi se je na slavnostnem odru, postavljenem pred stavbo otroškega vrta, nadaljevala proslava z govori predsednika krajevne skupnosti Kotlje Jožeta Logarja, predsednika gasilskega društva Kotlje Roka Gorenška, zastopnika GZS Ivana Žunka, zastopnika SIS za varstvo pred požari občine Ravne, predsednika občinske gasilske zveze Ravne Petra Jamerja in drugih. Po govoru pokrovitelja je sledilo igranje državne himne, med katerim je pokrovitelj slovesno razvil prapor gasilskega društva Kotlje ter ga izročil predsedniku gasilskega društva Kotlje, ki ga je sprejel in podal v imenu članstva svečano zaobljubo.

Sledilo je obešanje spominskih trakov na prapor. Bilo jih je 48, nato so prebrali darovalce zlatih in srebrnih žebličkov, ki jih je bilo skupaj 242. Spominski trak je med drugimi obesila tudi vdova Prežihovega Voranca.

Za konec svečanega dela proslave je igral Pihalni orkester Železarne Ravne, ki je s svojim nastopom dal proslavi svečano in slovesno vzdušje. Sledila je gasilska veselica s srečelovom na prostem. Igrali so Fantje treh dolin. Igrali so neumorno dolgo v noč in si zaslužijo vso pohvalo. Gasilske veselice in plesa se je udeležilo mnogo ljudi, domačinov in gostov. Veseli in dobre volje so bili prav do konca.

Ob pol dveh popoldne, tretjega junija 1899. leta, so pogorele Kotlje. Požar, ki se je zaradi močnega vetra in številnih šitlastih streh v pol ure razširil, je uničil 11 poslopij. Goreti je začelo pri Križanu, kjer stoji sedaj hotuljski gasilski dom. Pogorelo je Križanovo, Stalekarjevo, Hrvatovo, Matvezovo, Rdelova bajta in cerkev. Zvonovi so se stalili in popadali na tla. Razen najmanjšega. Naš pisatelj Prežihov Voranc je kot pobič gledal požar s Podgore od Kogovskih lip. Zelo mu je bilo žal, tako piše v Solzicah, da ni pogorela tudi šola. Kot

Pogled na del udeležencev svečane gasilske parade v čeladah — Hotuljci

naiven otrok si je namreč predstavljal, da mu potem ne bi bilo treba hoditi v šolo. Takratni guštanjski gasilci so zelo požrtvovalno gasili in požar tudi omejili. To so tedaj opazili domačini. Zato se je po tem požaru v Kotljah prvič porodila misel, da bi ustanovili svoje gasilsko društvo za pomoč ob podobnih katastrofah. Toda od zamisli do uresničitve je bila še dolga pot. Vzrok je bila gospodarska kriza, pomanjkanje sposobnih ljudi, predvsem pa I. svetovna morija. Zato je prišla poprej Jugoslavija in leta 1923 je zamisel postala resničnost.

Konec avgusta leta 1923 je bil ustanovni občni zbor hotuljskega gasilskega društva. Sklicatelji so bili: Franc Hrobat, Jožef Barl, Florjan Ivartnik, Anton Kolar in Franc Večko. Na tem zboru so k društvu pristopili še: Karel Kolar, Anton Petrič, Franc Herman, st., Filip Merkač, Ignac Vastl, Franc Sadovnik, Ivan Grabner, Ivan Metarnik, Jože Gorenšek, Jakob Razgoršek, Ivan Vušnik in Alojz Kostvein. Vsi ti so bili ustanovitelji GD Kotlje. Na tem občnem zboru so izvolili 4-članski upravni odbor. Načelnik je bil Jožef Barl. Poveljnik Franc Hrobat, blagajnik Florjan Ivartnik, tajnik Anton Kolar. Nadzornega odbora sploh niso izvolili, toda začetek je bil storjen. Gasilsko društvo Kotlje je bilo rojeno. Pred novo ustanovljenim društvom so bile ogromne naloge. Treba je bilo zbrati sredstva za nakup orodja in brizgalne. Propagirati društvo in pomnožiti članstvo. Prvo leto društvo ni imelo vidnejših uspehov. Iz te dobe nima sejnih zapisnikov in zapisnikov občnih zborov.

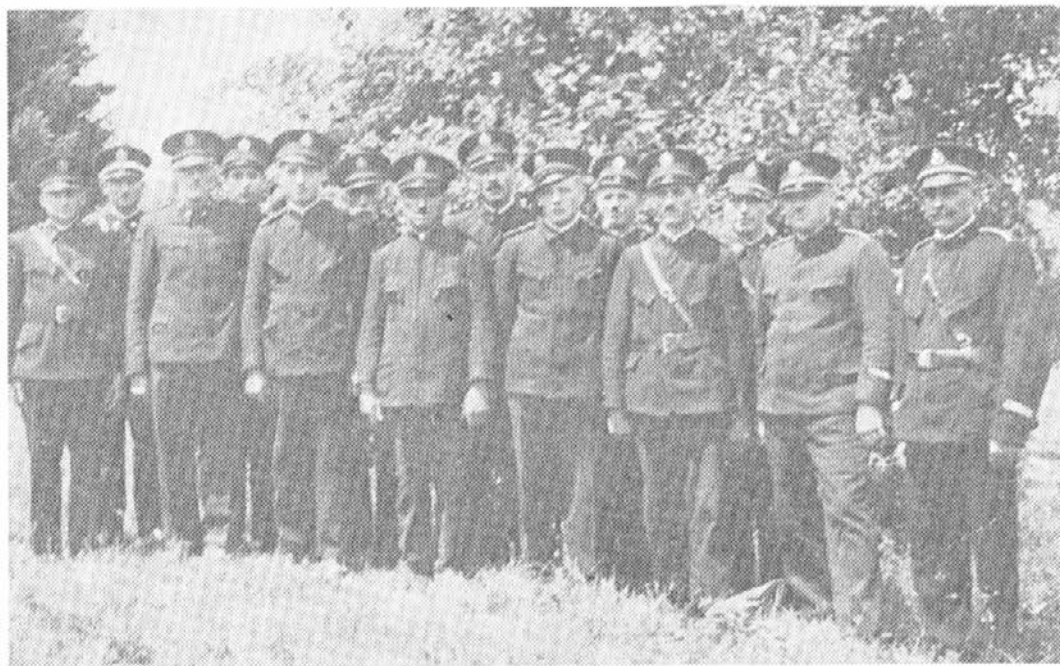
Leta 1926 je bila od gasilskega društva Vuzenica kupljena ročna prevozna gasilska brizgalna. Sredstva zanjo je večji del prispevala tedanja občina Kotlje, katere župan je bil Anton Trup, po domače Kotnik v Podgori. Ker društvo ni imelo svojega gasilskega doma, so brizgalno shranili začasno kar v Hrvatovi šupi. Tisto leto so hotuljski gasilci doživeli tudi svoj »ognjeni

krst«. Pri Renarju v Podgori je zgorelo gospodarsko poslopje. Gasilci so uspešno obvarovali hišo, ki stoji čisto blizu gospodarskega poslopja. Skupno so se hotuljski gasilci v preteklih 60 letih kar 32-krat na svojem terenu spopadli z »rdečim petelinom«. Večkrat pa tudi izven Kotelj. Pomagali pa so tudi pri povodnjih in drugih nesrečah.

Leta 1927 je Ivan Petrič, p. d. Podpečnik, podaril zemljišče v Kotljah na tedanjem posestvu Potočnik, katerega lastnik je bil, gasilskemu društvu za novi dom. 17. julija leta 1928 je bil svečano odprt gasilski dom v Kotljah, ki pa so ga Hotuljci zaradi skromnega videza imenovali kar »gasilska uta«. 24. marca 1929. leta je bil 6. redni letni občni zbor, ki je znamenit po podatku, da je imelo takrat hotuljsko gasilsko društvo 37 dinarjev in 81 par gotovine. Društvo si je tiste čase zbiralo sredstva s prostovoljnimi prispevki in prirejanjem gasilskih veselic. Te so bile daleč naokrog znane. Uprizarjali so tudi ljudske igre. Tako so hotuljski gasilci leta 1931 uprizorili igro »Krivoprisežnik«. Leta 1933 je bil 12. novembra sklican izredni občni zbor. Vzrok je bila šestojanuarska diktatura, ki je nastala tega leta.

Zato je moralo društvo na tem občnem zboru zapriseči članstvo, razpustiti stari upravni in nadzorni odbor ter izvoliti nova. Isto se je zgodilo tudi po umoru kralja Aleksandra v Marseillu leta 1934. Tudi tedaj je moralo članstvo na novo zapriseči. Leto 1937 je zanimivo po tem, ker je društvo priredilo dve veselici in dve igri. V blagajni pa je bilo 9223 dinarjev. 21. januarja 1938 so dobili hotuljski gasilci prva odlikovanja. To je bilo ob 15-letnici društva.

18. občni zbor je bil januarja 1941 v gostilni pri Križanu v Kotljah. Hotuljski gasilci so sprejeli sklep, da naročijo pri tvrdki »Zvon« v Šentvidu pri Ljubljani prvo motorno brizgalno. Stala naj bi 30.000 starih jugoslovanskih dinarjev, kar je bilo takrat vredno skoraj 15 parov volov. To leto

Hotuljski gasilci ob 15-letnici 1938. Od leve proti desni: Franc Gorenšek, Jože Gorenšek, Ivan Petrič, Lambert Kotnik, Ivan Gorenšek, Luka Ivartnik, Bobnar, Joško Breznik, Ivan Lečnik, Silvester Kričej, Franc Ivartnik, Jakob Pori, Jože Kolar, Franc Herman

so se pričeli pogosti poklici članov na orožne vaje. Delo društva je zato zamiralo. Aprila je našo domovino okupiral nemški okupator. Kmalu po zasedbi je zaplenil premoženje društva. Od Jožeta Kolarja pa je zahteval, da mu predloži listo članov v potrditev. Pričeli naj bi vaditi na nemško komando, ki pa jim je bila popolnoma nerazumljiva in tuja. Predsednik se je imenoval obertruppführer poveljnik pa truppführer.

Leta 1942 je tedanji nemški okrajni predsednik gasilcev iz Velikovca pripeljal v Kotlje motorno brizgalno. Leta 1941 je bila pri »Zvonu« v Šentvidu pri Ljubljani naročena. Pa ni dolgo ostala v Kotljah. Nemci so se z bali partizanov, zato so jo kmalu z vsem orodjem vred spravili v Guštanj, od koder so jo hotuljski gasilci dobili vrnjeno šele po osvoboditvi. Zadnji požar so Hotuljci gasili med okupacijo, ko je gorel hlev na Brezju — Pirkofu. Potem pa so mnogi odšli v partizane, druge pa so Nemci zaprli. In ko je leta 1944 gorela prazna Rožankova hiša, v Kotljah že ni bilo več gasilcev, da bi gasili. Tak je bil konec hotuljskega gasilstva med okupacijo.

30. septembra 1945 je bil prvi povojni občni zbor društva. Takrat je štelo društvo le 20 članov. Društvo je posebno zaživel pod novim vodstvom, v katerem so bili posebno aktivni in delavni: Jože Kolar, Florjan Ivartnik, Emil Ozmec, Ivan Logar, Simon Kamnik, Miha Zagernik. Že leta 1949 je društvo doseglo prvič po vojni prvo mesto na tekmovanju v Mežiški dolini, in to na Prevaljah.

Društvo je leta 1952 dobilo prve izprazne gasilce. 17 članov in članic je obiskovalo tečaj na Ravnah. Prva desetina je bila odlična. Leta 1954 so hotuljski gasilci slovesno praznovali 30-letnico obstoja. Praznovanje je bilo združeno s parado in razvitjem prvega gasilskega prapora. Pokrovitelja sta bila občina Ravne na Koroškem in kmetijska zadruga »Prežihov Voranc Kotlje«. Društvo je ob svoji 30-letnici štel 78 članov, od tega je bilo 13 žensk. Leta 1960 so hotuljski gasilci osvojili pokal »C« kategorije. Dosegli so 3. mesto. Slovesno

jim ga je izročil Ivan Žunko. Proti koncu leta 1961, še bolj pa v letu 1962 so se pričeli nezdravi pritiski »od zgoraj« za združitev GD Kotlje z Ravnami. Pritiski so se stopnjevali do te mere, da je tedanji predsednik društva Rok Gorenšek odstopil in se umaknil s predsedniškega položaja. Ker je bil odpor proti združitvi v Kotljah le prevelik, so pritiski »od zgoraj« na vso srečo le popustili, in zato je društvo pod novim vodstvom v letu 1963 ponovno zaživel.

18. avgusta istega leta je bila tudi skromna proslava 40-letnice društva. Predsednik je bil Jože Konečnik, poveljnik Alojz Večko. V letu 1965 se prvič pojavi v hotuljskem gasilskem društvu gonilna sila in duša poznejših uspehov društva na tekmovanjih, poveljnik Mirko Naglič. Tajnik pa je bil sedanji predsednik OGZ Ravne na Koroškem Peter Jamer.

Leta 1966 je prejelo hotuljsko gasilsko društvo v last Križanov hlev in pričelo graditi gasilski dom.

Leta 1969 so hotuljski gasilci, pionirji postali republiški prvaki. Osvojili so prehodni republiški prapor in dobili za nagrado brizgalno Tomos.

Občni zbor društva je bil leta 1970 že v novem gasilskem domu. Hotuljski gasilci so po dolgi vrsti odsluženih avtomobilov končno dobili tudi nov gasilski avto. Levji delež zanj je prispevala OGZ Ravne na Koroškem. Prvič so to leto tekmovali hotuljski gasilci v Avstriji, in to uspešno.

Leta 1971 je praznovalo GD Kotlje 50-letnico obstoja. To pa zato, ker so združili slovesno otvoritev novega doma in formalno predajo gasilskega avtomobila v enotno proslavo. Za uspešno dograditev doma in za organizacijo proslave 50-letnice je imel največ zaslug takratni predsednik društva Peter Jamer. Novi gasilski dom je slovesno predal svojemu namenu predsednik občine Ravne Ivan Strmčnik, novi gasilski avto pa je predal društvu direktor gozdarstva Ravne Jože Logar. To leto so hotuljski pionirji v Slovenskih Konjicah že drugič osvojili republiški pionirski prapor.

Hotuljsko gasilsko društvo je v zadnjih desetih letih leto za letom dosegalo pod

izkušenim vodstvom prekaljenih starejših gasilcev vedno večje in lepše uspehe na celi vrsti gasilskih tekmovanj — od občinskih do medobčinskih in republiških. Dokler ni prišlo leto 1980, ko je hotuljsko gasilsko društvo štel 147 aktivnih gasilcev ter imelo osvojenih že 76 pokalov in nad 30 plaket, pohval in diplom. Krona vsega pa je bilo zvezno izbirno tekmovanje na Tjentištu v Sutjeski v Bosni in Hercegovini — doseženo II. mesto v Jugoslaviji in s tem priborjen vstop na VII. mednarodno gasilsko tekmovanje gasilcev Evrope CTIF 1981 v Böblingenu v Zahodni Nemčiji. Na tem tekmovanju pa so hotuljski gasilci, kot je že znano, osvojili 4.—6. mesto v Evropi in I. mesto v Jugoslaviji ter Sloveniji. Pa tudi po tem enkratnem uspehu niso obstali pri svojih prizadevanjih. Saj so se zadnji dve leti posebno izkazale ženske, mladinci, pionirke in pionirji, veterani in enota civilne zaščite. Samo letos je društvo osvojilo 20 pokalov. Skupno so hotuljski gasilci doslej osvojili 119 pokalov ter 99 plaket, pohval in diplom. Društvo šteje ob svoji 60-letnici 110 članov in članic, 20 mladink in mladincev, 40 pionirk in pionirjev. Skupno torej 170 oseb. Vsi ti uspehi pa so bili mogoči le zato, ker so imeli v preteklih 60 letih take sposobne in požrtvovalne ljudi, kakršni so bili ustanovitelji njihovega društva. Ljudi, ki so bili: gasilci, predsedniki, poveljniki, tajniki, blagajniki, organizatorji. Ljudi, ki jih ni več med nami, pa je prav, da se jih spominjamo. To so bili: Jože Barl, Franc Večko, Jože Kolar, Simon Kamnik, Ivan Logar, Ivan Hudopisk, Ivan Petrič, Luka in Franc Ivartnik, Florjan Ivartnik, Avgust Vožič, Alojz Večko, Ivan Šmon, Dularjeva Pavla in še mnogi drugi.

Društvo pa se ima zahvaliti za svoje velike uspehe prav pred 60. obletnico predvsem ljudem, svojim aktivnim gasilcem, tistim, ki delajo sedaj. Prav ti pa so ponos in upanje hotuljskega gasilstva tudi v prihodnje.

Nenazadnje ima društvo požrtvovalne člane upravnega in nadzornega odbora. Predvsem pa ima, in to je treba poudariti, ljubezen svojih ljudi, domačinov. Ti so gasilce že davno vzeli za svoje. To najlepše dokazujejo prispevki, ki so jih darovali za proslavo.

Dobro pa se zavedajo tudi tega, da bi te uspehe le težko dosegli, če ne bi imeli tudi pomoči občin Kotelj in Ravne, županov, občinske gasilske zveze Ravne, SIS za požarno varnost Ravne, odseka za notranje zadeve občine Ravne, občinskega štaba teritorialne obrambe Ravne, štaba civilne zaščite Ravne, Železarne Ravne, Kmetijske zadruge »Prežihov Voranc« Kotlje in sedanje KKZ TZO »TRATA« Prevalje, Lesne, TOK Gozdarstvo Ravne, SZDL Kotlje, ZB Kotlje, ZK Kotlje, Prosvetnega društva Kotlje, osnovne šole Kotlje, RK Kotlje, Lovske družine Prežihovo, sosednjih gasilskih društev in še posebno krajevne skupnosti Kotlje.

Vsem skupaj se na tem mestu hotuljski gasilci prisrčno zahvaljujejo za vso pomoč, za vse delo, ki je bilo tako ali drugače opravljeno, da je pripomoglo k uspehom v preteklih 60 letih in k uspehu proslave 60. obletnice.

Starodavna grška basen pravi, da je Prometej, ki je bil božji sin, ukradel bogovom

ogenj in ga dal ljudem, da bi si z njim preganjali grozljivo temo, plašili zveri, se grelj in si pripravljali hrano.

Človek je dobre lastnosti ognja kmalu spoznal. Začel ga je vsestransko uporabljati, sebi v korist in pomoč. Kmalu pa je začel odkrivati tudi njegove strahotne lastnosti. Bogovi so Prometeja zato strašno kaznovali. Priklenili so ga na golo skalo, kjer mu čez dan jastrebi izključujejo srce, ki mu pa ponoči na novo zraste. Strahotna kazen je to. Toda bogovi so že vedeli, zakaj so Prometeja tako hudo kaznovali. Človek je

namreč prav v sedanjem času odkril najstrahotnejše lastnosti ognja, saj je v stanju in more že tu na zemlji zažigati strašne, sončne atomske plamene. Nič ga ne more ustaviti na tej zanj tako pogubni in usodni poti.

Prav zato pa bo v prihodnosti največja naloga gasilstva, kot ene najhumanejših svetovnih organizacij, da bdi in se opremi ter usposablja za boj z ognjem, ki ni več le prijatelj, pač pa postaja vse bolj sovražnik človeštva.

Na pomoč!

vezo z Lovrom Kuharjem, tudi tu ni bilo nič. Nato sva se zmenila, da bo šel Lojz h Kravpergerju, ker je bilo znano, da je mojster v politiki, jaz pa, da bi se lotil pri Lubasu; tako mi je predlagal Lubasov rejenk Karl Polenik. In res, pri Lubasu sem marsikaj zvedel, kar nam je koristilo. Brat ni imel sreče in nam je skoraj vse pokvaril. Sedaj smo se že bolj korajžno obnašali in tudi glasneje smo izražali svojo revolucionarnost, kar ni bilo skrito tudi raznim vohljačem. Posameznim vohljačem smo kmalu s pestmi dali na znanje, da okrog koč ne nimajo kaj iskati. Iz Guštanja so nam poslali kar uniformirane vermane, ki so jim rekli tudi NSKK. To je bilo šestega januarja 43. Bilo jih je šest, ki so nas hoteli tudi legitimirati. S tem so nas izzvali, da smo se jih morali lotiti, a ne preveč nežno, saj so odnesli razbite nosove kakor tudi raztrgane uniforme, kape pa so izgubili. Nam pa sta ostala od njih dva štaleta, ki jih je nosila »Hitlerjeva mladina« in dve pištoli. Za nas je bilo pa tudi koč konec. Saj so kmalu začeli žandarji raziskovati in povpraševati za nami, zasliševali so oskrbnika koč Miha Leskovška, če je koga poznal, a se je znašel in jim povedal, da nas je že večkrat videl, in da se mu močno zdi, da smo pač tam nekje iz Javorja ali iz Zarazbora. To bi še nekako šlo, a tisti nskakajevci so bili kar precej tepeni in eden od njih je Lubasovega Karla poznal. Morali so nekako zvohati glavne krivce tistega pretepa. Tla so postajala vroča. Zdaj smo se srečevali bolj posamič, v manjših skupinah, kjer je pač nanoslo. Dobro se še spominjam trinajstega februarja, ko sem pri Kancu pomagal tlakovati štal, ko mi prinese kurir s Prevalj poziv, naj se štirinajstega javim v Dravogradu na »arbajtsamtu«. To me je že pogrelo, in sem pomislil, kateri vrag stikuje za mano in kako me mislijo ujeti v past. Poziv sem vpričo kurirja raztrgal, vrgel v gnoj in pohodil, kurirju sem pa naročil, naj še-

Janez Štajner

Smučarska koč Guštanj - Kotlje

(Žal je sedaj zaprta)

Letos januarja je poteklo petdeset let od otvoritve smučarske koč, ki ni bila prav velika, kar smo v svoji skromnosti kaj kmalu ugotovili. Že pozimi enaintridesetega in dvaintridesetega leta, ko je bil na tem območju zelo hiter razmah smučarije med mladimi, je bila velika prostorska stiska, kajti takrat se je pač v glavnem vse zadrževalo pri Pokrovu, Hotuljci in Ravenčani. Kar kmalu po seji iniciativnega odbora, v začetku januarja, je bila provizorična seja odbora, pri Pokrovu, kjer je bil ustanovljen nekakšen gradbeni odbor. Po mojem je bil kar cel iniciativni odbor tudi kar gradbeni. Zemljišče so zaenkrat dobili od Pokrova v najem, kmalu pa ga je odkupila tovarna. Za gradbeni les se je zavezal gozdarski adjunkt, pri grofu Thurnu, kjer ga je tudi sposloval, in smo ga dobili zastonj. Tisto leto je bilo sila razgibano, saj so bile pozimi številne tekme, tudi širšega pomena, poleti pa delo na gradbišču, v glavnem ob nedeljah, in vse prostovoljno. Les za koč smo posekali gozdni delavci. Ker je bil odbor kluba zelo aktiven in članstvo zelo zavedno, je bila koč pod streho že jeseni, le znotraj jo je bilo potrebno še urediti. Že januarja triintridesetega leta je bila na razpolago svojemu namenu. Res je bila to kar brunarica, majhnega formata, komaj 6 × 4 m. Pa smo bili že kar ponosni na naš dom, čez dve leti smo pa koč razširili za štiri metre. Vsa plesarska dela je naredil guštanjski sobopleskar in slikar Šater. Vrata in polkna je popleskal s temnozeleno barvo, na notranji in na zunanji strani pa je naslikal veliko in lepo planiko, kar je dalo koči videz planinske postojanke. Nad vrati, na zeleni ploščici, je bil lep napis SK-GK, zato sumim, da smo se že prej oddvojili od Rimskega vrelca, preden smo zgradili koč. Čisto lahko se je zmotil Wlodyga — ali pa tudi jaz — saj tega je že lepa doba, polnih petdeset let. Ravno v tej koči sem triintridesetega leta, skoro z otvoritvijo koč, jaz praznoval dvajseto rojstno pomlad. Polnih deset let sem bil ravno jaz najbolj reden gost te koč, saj sem stanoval kar malo pod koč, v bajti pri Pokrovu. Z zgraditvijo te koč je dobil kraj pod Uršljo goro nekakšno

okno v svet, saj tu so se gozdni delavci iz višjih predelov začeli srečevati z jeklarji iz Guštanja in nasploh z delavsko inteligenco, kar je zblížalo razne sloje delavcev iz nižjih plasti. Prišlo je tudi leto enainštirideseto, ki je prineslo nekakšno mrtvilo v vodilnem osebju kluba in že tudi pri delavcih vseh struktur. Leta 1942, ko je Kranjčev bataljon pogledal z vrha Uršlje gore, je bilo iz Guštanja še manj obiskovalcev. V koči smo se sedaj shajali v glavnem samo delavci iz okolice in hlapci iz soseske, in v glavnem tudi somišljeniki in protirežimski elementi. Po prihodu Kranjčevega bataljona na Koroško tudi mi nismo vedeli, kaj predstavljajo ti ljudje in kaj hočejo. Pač nismo mogli zvedeti. Tudi kakšne literature nismo mogli kje stakniti. Večkrat sem se sestal z bratom Lojzom, ki je imel boljše

SK. GK. Jeseni 42. Z desne proti levi: Karl Polenik Lubasov, Ruška Olšak, Rok Gorrenšek, Matevž Dečman-Tihi, Jože Štajner, Franc Kamnik, Maks Rožej Lubasov, Avgust Učkar Hriberski, Vinko Sarafini

fu, ki ga je poslal, pove, da se bom že javil, ko bo čas za to, na poziv sem se pa poživžgal. Štirinajstega februarja nisem šel h Kancu delat, prespal sem naskrivaj v steljni uti, zame je vedel le Kančev furman, moj najboljši prijatelj Ivan Magrič. Ko sem se dodobra naspal, mi je Ivan na skrivaj prinesel krepko malico, seveda jo je dala Kančeva mama. Nato sem Kančevo naskrivaj zapustil in se napotil proti Lubasu, ker sem bil tam še najbolj varen, saj je mati Lubasinja vedela za mojo situacijo. Ko sem tako po ovinkih in bolj naskrivaj prišel do Lubasa, sem imel sre-

čo; mati Lubasinja so za hišo krmili kokoši, in so se me ustrašili in razveselili obenem. Na hitro so mi razložili, da je Karl dobil poziv, naj se že naslednji dan zglesi na komandi v Guštanju in da naj prinese seboj za dva dni hrane. Veš, Pepi, kaj sem mu rekla? Tu imaš vse potrebno za pot, hrane sam tudi ne boš v enem tednu pojedel, in veš, Karl, do danes si bil rejenk in kot sin. To ti še povem, da za Nemce ti nisem rit brisala, in če to narediš, tudi nisi več Lubasov.« Ker smo pa tudi moški lahko sentimentalni, je mene nekaj stisnilo v grlu, v njenih očeh pa sem opazil komaj

zadržano solzo. Kdor ima takšno mater, sem pomislil, mora biti srečen in ponosen. Jaz sem to ženo zelo cenil, spoštoval in občudoval. Ko sva bila s Karlom čez dobro uro pri Kancu, je Anza, Ivan Magrič, že vedel, kaj je na stvari. Ko se je naša skupina ponoči od 14. na 15. februar pomikala v neznanu in smo nad Pokrovom videli smučarsko kočo, ki jo je ravno takrat osvetlil zadnji krajec, smo tiho, kot smo hodili, vsi naenkrat obstali in se zagledali v komaj obsijano kočo. Nemo so nas z zaprtih polken gledale bele oči. Mnogi so te oči in kočo videli zadnjikrat.

Leopold Budna

Kramljanje z Bico pod staro uro

»Dober večer, Bica, pa sem držal obljubo in sem zopet tu.«

»O, ljubi moj doktor, tako sem te vesela, zlasti, ker si enkrat le držal besedo.«

»Pa sem prišel na tisto kavico, za katero ste obljubili, da jo boste solili.«

»Ne, ne, ne bom solila, z nečim sem ti morala zagroziti, da bi se me bolj zapomnil, pa da bi tudi bolj gotovo prišel.«

»In še nekaj, Bica, tule za hrbtom nekaj skrivam za vas. Nocoj si bova ob kavici privoščila tudi kozarček zelo dobrega vina.«

»Če ti praviš, da je vino dobro, potem bo že dobro. Pa bi mi le odkril skrivnost, iz katere trgovine si prinesel to žlobudro.«

»Bica, prav iz nobene trgovine, tega sem prinesel iz lepe naše Kozjanske. Verjetno ne boste pogodili, za kakšno vino gre. Je pa vsekakor dobro, in da ne bova izgubljala preveč besed za raziskovanje vina, kar povem, da je Plava frankinja. Plava frankinja pa je včasih res kakor balzam za tiste, ki se niso povsem posvetili presveti abstinenci.«

»Če pa je tako, potem pa kar pogumno: jaz kavico, ti pa vzemi kozarca in nama naliž! Seveda pa bova nadaljevala z najinim kramljanjem nekje tam, kjer sva zadnjič končala. Končala pa sva, kot se spominjam, pri možganski kapi. Ne veš, koliko sem premišljevala o tej nesrečni možganski kapi in vsak večer me je nekoliko srhnilo po celem telesu, ko sem kobacala v posteljo, pa se spomnila najinega kramljanja.«

»Nocoj pa ga bova raje malo srknila, pa bo verjetno tistega srha velika manj, čeprav mogoče najino kramljanje ne bo nič manj grozno, kot je bilo prejšnji večer. Kajti danes bova govorila o našem ljubem srcu, nekoliko o njegovem delu, pa tudi o srčni kapi. Ampak preden bova govorila o srčni kapi ali z modernim izrazom: o srčnem infarktu, se morava nekoliko pogovoriti o srcu samem.«

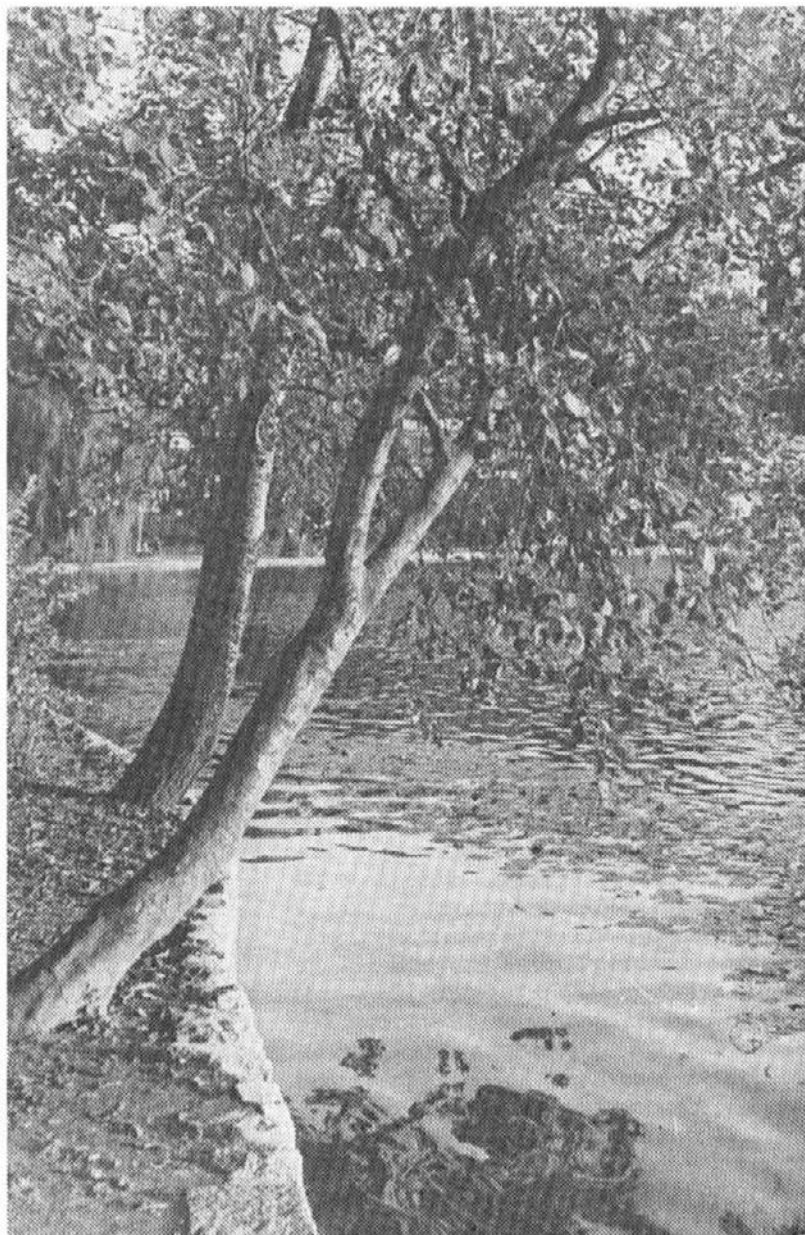
»No, na to sem pa že dolgo čakala, kajti če bi o čem kaj rada dosti slišala, je to o srcu, za katerega vedno govorimo, da je res čudna stvar.«

»Ampak midva se ne bova predajala kakim romantičnim poezijam, pač pa bova to srce pogledala bolj iz realne plati.«

»Potem pa kar začniva, medtem bo kavica skuhana, pa tudi malo shlajena, kozarčka pa sta že polna.«

»Pa začniva. Srce je res čudna stvar, je eden izmed tistih organov, o katerem ljudje največ govorijo, verjetno pa toliko o njegovem bistvu ne vedo. Pa bom krajši, da ne zaidem v nepotrebno in preobširno razpravljanje.«

Človeško srce ima približno velikost človeške pesti. Je shranjeno v prsni votlini na levi strani, z vseh strani ga pokrivajo pljuča, razen čisto spredaj in spodaj. Spredaj se skoraj naslanja na prsno steno. Čutimo ga lahko, kadar položimo dlan na levo stran prsi, takrat nam pod dlanjo srce utripa in te utripe tipljemo. Na spodnji strani pa je srce naslonjeno na trebuš-

Tišina

no prepono, to je nekakšna stena, ki deli prsno votlino od trebušne votline.

Po svoji obliki bi bilo še najbolj podobno nekaki nepravilni krogli, ki je delno sploščena in se navzdol koničasto izoblikuje. V svoji notranjosti pa je srce razdeljeno z dvema stenama v štiri votline. Prva stena poteka od zgoraj navzdol in deli srce v levo in desno polovico, druga stena pa poteka v svojem zgornjem najširšem delu od desne na levo in deli srce v dva preddvora, medtem ko se spodnji votlini imenujeta prekata.

No, ti dve steni pa nista v celoti zazidani. Med preddvorom in prekatom na obeh straneh so nekaka nihalna okrogla vrata, ki se pri utripanju zapirajo in odpirajo; zapirajo in odpirajo se s posebnimi krili, ki jih imenujemo zaklopke.

Vso hrano, z vitamini in rudninami, ki je potrebna za normalno življenje, zaužijemo in v črevesju delno razgradimo. Delno razgrajeno hrano vsrka posebni sistem v črevesju v kri, po žilah dovodnicah pa priteče ta hrana s krvjo v zgornji desni preddvor. Preddvor utripne in potisne prispelo kri skozi že prej omenjena okrogla vrata v desni prekat. Ko je napolnjen desni prekat, utripne ta, pa potisne kri skozi podobna vrata po veliki žili v pljuča. V pljučih se kri očisti ogljikovega dvokisa, osveži s kisikom, ta osvežena kri pa priteče iz pljuč po dovodni žili v levi preddvor. Ponovni utrip preddvora, pritisk krvi iz preddvora skozi omenjena vrata v levi prekat, pri utripu levega prekata pa potisne utripna sila kri v veliko žilo odvodnico, imenovano aorto. Iz aorte se cepijo manjše žile odvodnice, ki s svojim vejevjem nato pripeljejo kri po najmanjših žilah, imenovanih lasnicah ali kapilarah, v vse celice organizma. S krvjo je prišla v te celice že prej tudi delno razkrojena hrana, ta se v celicah dokončno razgradi, in žile odvodnice odpeljejo iz celic razgrajene produkte, to sta ogljikov dvokis in voda. Ogljikov dvokis, ki je za organizem strupen, se izloča skozi pljuča, voda pa v glavnem skozi ledvica. Omenil sem torej posebno utripanje preddvorov ter prekatov. Oba preddvora utripneta istočasno in potisneta kri istočasno v prekate, oba prekata pa utripneta takoj za utripom preddvorov ter potisneta — desni prekat kri v pljuča, levi pa v aorto. Pri odraslem človeku se ta igra ali akcija ponovi v minuti približno 60- do 90-krat. To akcijo imenujemo srčni utrip.«

»To sem nekako razumela, kljub temu, da mi je vse skupaj precej na novo. Zanima me pa, kdo pa poganja srce, da ne pozabi utripati. Posebno, kadar spimo.«

»No, v desnem preddvoru je prirojena nekaka živčna baterija, ki približno na sekundo ali še v krajšem času po svojem živčnem omrežju vzdraži srčno mišico, da utripne. Ta dela avtomatsko, brez naše volje. Ko se pa ta živčna baterija izrabí, ni več dražljajev, ni več utripov, srce odpove. Dostikrat ta baterija prekine delo v trenutku. Pride do trenutka srčne smrti. Če pa ta baterija odveduje počasi, potem nastanejo razne motnje utripov, kar ljudje opisujejo približno takole: srce mi je kar obstalo, potem pa zatrepetalo. Ali pa: kar naenkrat mi je srce začelo hitro, hitro biti, nato pa je obstalo, pa že čez čas zopet

udarilo in podobno. Do takih motenj pride predvsem pri vnetju srčne mišice, pa tudi seveda v starosti, ko so vse življenjske moči izčrpane. Kadar ljudje govore, da so jim vstavili umetno srce, to v bistvu ni umetno srce. Je pa aparatura v velikosti šibične škatlice, ki se vsije nekam pod kožo, iz nje pa gre kovinasta nit skozi žilo dovodnico naravnost v srce, in sicer v desni prekat. To ni navadna kovinska nit, ampak elektroda. Aparatura je skonstruirana tako, da pač na približno vsako sekundo ali celo malo prej da električni impulz na kovinsko nit oziroma elektrodo, elektroda pa s tem blagim električnim sunkom povzroči utrip srca.«

»Kaj pa se zgodi, če se ta baterija tudi izrabí?«

»Seveda se taka baterija tudi izrabí. Rok trajanja je približno kakšne dve leti, lahko mesece več, lahko mesece manj. Ko začne moč take baterije popuščati, ti impulzi niso več tako sigurni, pacient sam začuti, da utripi zopet niso pravilni. Postopek je res precej preprost, zopet na kirurško mizo, kjer z zelo preprosto operacijo odstranijo izrabljeno baterijo in vstavijo novo.

To je približno tako kot pri digitalnih urah, kjer moramo tudi približno na vsaki dve leti menjavati baterije.«

»Ljubi doktor, ali lahko taki ljudje normalno živijo?«

»Praktično normalno živijo. Seveda niso sposobni za težja dela. Vsekakor pa lahko opravljajo, predvsem tisti, ki imajo nefizične zaposlitve, svoje delo naprej, fizični delavci pa gredo običajno v pokoj, kar je še vedno boljše, kot pa na drugi svet.«

»Jaz sem pa mislila, da je tako imenovano umetno srce, kot ljudje to imenujejo, res kako pravo umetno srce.«

»Midva se sicer zelo oddaljujeva od svoje teme, ampak na vprašanje le moram odgovoriti. V zadnjem času ste mogoče brali, Bica, da so skonstruirali že tudi aparaturo, ki bi naj prevzela delo srca v celoti, ne samo kot vzburjevalec srčne akcije. Poskus je napravljen že tudi na človeku. Baj je kar v redu funkcionira. Mogoče bomo čez določeno število let lahko šli v bolnišnico, pa bomo prosili, naj nam mimogrede, ker imamo težave s svojim srcem, vstavijo kar novega. Vem, Bica, da bo vprašanje verjetno veliko, vsekakor pa se morava držati teme. Preden preideva na srčno kap, pa bi le še rad nekaj povedal o našem srcu.

Če se le malo ozremo, kakšne napore opravlja naše srce, bomo imeli mogoče z njim nekoliko več usmiljenja, kot ga sicer imamo.

Srce utripne približno 60- do 90-krat na minuto. V enem takem utripu potisne iz srca približno 70 cm³ krvi, kar znese v času ene minute skupno približno pet litrov krvi. To količino petih litrov krvi, iztisnjene iz srca, imenujemo z učenim izrazom minutni volumen. Vsekakor pa se moramo zamisliti, da ima relativno majhno srce le veliko dela, da v eni minuti iztisne iz sebe pet litrov krvi in požene to kri tudi po dva metra dolgem oziroma visokem človeku ter po vsem ožilju. Pa če samo za šalo računava nekoliko naprej: je to v 10 minutah 50 litrov, je to v eni uri 300 litrov, je v enem dnevu 7.200 litrov ali 7 ton in

200 kg, je to v enem mesecu 216.000 kg oziroma 216 ton krvi. Če vsaj približno računamo naprej, znaša to na leto približno 2.500.000 litrov ali 2.500 ton krvi. Je to nadalje v 50 letih življenja okoli 130.000.000 litrov krvi oziroma 130.000 ton krvi, če računamo, da je kri težka približno toliko kot voda, je pa celo nekoliko težja. Pa da k temu pripomnimo še to, da te številke in količine veljajo pri človeku, ki v glavnem miruje. Pri težkem fizičnem delu pa srce v eni minuti izmeče tudi po petkrat več krvi kakor v mirovanju. Če se ozremo samo na ta dejstva, potem vemo, koliko napora mora opraviti srce v življenju človeka. Predstavljajmo si te količine pri mehanični črpalki, oziroma po domače kar pri pumpi. Praktično ne moremo verjeti, kako pridno mora biti srce.«

»Se mi bo, ljubi doktor, kar zavrtele. In da se mi ne bo samo od tvojega govorjenja in pripovedovanja, ga bom raje srknila, pa dobila malo poguma, da te še naprej poslušam.«

»Pa srkniva na zdravje najinih src, saj s kakšnim požirkom te frankinje mu bova samo pomagala.«

»Da pa predstavim to ubogo srce še v bolj ubogi obliki, moram povedati, da je tudi narava zelo skopa pri darežljivosti srca. Kot vsaka mišica mora tudi srčna mišica dobiti za svoje delo seveda kri in hranila. To lahko dobi zopet po svojih posebnih, tako imenovanih srčnih žilah, kot jih imenujemo s tujko — po koronarkah ali slovensko venčnih žilah. Gre v glavnem za dve venčni žili, ki pa sta zelo majhni ter zelo podvrženi raznim degenerativnim spremembam, predvsem arteriosklerozii, oziroma po domače, poapnenju. Venčni se imenujeta zato, ker potekata v srčnem mišičju nekako v obliki nepravilnega vena. In če ponovim: samo dve žilici, sicer res s svojim vejevjem, ki pa je tudi precej podvrženo raznim obolenjem.

No in sedaj sva tam. Kadilci se trudijo, da čim prej uničijo ti dve žili. Trudijo se tudi debeluh, trudijo se ljudje, ki se po nepotrebnem ukvarjajo s pretežkim športom, trudijo se tisti, ki ne poznajo zmernosti v pitju alkoholnih pijač, kar vsi se trudijo, da bi uničili in pokvarili ti dve svoji ubogi žili v srcu. No in to se posreči marsikom že v zgodnjih letih.«

»Ali se midva sedaj tudi trudiva, da bi ju čimprej uničila?«

»Tale kozarec ali pa še dva in tale kava je prav majhen kvarni trud.

O raznih možganskih kapeh sva govorila prejšnji večer. No, prišla sva sedaj do srčne kapi. Kaj je srčna kap, oziroma, kot bolj učeno rečemo: srčni infarkt?

Do infarkta pride zaradi zamašitve cele ali dela venčne arterije. Zamašitev lahko povzroči bodisi majhen zgrušek, ki priplava s krvjo v to žilo. Pogosteje pa je zamašitev venčne žile degenerativna sprememba notranje stene žile, degenerativna sprememba se tako večja, da žilo popolnoma zapre. Posledica tega je, da tisti del srčne mišice, ki je odvisen od prehrane od te žile ali pa samo od dela te žile, začne odmirati. To odmiranje srčne mišice pa povzroči običajno zelo močno bolečino pod prsnico proti levi strani prsnega koša proti srcu. Je običajno neznosna. Bolečina izžareva običajno

v levo rame, v levi zgornji ud, ter v mezinec in prstanec leve roke.

Če se zamaši venčna žila na svojem začetku, potem običajno nastopi trenutna smrt. Če se pa zamaši nekje v svojem poteku, je teža infarkta odvisna pač od velikosti prizadetega srčnega mišičja.

»Kaj se zgodi s takim bolnikom?«

»Usoda takih bolnikov je pač različna. Za nobenega ne moremo vnaprej povedati, kako se bo infarkt razvijal, oziroma v katero smer bo obolenje šlo. Običajno takega bolnika zdravnik pošlje v bolnišnico. Že prej pa dobi močno injekcijo proti bolečinam, kajti bolečina je res neznosna. V bolnišnici so takoj napravljene najnujnejše preiskave, da se ugotovi približna velikost prizadetosti srčne mišice. Predvsem tukaj pomagajo razni laboratorijski testi pa elektrokardiografska preiskava srca, ali na kratko EKG. Takega bolnika v bolnišnici položijo v posteljo in začnejo z intenzivno in programirano terapijo. Terapija in vsi drugi zdravstveni ukrepi se pač dozirajo glede na težo obolenja, vsakodnevno bolnikovo počutje, pa tudi glede na vsakodnevne izvide, ki nam jih dasta laboratorij ali pa EKG. Kot pri vsakem težkem obolenju ali pa kot pri kaki poškodbi, prvi teden običajno odloča, v katero smer se bo obolenje razvijalo. Ali se bo bistveno izboljšalo ali pa izboljšanja ne pričakujemo. Kolikor izboljšanja ne pričakujemo, tedaj pričakujemo bolj tragičen konec. Bolnik je običajno prve tri tedne pod strogo zdravniško kontrolo in kontrolo drugega zdravstvenega osebja, nato pa se preseli na odsek, kjer je oskrba lahko že precej bolj sproščena. Vendar se morajo nega, zdravljenje in oskrba ravnati po kar precej shematiziranem principu. Vsak dan je določena potrebna terapija, k temu pa tudi ponovne fizične obremenitve. Te se opravljajo v začetku samo leže v postelji, sčasoma bolnik sede, sčasoma začne bolnik hoditi, sčasoma lahko hodi tudi po stopnicah. Običajno tako zdravljenje v bolnišnicah traja okoli šest tednov. Razumljivo je, da mora po odhodu iz bolnišnice biti doma pod kontrolo svojega domačega zdravnika, v bolnišnico pa prihaja na naročene kontrolne preglede. Če pa se doma stanje bistveno poslabša, ali pride do kakih ponovnih bistvenih težav, pa je treba priti na kontrolni pregled v bolnišnico prej, kot je bilo pač ob zadnjem pregledu oziroma odpustu naročeno.

Bolniki, ki so preboleli srčni infarkt, pa so tudi sicer še kar v dobri koži, običajno nadaljujejo tritedensko zdravljenje v zdravilišču Slatina Radenci. Tam jih privajajo predvsem na nove obremenitve, kontrolirajo obremenitve ter odgovor prizadete srčne mišice. Tukaj pride dostikrat med zdravnikom in bolnikom do spora. Vseh bolnikov z infarktom pa le ne pošljemo v toplice. To pa iz številnih razlogov, predvsem nima smisla pošiljati takih bolnikov, pri katerih ne pričakujemo, da bo bolnik lahko sodeloval s tako imenovanimi rehabilitacijskimi vajami. Kadar je njegova srčna mišica toliko prizadeta tudi zaradi drugih obolenj, pa kadar se bojimo, da bo kakršnokoli nadaljnje obremenjevanje srca za bolnika usodno, pač zdravniška komisija ne podpiše napotnice. Nekateri bolniki ne verjamejo, da za tako zdravljenje niso več

Moški pevski zbor »Karol Pahor« Piran, (zbiorovodja Helena Jurež) na ravenskem odru

»sposobni«. Včasih se nekateri odločijo, da gredo na zdravljenje na svoje stroške. Pri takih bolnikih se dostikrat dogodi, da jih zdravilišče pošlje domov. Jih enostavno ne sprejme na zdravljenje, ker se boji, da bi pri rehabilitacijskem zdravljenju v zdravilišču prišlo do kakega incidenta oziroma bistvenega poslabšanja, ali celo smrti. Zgodi se pa tudi, da marsikateri bolnik, ki si ureja kopalnico zdravljenje po svoje, v zdravilišču dočeka svoj žalostni konec, ki je običajno zelo hiter.

»Tako je torej s temi toplicami in infarktom. Kateri zdravnik pa odloča o tem, kateri bolnik je sposoben za zdravljenje in kateri ni sposoben za zdravljenje v toplicah?«

»Veste kaj, Bica, imam že čisto suh jezik in v grlu me že tudi peče. Zato si ga bova natočila zopet en kozarček, da bo razgovor laže tekkel. Saj frankinja ni slaba.«

Pa cin-cin in kramljanje se nadaljuje.

»En sam zdravnik res težko prevzame odgovornost za tako odločitev. O odločitvi o sposobnosti in potrebnosti nadaljnega zdravljenja v toplicah odloča komisija ali, kot se sedaj moderneje imenuje; konzilij, ki ga morajo sestavljati najmanj trije specialisti-internisti. Ko pregledajo dokumentacijo, ko opazujejo potek obolenja na oddelku, ko vidijo končne izvide, ko pretehtajo še pacientove sposobnosti, ko pretehtajo smisel takega zdravljenja, ko pretehtajo možnost sodelovanja pri rehabilitacijskem zdravljenju, problema ni več. Napišejo napotnico, jo podpišejo in bolnik ima odobreno tritedensko zdravljenje v Slatini Radenci.«

»Zelo zelo lepo, moj doktor! Ali pa se vsi tisti vrnejo res zdravi iz Slatine Radenci in so sposobni za delo?«

»No, Bica, nekaj sem o tem že omenil. Običajno se po zdraviliškem zdravljenju ti bolniki kar dobro počutijo, so še nekaj časa v bolniškem staležu, nato pa začnemo razmišljati o njihovi bodoči usodi. Administrativni uslužbenci se kar hitro vrnejo na svoje delovno mesto. Bolnike pa, ki so pred obolenjem opravljali težka fizična dela,

invalidska komisija premesti na lažja delovna mesta. Vsekakor pa se vedno z bolnikom dogovorimo, ali se sam čuti sposobnega, da bo opravljal delo na novem delovnem mestu, ali bi želel kako drugo delo ali delo v skrajšanem delovnem času. Invalidske komisije nato rešujejo njegov nadaljnji delovni problem, predvsem na podlagi medicinske dokumentacije ter osebnega pregleda na invalidski komisiji ali, kakor se zopet bolj imenitno reče in sliši in je pravilno, na Invalidsko-pokojninskem senatu.«

»Tale tvoja frankinja, moj doktor, je pa res prav dobra kapljica. Skoraj sem pozabila na svoje težave, ki si mi jih opisoval na začetku pred infarktom. Tudi mene dostikrat stisne pod prsnico, zaboli v predelu srca, pa bolečina izžareva tudi v predelu leve rame in levega gornjega uda. Včasih so te bolečine že kar precejšnje. Ko sem poslušala tvoje besede, kako je s to bolečino, sem se kar malo prestrašila, saj podobne težave imam vendar večkrat. Ali to ni infarkt?«

»Če hočem biti čisto pošten, moram reči, da je mejo med pravim infarktom in polinfarktom pa tudi med predinfarktним stanjem včasih zelo težko določiti. Omenil pa sem, da nastopi bolečina v predelu srca pri infarktu zato, ker določen predel srca ne dobi krvi oziroma kisika, pa začne tudi odmirati. Res pa je tudi, da so bolezenska stanja, kjer se venčne žile včasih iz različnih vzrokov skrčijo, pa dobi srčna mišica zato premalo krvi in kisika. Tudi to povzroča močnejše bolečine v predelu srca. Te bolečine pa običajno minejo po kaki tabletki, ki je prepisana namenoma za take napade. Res pa je, da se prej ko slej lahko iz takih napadov izcimi pravi infarkt. Obstajajo tablete, imenujemo jih nitroglicerinske preparate, ki nam pri tem v domači praksi precej pomagajo. Če dobi bolnik tak napad, si položi tableto pod jezik, se tableta raztopi, v kakih treh minutah bolečina mine. No, bolečina je prišla, po tabletki je minila, šlo je sicer za motnjo prekrvavitve srčne mišice, ni pa bil pravi infarkt. Če pa

kljub tableti pod jezikom bolečina narašča, če ne pomaga prva tableta, če ne pomaga še druga tableta, če se bolečina jača, je stanje res sumljivo za srčni infarkt.«

»O, ljubi bogec, jaz pa za te svoje napade nisem imela nikoli nobenih tabletk. Me je bilo kar sram povedati zdravniku, da imam v teh letih tudi težave s srcem. Sem kar zamolčala. Ugotovila pa sem, da so težave dostikrat kar hitro popustile, če sem popila dva deci hladne, močno sladkane vode. Kaj pa praviš na to, moj doktor?«

»Pravim, da je to zelo razpasena navada že iz starih časov, pa da je tudi dobra. Tak napitek hladne in sladkane vode dostikrat odstrani vzrok stiskajočih bolečin v predelu srca in bolečina popusti.

Zlasti pri teh boleznih, Bica, pride v poštev zlato pravilo, da težave, ki pridejo, pa tudi hitro minejo, ne pomenijo kaj hudega.«

»Toliko stvari bi te še rada vprašala, pa se mi že skoraj zdi, da me je ta tvoja frankinja nekoliko zmešala. Rekel si, da sta infarkt in srčna kap eno in isto. Sedaj bom vsaj te pojme ločila.«

»Če hočem biti čisto pravičen, Bica, pa pojma za srčno kap in srčni infarkt le ne pomenita čisto isto. Srce obstane lahko iz številnih razlogov kar v trenutku. Včasih z bolečino, včasih brez bolečine. Običajno tudi brez bolečine. Vzemimo samo primer. Nekdo, ki bi se tako močno prestrašil, da bi zaradi strahu umrl, ni umrl zaradi srčnega infarkta, pač pa zastoja srca, ki so ga povzročili živci. Tako, da lahko uporabljamo izraz srčna kap tudi za vse tiste zastoje srca, ki so nastopili v trenutku. Kot rečemo: živ in mrtev brez težav. Sesul se je.«

»Ampak prej si omenil, ljubi doktor, da srce lahko obstane tudi v zvezi z nepravilno funkcijo živca. Bi lahko to nekoliko natančneje razložil?«

»Na začetku tega kramljanja sva govorila o električnem vozlu, ki avtomatsko pošilja dražljaje srčni mišici, da se krči oziroma izvaja utripe. No, ta vozec pa le ni čisto brez kakršnekoli kontrole ostalega živčevja. Velik vpliv na srce imata dva velika živčna spleta, ki se v učenem žargonu imenujeta simpatikus in parasimpatikus. Najlaže bi si vso stvar predstavljali tako, kot da prihajata v srce dva med seboj posebno ločena živca ter se s svojimi vejami zgubita v srčnem mišičju. To sta torej simpatikus in parasimpatikus. Sta kakor dve vajeti pri konjih. Če potegnemo za eno vajet bolj, ali če razdražimo eno vajet močneje, potem začne srce hitreje biti. Kakor hitro pa začne srce hitreje biti, pa je v organizmu med simpatikusom in parasimpatikusom urejeno tudi tako, da stopi takoj v akcijo druga vajet, ki zategne prehitro akcijo in pride srce zopet v normalno srčno bitje. Če pa je ta zategnitev tako močna, da nasprotna vajet sploh nima več vpliva, pa pride do zastoja srca in smrti. In da bom še bolj točen, zlasti za zmanjševanje srčne akcije oziroma za ustavitev, imamo kar dve vajeti, živca potekata iz glave pod vratom ter se zgubljata v prsni votlini, nadaljujeta pa se v trebušnih organih. Zato pri davljenju nastopi smrt ne toliko zaradi zadušitve, pač pa zaradi stisnitve in nadraženja teh dveh vajeti, ta

dva živca sta tako nadražena, da srce ustavita. Smrt pri davljenju nastopi praktično torej ne zaradi zadušitve, ampak zaradi živčnega zastoja srca. Ali mogoče v nasprotnem primeru: zaradi prevelikega veselja je vzdražena vajet, ki pospešuje srčno akcijo. Ker je to vzdraženje res čezmerno, začne srce utripati hitro, čedalje hitreje, zaide v tresenje in v smrt. Nasprotna vajet nima več učinka. Smrt torej lahko nastopi tudi zaradi nepravilne funkcije živčevja. Samo taki primeri so zelo redki. Rečemo pa le, da je nekdo zadel milijon, bil je tako srečen, da ga je zadel kap. Tukaj so imeli vmes prste živci, ne pa infarkt. Ali nasprotno: tako se je ustrašil nekega dogodka, da mu je zastalo srce, da ga je kap.«

»Slišala pa sem tudi že, moj doktor, da lahko srce človeku počí. Ali je to res mogoče?«

»Da, pravilno ste slišali. Običajno to poknitev srca povezujemo z nesrečno ali pa presrečno ljubeznijo. Vse to pa le ni tako preprosto. Srce lahko različno bije zaradi presrečne ali prenesrečne ljubezni, prav zaradi tistih vajetnih živcev, ki sem jih že imenoval. Da bi pa počilo srce zaradi nesrečne ljubezni, tega ne vem. Počí pa srce lahko ravno v času prebolevanja srčnega infarkta. Pri močno prizadetem srčnem mišičju ali kot rečemo, pri obširnem infarktu, obstaja možnost, da bo srce počilo. Zakaj: če je prizadeto mesto zelo obširno, pride do obširne okvare z odmiranjem srčne mišice. Srčna stena se tanjša, ko pa postane tako tanka, da ne vzdrži pritiska krvi v srčnih prekatih, se pri stisnitvi srca ta pretanka stena toliko napne, da počí in človek krvavi v osrčnik. Do takih poknitev prihaja običajno v prvih treh tednih zdravljenja. Kri se bliskoma izlije v osrčnik, osrčnik je vreča, ki krvi ne prepušča, srčna mišica se zatamponira s krvjo, nima več prostora za bitje, srce obstane. Taka smrt je hitra, običajno brez bolečin. Bolnik, recimo, sedi v postelji, pozajtrkuje, si lepo obriše usta, se ima namen uleči, v trenut-

ku na široko odpre oči in usta, nato mogoče še kak vzdih in krik, nato omahne in konec. Zdravniki najprej pomislijo na poknitev srčne stene, šele na drugem mestu na možnost ponovnega infarkta.«

»Ravno to sem te hotela vprašati, ali se lahko infarkt pri človeku, ki ga je že prebolel, ponovi?«

»Seveda, Bica, infarkti se lahko pri človeku ponavljajo. Kot se lahko ponavlja možganska kap, tako se lahko ponavlja srčni infarkt. S tem, da je nekdo že prebolel srčni infarkt, ne pomeni, da ga ne bo več dobil. To ni kakor z ošpicami. Iz prakse pa vemo, da je teh ponovitev infarktov relativno malo. Običajno pač preživi srčni infarkt, nato pa vlečeš to svojo brazgotino v srcu tja do svoje smrti v poznih letih.«

»Zdi se mi, moj doktor, da obračaš sedaj že tretji kozarec. Kaj pa je danes s tem tvojim: ‚Če vozim, ne pijem‘ in s tvojimi ‚plavimi varuhi‘ doli ob mostu?«

»Bica, ne smete biti preveč radovedni. Radovednost ni lepa čednost, vendar zaradi nje ne pride kaj hitro do infarkta. Čistega svetniškega življenja se verjetno še svetniki naveličajo. Ampak, naj vas ne moti. Držal sem besedo, prišel sem, popila sva kavico, pogovorila sva se o infarktu, o njem bi se lahko pogovarjala še dolgo in dolgo, ali o čem, kar bi bilo glede srca zanimivo.«

»Ti grdavž, ti, kdo pa naju moti sredi najlepšega razgovora?«

»To je pa moj osebni šofer, ki me bo lepo pripeljal domov. Ne vozim sam, Bica, zato še vsak en kozarec, pa trčiva cin-cin, pa ga popijeva, kot na Štajerskem temu lepo rečejo: še, še šentjanževca, pa gremo.«

In že je »šentjanževca« za nama in že sem v avtu in ko me voznik vozi domov, imam občutek, kot da so ceste nekoliko valovite, pa zvezde na nebu ne povsem dobro obešene, ker rahlo nihajo sem in tja.

Srce pa ne čuti nobene krivde, kriva je frankinja.

Milan Vošank

RAZGLEDI

Avgustovski popoldan. Sobotni dan na Prežihovem. Povsod naokoli vse umirjeno, tiho, nekako praznično. Le nebo tja proti severu in zahodu, proti Peci, je mrakobno, skoraj črno, nevihtno. Proti jugu in vzhodu je meglovje raztrgano, med vrhovi Uršlje gore se vlečejo beli, razviharjeni oblaki, ki se razbijajo ob pečinah Šmohorice. Pohorje na skrajnem obzorju je že vse osončeno in nebo povsod tam naokrog lepo sinje. Kakšna slika je to. Kakšna podoba koroške krajine, podoba umirjenosti in različnosti. Krajina, že kar oaza, azil, dolina presenečenj in veselja ob bivanju v njej. Slika za spon.in, za spominjanje.

Stojimo na vrhu, na ravnici pod gozdom in z bližnjih košenic — kakor od vsepovsod se zdi — se širi prijeten vonj po otavi. Stojimo in se oziramo po hotuljski dolini

in na okoliško hribovje s kmetijami. Potem se zazremo v strmene Uršlje gore — ali kar Gore, ali kar Urške, kakor jo imajo navado poimenovati domačini — da občutimo vso težo, vso moč, vso njeno veličino. Bi bile Kotlje brez Gore tudi takšne, tako klene, tako prijetne?

Prežihove Kotlje, sem nekoč zapisal. Pisanje je prišlo v roke profesorju Kranjcu, sicer likovniku po stroki, a zelo domačemu v književni vedi. Ko je to prebral, se je zagledal v te besede in v — mene, vsega revnega, v izpranih kavbojkah in srajci, a navdušenega pogleda in sijočih oči sredi zaraščene brade in las. Moral je ujeti, videti ta moj pogled, ta moj sij, moral je slutiti vrenje v moji globini, ko je hotel iz mene izvedeti, kaj sem hotel s temi — Prežihovimi Kotljami. On je sicer že moral ve-

deti, kako in kaj, ali vseeno, hotel me je slišati. Prav vlekel je iz mene besede. In razgovoril sem se o svoji Koroški, tudi takšni, kot jo je v svojih tekstih slikal Prežih, ko nas vodi od gruntarjev do bajtarjev, po gozdovih in odorih in globačah, po močvirjih in suhih fratah, po veselicah, med ljubeznijo in žalostjo, med trpljenjem in radostjo in strastjo, ko je znal svet sončnih in temačnih ravnin pod Goro tako dobro prenesti v pisano besedo, s tako nezmotljivim občutkom koroškega človeka in njegove misli. In razgovoril sem se o svojih mnogih poteh skozi Kotlje, o poteh po hribovju, ko sem iskal stare grunte, bajte in kašte, ko sem iskal miru in sreče po samotnih poteh. Ko sem pozimi in poleti zahajal v strmali Gore, ko sem dostikrat zavil, sam ali s prijatelji, z običajne poti na gamske steze proti skalam Šmohorice, ko sem z vrha Gore zaobjemal vso široko koroško deželo. Ko sem s Pece ali s Kamniških planin in še od drugod, iskal v daljavi kopasti vrh Gore, sluteč pod njimi svoje domače doline in svoje domače ljudi. Ko sem poln vznesenih občutkov zrl proti Koroški. Ko sem nemalokrat vzel pero in moral o tem pisati.

Tega razgovora s starim profesorjem sem se spomnil, ko stojimo pod Prežihovim vrhom. In ko visoko zgoraj na grebenih Gore, kakor da je vihar, tako se trgajo in zaganjajo oblaki in izginjajo, ko — nenadoma, samo skalnati trikot Šmohorice, sam samcat, kakor vrh sam zase, stoji v ospredju, vse ostalo za njim je zamegljeno. Dolgo traja in vzdrži takšna nenavadna podoba, nakar v hipu preostale megle izginejo in Šmohorica je spet samo del Gore, ki jo medlo obsijejo žarki zadnjega sonca. Nekaj te svetlobe pade še navzdol do prvih hotuljskih travnikov in hiš. Vas, tako obsijana, kakor da je oživela, da jo je večerno sonce vrglo kvišku: zaropotali so traktorji in kosilnice in zaslišalo se je, zelo daleč nekje, pozvanjanje ovčjih ali kravjih zvoncev. A zaživi le vas okrog cerkve, okrog gostilne in združnega doma, novo naselje proti Rimskemu vrelcu je še naprej mirno, nekam zase, nekam odmaknjeno in tuje. Tako nekako se zdi, kakor da sploh ne spada zraven, da je celota zase. Hotuljski očak, stari ata, mi je porekel: »Testo tam gara, proti kisevi vodi, testo ni naše, ne štima glih zravn!« Novo naselje, moderne zasnove alpskega stila, ki pa je vendarle dalo mnogim dom, se nekako ne vklaplja v okolico. Kakor da ni del Kotelj. Kakor da hoče vstran, se odtuja. Vstran od tipične kmečke vasi, ki se boječe, a tako mogočno obenem v svoji starosti, v svoji zakoreninjenosti na to zemljo, v svoji tradiciji, stiska okrog cerkve. Gotovo Prežih, ko je slikal svoje Kotlje, nikdar ni pomislil na takšno vas. Vendar — ta živi in utripa naprej. Utripa v dvoje: utripa staro, tipično vaško, utripa novo, bolj mestno. Morda se ta utrip že združuje, morda so se ljudje, domačini, že navadili na nove naseljence, morda oboji že iščejo ali so že našli vezi. Morda tega nikdar ne bo. Čas današnje, tehnično moderne dobe, krepko preoblikuje Kotlje: njihovo sociološko, estetsko in etnološko in kulturno podobo. Preoblikoval bo ta svet pod Goro, svet, na katerega venomer zre bronasti kip Prežiha. Ljudje sami tako hočejo. Ali pa morda nekateri ne?

Zapuščamo Prežihovo. Sonce je zašlo in vas in Gora nad njim sta spet temačni, mrakobni. Vrhovi planine živijo naprej vedno enaki, čas tu stoji na mestu, le ljudje se menjajo s svojimi hotenji in navadami.

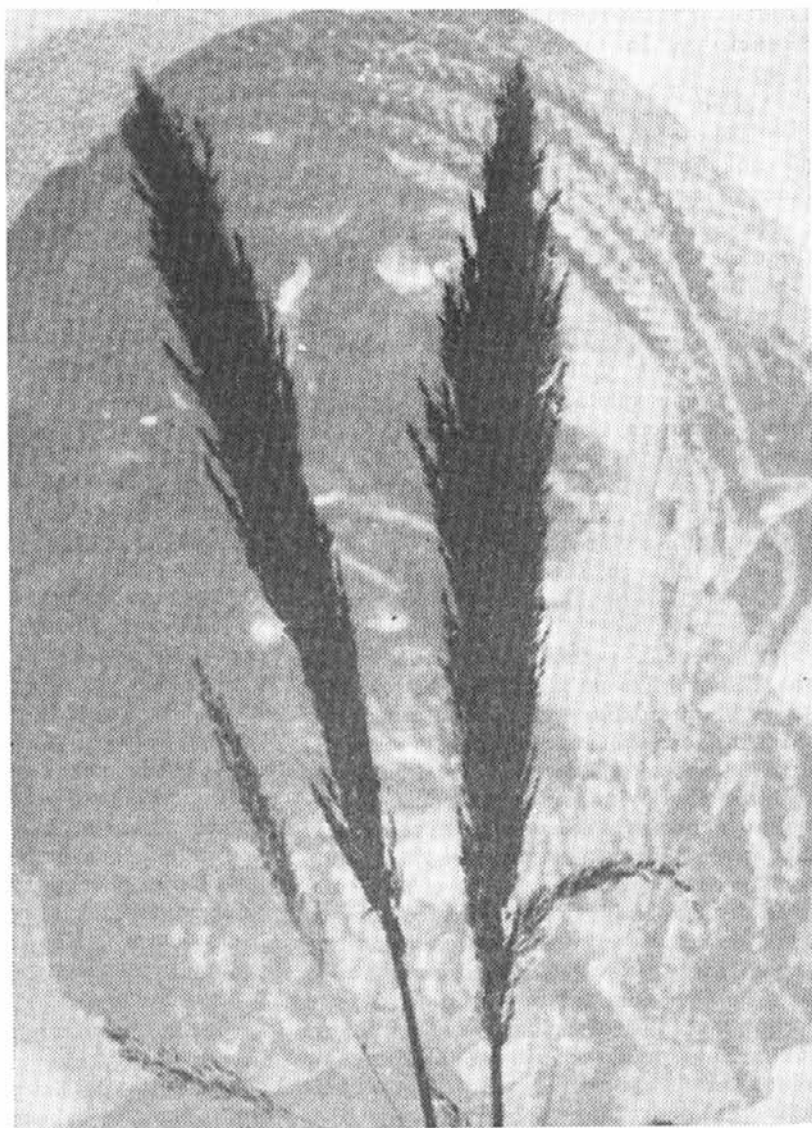
Preden pridemo do gozdov, se še enkrat ozremo proti Peci. Čisto malo smo še videli rdečo zahodno barvo obeta za lep nedeljski dan.

Iz doline se je počasi — a zdelo se je, kakor nenadoma, v hipu — razpotegnili mrak in veter se je pričel zaletavati v razvejano krošnje velike lipe, ki na trenutke glasno pošumeva, že naslednji hip pa umolkne in tihoto moti le hrup fabriških talilnih peči in kovaških kladiv. Bog vedi, koliko je stara ta lipa, kdo jo je zasadil ravno tja na vrh, na hrib, da je vidna daleč naokoli. Znamenje je bila morda nekoč? Hrib se kakih dvesto metrov naprej od lipe končuje in spusti na treh koncih navzdol v travnate in gozdnate strmali: proti Ravnem, proti soteski Meže od Votle peči navzdol in proti Dobrijam. Torej bi lahko bila lipa tudi znamenje, smerokaz, da se tu, na severozahodu, nehajo Brdinje, hribovje, ki se lagodno požene v višavje gozdov, njiv, travnikov, pašnikov in trat iznad Kotelj in Sel. Ob lipi stojijo drug nad drugim gruntni: Hartmanovo, Kurtnikovo in Rožijevo. Od lipe je enkrat pogled na Ravne, na Gočtan ali na Guštanj, kakor še zna marsikdo poreči. Mesto, pol ure hoje oddaljeno, se ti zdi tako blizu, da je ozka dolina Hotule, tega grabna mlinarjev, ki so danes le še imenski spomin, ne-

opazna, skrita. Na robu Brdinj — na Vrhu, rečemo v pogovoru, se odpre razgled vse tja do Kotelj. Vsenaokrog pa se dviguje venec hribovja in gora, razbitega z grabni in dolinami. Od vzhoda naokrog se vlečejo: Selovec, Ojstrica v ozadju, Tolsti vrh, Zelen breg, Brinjeva gora in največji Peca in Gora. Pogled od lipe bi bil prazen brez njune razsežne podobe na obzorju. Tam, kjer se grebeni Gore začnejo komaj opazno dvigovati, vzhaja sonce, in tam, kjer se grebeni Pece spuste navzdol, sonce zahaja. Obe gori sta znanilki sprememb vremena in stari pavri se še nemalokrat spoštljivo in verodostojno ravnajo po oblakih na grebenih.

Le še Gora in Peca dolgo žarita v zadnji svetlobi, dokler tudi ta ne izgine z njihovih vrhov in sta le še črni, brezizrazni gmoti. Na Ravnah so se že zdavnaj prižgale luči, da je videti vsa dolina do Prevalj kakor eno, kakor paleta nešteti svetilk, utripajočih brez konca. Po hribovju okrog doline utripajo luči na osamljenih kmetijah. Povsod se odvija življenje, povsod se še nekaj dogaja, topel poletni dan pa se dokončno sprevrže v zvezdnato noč.

V fabriki udarja nemoteno naprej. Elektro obločne peči so rezke, kladiva bolj topa in bolj v ozadju. Navadili smo se tega, tega nenehnega udarjanja in ropotanja. Tako navadili, da nas ne moti, da je postal že kar del brdinjske vsakdanjosti. Da ob večjih državnih praznikih, ko fabrika obmiruje in se iz doline razvleče prijetna tihota, včasih kdo pomisli, da nekaj manjka. Ali na dim, rjavkasti topilniški dim, ki se ne-

Umetnija

malokrat oblačno razvleče po vsej kotlini, ali pa se celo razširi čez Čečovje in Javornik po dolini med Brdinjami in Preškim vrhom proti Kotljam, se je težko navaditi. Od lipe gledamo ta oblak in kadarkoli se pojavi, vsa kotlina sicer bela in sijoča z vrsto novih stolpnih, izgubi svoj mestni lesk. Starejši ljudje vidijo v teh oblakih le zlo, ki jim dela škodo v gozdovih in v sadovnjakih. Pred očmi so jim le suha okleščena debla mladih smrek in brezupen boj mladih sadnih dreves, posebno sliv in češpljev, v počasnem hiranju, ko so le redki pognali v razvejane krošnje.

Veter v vejevju lipe se je umiril in fabriški hrup je nekje daleč, komajda slišen, ko stopim na dvorišče. Ni lune, nikjer ni nikakršne svetlobe. Prislunem v tišino črne noči, zroč v obrise okoliškega hribovja. Vrh Gore megljeno utripa luč na televizijskem stolpu. Stopim po cesti navzdol, do lipe, do lesene klopi. Da, po cesti, ki je šele pred nekaj leti povezala ta del Brdinj z dolino, ki se je že zdavnaj popreje začela odevati z napredkom sodobne tehnologije, pri teh pavrih tu naokoli pa ni bilo moč imeti ne traktorjev in težke mehanizacije in ne avtomobilov. Ta del Brdinj, takorekoč na pragu Raven, je bil kakor odtrgan, kakor svet zase, kakor atrakcija starih hribovskih bajt, kjer je bilo, čeprav prikrito, opaziti sledove revščine. Ta del Brdinj je bil povezan z dolino, z mestom, le s kolovoznimi potmi. Še vedno imam živo v spominu mnoge fure s težkimi lojtrskimi vozovi in volovsko vprego. Te strme nekdanje poti danes vse bolj zaraščata trava in grmovje in jih prepuščata pozabi. Tudi bližnjice, peš poti, vse bolj postajajo preteklost. Motorizacija je krepko prodrla sem gor. Nova cesta, vrezana po sredi med gozdovi in travniki, kakor jo je trasiralo in speljalo ravensko gozdno gospodarstvo, vendarle predstavlja hiter in v vseh pogledih nujno potreben stik z urbanim dolinskim naseljem, pa po drugi strani ostaja preveč prepuščena sama sebi. Ko jo ponavadi enkrat letno poravna in zglati buldožer, nihče pa je nato še ni ustrezno nasul z gramozom za utrditev in tako vodovje ob vsaki deževni ujmi zariše v izravnano prst nove in nove brazde, ko le malokdo poskrbi za primerne odtoke, za dražnike. Cesta, ki je vendar vsem tako potrebna, je le preveč prepuščena naključju.

Dolgo sedim pod lipo in zrem v dolino, v luči. Fabrika udarja naprej. Brez prestanka. Tako je vsak dan, tako je vsako noč. Tako teče in se odvija življenje na tem skrajnem robu Brdinj. Kjer ima sonce moč od zore do mraka, kjer travniki in njive lagodno padajo navzdol do gozdov, ti pa se strmo zajedajo v grabne. Le proti vzhodu se brdinjski hrib še dvigne v rahle serpentine, dokler se tam nekje za cerkvi-jo Svete Neže znova ne spusti navzdol, do Sel. Razvlečene so Brdinje, a vseeno povsod tako slikovite in živahne v nenehnem utripu okrog bajt in gruntov. Tako po večerih, v poletnem času, nadenem nase lahka oblachila in copate in tečem po gozdovih. Do ceste — in po njej naprej — ki vodi nad kmeti Maroltom, Mešnjakom in Vrhnjakom in nad Sveto Nežo. Pred mano, med tekom, se odpirajo nove in nove podobe brdinjskega sveta. Dolina Raven je že daleč spodaj, Gora na drugi strani v vsej svoji velikosti nad Kotljami. Tu zgoraj pa gozdovi in travniki.

In samota. In mir. Ljudje, hribovci, tu in še daleč naokoli, dohajajo čas. Povsod se popravlja. Ali gradi. Ali dograjuje. Strmine tu in na bližnjem Selovcu so presekane z mnogimi cestami. Hribovje in živelj na njem vstaja v nov dan z vsem elanom. Kakor da se znova prebuja. Da zadnja desetletja prinašajo tudi v te hribe novo podobo. Tu, kjer je še pred desetimi, dvajsetimi leti utripalo življenje gruntarjev in bajtarjev polproletarcev, težko in zaostalo. Tu ni videti, da bi mladi, kot še vedno marsikje, zapuščali svoje hribovske domove. Zadnja generacija posega v tradicionalno, ustaljeno življenje in se postopno oddaljuje v svet moderniziranega kmečkega življenja drugačnih pogledov na gospodarjenje. Čeprav industrializirana dolina še mnogim vedno pomeni varno in zanesljivo zaledje — kot dopolnilo kmetiji. Hlad in veter pod lipo prekineta moje misli. Moram oditi proti hiši, dokler ne pogasnejo še zadnjih luči. V dolini ropota naprej.

Čeprav je fabrika blizu, pa vendar sem gor h gradu skorajda ni zaznati njenega ropotajočega utripa. Goste krošnje dreves ob robu hriba zadržijo ropot, da je tu zgoraj prijetno mirno. Ravno pravšnje okolje za amfiteater, ki se ponudi očem obiskovalca grajskih stavb študijske knjižnice, likovnega salona, muzeja in glasbene šole.

Često sem kot študent zahajal v študijsko knjižnico. Študirat ali samo prelistavat revije in knjige. Bogat je ta hram. Bogat po arhitektonski strukturi in bogat po prijetni, kar nekam svečani notranji opremljenosti. Vedno, ko sem stopal po tihih hodnikih, kjer s sten zre na obiskovalce vrsta likovnih del, kjer se s stebrov ozirajo kipi, v vitrinah miz pa pozdravljajo nove knjige, se je vame naselil nekakšen nemir, spoštovanje vsega v hiši, občutek prijetnosti ob spoznanju, da se pred mano odpirajo vrata velikih literarnih mogočnosti in razsežnosti. Vrata koroške kulturne zakladnice. Vrata med vsebine velikih del zgodovine in sedanosti iz sveta in od doma.

V svetu, daleč od Koroške sem bil, ko sem izvedel, da je preminul nestor in oče tega hrama. Stari Franc Sušnik. Nisem mogel verjeti. Nazadnje, ko sem ga videl, je bil še ves živahen. Kot lesovi, o katerih je pisal. Kot grča viharšiška z grebenov Gore. Enkrat sva se srečala na hodniku knjižnice in povabil me je v svoje delovno okolje. Govorila sva o literaturi, o gorah, o našem gruntu, o mojem očetu muzikantu, ki ga je dobro poznal. Kasneje sva z očetom govorila o njem. Dobro se spominjam, ko je oče rekel, kako je srečal Sušnika lagodno pešačiti, kar nekajkrat menda, z gradu proti Prevaljam.

Danes — dolgo me ni bilo tukaj — zopet prestopim prag grajske knjižnice. Vse je po starem. Hodniki so hladni kljub vročemu poletju. V meni znani občutki. Slike, kipi, knjige. Tišina. In mir. Preproge požrejo vsak hrup. Zgoraj je vse prazno, ko odpiram vrata. Na mizah kupi knjig in časopisov. Le v spodnjih prostorih Marksističnega oddelka nekaj ljudi. In knjižničarka, znanka z akademije. Nekaj besed si porečeva v pozdrav ob veselem snidenju. Oba presenečena. Leta so že potekla. Spremenili smo se. Večkrat porečem: Kje so dobri stari študentovski časi. Vrnem se v zgornje prostore, na stranski hodnik na desni, kjer visi na steni mala slika, risba dekleta, delo

kiparja Andreja Grošlja. Na tem hodniku smo se zbirali študentje, ko smo se naveličali učenja v čitalnicah. Tu smo zakajali s tobakom in se prepuščali dolgim razgovorom. Često smo znali dolgo odlašati vrnitev h knjigam. Danes je tudi tu prazno. Vse prezračeno. Zazrem se skozi velika okna v park, na sprehajalce. Nad Navrškim vrhom, nad gozdovi, se dviguje vrh Gore.

Vrata se zaprejo za mano. Spodaj, za robom, ropota fabrika. Mimo stare klasične gimnazije in športnih objektov odhajam proti šoli Prežihovega Voranca. Tu ni več grajske umirjenosti. Tu diha okolica nekam laže, bolj lagodno, bolj vpijoče. Gledam tja čez stolpnice in bloke Čečovja in Javornika, kjer se v ozadju dvigujeta Brdinje in Selovec. Polja in travniki se svetijo v soncu. Dozdeva se mi, da sem se vrnil za nekaj let v preteklost.

Viktor Levovnik

Ob materinem grobu

V otožni jesenski noči, solzam podobne dežne kaplje polzijo po oknu ter rahlo drse na zemljo.

Listje, ki odpada z drevja, se vrtil v vetru in pada na mokra tla. Naši dnevi, meseci, leta so podobni temu. Tudi človek, ko dozori, počasi klone proti zemlji.

Obiskal sem materin grob, že peto leto ga obiskujem...

Lepo je bilo, ko je bila še med nami. Ob večerih je rada brala. Zopet jo vidim, kako se sklanja nad delom. S kakšno ljubeznijo je delala.

Polje, to je bila njena sreča. Koliko ur je plela, čistila, odстранjevala plevel na polju. Srečna je bila, ko so bile na jesen polne kleti. Takrat je navadno rekla: »No, sedaj pa le naj zapade sneg, mi smo za zimo pripravljani.«

Velikokrat je vzdihnila: »Veš, še danes mi je hudo, ker me niso dali v šole. Tako rada bi bila postala učiteljica.«

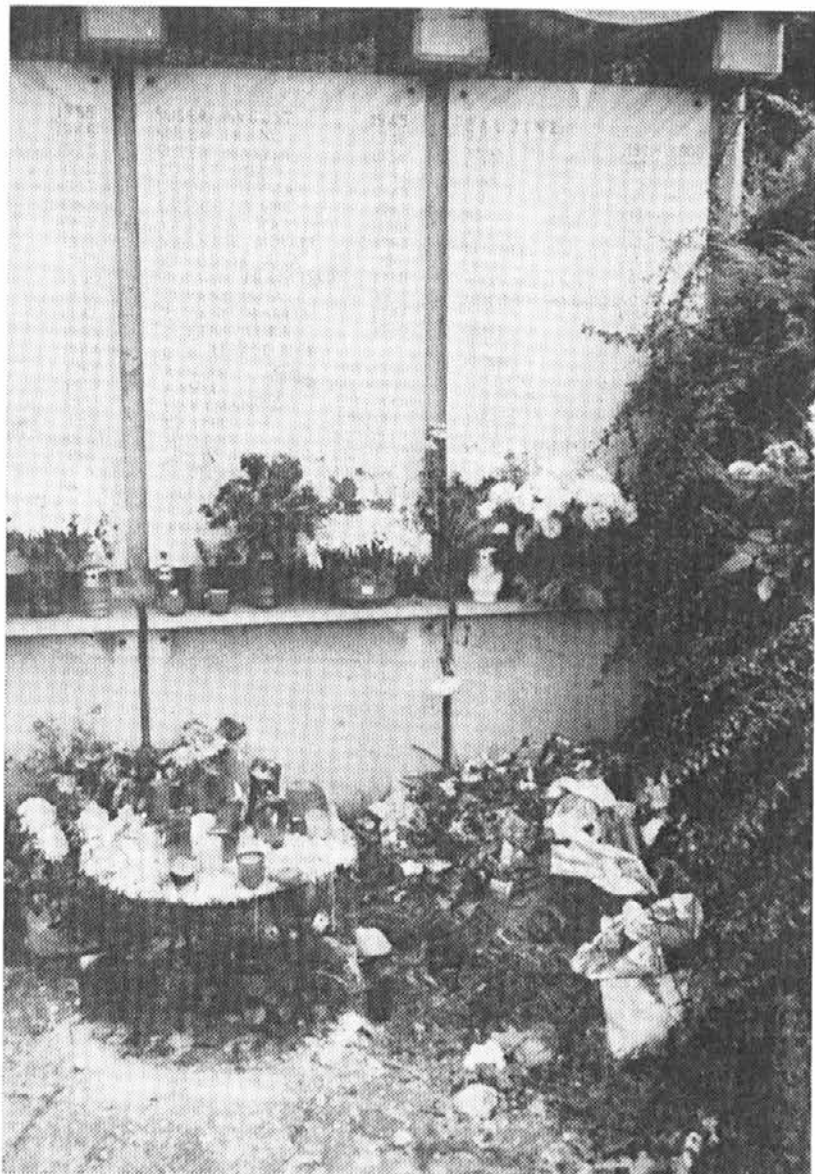
Vendar v stari Avstriji to ni bilo mogoče. Bili smo bajtarji. Kolikokrat sem prosila očeta, naj mi omogočijo šolanje. Bili so oskrbnik pri Pliberškem grofu.

Vedno so me jezno zavrnil: »Kje pa naj vzamem toliko goldinarjev, kaj ti sploh veš, koliko stane šolanje!«

Zavzdihnila je: »Je pač tako na svetu, da vsi nismo rojeni za srečo. Naj bo, tudi tako sem srečna.« Vsa se je razvnela, kako je bilo takrat lepo, ko so igrali igre, več kot petdeset vlog je odigrala. Silno rada se je spominjala Marije Tevž, z njo je veliko igrala, pa tudi s pokojno Marijo Pust.

Veliko mi o materi pripoveduje Marija Tevž, ki živi v Šentjanžu.

Moj dedi je kupil posestvo v Dovžah. Pri Levovniku se je takrat reklo, ime je ostalo še danes. Kupoval je les in ga pošiljal na Češko. Nakupil je ovce, nato sta jih z mojo materjo gnala v Celovec. Hodila sta po tri dni in vča-

Kdo odgovarja za red in čistočo na pokopališčih?

sih še več. Med potjo sta pasla, prenočevala kar pod milim nebom. Kako je bila vesela, ko ji je sestra Pepca v Celovcu kupila klobuk, takrat ji je bilo 16 let. Nazaj sta se z očetom peljala z vlakom. Doma so ji mati dejali: »Trezika, tega klobuka pa ne boš nosila, je pregosposki za nas.«

Še isto leto ji je mati umrla. Ostala je sama z očetom. Brata Avgust in Alojz ter sestra Angela so šli po svetu.

Tudi ona bi bila rada šla. Oče so jo prosili: »Trezika, le ostani pri meni. Le kaj bom jaz sam sedaj na starost.« Posestvo sta prodala Javšnikarju ter se naselila pri kogovski bajti. Njen oče je bil takrat lesni trgovec pri Mespeku v Dravogradu. Čez dve leti ji je oče umrl. Ostala je sama, brez svojih. Šla je k sestri v Celovec. Žal tudi ona, ki je dobro zaslužila, ni imela srca za svojo mlajšo sestro. Žalostna se je vrnila v Bukovsko vas in se zaposlila kot plevica na železnici. Razprodala je imetje po očetu in šla stanovat, hkrati je bila za služkinjo pri Lampretu. Pravila mi je, da je bilo tam lepo, da so večkrat ob večerih šli k Berzovniku, kjer je bila gostilna.

Mati mi je tudi pripovedovala, da je tam spoznala mojega očeta, iz njunih pogovorov se je razvila ljubezen. Moj oče je bil godec samouk. In čez nekaj let je dobila mene — pankrta.

Ko sem bil tri dni star, so me krstili, ker je takratni doktor Harf, ki je bil primarij bolnice Slovenj Gradec, rekel, da bom umrl, ker

imam srce slabo kot papir. Da ne bi umrl kot jud, se je z mojim krstom tako silno mudilo. Odraščal sem kot vsi otroci in še danes sem hvaležen Lampretovim. Lepo so me imeli, nisem čutil pomanjkanja, čeravno v stari Jugoslaviji za deklice ni bilo rožnato.

Usoda je hotela, da se je moja mati poročila z Mrakovim Tončem s Koroškega Zelovca, ker mu je umrla žena. Takrat je živel pri kogovski bajti kot preužitkar. Hčerka njegove prve žene, Kogovnice, se je poročila na Kogovsko posestvo. Njemu je umrla prva žena in leta 1942 se je poročil z mojo materjo. In moja mati je zopet prišla nazaj h kogovski bajti, kjer je nekoč živela s svojim očetom.

Moj očim je rekel materi: »Lej, bo pa pob imel nekoč svoj dom.« In takrat sem dobil dom, kjer sem še danes. Otrok nista imela, ker se nista poročila mlada, temveč v starosti.

Težko je bilo slovo od Lampretovega doma, kjer sem se rodil in preživel otroška leta. V kovček sem spravil svoje stvari in, ne da bi komu rekel srečno, sem se izmuznil skozi vrata. Nato sem se vrh klanca usedel na kovček in po licu so mi tekale solze. Videl sem Lampretove. Stali so na pragu in gledali za menoj. Takšno je bilo slovo od dobrih ljudi in od moje mladosti.

Očim me je lepo imel, lahko rečem, da veliko rajši kot moj pravi oče, ki mi ni nikoli kaj dal, še sramoval se me je.

Tereza

Železaz

Kako je bel železen kruh,
kako je topel tvoj poljub,
kako vesel je tvoj nasmeh,
ko nam prineseš bančni ček.

Kako je prazen ves naš up,
da bomo gnetli kmečki kruh,
da bomo sjali seme v prst
in upali v zeleno brst.

Postale trde so kosti,
premehke naše so dlani,
prešibko naše je srce,
da zemljo bi ljubilo še.

V spominu le še vidiš rob,
kjer pasel čredo si — otrok.
Zdaj je tovarna pred teboj,
tam prah in plin, tam liješ znoj —
to cena je za jutri tvoj.

Leta 1951 je očim umrl. Z materjo sva ostala sama. Delala sva skupaj, pomagala drug drugemu. Že leta 1948 sem pričel hoditi na delo v Železarno Ravne. Čez nekaj let sem se poročil in dobil pomočnico, saj mati ni več zmogla vsega sama. Njene roke so postale zgarane, obraz zguban od skrbi, od prestanege gorja. Vedno pa je ostala dobrega srca. Bila je moj prvi mentor, ko sem pričel govoriti na pogrebih. Vedno me je učila: »Kar boš povedal, povej kratko, ali bodi bogat v besedah.«

Pozneje je bila srečna ob mojih hčerkah Lilijani in Hermini. Z ženo sva bila skoraj ljubosumna. Tako ju je razvajala. Posebno Lilijana ji je pomenila vse.

Lepo je bilo, ko je bila še med nami. Imeli smo nekoga, ki nas je znal usmerjati.

Toda prišel je črni prvi september leta 1977, ko je v slovenjegraški bolnici umrla za trombozo. Najstrašnejša je bolečina, ko ti umrje mati.

Pokojni profesor dr. Franc Sušnik mi je napisal v tolažbo: »Kadarkoli kakšnemu človeku mati umrje, vsakemu mati prezgodaj umrje. Toda čuječemu srcu mati nikoli ne umrje. Ona živi z vami, bedi in čuje.«

Nocoj, ko zunaj pada jesenski dež, je v mojem srcu ponovno oživela materina podoba.

Vem, razpadlo je telo, srce, ki je mene in vse moje tako ljubilo. Njena usta so me tolikokrat poljubljala ali svarila ali tolažila — ni jih več!

A nocoj, ko zunaj pada oktobrski dež, ko se bliža dan mrtvih, sem v srcu zanjo prižgal svečo. Naj bo najin spomin svež, kot je lepo planinsko cvetje.

Takšna je pot našega življenja. Nič ne pomaga, da skušamo z moderno tehniko odgnati misel na smrt. Kako smo pri tem nemočni. Prihajamo, se porajamo, igramo v svetu vloge, v katerih smo igralci in gledalci obenem, ter zopet minevamo. Ljudje pa napišejo v mrtvaško knjigo datum smrti.

Zlatoporočena Fošner Štefka in Jakob

Zlatoporočena Jožefa in Jernej Jamnik p. d. Jamnikova

Zlatoporočena Terezija in Albert Gostenčnik p. d. Ovšen

Vjekoslava Tolič

Kletka

zaprta
v oranžni kletki sobe
z robom poletja
zaprtega med štirimi stenami
požiram obrabljeno rumeno
obličje knjige
z očmi — z globinami pričakovanja
odtekajo razmišljanja
in se kotalijo po mozgu
črne vrste
brenčijo v ušesih
kot čebele

Viktor Levovnik

Besede za spominsko knjigo

Če boš držal glavo pokonci, kadar jo bodo izgubljali vsi okoli tebe in te karali;
če boš zaupal vase, kadar bodo vsi dvomili o tebi, in jim tega ne boš zameril;
če boš znal čakati, ne da bi se pri tem utrudil, če ne boš sovražil, kadar te bodo sovražili;
če boš znal sanjati tako, da sanje ne bodo tvoj gospodar;
če boš znal misliti tako, da misli ne bodo tvoj cilj;
če boš z enako ravnodušnostjo lahko prenašal najvišje časti in najgloblja ponižanja;
če se ne boš skrušil, kadar ti bodo malo-pridneži izmaličili resnico;
če boš znal prenesti, ko bodo porušene tiste stvari, za katere bi žrtvoval življenje, pa jih boš s preizkušenim orodjem obnovil;
če boš stavil svoje imetje na eno samo kocko in izgubil, pa začel znova in ne zinil besede o izgubi;
če boš znal prisiliti svoje srce, svoje živce in mišice, da ti bodo služili tudi tedaj, ko bodo že izčrpani;
če boš govoril z množicami in ostal pošten;
če boš občeval s kralji, pa ne izgubil stika s preprostimi ljudmi;
če ti ne bodo mogli škodovati niti sovražniki niti izguba najboljših prijateljev;
če boš znal izpolniti vsako minuto z vrednostjo šestdesetih sekund:
tedaj bo ves svet tvoj, tedaj boš mož, tedaj boš sin domovine!

**ZLATOPOROČENCEM
NAŠE ISKRENE
ČESTITKE**

Mici Kotnikova

Ko se je Kajžerjeva Urška vrnila

(O pred kratkim umrli najemnici iz Kota, ki je okusila gorje v dravograjskih zaporih, hčerka pa v taborišču...)

Meglenega dne leta 1944 sem se vračala s Prevalj, kamor sem šla nakupovat. Je bilo spomladi ali jeseni, ne bi vedela tega, 39 let je že minilo od takrat. Preden sem prečkala cesto pri Brančurniku, sem se ozrla gor in dol. Tam daleč sem ugledala Kajžerjevo Urško, kako hiti proti meni. Resnica ali privid? — sem se vprašala. Vedela sem, da so jo odgnali v dravograjske zapore in da je vsa soseska z otrokom pričakovala vesti od tam. Vedeli smo kakšne zločine počenjajo v Dravogradu, zato naša bojazen res ni bila neosnovana.

Kajžerjeva Urška mi je brez besed podala roko. Odvzela sem ji sveženj, ki ga je držala pod pazduho. Takoj sem opazila, da je od dolge hoje močno utrujena. V sveženju je bila pogača iz velikega kmečkega pekača. Videti je bila dobra, saj je bil ovojni papir že čisto masten. Počasi sva nadaljevali pot. Opazovala sem jo. Bila je bleda in ustnice je imela razpokane. Njena obleka je bila temna in ruto je imela zavezano nazaj, kot je koroška navada. Tiho sva hodili. Zdaj pa zdaj je tiho vzdihnila. Ob nekdanjem Cilinem vodnjaku je obstala in s solzami v očeh mi je rekla: »Snoči se mi je t,k čudno senavo od naše Vurške, da je bva v bielelem kladlji, pa s kričkom na gvavi, pa čisto mihna je še bva — o k,k se bojim, da so ji kaj hudega storili.« Povedala mi je še, da vso noč po teh večernih sanjah ni zatisnila očesa in da se je v dravograjskih zaporih ustrašila vsakega paznika, misleč da ji nosi slabe vesti o hčerki Urški.

»N's k,r v'rjet nism mova, ko so mi povedli, da v'hko duomo grem,« je dejala in globoko zajela dih.

Že so se videli vrhovi kotovskih gozdov. Hodili sva po strmih njivah in travnikih ter prišli do njenega soseda Makija. Tu so se ob nedeljah in praznikih zbirali: Urška, njen mož Anton in njuni otroci ter skupaj s petimi Makijevimi fanti peli, da jih je bilo veselje slišati. Lepa slovenska pesem je donela čez polja, se pomešala s šumljanjem studenca, ki teče ob meji. Prešerno in radostno pesem je veter zanesel v naše travnične strmine — v Škornico. Po tako lepo preživetih večerih je bil teden krajši in delo je šlo hitreje od rok. Tudi šegavosti in dobre volje je bilo vedno na pretek. Posebno Urška je bila bogato obdarjena s tem. Tako lušna je znala biti in tudi na druge vplivati. Pri Makiju in Pečniku so bili domovi urejeni in polja skrbno obdelana. Lepo bi jim bilo — pa je prišla vojna...

Strma so Makijeve polja na spodnji strani domačije. Urška je obstala: »Grema po zarez, da bom prej doma.« Tu in tam sem jo kaj povprašala, a odgovor je bil vedno kratek. Tako sva prišli na Pečnikovo polje. Pri začetku polja je obstala. Njen pogled je objel polje in travnike in domačijo. Njeno

domačijo. Ko so jo gestapovci zjutraj poklicali, se je poziva na smrt prestrašila. Saj so jetniki povedali o nenadnih pozivih in odgonih ljudi iz celic, za njimi pa je izginila vsaka sled. Le zakrita vzpetina prsti je dala slutiti grozoto usode jetnikov v Dravogradu.

Strah pred nečloveškimi mukami je Urško šokiral, ničesar ni mogla zjutraj poiskati, ko je paznik čakal v celici nanjo. Ostale sojetnice so ji njene stvari pobrale skupaj in ji stiščale v roke. »Ko bi bva viedva, da bom žihr duomo šva, bi bva pa ja guonim sruotom pustva pogačo, ko so den za dnem vačne v kihi, som bva pa trda od strahu, da nisom viedva, ka se okuovo mene godi,« je zavzdihnila Urška in še bolj počasi šla proti domačiji. V njeni notranjosti so se mešali občutki slovesa in snidenja. Občutki strahu in sreče...

Utrujena od vsega prestanega in od dolge poti od Dravograda do Kota — je počasi prilezla na Pečnikovo dvorišče. Na dvorišču je bil osamljeni desetletni sinko Drago zatopljen v igračke. »Mama so prišli,« sem ga poklicala. Deček je poskočil, bil je v hipu pri mami in že jo je objel. Še danes vidim ta prizor tako živo. Izročila sem zavoj s pogačo utrujeni Urški in odšla. Nisem želela motiti snidenja otroka in mame, ki je bila zapustila dom s slutnjo, da jih vidi zadnjikrat in v prepričanju, da bodo njeni najdražji ostali — ptički brez toplega gnezda.

Kdo neki je zamesil pogačo za Urško, sem premišljevala, ko sem se vračala proti domu.

Starejša hčerka je bila v nemškem taborišču. Mici in Drago in Tonči so bili še majhni. Izobilja med vojno ni bilo...

Kadar zamesim pogačo, se spomnim Brančurnikovega mostu ob hiši. Od tam sem ugledala truden Urškin korak ob vrnitvi iz zloglasnih dravograjskih zaporov.

Vojna je minila in tudi Urškina hčerka se je vrnila iz nemških taborišč. Samo pesem nič več ne doni čez kotovsko polje. Urška se je z možem in otroki preselila na Leše in tudi Makijevi fantje so se razšli.

Danes vem, zakaj je Urška molčala, ko se je bližala domu. Slovo od dragih je v vojnih dneh tako strašno, da ga razume le tisti, ki je to sam okusil — in ganjenosti ob vrnitvi tako velika, da v takih trenutkih ne moreš govoriti niti z najboljšim prijateljem.

Pota Kajžerjeve Urške so bila posuta z mnogimi težavami. Saj je svojim zamesila kdo ve koliko prazničnih pogač. Pomagala mladim družinam svojih otrok. S skrbjo in z materinsko toplino je bedela nad številno družino — njenih in njegovih.

Pristovska, Sadratova, Kajžerjeva in Popova polja so obrnjena k soncu. Strma so. Konice na njih so zgodnje. Včasih so v toplih marčevskih dneh obsadili žito za seme,

ponekod so v ta namen imeli stroje za čiščenje zrna. Ko pa se je za »rav« zemlja odtajala, so se lotili »gnojvože«, kolikor niso gnoja že pozimi navozili na njive. Vigredi so se prebujale.

Leta so tekla, Urška je z bolečino v pogledu objemala polja. Ko je Urška odnašala zavojček mleka iz leške trgovine, jo je spremljal čuden občutek razočaranja. Zavojček je bil hladen — mrzel, kot so včasih hladna srca plitvih ljudi, ljudi s prazno notranjostjo. V njenem srcu in spominu je ostala podoba mleka povsem drugačna.

Ko ga je pri Pečniku namolzla, je prijetno dišalo. Pene so se visoko dvigale iznad žeharja, komaj slišno so šumele. Žehar z mlekom je bil prijetno topel, kot je toplo telesce — otroka. V mnoge, mnoge kanglice ga je nalila. Dolga leta ga je nalivala v kanglico za bolno Mervanovo Tilko. Darovala ga ji je do konca njenega življenja — do 16 leta, ko ji je jetika s smrtjo prekrizala lepe nade in mladostne sanje. Ostal ji je spomin na svežo skuto, na debelo smetano na »rini«, spomin na Pečnikov pungrad, kjer so se kure napasle zelene vigredne trave. Na toplo krušno peč, od koder je jemala dišeče hlebe kruha.

Spomin na žetev, na plečev, na »mašinanje« žita. Na telitve v hlevu, na domače koline. Na sončno Pečnikovo gorico, kjer je razobesila perilo — oprano na roke.

Spominjala se je prijetne utrujenosti, ko je pričakovala srečnega trenutka — otrokovega rojstva. Na Pečnikovo jo veže spomin na smrt prvega sinčka Slavkota, na smrt sestrinega sinčka. Spomin na partizana, ki so ga Nemci zakopali za hlevom.

Vračale so se misli na minulo vojno, na dogodek, ko je k hiši prišel človek s prošnjo: »A bi moli vi skuhat kaj za 6 partizanov, g'ri v lesi so t,k čudno vačni, t,k so scerani, da ne bi moli vienč ujit, če bi jih Nemci našli.«

Pri Pečniku so takrat Nemci stražili hišo. Več ur so se tam zadržali. V kuhinji pa je človek vprašal: »A bi vi moli za 6 ljudi...«

Hčerka je bila takrat že v internaciji. Dobra — delavna in poštena Kajžerjeva Urška je izrabila vsako odsotnost policista. Poprosila je Makijevega Tonija, ki je bil takrat tudi pri Pečniku na »štantu« — kot ona — da je skupaj z njo tvegala odločitev, nasititi 6 tistih borcev.

Makijev Toni je doma spleteno »ceno«, v kateri je bilo hrane za 6 ljudi, obesil na sekuro, na topor sekire, si ga dejal čez ramo in odšel za hlevom gor v les. Ni šel tako, kot bi to storil kdo danes. Vedel je, da je malice več kot za enega — če ga policija ustavi in pregleda košaro. Kako je moralo biti v njegovih možganih napeto v tistih trenutkih, ko se je od hleva oddaljeval, in prej na gorici, ko je šel skozi gručo policije pred hišo. In Urška. Njeno tveganje. Občutki v njej. Približno si znam tolmačiti tak strah, kot smo ga doživeli v oktobru 1944, ko so zaslačili pri nas partizane. Še vedno vidim blišajoč pogled policista, ki je takrat pretepel našega očeta, ki so cepili drva za hlevom; da so partizani v hiši, pa ata niti vedeli niso, dokler ni zaropotala brzostrelka od Ocvirkovega lesa dol... Na srečo so pri nas zaplenili le obleko in puško partizana Anzija Osvolda, ki je sam srečno ušel. Tudi Makijev Toni je srečno odnesel malico lačnim borcem. Niso ga ustavili. Da gre na-

Urška Pečnik

pravljat drva, je imel pripravljen izgovor. Pa je prišel tisti ljubi mir, ko so noči ostale tihe, nič več ni tiho potrkalo. Nič več ni bilo treba skuhati mlečnih »jegličev«. Kmetij in bajt, kjer so bili ljudje na »štantu«, partizani niso več obiskovali.

Ostali so v mestih, trgih, vaseh. Obnavljali in urejali domovino — svobodno domovino. Zatemnitev oken, ki je bila med vojno obvezna, je zakrila luč sredi noči, ko so mama morali vstati, zakuriti in skuhati. »Toliko nas je«, je bilo navadno že kar pri oknu naročeno število večerij za partizane. Na oknih smo po svobodi zatemnitev odstranili. Na novih okrajih — občinah so urejali, upravljali, preverjali želje in zahtevke občanov... Izdane so bilečasne prvotne legitimacije. Svobodna slovenska zemlja je zaživela. Uvedeni so bili novi načini demokracije — ustave.

Prišlo je leto 1946, ko je po zakonu o agrarni reformi bilo Pečnikovo posestvo dodeljeno v last interesantu — aktivnemu partizanu. Tedaj se je morala Urška s svojo družino umakniti na sosednje posestvo. Jugovo, kjer je prav tako kot na Pečnikovem poprijela za delo na polju. Seveda je bila ta nenadna preselitev z doma, kjer si je Urška ustvarila družino in naučila hoditi in govoriti svoje štiri otroke ter pustila tam dobršen del svojih moči, precej boleča. Toda trdna kot je bila, je tudi to ni strlo, misleč, glavno, da je svoboda, da ne bodo več trkali na okna »a bi moli vi skuhat — šest nas je«. Odslej je kuhala le za svojih šest. Telo je v njej zadovoljstvo, saj je mnogim pomagala vrniti moč za nadaljnji pravični boj, ko jih je toliko nahranila in jim dajala varnega zavetja ter prepotrebne počitka.

Ob misli na rdeče »špiclne« so se ji ovlažile oči: »Štaki špiclni so p'r Pečniku tuj bli t'k radi smo jih meli...«

Ni se upirala odloku za preselitev. Z ranjenim srcem je Urška odšla za garami, za katere je mož Anton gazil čez Macigojevo pušo skozi zamete in zmrznjen sneg na ših v žerjavski rudnik. Spremljala ga je karbidnica, ki mu je na triurni dolgi poti svetila, saj je ob petih zjutraj moral biti že v jami v Žerjavu. Ves prepoten od dolge poti na delo si je v jami moral zaslužiti vsako kolo za prve gare. Tako so si najemniki morali pri ustih pritrpati za potrebno orodje, za vsak stroj.

Država takrat ni nič podarila. Z varčnostjo in žalji so morali »štantmani« biti skro-

mni in bedni z družino vred. A z dolgimi leti se je tudi najemnikom nabralo orodja, da so se selitev bali. »Če se dviebart prebandra, je t'k, ko bi anbart pogorev,« so naši mama radi vzdihnili, saj je bilo za najemnike vedno nevarno, da bi bili pregnani. Navadno je krmljenje živali ostalo Urški, mož je odšel na ših zgodaj. Zato je v novem domu na Lešah živino pogrešala.

Ko je iznad Kotelj vstajalo sonce, je še vedno marljiva Urška z očmi objela gozdove pod Homom in Pušo. Tam zunaj pod temi lesovi leži tista lepa Pečnikova ravnina. Koliko zlahtnega sadja. Svež zrak in domačija sama za sebe. Tiha in mirna. Ko Vigred začne zeleneti, bi človek od sreče preletel to ravnino. Koliko kresnic, rož na teh njivah. Človeka v tej lepoti nihče ne moti.

Pri Jugu niso dolgo vzdržali. Košenice so kisle, krma je slaba.

Po dolgi bolezni — kapi — je Urška s svojimi pospremila k sv. Barbari — moža Antona. Strma je cesta na pokopališče za Urško, ki ji je srce že oslabeo. A na grobu ugledamo prižgano svečko in sveže rože z njenega vrta. To polje pri sv. Barbari je bilo last Maksa Veselka. Tudi Maks je bil na »štantu« pri Pečniku. 50 let je že od tega. Skupaj z Urško so obdelovali vsak svojo polovico grunta. Skupaj sta moža gazila v Macigojeve zamete čez vrh v žerjavsko knaparijo. Lepo so se razumeli na Pečnikovem.

In Pečnikovi so dobili še en odlok. 48 ur — samo 48 ur za odhod, za slovo. A Urška ga ni več prebrala. Tudi zasolžile se njene oči niso več nad njim.

Težka leta so ji izpila moči in solze. Zaspala je za vedno. Nič več se ne bo ustrašila nobenega stražarja. Ne bo ji več drhtelo telo v nobeni nevarnosti. Noben odlok je ne bo več krvaveče ranil. Le kdor je skrben, skromen in na dom navezan, le kdor je Urškino ljubezen do Pečnikove domačije poznal, more dojeti, kako ji je moralo biti hudo, ko je v jutrih vstala, ko je nastopil čas za molžo, za »futanje«, za košnjo, žetev, za, za... Saj prvotna odločba za Pečnikovo domačijo ni bila tako neugodna.

Na polovico grunta naj bi bil določen Pepij. Prekaljen v trpljenju in hudih vojnih zimah, kjer je prestal tudi težko pljučnico, ušel skozi točo rafalov, prebrodil mrzle reke in prestal kdove koliko lakote in strahu...

Nekdanji »ofar, cimperman« in fant za vsako delo, saj se ga je tako zavzeto loteval, bil samouk v izdelovanju lesenega orodja in posode in...

Bil je delaven, tako tudi njegova mlada žena Francka. Priden človek je pa gruntu »kos«, četudi je od kraja bil le sam s Francko. Otročija sta bila še majhna.

»Partizan Gogo — Štajnarjev Pepi iz Kotelj in Pokrovlja Francka prideta k Pečniku za naprej. Vsak pol bojo imeli z Urško — hiše in grunta.« Tako smo slišali na Kotu občinsko odločitev.

Pa se je zgodilo drugače. Boleče za Urško. Dotrpelo je srce Kajžerjeve Urške jeseni 1982.

Ko so tiho stopali po ravnini Hrastnikovega polja — Veselkovega grunta, posejanega z gostimi gredicami — naših dragih, ali je bil med njimi kdo iz skupine šestih, tistih, ki jim je Urška poslala hrano

skozi smrtno nevarnost za vso njeno družino? Ali je kdo teh šestih preživel vojno?

Urškine blage roke ne bodo delile več. Tudi bolnikov ne bo razveseljevala več, jim vlivala upanja in »trošta«.

V spominu pa mi bo ostala slika močne, visoke in prikupne kmečke žene, kako je doli ob Makijevem lesu na začetku polja obstala. Pred nama je bila razgrnjena prelepa Pečnikova ravnina. Nad njo venec polkrog domačih lesov — od Homa — Drmoličnika, Kovsovega vrha, Lienš, Luškega, Škrbarca in Puše. Sredi polja pa gruča visokih rjavk, drobnih češpljev, jabolk, zlahtnih mladih hruškovih drevesc, v zaščitu drevja pa lepo poslopje Pečnikove domačije.

Tu je Kajžerjeva Urška obstala takrat, ko se je vračala iz dravograjskih zaporov. Dolgo se ni premaknila. S pogledom je objemala polje, domačijo. »Dom — doma, dreč doma zravno svojih...«

Krajevna organizacija ZZB NOV Leše, katere aktivna članica je Urška Pečnik bila, se v imenu vseh družbenopolitičnih organizacij in organov krajevnosti Leše pokojni za vsa prizadevanja, ki jih je pokazala za razvoj kraja in njeno nesebično družbeno delo najiskrenejše zahvaljujemo!

Pokojnica, od katere smo se zadnjic poslovili 13. septembra 1982, ko se je močno približala svojim osemdesetim letom, je dobrodušno odstopila del svojega zemljišča, ki smo ga potrebovali za gradnjo večnamenskega objekta, v katerem so Leše dobile moderno štirirazredno podružnično osnovno šolo in otroški vrtec ter vse, kar šoli in vrtcu pripada, (zbornice, kabineti, sanitarije). Poleg tega pa prepotrebne prostore za sedež krajevnosti s tremi sobami in kar si je pokojna Urška vsa leta najbolj želela — dvorano za kulturne prireditve.

Na žalost, Urška ni dočakala, da bi stopila v ta tako močno željeni hram, saj nam jo je zakon narave dva meseca prezgodaj vzel, preden je bil ta objekt odprt za svoje namene.

Krajani Leš pogrešamo Urško na vseh zborih občanov in konferencah krajevnosti organizacije zveze borcev, kjer ni nikoli manjkala, zato pa bo vedno živel med nami spomin na njo.

Božo Radivojevič

Ladislav Kukec

Stojimo ob odprtem grobu in žari neutrudljivega pedagoškega in družbenopolitičnega delavca, našega sokrajana Ladislava Kukca.

V mladosti se je kljub težkim razmeram odločil za učiteljski poklic in diplomiral na učiteljski v Mariboru 1940. leta. Do vojne je opravljal po Štajerski različna priložnostna dela, toda že 18. aprila 1941. leta ga je okupator zaprl in junija istega leta — z mnogimi Slovenci izgnal v Srbijo. Izgon iz Slovenije in razmere, ki jih je prenašal v okupirani Srbiji, so v njem utrdile prepričanje, da je edina pot, ki vodi k nacionalni in socialni osvoboditvi, brezkompromisni boj proti okupatorju in njegovim plačancem.

Vstopil je v enote NOV, z njimi korakal skozi ogenj sremske fronte, čez Slavonijo in Hrvatsko

Ladislav Kukec

do svoje Slovenije. Tu se je vključil v intendantsko enoto udarne brigade Toneta Tomšiča in se izkazal kot napreden, vzoren, razgledan vojak.

Po demobilizaciji oktobra 1945. leta je — brez dopusta, v partizanski uniformi — z odločbo v rokah prevzel vodenje in pouk mladine v osnovni šoli v Beltinci v murskosoboškem okolišju. Tu se je začela njegova povojna pedagoška in politična aktivnost, ki vse do njegove prerane smrti ni usahnila.

Družbene potrebe in takratni šolski organi so ga napotili na svobodno tržaško ozemlje — v cono »B« — na sedanjem Koprskem, kjer je uspešno opravljal vzgojnoizobraževalno delo in vodil osnovno šolo v Šmarjah nad Koprom.

Septembra 1948. leta je bil z odločbo ministrstva za prosveto premeščen v Metalurško industrijsko šolo Guštanj, skupno z ženo Olgo. Poučeval je splošno izobraževalne predmete in uspešno vodil in organiziral življenje učencev v dijaškem domu na Rimskem vrelcu, kjer je prebivalo tudi do 150 učencev, v dokaj neugodnih razmerah. Ob pouku je kazal vestnost in visoko discipliniranost, idejno in politično naprednost in delovno zagnanost na vseh področjih življenja po vojni.

1952. leta je bil imenovan za ravnatelja Metalurške industrijske šole, ki je imela takrat svoje prostore v raznih obratih in oddelkih železarne. Skupno s sodelavci železarne je ob družbeni pomoči aktivno sodeloval pri gradnji stavbe za industrijsko šolo. Po graditvi šole sta se kakovost in obseg vzgojno-izobraževalne dejavnosti nenehno dvigali, prav po njegovi zaslugi. Metalurška industrijska šola je prerasla v Šolski center s širšim obsegom raznovrstnega izobraževanja, ne le za Železarno Ravne, temveč tudi za druge gospodarske organizacije v občinah koroške regije.

Šola, ki jo je vodil Lado z veliko skrbjo in z vso ljubeznijo, je dala našemu gospodarstvu nad 2000 poklicnih delavcev. Polovica teh pa je z izobraževanjem ob delu dosegla tudi stopnjo strojnih in metalurških tehnikov.

Lado je živel s šolo in za šolo. Od svojih sodelavcev je terjal vestno in kakovostno izpolnje-

vanje učnovzgojnih programov, od učencev pa aktivno učenje, kulturno vedenje in znanje.

Njegovo življenje je bilo prežeto z bogatim in peštrim sodelovanjem pri razvoju — ne le šole — temveč tudi našega kraja in okolice. Za

seboj zapuščala neizbrisne sledi svojega udejstvovanja za dobro sedanjih in prihodnjih rodov.

Njegovi sodelavci in številni rodovi učencev se ga bomo spoštljivo spominjali in ga ohranili v trajnem spominu.

Franc Pori

MALČKA SREBRE — OBRETANOVA MAMA

Ak silni glas bi gromu vzel,
da razodel bi vsem ljudem,
kar sem trpela,
sama zase vem,
nihče nikdar bi ne verjel.

Tako je zapisal Gradnik in prav tako je bilo življenje Malčke Srebre, od katere smo se za vedno poslovili na pokopališču Barbara dne 25. IX. 1983.

Ko je zagledala luč sveta v prijazni in med okupacijo zelo narodno zavedni vasi Solčavi pod Raduho, pač ni mogla vedeti, kakšno trpljenje in kakšni črni oblaki se bodo zgrinjali nad njo v poznejšem življenju. Kot je pač bilo v časih njene mla-

se strnile v celoto zavedne in delavne Srebretove domačije. Ko je Hitlerjeva soldateska v letu 1941 okupirala Jugoslavijo, je to na Koroškem med prvimi bridko okusila Srebretova družina, predvsem pa mati Malčka. Že jeseni 1942. so se na tej domačiji oglašili prvi partizani, prva četa koroških partizanov. Tako je pri Srebretovih nastala pomembna javka — ilegalna točka; domačija je dobila ilegalno ime Pri mokrem jopiču, domači pa s tem veliko dodatnega dela in odgovornosti. Kot za toliko nepozabnih hrabrih in že umrlih in le malo še živečih partizanskih mater je bilo največ dela in skrbi naloženo tudi na sicer nežno in krhko, a zelo hrabro in ne-

Amalija Srebre

dosti za mnoge nuja, da si že v zgodnji mladosti služijo svoj kruh, tako je tudi Malčka nastopila z dvanajstim leti starosti trnjevo pot dekle.

Ljubezen jo je privedla na Obretanovo domačijo, ki je bila v posesti takratnega grofa Thurna. Ni je motilo, da je kmetija sicer na lepi legi, toda visoko v nedrjih Uršlje gore in da do nje ni bilo niti prave poti. Začelo se je novo življenje. Z možem Ivanom, postavnim gozdarjem, sta si ustvarila toplo ognjišče, posijal je žarek sreče. Ni je motilo trpljenje, povezano s težkim delom na novi domačiji.

Rojevali so se otroci, ki so še pomnožili skrb in delo na kmetiji. Rodile so se same deklice, ki so zrastle v brhke mladenke in

ustrasno Malčko. Ne samo mamo in ženo svoje številne družine, ampak tudi mamo nas vseh partizanov, saj so se na Obretanovem redno oglašali partizanski aktivisti, kurirji, razne enote, visoki partizanski funkcionarji.

Malčka pa je ne samo kuhala, prala in šivala za partizane, ampak je znala skrbno skriti in negovati bolne in ranjene partizane.

Poleg skrbi in dela za družino in za partizane je zelo zanesljivo opravljala obveščevalno službo. Ker pa nesreča nikoli ne počiva, se je z vsem besom okupatorja 1943. leta zgrnila nad to številno partizansko družino. Ob močni zasedbi in s pomočjo izdajalcev so aretirali moža in gospo-

darja Ivana in dve hčerki. Moža so odvedli v taborišče Dachau, hčerki pa v taborišče Ravensbrück. Navzlic tej tragediji hrabra in zagrizena partizanska mati Malka ni klonila, temveč je bila še naprej in še bolj aktivna v službi NOB. Okupator je besnel in ob ponovni akciji v letu 1944 požgal Obretanovo domačijo, aretirali zopet dve od starejših hčera, ki sta bili v cvetu mladosti in ju odvedel v taborišče Ravensbrück, kjer sta bili že prvi dve hčeri oziroma sestri.

Kmetija je bila požgana in izropana. Mater Malko pa so fašisti s še petimi mlajšimi hčerami v spremstvu močne straže odvedli v dolino, kjer je dočkala težko pričakovano in zaslužno svobodo.

Povem naj še to, da so se 1943. leta v mesecu oktobru partizani, ki so se udeležili partizanskega tabora v Kotljah, pripravljali na Obretanovi domačiji in da so jem dekleta pod vodstvom mame sešila rdeče rute in slovensko trobojnico.

Čeprav je Malka dobila po osvoboditvi nov dom, novo kmetijo pod Homom, in so se ji iz taborišča vrnile vse štiri internirane hčerke, njena sreča ni bila popolna, kajti iz Dachaua se ni vrnil mož Ivan in vrniti se ni mogla na dom, ki je bil požgan in ki ga je tako ljubila ter zanj toliko žrtvovala.

Kako je žalovala za svojim nekdanjim ognjiščem, dokazuje tudi to, da je za svoj 80. rojstni dan prosila svoje najdražje, naj jo za darilo popeljejo na njeno prvotno domačijo. Tako so storili in s solzami v očeh je bila presenečena, kajti stala je vzravnan na svoji okrvavljeni zemlji in preblisk spominov jo je popeljal na nekdanje dni sreče.

Po osvoboditvi pa je bila z vsemi hčerami še dolgo zelo aktivna delavka, bila je tudi VVJ in prav v tej organizaciji je veliko delovala. Prejela je medaljo zaslug za narod in številna druga priznanja.

Umrta je v častitljivi starosti 86 let. Ko je pobirala sadje pred hišo, jo je pičila žuželka in za njeno krhko, izžeto ter ostarelo telo ni bilo več pomoči. Izgubili je niso samo njeni otroci, njeni vnuki, izgubili smo jo vsi partizani, našo nepozabno, skupno mamó. Zato žalujemo z Nežko Raztresen:

Kje si, ljuba mama,
kje mili tvoj obraz,
kje je roka tvoja,
ki skrbela je za nas.

Pokojni Malki in nepozabni partizanski mami iskrena in pristrčna hvala za njeno veliko in nepozabno delo.

Gvido Pavlič

Letošnjo pomlad se je poslovil od življenja Gvido Pavlič iz Žerjava, star komaj 32 let.

Osem let mu je bilo, ko je v nejasnih okoliščinah preminil njegov oče Zdravko Pavlič, eden prvih aktivistov OF pri mežiškem rudniku, ki je kot komunist deloval med knapi. Povezan je bil tudi z Dušanom Kvedrom, ki je prišel na Koroško organizirat protifašistični upor.

Gvido je bil močno navezan na očeta in njegova smrt ga je zelo prizadela. Bolj ko je odraščal, bolj se je spraševal, zakaj in kako je oče umrl. Odgovora ni našel in vedno bolj se je izgubljal na življenjski poti. Nazadje je prerezal nit svojega življenja.

Pokojni Gvido je mnogo bral. Imel je lepo zbirko knjig. Tudi pisal je. Koroški fužinar je objavil precej njegovih člankov. Pisal je tekoče, v lepem in pravilnem knjižnem jeziku. Že po prvih vrsticah je bilo moč spoznati, da jih je napisal načitan in razgledan človek.

Z zapisom o eni zadnjih talk 2. svetovne vojne iz Žerjava se poslavljamo od nesrečnega avtorja. Morda bo komu, ki ga v življenju ni razumel, pomagal odstreti pregrado izpred globin njegove duše, da ga ne bo obsojal.

Gvido Pavlič

Krvava svoboda Marije Selišnik

I.

Po ukazu štaba XIV. udarne divizije se je pričel 5. maja 1945. leta organiziran napad borcev 13. SNOUB Mirka Bračiča na nemško postojanko v Žerjavu. Brigada je v tej operaciji delovala v sestavi poldruega bataljona kot udarne osti, z ostalimi silami pa strateško varovala smeri proti Mežici in Slovenj Gradcu: le manjši del enot brigade je predstavljal operativno rezervo.

Nemška posadka v Žerjavu, ki je štela 170 mož policije in vojaštva, se je branila v glavnem v postojanki ter iz dveh bunkerjev na pobočjih, ki sta ščitila dohode iz Mežice, Jazbine in Črne, z ostrimi strelnimi črtami pa sta krila tudi dokaj pregledni okoliški rudarskih oz. topilniških obratov.

Po oceni Francija Strleta, avtorja knjige Veliki finale na Koroškem, je bila Bračičeva brigada »edina, ki je v uvodnih bojih za prehod na Koroško dosegla popoln uspeh«. Zahvaljujoč odločni borbeni taktiki, izredni moralni pripravljenosti borcev in izkušenemu kadru štaba brigade (brigadi je poveljeval major Andrej Cetinski-Lev), je bila sovražnikova postojanka v Žerjavu uničena že 6. maja ob drugi uri zjutraj. Brigada je pri zmagovitem vojaškem podvigu utrpela le manjše človeške izgube, saj sta padla le dva in bili ranjeni štirje borci. Eden padlih borcev, starejši vodnik Karel Stropnik, je v Žerjavu tudi pokopan.

Nobeno naključje ni, da je mlada krajevna skupnost Žerjav s svojim statutom utemeljila 5. maj kot krajevni praznik in ga je leta 1982 tudi dostojno proslavila. Datum pa ni pomemben le kot spomin na zmagoslavne dogodke zadnjih dni 2. svetovne vojne, temveč utemeljuje tudi dostojanstven izraz kljubovanja žerjavskih domoljubov, ki so se prezgodaj razveselili težko pričakovane svobode. Le-ti so padli — kot zadnji talci iz plejade žerjavskih žrtev — pod krčevitim besom umikajočih se trum nacističnih zločincev.

Gvido Pavlič

Že med zagrizenim spopadom Bračičevcev z okupatorjem ter sredi prizadevanj Nemcev, da bi razbremenili napadeno postojanko v Žerjavu, je bila globoko izražena solidarnost krajanov s partizanskimi borci. Vest o naglo bližajoči se svobodi je odločno jeknila med domačini. Stari sokolski dom pod rudniškim nasipom je postal prizorišče svobodoljubnega prepričanja Selišnikove in Erženičnikove družine: na poslopju, ki so ga Nemci zapustili, so zavihrale v naglici sešite slovenske zastave in veselo pozdravljale prihod novega, nedvomno najpomembnejšega obdobja v slovenski zgodovini.

II.

Življenje Selišnikove družine je bilo trdo in težko: v stari Jugoslaviji je bil oče Janez pogosto žrtev redukcij, zaradi česar so Selišnikovi životarili v nenehnem pomanjkanju. Okupator je med vojno sicer mnogim krajanom Žerjava zagotovil redno zaposlitev, vendar je bilo življenje pod grožnjami in pritiskom vojaškega škornja kljub temu polno negotovosti. Družina je vsem hudim izkušnjam navkljub ostala zvesta domoljubnemu prepričanju matere Marije: le-ta je izhajala iz Teharij pri Celju in bila silno zavedna domoljubna Štajerka.

Med okupacijo sta Selišnikova in Erženičnikova družina živeli v bivšem Sokolskem domu pod žerjavskim »olmom«. Stanovanja so zasegala — in zasegajo še danes — ves gornji del poslopja, v spodnjem delu, kjer je dvorana (danes telovadnica TVD Partizan — Žerjav), pa je bila nastanjena vojaška posadka Wehrmachta. V noči med napadom Bračičeve na Žerjav so Nemci zapustili poslopje in se umaknili deloma po rudniškem rovu v Mežico, deloma pa so se razkropili po okoliških hribih. Kasarniški prostor je ostal prazen in nakopičen zgolj z vojaškim plenom, ki so ga zasegli partizani. Radovednost je pred Sokol-

ski dom zvala skupino ljudi, med njimi tudi Marijo Selišnik. Pogledala je v prazni prostor, pri tem pa jo je ogovoril partizanski stražar: »Na to hišo bi morali izobesiti zastavo!« »Odšla sem okrog hiše,« se spominja Marija Selišnik, »in rekla sosedom: 'Zastave bi morali izobesiti!' »Mi jo že šivamo!« je odvrnil tovariš Kališ. Vrnila sem se po stopnicah v stanovanje in rekla možu, da bi izobesila zastavo. Pa sva šla k oknu in jo izobesila. Tako lepo je plapolala! Saj ni bila dolga, čisto kratka je bila. Poglej, sem rekla možu, kako lepo pozdravlja svobodo!«

III.

Zastavi Selišnikove in Erženičnikove družine pa se nista dolgo veselili svobode. Zakaj, kljub temu, da je že od 1. maja 1945 na porušenem Reichstagu v Berlinu zmago-slavno vihrala sovjetska zastava in so prebivalci Trsta slavili osvoboditev mesta, da je na večini front v Evropi napočil težko pričakovani mir, so sovražniki zavlačevali kapitulacijo, da bi se na ozemlju poraženega rajha lahko predali angloameriškim in ne sovjetskim ali celo jugoslovanskim osvoboditeljem. Celotna nemška balkanska armada, s komandantom von Loehrom in nerazrešljivim klobčičem prodanih kvislinških beguncev, se je umikala iz osvobojene Jugoslavije v Avstrijo in del te povodnji je zapljusnil tudi v naše kraje. Tako so se v Žerjavu nenadoma zopet pojavili Nemci ter se osupli in ogorčeni razkoračili pred dvema majhnima zastavama, ki sta pogumno plapolali v svet veliko vest o poraženem fašizmu.

»Čez nekaj časa,« pripoveduje Marija Selišnik, »je prišla k meni sosedica in potihoma rekla: 'Micka, snemi zastavo!' Zakaj vendar? sem vprašala začudeno. 'Na nasprotnem bregu je vse polno Nemcev! Vse zeleno!«

In res so se ta dan vrnili ter obkolili in zastražili Žerjav. Ko sem planila iz hiše, sem tik pred vrati že trčila v nemškega stražarja, ki je osorno zarežal: 'Aha, ste torej le sneli zastavo! Vse vas bomo postrelili!«

Hitro sem poiskala moža in mu rekla, naj pride domov. Bil je začuden. Pravijo, da bomo vsi, ki smo izobesili zastave, ustreljeni! sem mu razložila. Komaj sva utegnili priti domov, že so se na vratih pojavili gestapovci. 'Kje imate zastavo?' je vprašal postaven blondin v črni uniformi, z mrtvaško glavo na kapi. Nimamo je, sem se izgovarjala. Pričelo se je mučno zasliševanje. Po nemško sem nadutemu gestapovcu razložila, da smo zastavo sicer res sami sešili iz blaga, ki je bilo na voljo, pa tudi izobesili smo jo, da bi pozdravili svobodo, vendar tega nismo imeli za zlo dejanje.

'Pa sta oba vedela za zastavo?' je spraševal užaljeni črnih. Pritrdila sva. Morda bi se res ne zgodilo nič hudega, vendar je bila s tem, da smo sami sešili zastave, naša usoda zapečateni. Bili smo obsojeni na smrt.«

IV.

Kasneje so gestapovci odšli tudi k Erženičnikovim, kjer so takoj našli zastavo, ki je ležala zvita na kuhinjski omarici. Erženičnikove matere niso kaj dosti spraševali, le s silo so jo odtrgali od otroka, ki ni bil star niti leto, potem so jo skupaj z Marijo in

Janezom Selišnikom odpeljali pred hišo. Obsojenci so morali vzeti s seboj tudi zastave. Nič hudega sluteč so stali na dvorišču ter polglasno ugotavljali, kaj se bo zgodilo z njimi. »Ustreljeni bomo,« je sklepal Janez Selišnik in to spoznanje jih je navdalo z nemo grozo. Marija Selišnik pripoveduje, kako so obsojenci, v tem trenutku že talci, stopali proti morišču z nedopovedljivo naglico. Na čelu kratke kolone, ki je nosila zvite zastave, je s trdim korakom stopal oholi gestapovec, na repu pa vojaka, ki sta predstavljala eksekucijski par. Pot, za žrtve prav gotovo dolga kot nehanje samo, je vodila od poslopja Sokolskega doma do rudniških obratov, kjer se je kot zlovešča senca visoko dvigal topilniški kamin. Na morišču je bilo prostora ravno za tri ljudi. Ustavili so se in gestapovec je z odločno, okrutno morilsko kretnjo pokazal žrtvam, naj se postavijo za zid.

»Moj mož je pobledel in ni mogel iztisniti iz sebe niti besedice,« pripoveduje Marija Selišnik. »Postal je negiben. V trenutku, ko sem se zavedela, da je to slovo, sem vzkliknila: O, Janez! in ga hotela objektivati. 'Stran, stran, se je zadržal gestapovec in odmahnil z roko. In nisem ga smela več objektivati.«

Nacistom se je pri njihovem krvavem opraviilu očitno zelo mudilo, kajti takoj zatem je počilo: in preden se je Marija Selišnik vzravnila, je njen mož že padel. Drugi strel je zadel Marijo Selišnik v vrat in počasi se je sesedla. Tretji strel, ki je bil namenjen Erženičnikovim, je zgrešil. Odskočila je in kriknila: »Rotim vas, moja sinova sta na nemški fronti!« in: »O, moja Stankica!« Tedaj pa jo je zadel četrti strel.

»Negibno sem ležala in škilila v zločinca,« izpričuje Marija Selišnik. »Tako sem utegnila videti, kako natančno je strelec pomeril, da bi Katjo zagotovo zadel. Padla je name in me občila s krvjo, slišala pa sem tudi njen zadnji izdihljaj. Med padcem je Katja izpustila zastavo. Pristopil je gestapovec in surovo psoval: ko sem uzrla njegove črne položene škornje, je le malo manjkalo, pa bi se bila zganila. Sklonil se je in nas meril s pogledi. Ko se je prepričal o našem koncu — medtem si nisem upala dihati, bila pa sem dovolj okrvavljena, da je menil, da sem tudi jaz mrtva — nas je pokril z zastavo in zarežal: 'Tako, zdaj gremo pa še po druge!« Potem so odšli.«

V.

Nacisti pa tistega dne le niso do kraja izvršili svojih zločinskih namenov. Noč je sicer res zahtevala še eno nedolžno žrtev, leto pa priče tedanjih dogodkov pripisujejo izdajalski roki dveh domačink, ki sta po vojni prejeli zaslužen kazni. Po tragičnem dogodku usmrtitve žerjavskih domoljubov je Marija Selišnik za trenutek še ostala na morišču. Ko se je dokončno zavedela, da je živa, se je mrzlično spraševala, kaj naj stori in kam naj gre. Potem, ko se je izvlekla izpod trupla Katarine Erženičnik, se je najprej dotipala do mrtvega moža in vzdihnila: »O Janez, jaz pa še živim!« Odtavala je z zloveščega kraja in dolgo blodila po rudniškem obratu, da bi našla primerno skrivališče.

»Sprva sem se nameravala zavleči med nakopičeno rudo v žični. Kanal pa je bil poln vode, zato sem to namero opustila.

Odšla sem do ceste in se napeto ozirala proti Kantini. Vse naokoli je bilo mirno in tiho, in žive duše ni bilo videti. Ugotavljala sem, da mi utegne biti sreča naklonjena, če zbežim prav ta trenutek, končno pa sem sklenila, da bom raje počakala jutro. Vrnila sem se v topilnico, obrat mi je bil znan. Šla sem mimo visoke peči, kjer je stal praznilni stroj in se ustavila pred luknjo, v katero so bile speljane železne stopnice. Vstopila sem, znotraj je bilo temno in nič kaj dobro nisem videla. Potipala sem stene, bile so polne saj. Stala sem sredi dimnega jaška. Legla sem in napeto prisluškovala, kdaj se bodo zunaj oglasili strelji. Dolgo ni bilo ničesar slišati, zato sem se spraševala, kam neki so gestapovci odpeljali 'druge', ki naj bi jih še postrelili. Znova sem zlezla ven ter se mimo visoke peči dotipala do nekih vrat. Zunaj sem se spotaknila ob truplo ženske, ki je ležala v mlaki krvi. Potipala sem jo in glasno vprašala: Ali si ti tudi izobesila zastavo? Odgovora pa seveda ni bilo.« (Žrtev je bila Ljudmila Tomšetova, ki je bila tisto noč umorjena v dokaj zapletenih okoliščinah, op. av.). »Nenadoma me je silovito prešinilo: Čisto po nepotrebnem se izpostavljam nevarnosti, da morilcem znova padem v roke! In vrnila sem se nazaj v jašek. Ne vem, kako dolgo sem tam ležala. Ko sem se prebudila, se je zunaj že svitalo. Odšla sem na cesto in se napotila proti Črni. Že po nekaj korakih sem na mostičku čez Mežo ugledala tri nemške vojake, ki pa me niso videli. Videl pa me je vojak, ki je stal na straži na bunkerju nad topilnico. Seveda s te razdalje ni mogel opaziti, da sem vsa mokra, krvava in zamazana, vendar si kljub temu nisem upala zbu-jati pozornosti. Po cesti sem stopala počasi in enakomerno, brez izdajalske naglice. Prišla sem do prve hiše na cesti proti Črni in potrkala na vrata. Nihče se ni oglasil. Stopila sem okrog hiše do okna, tedaj pa sem od zgoraj zaslišala glas: 'Micka, Micka! Pridi po stopnicah gor!' V hiši mi je gospodinja za silo previla rano in mi postregla s kavo in kruhom. Potem me je vprašala, kaj nameravam storiti sedaj. Odločila sem se, da se bom vzpela po stezi na Šumahov vrh. Gospodinja mi je svetovala, naj se raje napotim v nasprotni hrib, kjer so opuščeni rudarski rovi in si v enem najdem primerno skrivališče. Tako sem tudi storila in se zavlekla v rov, blizu katerega je bila previsna stena. Vse polno avriklja in roden-drona je raslo tam okrog. Božala sem nežne rdeče in rumene cvetove in jih ogovarjala: Vi ste torej cvetje za moj sveži grob!«

VI.

V opuščenem rudniškem rovu, brez hrane in vode, brez zdravniške nege, v neneh-nem strahu in osebni stiski, je Marija Selišnik prebila več dni. Načelnik štaba nemškega vrhovnega poveljstva feldmaršal Keitel je medtem v noči med 8. in 9. majem 1945 v predmestju Berlina podpisal akt o popolni kapitulaciji na vseh frontah, vendar so boji v Jugoslaviji še trajali. 11. maja so se pri Borovljah enote XIV. udarne divizije spopadle z enotami slovenskih domobrancev in SS enotami, ki jih je vodil zloglasni general Erwin Rösener; 13. maja 1945 je bila druga velika bitka pri Poljani, kjer se je v železnem obroču znašlo okrog 25.000 nemških vojakov in 30.000 ustašev in

četnikov. Po srditem boju je moral sovražnik končno položiti orožje in generalni polkovnik Alexander von Loehr je kapituliral. »Na fronti III. jugoslovanske armade se je 15. maja 1945 končal vsakršen organiziran odpor,« je poveljnik Kosta Nadj brzojavil maršalu Titu. Sovražnik je bil poražen: od tridesetih močnih nemških divizij je ostala samo še dolga kolona ujetnikov. Po štirih strašnih vojnih letih so jugoslovanski narodi in narodnosti slednjič slavili mir ter nacionalno in socialno osvoboditev. Marija Selišnik pa vsega tega seveda ni vedela.

»Iz dneva v dan sem posedala pred rovom in osmukavala z vejic mlade bukove poganjke, da bi vsaj za silo potešila hudo lakoto. Reagirala sem na sleherni izrazitejši šum in kadarkoli se je v dolini oglasilo streljanje, sem si rekla: Na, zdaj pa imaš! Tako dolgo si hodila ven pred rov, da so te Nemci opazili! In vselej sem pobegnila nazaj v rov ter legla in skušala v strahu nekoliko zadremati. V rovu je bilo vlažno in hladno, zato sem pogosto slekla obleko in dolgo dihala vanjo, da bi jo ogrela. Ko se mi je zdelo, da je dovolj 'topla', sem se pokrila z njo čez hrbet. Tedaj pa me je zazeblo v nogo! In spet sem dihala v obleko in si z njo ovijala noge. To je trajalo več dni.

Nekega dne, bila je sreda, sem spet sedela pred rovom in gledala dol, na cesto. In nisem vedela, da je prišla resnična svoboda. Nič nisem vedela, pa tudi ničesar nisem jedla, ne pila ta dan. Mislila sem le na svoje otroke: Kristo, Metko in Janija. Spraševala sem se, kaj neki se je zgodilo z njimi? Ali so še skupaj, ali pa so jih morda nacisti kam odgnali? Odšla sem nekoliko nad rov in nenadoma zaslišala v dolini salve strellov. Nemudoma sem se vrnila v vlažno zavetje rova, trdno odločena, da se vso noč nikamor ne ganem. Ponoči pa sem začutila strahotno žejo in mi mi preostalo drugega, kot da grem iskat vode, pa naj se zgodi karkoli. Povzpela sem se med drevjem in šopi vresja v hrib nad rovom ter v temi zdramila srnjaka na ležišču. Glasno je zabokal in odskočil v noč. Prišla sem do studenca in se napila vode. Medtem se je pričelo svitati in kmalu je posijalo sonce. Snela sem obvezo z vratu, jo oprala in obesila na sonce. Suho sem si znova obvezala. Ko sem se vračala nazaj proti rovu, sem nenadoma opazila, kako se po cesti proti Črni vije dolga kolona ljudi z zastavami in transparenti. Barv zastav pa na to daljavo nisem razločila. Spraševala sem se, kaj neki to pomeni in se počasi spuščala po gošči navzdol. V trenutku, ko sem se ustavila pred rovom, pa sem za hrptom zaslišala korake in nemudoma pobegnila v rov: stekla sem vse do konca, do skalnega čela in se zgrudila. Slabost me je docela premagala. Obležala sem in strahoma oprezala proti vходу. Nenadoma sem v daljavi zagledala brlivko — nekdo je z rudarsko svetilko svelt v rov. Od daleč sem zaslišala glas: 'Micka, si notri? Oglasi se in pridi ven, če si notri!' Pa se nisem mogla oglašiti, kaj šele dvigniti. Tedaj pa je glas dejal: 'Čuj, Micka, pridi ven, Celovec je slovenski!' Še dandanes ne vem, kako sem v tistem trenutku zbrala moči, da sem se dvignila — so bila mar to krila? — vem le, da sem stekla ven in tako silovito objela moža pred rovom,

kot nisem nikoli v življenju objela še nikogar! Da, nikogar na svetu nisem tako poljubila in stisnila v objem kot prav njega!«

VII.

Marija Selišnik, Selišnikova mama, ki je po svobodi živela svoje tiho in skromno življenje, je prav tako tiho in skromno umrla novembra 1981. V življenju sem se večkrat spraševal, kako neki živijo ali so živeli in kako neki umirajo ali so umrli tisti, ki so bili njeni krvniki pred skorajda štiri-desetimi leti? Tisti, ki so brez človeških ču-

stev s silo iztrgali otroka materi in jo odgnali na morišče? Ali se še spominjajo zlovesče sence topilniškega kamina v Žerjavu, kjer so v naglici določili morišče nedolžnim žrtvam svoje razvratne vojne? Ali morda sploh še vedo, da so kdaj sejali zlo v tem malem, mirnem kraju? Ali vedo, da je bila Selišnikova mama tako zelo dobra, da jih kljub temu, da so ji ubili najdražje, kar ima človek na tem svetu — tovariša in sočloveka — ni sovražila? Ali vedo, da je bila prav zaradi njihovega sovraštva še bolj dobra in ljubeča? Ali vedo???

Kratka zgodovina olimpijskih iger

Prve antične igre v stari Olimpiji so bile leta 776 pred našim štetjem. Za stare Grke so imele olimpijske igre velik politični in ekonomski pomen. Med olimpijskimi igrami je vladal tako imenovani sveti mir in med tem časom so grška plemena prenehala z vojskovanjem. Grki so tudi čas računali po olimpijskih igrah oz. olimpiadah, ki so trajale 4 leta.

Leta 394 po našem štetju je rimski cesar Teodozij Veliki ukinil olimpijske igre, ki jih nato ni bilo vse do leta 1896.

Leta 1888 je francoski baron Pierre de Coubertin, zgodovinar in pedagog, napravil načrt za obnovitev pozabljenih olimpijskih iger. Na pariškem vseučilišču je bil nato leta 1894 kongres, na katerem so sklenili ustanoviti olimpijske igre moderne dobe. Odločili so se, da bodo tako kot v stari Grčiji prirejali igre vsako četrto leto, geslo iger pa je postal izrek »citius, altius, fortius« — kar pomeni: »hitreje, višje, močnejše«. Olimpijska zastava s petimi med seboj povezanimi krogi raznih barv na beli podlagi simbolično prikazuje povezanost športnikov vseh petih celin. (Modri krog — Evropa, črni — Afrika, rdeči — Amerika, rumeni — Azija, zeleni — Avstralija).

Prve igre moderne dobe so bile v Atenah leta 1896 in nato vsake 4 leta (razen med prvo in drugo svetovno vojno). V začetku so športniki tekmovali samo v devetih športih — atletiki, gimnastiki, kolesarstvu, dviganju uteži, rokoborbi, plavanju, sabljanju, streljanju in tenisu, kasneje pa so program razširili na več kot 20 panog.

Od leta 1924 prirejajo tudi zimske olimpijske igre v smučanju, drsanju, hokeju na ledu, sankanju in vožnji z bobom.

Zimske igre v Sarajevu 1984 bodo 14. po vrsti, letne igre v Los Angelesu pa so 23. oz. 20. po vrsti, ker so 6. (1916), 12. (1940) in 13. (1944) zaradi svetovnih vojn odpadle.

PREGLED LETNIH OLIMPIJSKIH IGER — 1896 do 1984

- 1896 Atene (Grčija)
- 1900 Pariz (Francija)
- 1904 St. Louis (ZDA)
- 1908 London (V. Britanija)
- 1912 Stockholm (Švedska)
- 1916 odpadle zaradi vojne
- 1920 Antwerpen (Belgija)
- 1924 Pariz (Francija)
- 1928 Amsterdam (Nizozemska)
- 1932 Los Angeles (ZDA)
- 1936 Berlin (Nemčija)
- 1940 odpadle zaradi vojne
- 1944 odpadle zaradi vojne
- 1948 London (V. Britanija)
- 1952 Helsinki (Finska)
- 1956 Melbourne (Avstralija)
- 1960 Rim (Italija)
- 1964 Tokio (Japonska)
- 1968 Ciudad Mexico (Mexico)
- 1972 München (ZRN)
- 1976 Montreal (Kanada)
- 1980 Moskva (Sovjetska zveza)
- 1984 Los Angeles (ZDA)

PREGLED ZIMSKIH OLIMPIJSKIH IGER — 1924 do 1984

- 1924 Chamonix (Francija)
- 1928 St. Moritz (Švica)

- 1932 Lake Placid (ZDA)
- 1936 Garmisch-Partenkirchen (Nemčija)
- 1948 St. Moritz (Švica)
- 1952 Oslo (Norveška)
- 1956 Cortina d'Ampezzo (Italija)
- 1960 Squaw Valley (ZDA)
- 1964 Innsbruck (Avstrija)
- 1968 Grenoble (Francija)
- 1972 Sapporo (Japonska)
- 1976 Innsbruck (Avstrija)
- 1980 Lake Placid (ZDA)
- 1984 Sarajevo (Jugoslavija)

Jugoslovanski in slovenski športniki na OI

Od približno 1270 jugoslovanskih olimpijcev je na letnih olimpijskih igrah nastopilo 177 tekmovalcev, oz. dejansko 142, ker so nekateri športniki nastopili po dva ali trikrat. Na zimskih olimpijskih igrah je nastopilo 178 tekmovalcev, oz. dejansko 132, ker so tudi na teh igrah nekateri nastopili dva ali trikrat. Skupaj smo imeli torej na vseh dosedanjih OI iz SR Slovenije 355 športnikov, oz. 274 individualcev, ki jih navajamo v priloženem spisku. Od teh športnikov je pokojnih že 40 športnikov (22 iz letnih in 18 iz zimskih športov). Na letnih igrah so po trikrat nastopili telovadci: L. Štukelj, J. Primožič, M. Cerar in J. Brodnik, atlet S. Lorger in košarkar I. Daneu, po dvakrat pa je nastopilo 24 športnikov.

Na zimskih olimpijskih igrah so po trikrat nastopili hokejisti: A. Felc, B. Jan, I. Jan, V. Ravnik, V. Tišler, A. Gale, I. Rataj, R. Smolej in skakalec J. Pold. Po dvakrat pa je nastopilo na ZOI 28 športnikov.

Jugoslovanski športniki so doslej osvojili na olimpijskih igrah 14 zlatih, 21 srebrnih in 16 bronastih kolaj — vse na letnih igrah.

Od slovenskih športnikov so največ uspehov imeli telovadci, od katerih je Leon Štukelj (Maribor) sam osvojil 6 kolajn (tri zlate, eno srebrno in dve bronasti kolajni). Štukelj je bil na OI 1924 prvi v mnogoboju in na drugo, na OI 1928 prvi na krogih, tretji v mnogoboju in tretji z vrsto Jugoslavije, na OI 1936 pa drugi na krogih.

Nadalje je na OI 1928 Jože Primožič (Maribor) osvojil srebrno medaljo na bradlji in bronasto z vrsto ter Stane Derganc (LJ) na OI 1928 bronasto kolajno v preskoku in z vrsto Jugoslavije.

Poleg omenjenih telovadcev so z vrsto Jugoslavije osvojili bronasto kolajno še Janez Porenta, Boris Gregorka, Tone Malej in Edvard Antosijevič (vsi Ljubljana).

Po osvoboditvi je bil na OI najuspešnejši jugoslovanski in slovenski športnik Miro Cerar (LJ) z dvema zlatima kolajnama na konju (1964 in 1968) ter eno bronasto na drugo (1964).

V ekipnih športnih panogah — igrah so v ekipi SFRJ sodelovali pri osvajanju kolajn še naslednji slovenski košarkarji: Ivo Daneu in Aljoša Žorga — srebrna kolajna (1968) ter Vinko Jelovac — prav tako srebrna kolajna (1976).

Pregled kolajn po OI

	ZL	SR	BR	SK
1924 Pariz	2	—	—	2
1928 Amsterdam	1	1	3	5
1936 Berlin	—	1	—	1
1948 London	—	2	—	2
1952 Helsinki	1	2	—	3
1956 Melbourne	—	3	—	3

1960 Rim	1	1	—	2
1964 Tokio	2	1	2	5
1968 Mexico	3	3	2	8
1972 München	2	1	2	5
1976 Montreal	2	3	3	8
1980 Moskva	2	3	4	9
	16	21	16	53

Pregled kolajn po panogah

	ZL	SR	BR	SK
Gimnastika	5	2	4	11
Rokoborba	2	4	4	10
Boks	2	1	3	6
Vaterpolo	1	4	—	5
Nogomet	1	3	—	4
Košarka	1	2	—	3
Veslanje	1	1	1	3
Plavanje	1	1	—	2
Rokomet	1	1	—	2
Kajak m. vode	1	—	1	2
Atletika	—	2	—	2
Judo	—	—	2	2
	16	21	16	53

Predvojni telovadci, ki so osvajali kolajne in Miro Cerar so poleg kolajn dosegli še več vidnejših uvrstitev med najboljših 10 do 12. tekmovalcev, vidnejše uvrstitve ostalih športnikov do 12. mesta, oz. za ekipe do 6. mesta navajamo v nadaljevanju.

Na letnih olimpijskih igrah so boljše uvrstitve dosegli tudi naslednji slovenski športniki:

- Tone Cerar (LJ) — 5. na 200 m prsno (1948 London)
- Ciril Pelhan (LJ) — 5. v štafeti 4 × 200 m kravl (1948 London)
- Stanko Lorger (CE) — 5. na 110 m ovire (1956 Melbourne)
- Draga Stamejčič (CE) — 5. peteroboju (1964 Tokio)
- Nataša Urbančič (CE) 5. v metu kopja (1972 München)
- Rok Kopitar (CE) — 5. na 400 m ovire (1980 Moskva)
- Borut Petrič (KR) — 5. na 1500 m kravl (1980 Moskva)
- Nataša Urbančič (CE) 6. v metu kopja (1968 Mexico)
- Peter Urbančič in Janez Andrejašič (LJ) 6. v kanuju dvosedu (1972 Augsburg)
- Draga Stamejčič (CE) — 7. na 80 m ovire (1964 Tokio)
- Nada Kotlušek (LJ) — 8. v metu krogle (1956 Melbourne)
- Janez Žirovnik (LJ) — 8. v kolesarski dirki 175 km (1960 Rim)
- Mario Fatangel in Janko Kosmina (KP) — 8. v jadraniu razreda »Zvezda« (1960 Rim)
- Bojan Ropret, Bojan Udovič (KR) in Vinko Polončič (LJ) — 8. v ekipni cestni vožnji 100 km (1980 Moskva)
- Milena Usenik (LJ) — 9. v metu krogle (1956 Melbourne)
- Bojan Postružnik (MB) — 9. v lokostrelstvu (1976 Montreal)
- Boris Zihel (LJ) — 10. v skokih z deske (1936 Berlin)
- Franc Cervan (CE) — 10. v teku na 10.000 km (1964 Tokio)
- Metod Gaberšek in Bojan Saunik (LJ) — 11. v kajaku dvosedu (1936 Berlin)
- Milena Usenik (LJ) — 12. v metu krogle (1960 Rim)
- Mirjana Lubej (CE) — 12. v peteroboju (1968 Mexico)
- Darjan Petrič (KR) — 12. na 1500 m kravl (1980 Moskva)

Olimpijski plamen bo na Ravnah 2. februarja 1984

Na odlično 4. mesto se je 1964 v Tokiu uvrstil tudi jugoslovanski osmerek v katerem je veslalo kar 7 Slovencev z Bleda in Izole (B. Klavara, M. Mandič, A. Colja, J. Berc, V. Skalak, J. Barut in L. Kleva).

Dvakrat se je na 4. mesto uvrstila tudi ženska gimnastična vrsta 1936 v Berlinu in 1948 v Londonu, v kateri so nastopile slovenske telovadke L. Rupnik, M. Hribar, A. Keržan oz. V. Gerbec, R. Vojsk in N. Černe.

Naj omenimo še solidno uvrstitev košarkarjev na OI v Rimu — 6. mesto, kjer so v ekipi SFRJ igrali 4 Ljubljančani (Ivo Daneu, M. Kandus, B. Kristančič in M. Lokar).

V ekipi SFRJ, ki je 1972 v Münchnu osvojila 5. mesto v košarki je igral tudi Vinko Jelovac. Prav tako je 5. mesto dosegla 1976 v Montrealu rokometna reprezentanca v kateri sta igrala tudi Vlado Bojović in Radivoje Krivokapić.

Na zimskih olimpijskih igrah do sedaj še ni uspelo nobenemu Jugoslovancu oz. Slovencu osvojiti kolajno. Najbliže kolajni je bil 1980 leta Bo-

Maks Hudopisk

Naš 80-letnik „Ravbšic“ Alojz Pavše, p. d. Kanc

Alojz Pavše, p. d. Kanc, je prekoračil 80 let in je prav, da se ga v Fužinarju spomnimo, predvsem seveda kot aktivnega sodelavca v NOB. Njegova kmetija na pradu pod Homom ni bila preveč ugodna za kmetovanje na tej višini, elementarno pa je bila z njo in z vsemi v hiši povezana NOB. Kaj je to zanj in za družino pomenilo, dobro vemo vsi, ki smo živeli in preživeli vojno 1941—1945 kot partizani in aktivni sodelavci NOB. Sedaj ko lahko in moramo trezno presojeti, vidimo Kanca, kako se premišljeno giblje v labirintu vojnih nevarnosti in vemo, da bi ga slučaj lahko kljub vsemu pogubil. »Toliko počakajte, da si oblečem hlače,« je zaklical v noč policistom, ki so vdiral v hišo. Pridobil je toliko časa, da je lahko skrtil pekačo z mesom in dve puški k ženi, ki je legla v posteljo. Ponoči so bili najavljeni partizani, sedaj pa je bila hiša polna nemških okupatorjev. Ponoči je zapokalo, a partizani so se srečno umaknili. Z ženo sta bila pripravljena, da ju bodo naslednje jutro odpeljali, da so bili partizani, na katere so v noči streljali se ni dalo utajiti. Izdala jih je prestreljena partizanska kapa, ki so jo policisti zjutraj našli. Pač pa je Kanc sedel v Celovcu 6 tednov, potem ko so okupatorji skušali uničiti Kančeve na ta način, da so se pojavili v hiši kot »raztrganci«. Alojz Pavše je znan kot dobrovoljen človek in ker je lovec, je navezal mnoga poznanstva. Vsaj pri njem je bilo najbrž koristno, da znanstev ni zavrgel, čeprav so se razmere in ljudje spreminjali. Lahko nam je za zgled v priljudnosti in njegova iznajdljivost ga je napravila za člena, ki je vzdržal v najhujšem času naše zgodovine in še danes ga najdete koristnega med svojimi. Kako je bil v središču pozornosti in kako so mu zaupali, dokazuje to, da sta že pred vojno igrala karte z revolucionarjem Francem Leskoškom-Luko, da ne omenjamo Bena Kotnika. Pri vsem burnem dogajanju, zlasti v vojnem času, moramo reči, da ga je spremljala tudi sreča in se življenje z njim ni poigralo, kot se to zgodi s kom na tako okruten način. Alojz Pavše ima kaj povedati in to ne samo lovskih. Če ga vprašate, vam bo povedal, kako je s priljudnim nastopom

jan Križaj v veslalomu s 4. mestom (za 2/3 sek . .!).

Boljše uvrstitve (do 12. mesta) so dosegli osmučarjev še:

Danilo Pudgar — 8. v skokih (1972 Sapporo)
Boris Strel — 8. v veslalomu (1980 L. Placid)

Ludvik Zajc — 9. v skokih (1968 Grenoble)
Peter Štefančič — 10. v skokih (1972 Sapporo)

Franc Smolej — 10. mesto v teku na 50 km (1936 GA-PA)

Majda Ankele — 12. v slalomu (1968 Grenoble)

Jure Franko — 12. v veslalomu (1980 L. Placid)

pred policijskim komandantom dosegel (v pomoč mu je bilo znanje nemščine), da so izpustili otroke hruške pobirat in so lahko v zadnjem hipu opozorili najavljene partizane na prisotnost policije. Kanc je sposoben take stvari tako živo povedati, kot se jih ne da opisati.

Prejel je več odlikovanj, med njimi visoko odlikovanje za ZASLUGE ZA NAROD S SREBRNO ZVEZDO. To je dokaz, da je naša družba zasluge pravilno vrednotila in dala priznanje borcu, ki se je boril, brez puške, za zmago idealov narodnoosvobodilne borbe, za mir in boljši svet. In vendar: Kancu so partizani pustili eno od sedmih lovskih pušk, ki jih je imel, tako da je včasih lahko uplenil kako divjad tudi za borce. Domačijo so ilegalno posrečeno imenovali »PRI RAVBŠICU«.

Alojz Pavše nam je dragocen, naša pozna čestitka pa iskrena. Še na mnoga leta! Naj še vedno vedro živi med nami in svojci.

Fotografije so prispevali: Franc Očepek, Studijska knjižnica Ravne, Franc Rotar, Ignac Zdovec, Franc Kamnik, Mirko Korošec, Rok Gorenšek, Fotoarhiv KF, naslovno skico pa je prispeval Gvido Pavlič.

Lista uredništva:

Zaradi pomanjkanja prostora bomo ostale prispevke objavili v naslednji številki Koroškega fužinarja.

Za vsebino člankov s tematiko iz NOB odgovarja občinski odbor ZZB Ravne na Koroškem.

Izdaja delavski svet železarne Ravne. Ureja uredniški odbor: Silva Sešel, Jože Kert, Fani Korošec, Rudi Mlinar, Jože Šater, Mitja Šipek, Maks Večko, Dušan Vodeb in Jože Žunec. Glavni in odgovorni urednik: Jože Šater. Telefon 861 131, interni 497. Lektor Marija Potočnik. Tiska ČGP Večer, Maribor.

V svetu Koroškega fužinarja so poleg članov uredniškega odbora tudi: Stanko Bodner, Jurij Glavica, Ivan Leitinger, Filip Jelen, Marija Kolar, Ladislav Kuček, Janez Mrdavšič, Franc Rotar in Ivan Žunko.

Glasilo je po 7. točki prvega odstavka 36. člena zakona o obdavenju proizvodov in storitev v prometu (Uradni list SFRJ, št. 33/72) in mnenju sekretariata za informacije SRS, 421/72 prosto plačila prometnega davka.